

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

**‘SIZDIRMA HABERCİLİK’ ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR
ÇÖZÜMLEME**

Yüksek Lisans Tezi

Elif Can İNALKOÇ

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

**‘SIZDIRMA HABERCİLİK’ ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR
ÇÖZÜMLEME**

Yüksek Lisans Tezi

Elif Can İNALKOÇ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Gökhan ATILGAN

Ankara-2014

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

‘SIZDIRMA HABERCİLİK’ ÜZERİNE ELEŞTİREL BİR
ÇÖZÜMLEME

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gökhan ATILGAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....

.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi:.....

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../200...)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM:	
BASIN TARİHİNDE DEĞİŞEN GAZETECİLİK ALGILARI	20
1.1. Demokrasinin Dördüncü Gücü.....	21
1.2. Pazarın Dördüncü Gücü.....	33
1.3. Bilgi Çağı: Kendisinin Dördüncü Gücü.....	43
2. BÖLÜM:	
DEĞİŞEN GAZETECİLİK ALGISINDA ‘SIZDIRMA’NIN YERİ	54
2.1. Yeni Medyadaki ‘Eski’ ve ‘Yeni’ Nitelikler.....	57
2.2. Gazetecilik Mesleğine Yönelik Yeni Talepler	64
2.3. ‘Sızdırma’nın Kapsamı	73
2.3.1. Sızıntının Mesleki Karakteri: Gazetecilik İlkeleri	75
2.3.1.1. Haberin Tanımı.....	77
2.3.1.2. Profesyonellik Tasarımı	81
2.3.1.3. İlke ve Norm Sorunu.....	84
2.3.2. Sızıntının Biçimi ve İçeriği: Meşruiyet	90
2.3.2.1. Habermas: Kamusal Sınırlarda Meşruiyet Arayışı	94

2.3.2.2. Hukuka Aykırı ‘Deliller’ ve ‘Haberler’	99
2.3.3. Sızıntının Sınırı: Gizlilik-Güvenlik Çatışması.....	103
2.3.3.1. Ulusal Güvenlik Esası.....	105
2.3.3.2. Bilgi Edinme Hakkı’nın Sınırı	108
3. BÖLÜM:	
SIZDIRMA HABERCİLİĞİN TÜRKİYE VE DÜNYA ÖRNEKLERİ	
ÜZERİNDEN OKUNMASI.....	116
3.1. ‘Hükümetlerin Kamuoyuna Açılması’ Üzerinden <i>Wikileaks</i>	119
3.1.1. Çalışma Biçimi.....	123
3.1.2. Sızıntı Haberler	126
3.1.3. İmkânlar ve Eleştiriler	131
3.2. ‘Vesayet Kırma Misyonu’ Üzerinden Türkiye Örnekleri.....	135
3.2.1. Vesayet Kırıcılığın Askeri Boyutu ve Siyasi Parti Liderliği Üzerindeki İşleyişi	139
3.2.1.1. ‘Askeri Vesayetın Kırılması’ Misyonu	139
3.2.1.2. ‘Siyasi Skandal Kurma’ Misyonu.....	155
3.2.2. Vesayet Kırıcılığın Terör Siyaseti Boyutu ve Demokratikleşme Rolü ...	161
3.2.3. Vesayet Kırıcılığın Cemaat Boyutu ve Hesaplaşma Niteliği	173
SONUÇ.....	186
KAYNAKÇA.....	193
ÖZET.....	224
ABSTRACT	225

TEŞEKKÜR

Gazetecilik mesleğini kuran ideolojik işlevi ve bu işlevin geçirdiği dönüşümü daima taşıdığı ve sakladığı potansiyeller üzerinden okumaya yöneldim. Bunun sebebi, gazeteciliğe atfedilen idealize edilmiş işlevlerin “meydana getirilmesi gereken bir özü” olduğuna inanmamdır. Bu özün niteliğini, kendisini talep eden toplumsal koşulların kuvveti belirleyecektir. Kuvveti doğru bir biçimde ölçme düşüncesi, siyaset bilimi alanındaki bir lisans eğitiminin üzerine bu çalışmanın eklenmesini kişisel olarak gerektirmiştir. Sonucun güvenlik, demokrasi, gazetecilik ve siyaset bilimi disiplinlerinin kesişiminde yeni bir söz söyleyebildiğini umuyorum.

Mesleğin taşıdığı aslî potansiyeli “tanımlandığı alan içinde denetim kurma iktidarı” olarak görmenin doğal bir sonucu, haber sızıntılarının bu iktidarı kurmaya hangi koşullar altında yardımcı olabileceğinin peşinden gitmektir. Sızıntıların takibi, kişisel sebeplerle bir yüksek lisans tezi için uzun sayılabilecek bir sürece yayılmıştır. Ancak sürecin uzunluğunun büyük katkısı, bir tez önerisi cümlesi haline geldikten sonra araştırmayı kuracak kuramsal tartışmayı çeşitlendirecek sayıda ulusal ve uluslararası örneği sunmasıdır. Bu nedenle söz konusu uzunluğu tetikleyen kişisel sebepler, bir teşekkürü hak etmektedir.

İkinci olarak; bu sürecin sonsuza kadar uzamaması için seferber olan, kapısını çaldığım ilk gün henüz netleştiremeden arka arkaya sıraladığım fikirlerim için benim kadar heyecanlanarak “beraber çalışalım” diyen, not aldığım yerleri hatırlatan notlar

almamı gerektirecek kadar tezimden uzaklaştığım zamanlarda bana yeni perspektifler çizen danışmanım Gökhan Atılğan'a en büyük teşekkürü etmem gerekir.

Özgün bir çalışma ortaya koyma yönündeki çabamı takdir ederek yüz yüze ya da yazılı olarak benimle görüşmeyi kabul eden akademisyenlere ve gazetecilere, değerli zamanlarını ayırdıkları, fikirlerini paylaşarak sızdırma haberciliğe ilişkin öngörülerde bulunmamı kolaylaştırdıkları için teşekkür ederim.

Tez yazımının iş hayatıyla kesişen zorluklarını benimle paylaşmaktan usanmayan tüm arkadaşlarım arasında; bu çalışmanın bitmesi için beni daima yüreklendiren, görüşmelerimin bir kısmını organize etmeme yardım eden gazeteci arkadaşım Ayşegül Kahvecioğlu'na; Hacettepe Üniversitesi'nden Ankara Üniversitesi'ne yüksek lisans için beraber transfer olduğum, yakın zamanda tezinin teşekkür bölümünde yer alacağıma inandığım sınıf arkadaşım Esmâ Deniz Aydoğmuş'a; desteklerini daima hissettiren anne ve babama çok teşekkür ederim. Son teşekkürüm; bu araştırmanın bugün, bu şekilde sonlanmasında benim kadar emeği olan, heyecanlarımı paylaşan, umutsuzluklarıma çözümler üreten, dinlemekten vazgeçmeyen, benden daha çok bana inandığını bildiğim Fırat Gedikli'ye aittir.

Yazma eyleminin düşünceleri ve dolaylı olarak da yazanı kalıcı kıldığı düşüncesine dair inancımın kuvveti, araştırmayı bitiren cümleye son noktayı koymamı hayli zorlaştırdı. Bu çalışmaya başladığım günlerde, kısacık da olsa yapma fırsatı buldum gazetecilik mesleğinden ödünç aldığım bir cümleyi kendim için kurarak bu noktayı koymayı ve sızdırma haberleri “doğru yerden görebilmiş olmayı” dilerim.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD/ USA	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK Parti/ AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BDP	: Barış ve Demokrasi Partisi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CIA	: Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı
Çev.	: Çeviren
der.	: derleyen
ed.	: editor/ hazırlayan
FBI	: Amerikan Federal Soruşturma Bürosu
haz.	: hazırlayan
İP	: İşçi Partisi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MIT	: Milli İstihbarat Teşkilatı

PKK	: Kürdistan İşçi Partisi/ Partiya Karkeren Kurdistan
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfi
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
t.y.	: tarih bulunmuyor
vd.	: ve diğerleri
Vol.	: Volume/ Cilt

GİRİŞ

Sızdırma haberler, son yıllarda Türkiye’de sert siyasi mücadelelerin nesnesi oldu. Haber sızıntıları pek çok güç dengesini değiştirdi; parti başkanları koltuklarını bıraktı, bürokratik kademeler değişti, gazeteciler ve üst düzey ordu mensupları tutuklandı. Sızdırma haberciliğin öznelerinden bazıları, doğrunun ve adaletin yılmaz birer temsilcisi ve demokrasi kahramanı olarak isimlendirilirken, bazıları hedef gösterildi. Kişisel çıkar, hırs, intikam arzusu ve siyasal iktidarı elde etme mücadelesiyle yapılan sızdırmalar, insanî ve ahlakî kaygılarla yapılanların önüne geçti. Devlet içindeki farklı odakların rakipleri aleyhine yaptığı sızdırmalar, birer rövanş niteliği taşıır hale geldi. Gazetecilik mesleği, ihbarcılık ve casusluk ile paralel bir düzlemde seyretti.

Aşağı yukarı aynı tarihlerde dünyada; demokrasi, kamusal alan, güvenlik, etik, habercilik ilkeleri gibi kavramlarla irtibatlandırılarak tartışılan “Sızdırma Habercilik/Gazetecilik”¹, böylece Türkiye’nin gündemine kendine özgülükleriyle

¹ Tez kapsamında kabul edilen tanım, “bilginin sağladığı iktidarı tam ve bütün haliyle elinde tutmak için sır saklamaya yönelik teşekküllerde olduğu varsayılan çatlakların ürünü olarak kamusal alana yayılan” haberleri işaret etmektedir. Yabancı kaynaklarda “Leaking Journalism”, “Leaked Reporting”, “Leak-Journalism”, “News Leaks” gibi isimlerle anılmakta ya da belgelere dayanması yönüyle “Data-driven Journalism”, “Data Journalism” kavramsallaştırması içinde incelenmektedir. Benzer şekilde Türkiye’de de üzerinde uzlaşılmış bir kavramsallaştırma bulunmamakta, “Sızdırma Gazetecilik”, “Sızıntı Haber”, “Sızdırma Habercilik”, “Sızıntı Gazeteciliği” kullanımları çeşitlenmektedir. Çalışmanın bütününde bu kullanımların biri tercih edilmek yerine, aralarında bir fark görmeksizin hem sızdırma habercilik, hem sızdırma gazetecilik denilmiştir.

birlikte girdi. Bu tezin konusu; sızdırma haberciliğin hangi ilişkili kavramlarla, nasıl tartışabileceğini ortaya koymak ve aynı zamanda konuyu dünya örnekleriyle karşılaştırmalı olarak Türkiye’deki özgümlükleriyle birlikte incelemektir.

Bilme isteği; şüphe hissine sahip olan insanlara, göremediği bir “hakikat” olduğunu düşündüren tetikleyici güçtür; bilme hakkı ise bir özelliğe ya da izne tabii olmaksızın tüm insanlığa aittir. İnsanlığın artık şüpheli görmediği şeyler hakkında düşünmekten vazgeçme yönündeki eğilimi, hayatın her alanında uzun vadeli bir sorgulama kaybı geliştirmesinin sebebi olduğu gibi, bu eğilimi hâkim kılanların “başarısı” açısından da düşündürücüdür. Bu başarının haber üzerindeki sonuçlarını düşünmek; “Haber, bir yerlerde, bazılarının basılı olarak görmek istemedikleridir” tanımlamasına yakın bir duruşu gerektirmektedir.

Bazılarının “basılı olarak görmek istemedikleri”, diğerlerinin “hakkında şüphe etmedikleri”yle kesiştiğinde; bilinmek için bir müttefike ihtiyaç duyan hakikat ile o hakikati kamusal tartışma alanına taşıyabilme becerisiyle en muhtemel müttefik olan gazetecilik mesleğinin artık birbiri için “çalışmadığı” sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu yeni “çalışma(ma)” biçimi de bilinmesi/düşünülmesi gerekeni, hakkında herhangi bir şüphe oluşmayan unsurlarla eşitlemiştir.

Bilginin yeryüzündeki dağılımı üzerinde hâkimiyet kurma çabalarının ürünü olarak tanımlanabilecek olan insanlık tarihi; 21.yüzyılda, kendisine, bu bilginin dünyanın bir ucundan diğer ucuna saniyeler içinde ulaşmasını mümkün kılan yeni ve şaşırtıcı bir başlık açmıştır. Bu başlık içinde medya teknolojisinde sağlanan gelişmeler, iletişim araçlarının bilgisayar sistemleri ve telekomünikasyon teknikleriyle bütünleşirken veri, görüntü ve metin değişiminde hem uygun ortamı

sağlamış; hem de iletişimin içeriğini, niteliğini, amaç ve işlevlerini değiştirmiştir. Bu değişim nispeten daha kolektif ve evrensel bir çağı beraberinde getirmiştir. Bahsi geçen bu çağda gerçekleşen bir olayın, dünyanın her yerinde neredeyse aynı anda yaşandığı, görüldüğü, dinlendiği bir “ortam”ın kurulma imkânı söz konusu olmuştur. Böylesi bir ortamda kitle iletişim araçları aracılığı ile haber vermede kullanılan tekniğin değişmesiyle beraber hem bilgi, hem de haberin yapısı değişmeye uğramıştır. Bu değişim de, demokrasi ve gazetecilik mesleği arasındaki ilişkinin yeniden tanımlanması zorunluluğunu doğurmuştur.

Bu çalışma, söz konusu zorunluluğun yansıması olarak ortaya çıkan bir kavramdan², sızdırma habercilikten yola çıkarak iletişim çalışmalarında; bilginin, haberin, özgürlüklerin, “ulusal çıkarlar”ın, gazeteciliğin, kamusal alanın, güvenliğin ve demokrasinin tanımı üzerine yeniden düşünmek gerektiğini savunmaktadır. “Bilinebilir olan”ın, “bilinmesi gereken”in ve “bilinmesine izin verilen”in tartışmaya açıldığı bu çalışma; sızdırma haberciliği, basının uzunca bir süredir içinde bulunduğu tüm açmazları çözecek, gazetelerin sonunu getirecek, devletin elindeki tüm bilgileri gerçek sahibi olan vatandaşa verecek, medyayı bir endüstri olmaktan çıkaracak bir “kutsal kurtarıcı” olarak görmemektedir. Aksine, gazetecilik mesleğinde bir

² Sızdırma habercilik/gazetecilik, ortaya çıkan kimi olayları bir ortak ad altında toplayan genel bir tasarım olma vasfı kazanıp kazanmadığı noktasında tartışmalı bir statüdedir. Bir başlık altında kategorize edilmesi kolaylıkla mümkün olmayan olayların ortak ve en temel özelliklerini içeren en kapsayıcı tanım olması sebebiyle, bu tez genelinde sızdırma habercilik bir “kavram” olarak kullanılacaktır. Bunun sebebi, geçmişte haberleştirilmiş ya da gelecekte habere konu olacak birtakım olayların, bilgilerin ve belgelerin ortaya çıkış ya da elde edilmiş biçimlerinin serbest piyasa, ekonomik ve siyasi iktidar, otosansür gibi kısıtlayıcılar arasından doğruyu söyleme etik kaygısıyla “sızdığı” düşüncesidir. Bu tez, söz konusu sızıntıların bu haberlerin ortak niteliği, temeli, kurucu özelliği olduğu düşüncesinden hareket ederek yazılmıştır. Gelecekte hangi haberlerin bu ad altında sınıflandırılabilceğine bir katkı yapabileceği düşüncesi ve üzerinde uzlaşılan kapsayıcı bir nitelik kazanabileceği öngörüsüyle kavram olarak nitelendirilmiştir.

değişim/dönüşüm rolü üstlenip üstlenemeyeceği açısından incelenen sızdırma haberciliği anlayabilmek için, mesleğin neden bir dönüşüme gereksinim duyduğundan başlanmıştır. Ayrıca sızıntı haberlerin devletlerin güvenlik ve demokrasi kaygıları arasındaki salınımdan nasıl ve ne düzeyde etkileneceğini anlayabilmek için de, devlet kuramları ve güvenlik yaklaşımlarından, özellikle sızdırma haberciliğe gelebilecek eleştirileri yanıtlamakta yararlanılmıştır.

Bu doğrultuda tezin kuramsal arka planında demokratik bir devletin temeli olabilecek bir iletişim sisteminin oluşturulabilirliği noktasında sızdırma haberciliğinin mevcudiyeti, konumu, şekillenışı ve bugün var olan açmazları giderebilecek bir yapıya sahip olup olmadığı sorgulanmıştır. Bu tezin asıl amacı, söz konusu habercilik türünün hangi başlık altında yer alması gerektiğine yanıt aramaktır: “Şeffaflığın zaferi” mi, “gazetecilik mesleğinin hesaplaşmaya alet edilmesi” mi? Ancak başlıklardan birine ulaşma amacından önce, bu soruların sorulmasını şart koşan toplumsal ilişkilerin analizi gelmektedir.

Başlangıcından günümüze bilginin hâkimiyet kurma çabası, bugün bulunduğu nispeten “sınır aşan” ve “şeffaf” olarak tanımlanabilecek düzeye kolaylıkla erişmemiş; iletişimde özgürlüğün ve eşitliğin mutlak anlamda gerçekleşmesinin mümkün olmadığı bir basın tarihinin yazılmasına sebep olmuştur. 17. yüzyıldan başlayarak meydana gelen gelişmeler; “Bir müttefik olarak basın özgürlüğüne ihtiyacı vardı hakikatin” (Keane, 1999:42) noktasından hareketle şekillenirken, bu hakikate nasıl erişileceği sorununu da beraberinde getirmiştir. Yasama, yürütme ve yargının yeterli kontrolü sağlamadığı, “bazılarının” gücü elinde bulunduranları halk adına denetlemeleri gerektiği fikrinden, günümüzde “özgür basın” olarak bildiğimiz *dördüncü güç* kavramı doğmuştur. Kavramın literatüre girişi

üzerindeki görüşler ayrılmakla beraber İngiliz devlet adamı Edmund Burke'ün Fransız İhtilali'nden birkaç yıl sonra Avam Kamarası'nın basın bölümüne bakarak söylediği kabul edilen: “Şurada da dördüncü güç oturuyor ve bunlar tüm sınıflardan daha önemli” sözleri (İnceoğlu, 2009:17), dördüncü güç kavramının literatüre girişiyle ilgili yaygın bir kanı olmakla beraber, aynı zamanda kavrama yüklenen anlamı da net olarak betimlemektedir.

Bu üstünlük vurgulu ve etkileyici tanımlamanın ebedi olamayacağı ilk olarak devlet müdahaleleri ve despotizm pratikleriyle, ikinci olarak da bu baskıcı eylemlere karşı piyasanın çözümcül görüldüğü şirketleşme dönemiyle anlaşılmıştır. Bu iki müdahale alanının, birbirinin ikamesi gibi görülmesi bir yanılgıdan ibarettir. Pazar başarısızlığı başlığı altında sıralanabilecek; tekelleşme, içeriğin reklam yönünde bozulması, eğlence kültürünün temsil önceliği ve tüketim kültürünün pompalanması gibi sonuçlar, “Sansürü sadece devlet koyar” bakış açısının bir adım ötesine geçerek, iletişim pazarlarının iletişim özgürlüğünü nasıl kısıtlamaya başladığını göstermektedir. Ekonomik ve siyasi iktidarı ellerinde bulunduranların, aynı anda gerçeği kurgulama iktidarını da sahiplendikleri görülmüştür. Böylece medya işletmelerinin kârlarını, reklam gelirlerini ve okuyucu/izleyici sayılarını artırma kaygısı, basın kuruluşlarının haber konularının seçiminde ve sunumunda egemen olan haber değerlerini etkilemekte; bu süreç içinde örgütsel kontrolün yanı sıra profesyonelliğe ilişkin normlar da, gazetecilerin eylemlerini belirleyen ve tanımlayan kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır (Golding ve Murdock, 2002: 49-76). Bu durum çarpıcı bir paradoksu yansıtmaktadır: Özgürlük savunusu yapan pazar, savunduğu değerleri gerçekleştirme yeteneğinden yoksundur. Serbest pazar iletişim konusundaki vizyonunu, ancak güçlü ve otoriter bir devletle gerçekleştirebilmektedir. Bu nokta

bizi, devlet sansürü ya da pazar koşulları arasında doğurduğu sonuçlar bakımından sadece bir nüans olduğu gerçeğiyle beraber, demokrasinin bir gereği olan “öğrenme hakkı”nın, bu müdahalelerin gerisinde bir yerlerde kaybolduğu gerçeğine götürmektedir. Böylece basın özgürlüğüne vurgu yaparak kamu otoritelerinin denetlenmesiyle tanımlanabilecek olan dördüncü güç kavramı yerini, “Kim ya da kimlerin dördüncü gücü?” sorusuna bırakmıştır. Buna bağlı olarak da, medyanın kamu çıkarını korumaktan uzaklaştığı yeni bir tanımlama alanı doğmuştur.

17. yüzyılda adım adım başlayan 20. ve 21. yüzyıllara doğru hızlanarak artan alandaki gelişmeler, iletişim sistemlerinin teknolojilerini, önemlerini ve içeriklerini olduğu kadar muhatap olunan müdahale biçimlerini de değiştirmektedir. “Pazar” ve “Devlet” isimli müdahale aktörleri değişmemiştir; fakat medyanın kamu çıkarını korumaktan uzaklaşırken oluşturduğu yeni alanı tanımlamaya dair verilen uğraşlar ve bu uğraşları meşrulaştırma çabaları çeşitlenmiştir. Şirketler, pazar rekabetinin altyapı, yurttaş seçimlerinin üstyapı olduğunu varsayarak: “Biz size var olan meşru ve verimli sistem içinde çeşitli seçenekler sunuyoruz. Yeter ki, sizler tüketiciler olarak seçeneklerinizi biz girişimcilerin şartlarına uygun biçimde sınırlayın. Sınırlamak istemezseniz, kendi şirketinizi kurabilirsiniz” noktasına gelebilecek kadar güç ve güven depolarken; devletler de müdahalelerinin zeminini, sınırlarını belirleme gücünü kendi elinde bulundurdukları “ulusal çıkar”, “milli güvenlik”, “devlet sırrı” gibi kavramlara dayandırmaktadır. Bu iki “gizli sansür” argümanının arasına sıkışan ise; demokrasi, eşitlik ve şeffaflık idealinden giderek uzaklaşan, yıllar ve yüzyıllar içinde kendisini kısıtlayan pratiklerin meşruiyetiyle savaştığı bir “İletişim Özgürlüğü Hakkı” olmaktadır. Bu hak birbiriyle potansiyel olarak çatışan özgürlük öğelerinden

oluşmaktadır. Çatışmanın bir ucunda demokrasi, bilme özgürlüğü ve şeffaflık; diğer ucunda ise ulusal çıkar, güvenlik ve “bilmenin sınırı” yer almaktadır.

Demokrasi ucuna odaklanıldığında; kendisinin başarılı bir şekilde yürütülmesinin koşulunu yurttaşların ortak siyasal, toplumsal ve ekonomik konuları tartışabildikleri bir “kamusal alan”ın varlığına bağlayan bir zeminle karşılaşılacaktır. Demokrasinin -tanımını belirlemek için girişilen mücadelenin siyaset bilimindeki tarihi bir kenara bırakıldığında- kavram olarak halka açık olarak karar veren kamular yönetimi olarak tanımlanabileceği varsayılabilir. Bir karar verme türü olarak demokrasinin tüm diğer karar verme türlerine üstünlüğü, her zaman “konsensüs”ü ya da “iyi” kararları garantilemesinde değildir. Asıl üstünlük, demokrasinin belli kararlardan etkilenen yurttaşlara bu hakların niteliği ve istenmeyen sonuçları hakkındaki yargılarını yeniden gözden geçirebilme olanağı vermesindedir (Keane, 1999:164). Bu olanağın başlıca kaynağını da, toplum için önem taşıyan konuların özgürce tartışıldığı kurumlardan biri olarak basın üstlenmektedir (Şahin, 1991:66). Bu kapsamda; bilgi inşa etme sürecine katılımı ve bilginin paylaşımını da kapsayan bilgi edinme özgürlüğünden temellenerek, dokunulmazlık özünü nitelenen bir hak görünümüne kavuşan bir *iletişim özgürlüğü tanımı* demokrasinin çekirdeğinde bulunmaktadır (İnceoğlu, 2009:14).

Güvenlik ucunda ise; uluslararası ilişkiler literatüründe realizm teorisinin vurguladığı, devletin varlığını sürdürme ve hayatta kalma amacının birincil statüsü gelmektedir. Ulusal çıkar öncelikleri; kendi bütünlüğünü korumak, kendi kendine yeterli olmak, ulusal saygınlık kazanmak, ve ulusal genişleme olarak sıralanmaktadır (Osgood, 1953). Devlet merkezli güvenlik anlayışı, emniyet alanını kutsal kılan toplumsal yapılar, anlayışlar ve yönetim pratikleriyle şekillenmektedir. Devletin

güvenliği en yüce yasa olarak görüldüğünden medyanın üzerine düşen de “dost” ve “düşman” algılarıyla şekillenen soyut bir “ulusal çıkar” kavramının savunucusu olmaktadır.

Güvenlik alanı ve medya arasındaki bu çekişmeli ilişkinin özü; birincinin her zaman, her yerde yasal ve meşru davranmaması nedeniyle kendi eylemlerini ya gizlice gerçekleştirmesi ya da eylemleri hakkında bilahare medyaya yanlış bilgi vermesi şeklinde özetlenebilir (Duran, 2009: 51). Devlet cephesinde yapılmış ve topluma kabul ettirilmeye çalışılan tercih; önce güvenliğin, ardından özgürlüğün gelmesi yönünde olmuştur. Bu yönelim 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra tüm dünyada, özellikle ABD’de daha da derinleşerek bir tartışma başlığı haline gelmiştir: “Medyanın işlevi güvenlikleştirici mi yoksa özgürleştirici/ demokratikleştirici mi olmalıdır?”

The New York Times gazetesinin eski Washington Büro Şefi ve Harvard Üniversitesi Nieman Vakfı yöneticilerinden Bill Kovach, ONO-Dünya Ombudsmanlar Örgütü’nde yaptığı “Basın ve Demokrasi Birlikte Yükselir veya Batar” başlıklı konuşmasında bu durumu şu sözlerle özetlemektedir:

“Toplumun temel kurumlarının tehdit altında kaldığı ve kendini yöneten insanlar doğru ve bağımsız bilgiye en çok ihtiyaç duyduğu zamanlarda gazetecilerin soru sormaktan, yönetimleri ‘zorlamaktan’ vazgeçmesi istenir. Keskin gözlemci rolünü terk etmeleri, kuşkucu olmayı bırakmaları beklenir.

Resmi yetkililer ve halk sorar: Önce Amerikalı mısın, yoksa gazeteci mi? Oysa bu sorunun köklerini demokratik toplumda gazetecinin rolü hakkındaki temel bir yanlış anlamada aramak gerekir. Bir gazeteci, günün haberlerini kararlılıkla farklı yerlerden doğrulattığı; iktidar odaklarının eylemlerini sorguladığı; bazı kişisel veya kurumsal nedenlerle gizli kalması istenen bilgileri onu bilmesi gereken halka ifşa ettiği ölçüde vatanseverdir, demokrasiye hizmet eder” (İnceoğlu, 2009:23).

Bu sözler; “güvenlik”in aslında *özgürlüklerin serbestçe hayata geçirilmesi için gerekli olan önlemler toplamı* gibi bir anlamı varken, resmi devletin bu anlamı özgürlüklerin hayata geçirilmesini önleyen bir niteliğe kavuşturduğunu hatırlatmaktadır. Söz konusu nitelik de “Basın Tarihi”ni, bir “Basın Özgürlükleri Tarihi”ne dönüştürmüştür ve bir soru hâlâ yanıtlanmamıştır: “Devletin elindeki bilgiler devlet malı mıdır, vatandaşın mıdır?”

Basın özgürlüğünün tarihi, kısaca, devlet sırlarıyla yayımlanan haberler arasında giderek yerleşen bir ayrımın tarihidir (Jeanneney, 2006:29). Zaman zaman halkın gazeteye olan güveninin sarsılması, zaman zaman da gazetelerin tarafsız olduklarını kanıtlayamamalarının getirdiği güven bunalımının tarihidir. Tek savaşımını devlete karşı vermeyen basın; liberal küreselleşmenin ivme kazanmasıyla birlikte karşı-güç olma işlevini kaybetmesinin tarihidir.

Bu tarih 1990’lara geldiğinde tüm bu açmazlarına cevap olacak bir iletişim sisteminin oluşturulabilirliği fikrine yoğunlaşmışken, *Le Monde Diplomatique*’in yayın yönetmeni Ignacio Ramonet, dördüncü güç medyayı denetleyen, gerektiği zaman haber çarpıtmalarını ve eksik bilgilendirmeleri açığa çıkaran *beşinci güç*, yurttaş gücüne olan gereksinimi gündeme getirmiştir (İnceoğlu, 2009:17). Bu gereksinim aslında, 20. yüzyılın sonları ve 21. yüzyılın başlarında dijital teknolojilerin sağladığı hız, çeşitlilik ve çok boyutluluk ile bilgi paylaşımında oluşan gelişkin ortamın, iletişimin içeriğini, niteliğini, amaç ve işlevlerini değiştirmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda literatürde: “Demokratik bir medya için rasyonel yurttaş alternatif olabilir mi?” (Garnham, 2000: 40-60), “Halkın bir ideolojik tahakkümle kuşatıldığını bilmesi toplumsal bir harekete sebep olur mu?”(Chomsky, 2004: 104-156) sorularıyla beraber, “Hem şirketlerden hem devletten bağımsız yeni

bir sistem umudu” (McChesney, 2006:122-172) ve “Kâra dayanmayan bir yayıncılık ideali” (Schiller, 1992: 200-208) gibi fikirler belirginleşmiştir.

Tüm yurttaşların görüşlerini ileticeği ve birbirine erişiceği bir zaman ve coğrafyanın imkânsızlığıyla doğan temsilci mekanizmaları sorgulanmaya başlanmış, alandaki gelişmeler kimilerinin kaçınılmaz olarak başkaları adına iletişimde bulunması zorunluluğunun kalkabileceğini düşündürmüştür. Acaba artık yurttaşların gazeteciler tarafından temsil edilmesine gerek kalmamakta mıdır? Bu soru, haberleşme faaliyeti 21. yüzyılda, “Bilgi Çağı” ve “İletişim Çağı” gibi başlıklar altında kavramsallaşırken, kitle iletişim araçlarının görev ve sorumluluklarının gün geçtikçe daha geniş kesimler tarafından sorgulanmaya başladığını örneklemektedir.

Kendisi adına verilen kararlar hakkında bilgilendirilmiş vatandaşlar oluşturma görevinin, toplumsal işlevleri gittikçe yetersizleşen medya sistemleri tarafından gerçekleştirildiğinin tespiti, hakkında şüphe duyulması gereken bir “hakikat”in varlığı üzerinde yeniden düşünme gerekliliğini tetiklemektedir. Dünya ölçeğinde tahmin edilmesi mümkün olmayan bir hızda hareket edebilen bir bilgi akış sistemi kurulmuştur. Bu akışın var olan bilgi ve haber aktarımına bir etkide bulunmaması mümkün görünmediğinden, gazetecilik mesleği de dönüşmektedir. Bu sırada “haber” de sözlük karşılıklarının dışına çıkarak, kendine yeni anlamlar kurmaktadır. Haber; daha hızlı yayılan ve tüketilen bir olgu olarak yeniden yapılanmakla kalmamakta, daha hızlı tüketilmesi daha farklı haber toplama organizasyonlarına gidilmesini de zorunlu kılmaktadır (Akçalı, 1998:1).

Daha önceki yıllarda ve hatta yüzyıllarda, söylemleri ve tartışmaları, kuşku, suçlamaları ve baskıları anlamlandırmaya yönelik haritalar kurma

görevindeki gazetecilik mesleğinin bugünkü meşruiyeti ve sorumluluğu üzerinde; bilginin küreselleşmesinin tetiklediği radikal değişimlerin büyük rolü bulunmaktadır. Çünkü bu zaman dilimine kadar gazetecilik mesleği için geçerli olan aktarma, bilgi verme ve bir olayı takip etme modeli, artık kamuoyunu tatmin etmemektedir. Kişilerin toplumsal, siyasal ve kültürel hayata dair öngörülerinin kitle iletişim araçlarından aldıkları enformasyonla şekillendiğini düşündüğümüzde; derinlemesine bilgi ve açıklamanın yer aldığı, gerçekle ilişkisi daha somut verilerle kurulmuş haberlerin daha fazla tercih edilmeye başlandığı görülecektir. Bu tercih aynı zamanda “izne tabi olan bilme sınırları”nı esnetmeye çalışmakta, kamuyu ilgilendiren her türlü bilgi ve belgenin şeffaflaşmasını istemektedir.

Bu bağlamda, değişen ve gelişen günümüz medya koşullarında, hem basının kendi içinden, hem bilgilerin fazlalığından, hem de siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel ortamdan kaynaklanan nedenlerden dolayı, gazetecilik mesleğinde yeni kimlik arayışlarına gidildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Şeffaflaşma ve demokratikleşmenin bir sonucu olarak ardı arkası kesilmeyen bir enformasyon ve bilgi bombardımanına maruz kalan okuyucular/izleyiciler, ardındaki girift ilişkilerle ilgili soru işaretlerine sahip olduğu bu enformasyon akımından kurtulabilmek adına, gün geçtikçe kendilerine sunulan bilgilerin somut ve belgelenmiş açıklamalarını istemektedir (Keane,1999:163).

Toplumsal sürecin içerdiği tüm bu gelişmelerin sonucunda, kamusal alanın da giderek önem kazandığı bir ortamda basının; hem kendini topluma karşı yeniden ifade etmesi, hem de toplumsal işlevini bu gelişmelere rağmen sürdürebilmesinin sonuçlarından biri olarak, bu çalışma kapsamında sızdırma habercilik kavramı seçilmiştir. Kavramın, toplum adına toplumu haberdar etme işlevini bir meslek grubu

ve toplumsal yapının kontrolünden çıkararak, mesafeleri kaldıran ve gazetecilerin kutsal otoritesini internet teknolojilerinin açtığı imkânlarla sarsan potansiyeli, *yeni bir haber pratiği* olarak görülmektedir. Bu pratiğin en büyük özellikleri arasında; kaynakların kimliklerinin bilinmemesi/açıklanmaması, haber metinlerine orijinal belge ve görüntülerin eklenmesi ve devletin halka doğruyu söylemediği düşüncesinden yola çıkarak kimi “devlet sırlarının” açıklanması yönünde kaygılar içermesi gelmektedir. İletişimin temel girdisi ve çıktısı olan, gazeteciliğin merkezinde oturan “haber”in kendisini belirlemek, sınırlandırmak, şekillendirmek, sansürlemek isteyen kuvvetlerin arasından geçerek varlığını ispat edecek “sızıntılar” yapabilme potansiyeli, çalışmayı şekillendirmiştir. Sızdırma habercilik, medyanın işlevinin güvenlikleştirici mi özgürleştirici olması gerektiği üzerindeki kanaatini ikinciden yana kullandığı varsayımıyla beraber; gazetecilik kitaplarındaki “haber niteliği, değeri, gerçekle ilişkisi, hammaddesi...” gibi konu başlıklarını karşılamayan, kolaylıkla sınıflandırılmayan bir mahiyet kazanması sebebiyle incelenmeye değer görülmüştür.

“Sızdırma habercilik, bir paradigma değişikliği yaratması sebebiyle mi literatürdeki gazetecilik ve habercilik bilgisinin geçerlilik koşullarına uymamaktadır, yoksa zaten bir haber türü olarak sınıflandırılmaması gerektiği için mi?” sorusu, çalışmanın çıkış noktalarından birini oluşturmaktadır. Gazetecilik mesleğinin ortaya çıkışı düşünüldüğünde cevabın bir paradigma değişikliği olabileceği umuduyla başlanan bu çalışma, mesleğin güvenlik ve demokrasi kavramlarıyla beraber düşünüldüğünde içinde bulunduğu açmazı bir nebze gevşetebileceği yönelimini taşımaktadır.

Sızdırma habercilik; medyayı kamu çıkarını korumaya yaklaştırabilecek, gazeteciliği demokrasinin dördüncü gücü olabilme noktasına taşıyabilecek bir alternatif yönelim olarak tanımlanabileceği gibi; kaynaklarının kimliği ve çıkış noktalarının belirsizliğiyle “gizlilik” kisvesi altında bir başka kurumsal yapıya hizmet eden bir manipülasyon aracı olarak da görülebilir. Bu çalışmada her iki imkâna eşit mesafede durma çabası ile demokratik ve şeffaf bir değerlendirme gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.

Tez kapsamında sızdırma haberciliğinin niteliği, kapsamı ve konumu “Bir habercilik türü olarak kabul edilmesi gerekir mi?” sorusundan başlamak üzere incelenmektedir. Neyin halka açık olup neyin olmaması gerektiğiyle ilgili eski bir tartışmanın önemli bir durağı olan sızdırma haberciliğinin toplumsal alandaki yansımalarına; bir yandan her türlü eleştirel habere “ihamet” gözüyle bakılmasının, diğer yandan da tek yanlı sızdırma enformasyonların “kahraman gazetecilik” olarak sunulmasının önünü açması yönüyle yaklaşılmaktadır. Mesleki alandaki yansımaları ise; gazeteciliği bir siyasi hesaplaşmaya götürebileceği eleştirisiyle değerlendirilmektedir.

Gazetecilik mesleğinin dördüncü güç olma tasarısının, haberin geçirdiği yapısal dönüşümün ve mesleğin var olan güven bunalımına çözüm olabilecek yolların işlendiği tez çalışmalarına bakıldığında, son yıllarda artan oranda, yeni iletişim teknolojilerinin tartışmaya açtığı “Yurttaş Gazeteciliği” kavramına odaklandıkları görülmektedir. Ancak bu tezde, gazetecilik mesleğinin geleceğinin güvenlik ve demokrasi sarkaçları arasındaki salınımla çizileceği savunulduğundan, sızdırma haberciliğe sadece yeni iletişim teknolojilerinin ortaya koyduğu bir ürün olarak bakılmamış; siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatürünün katkılarıyla bu

salınımın rotası saptanmaya çalışılmıştır. Bu özelliği sebebiyle tezin, literatüre yeni iletişim teknolojileri başlığında çalışılan alternatif bir iletişim kanalının incelenmesinden daha çok yönlü bir katkı yapabileceği düşünülmektedir. Diğer yandan bu rota belirlenirken teknolojinin açtığı yolun ihmal edilmemesi kaygısıyla, sızdırma habercilik üzerinden yapılan tartışmanın dijital çağda haberin “nereden geldiği”ni önemsizleştirerek “nasıl verildiği” noktasına doğru dönüştüğü de vurgulanmıştır.

Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Sızdırma habercilik kavramının öğeleri nelerdir? Böyle bir gazetecilik türünün ortaya çıkmasını hazırlayan/gerektiren koşullar neler olabilir?
2. Sızdırma haberciliğe, gazeteciliğin demokratik bir kurum olmasının önündeki engelleri kaldırabilecek bir potansiyel olarak bakmak mümkün müdür?
3. Sızdırma habercilik, gazetecilik mesleğine yönelik hangi “yeni” taleplerle şekillenmiştir?
4. Sızıntı bilgi ve belgelerin doğruluk kontrollerinin yapılması mümkün müdür? Değilse manipülasyon ve spekülasyona hizmet etmesi nasıl önlenabilir? Mümkünse bu kontrol nasıl ve kimler tarafından yapılabilir?
5. Devleti hedef alan sızıntı belgelerin güvenlik stratejileriyle çelişmesinin sınırı nedir? Bu sınırı gazetecinin devlet/ hükümet politikasını destekleme beklentisi mi çizmektedir?
6. “Sızdırma habercilik” gazeteciliğin geleceğini siyasal hesaplaşmalara mı götürmektedir?
7. Son yıllarda Türkiye ve dünyada bu alanda görülen örneklerin açtığı kuramsal tartışmalar nelerdir?

8. Sızdırma haberlere dayanak olan belgelerin aslî yayımlanma amacı ve zamanı yüklendiği kamusal işlevin değerini ne ölçüde değiştirmektedir?
9. Gazetecinin sızdırma haberlere konu belgeleri “ele geçirmesi” veya kendisine “servis edilmesi”, açacağı kamusal tartışmanın niteliğini belirlemede midir?
10. Sızdırma haberlerin inandırıcılığının ve saygınlığının yayımlandığı “moment” ile ilişkisi nedir?

Bu çalışma, gazetecilik mesleğinin kamu çıkarını korumaya yönelik bir demokrasi kurumu olarak görülmesinden başlayıp, bu algının nasıl değiştiğine ve mesleğin hangi koşullara evrildiğine değinmektedir. Ardından da evrilen bu yeni model içinde sızdırma gazetecilik kavramına nasıl bir yer açıldığından -ya da kavramın kendisine bu yeri açtığından- yola çıkarak bu haberciliğin toplumsal rolü tartışılmaktadır. Tartışma, sızdırılmış bilgi ve belgelerin gazeteci için bir malzeme olma niteliğinin nasıl belirleneceğinin yanı sıra, bu belirlenimin demokrasi ve devletlerin güvenlik politikalarıyla nasıl bir ilişki içinde olacağını da sorgulamaktadır. Söz konusu sorgulamanın gazetecilik mesleğini nasıl bir geleceğe taşıyabileceğiyle ilgili eleştiriler ve öngörülerle, çalışma son bulmaktadır. Bu bağlamda temel olarak “nasıl?” ve “niçin?” sorularının cevaplarının aranması ve bu cevapların kanaatlerin oluşumuna yaptığı etkinin araştırılması planlandığı için tez, niteliksel araştırma olarak tasarlanmıştır. Çalışma, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden beslenerek analiz yapmayı esas alması sebebiyle, konu hakkında yayımlanmış eserlerden hem uluslararası ilişkiler, hem siyaset bilimi, hem de iletişim alanını ilgilendirenler incelenmiştir. Haberciliğin geleceğiyle ilgili eleştiriler getirmek ve öngörülerde bulunmak amacıyla yararlanılan demokrasi kuramları ve devletlerin güvenlik politikalarıyla ilgili tartışmalara, çok geniş bir alana yayılan

disiplinlerin konuları olmaları sebebiyle, sadece gazeteciliğin sansürlenmesini doğuran şartlar bakımından değinilmiştir.

Literatür taraması için çeşitli kütüphanelerde bulunan kitaplardan ve süreli yayınlardan yararlanılmıştır. Ayrıca YÖK tez merkezinde bulunan yayımlanmamış yüksek lisans ve doktora tezlerinden, sızdırma habercilik kavramına ilişkin saptamalarda bulunmaya yardımcı olacak kaynaklar taranmıştır.

Literatür taraması yapılırken karşılaşılan en büyük zorluklardan biri, sızdırma haberciliği net bir tanıma kavuşturma ve ilkelere bağlama gayesi olmuştur. Sızdırma habercilik özellikle son yıllarda önemli bir tartışma konusu haline geldiği için, bu başlıktaki araştırma alanı daha çok örnekler üzerinden oluşturulmaktadır. Bu haberciliğin hangi unsurları içerdiği, hangilerini dışarıda bıraktığını saptamak, hali hazırda kendi tartışmasını açan bir pratik olması sebebiyle kolay olmamış, temel gazetecilik kitaplarındaki tanımların ışığında önemli aşamalar kaydedilememiştir. Buradan kaynaklanan zorluklar ilk olarak, sızdırma haberciliği ortaya çıkaran koşulları ve sonuçlarını irdeleyen farklı disiplinlerin katkılarıyla dengelenmiştir. Konunun uluslararası alandaki yansımaları da köklü gazetelerin internet arşivlerinden izlenmiş, köşe yazıları ve haberlere ek olarak gazetecilik okullarından akademisyenlerin görüşleriyle sunulmuştur.

Tez konusunun seçilmesine sebep olan, Türkiye özelinde ve dünya genelinde kamuoyu yaratan, sızdırma habercilik kapsamında değerlendirilebilecek örnek olayların anlatımı ve bu haberlerin yorumlanması amacıyla yapılan görüşmeler literatür taraması sırasında karşılaşılan zorluğun doldurulmasında kullanılan ikinci yöntemdir. Örneklerde sızdırılan bilgilerin içerik analizi, çalışmanın kapsamı dışında tutulmuş; oluşukları toplumsal zamanlama, basının kendi içinden ve kamuoyundan

aldıkları tepkiler, bir tartışma konusu haline gelme süreçleri incelenmiştir. Bu süreçlerin analizinde gazete, dergi ve internet sitelerinden alınan aktüel bilgilerden yararlanılmıştır. Yorumlanmasında ise; meslek profesyonellerinin bu habercilik hakkındaki görüşleri, yaptıkları kıyaslamalar, çizdikleri vizyon, mesleğin geleceğine yönelik çıkarımlar ve endişeler, kendileriyle yüz yüze ya da e-posta yoluyla yapılan görüşme ve mülakatlarla netleşmiştir. Söz konusu isimlerin seçiminde; sızdırma haberleriyle gündeme gelmiş, bu haberlerin hedefinde kalmış, yorum ve analizlerinde sızıntıların habercilik yönünü işlemiş ya da bu haberleri editöryal olarak değerlendiren mesleki bir pozisyonda bulunmuş olmaları etkili olmuştur. Buna ek olarak, bilinen siyasi görüşlerinin tek bir boyutta yoğunlaşmaması kaygısıyla beraber, ulaşılabilir olma ölçütü öne çıkmıştır.

Gazetecilik mesleğinin bugün bulunduğu konumun neden bir “kuşatılmışlık” olarak nitelendirildiği, kamu çıkarını korumaktan uzaklaştığı ve mesleğin neden alternatif yönelimlere ihtiyaç duyduğunu saptamak için mesleğin doğumundan günümüze kadar geçirdiği değişiklikleri açıklamak gerekmektedir. Bu nedende tezin birinci bölümü “Basın tarihinde değişen gazetecilik algıları” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında, mesleğin geçirdiği dönüşümler dördüncü güç kavramını değişken olarak alacak şekilde anlatılmıştır. Bu nedenle birinci bölümde değişen gazetecilik algıları, “Hangi dönemde, kimin dördüncü gücü?” sorularını cevaplayacak şekilde alt başlıklara ayrılmıştır. Basın Tarihi’ni bir Basın Özgürlükleri Tarihi’ne dönüştüren bu sürecin, gazetecilik mesleğini olduğu kadar, “bilinebilir olan” a dair algıları da nasıl belirlediği anlatılmıştır. Bu bölüm, 21. yüzyılda iletişim teknolojilerinin yaptığı kayda değer atılımlarla oluşan “yeni bir iletişim düzeni paradigması”yla sonlanmaktadır.

İkinci bölüme, sızdırma haberciliğın bu paradigma değişiminin neresinde olduğuna bakmak için “Değişen gazetecilik algısında ‘sızdırma’nın yeri” başlığı atılmıştır. Bu bölüme, kitle iletişim araçlarına yönelik yeni taleplerin gazetecilik mesleğinde ne gibi yeni kimlik arayışlarına sebep olduğu ile başlanmıştır. Farklı akademik disiplinlerle kurduğu ilişki kadar, iletişim bilimi içinde hangi eski ve yeni taleplerle şekillendiği, nasıl bir toplumsal işlev taşıdığı ya da taşıyabileceği, ulusal ve uluslararası devlet politikalarıyla kesişimi ve haber medyasına dair biçimlendirici etkileri üzerinden geçilerek sahip olduğu kimlik bilgilerinin kodları ile devam edilmiştir. Kavrama yönelik profesyonellik, gizlilik ve meşruiyet temalı en kapsamlı analizlerin yer bulması sebebiyle bu bölüm, alt başlıklarla bölünen uzun analizlerden oluşmuştur. “Sızdırmanın kapsamı” sorgusu altında; sızıntı haberlerin mesleki sınırlar içinde kalan ve dışına taşan özellikleri, biçim ve içerik üzerinden başlattığı meşruiyet tartışması, gizlilik ve güvenlik stratejileriyle çatışan doğası üzerinde durulmuştur. Bu bölümün amacı, imkânlar ve eleştiriler üzerinden gazeteciliğın geleceği üzerine yapılmak istenen çıkarımların dayanacağı temelleri betimlemektir.

Üçüncü ve son bölüm, gazeteciliğın toplumsal işlevine geri dönüşün sızdırma habercilikle mümkün olup olmadığı sorusuna örneklerin açtığı tartışma düzlemleri üzerinden bakmış ve meslek profesyonellerinin görüşleriyle şekillenmiştir. Türkiye’den beş sızıntı haber -bir kısmı aynı konuda dizi haberler olarak kabul edilmek üzere-, dünyadan ise *Wikileaks* internet sitesi içerikleri, bu sorunun yanıtlanmasına yardımcı olacak temel örnekler olarak kullanılmıştır. Bu örneklerin sızdırma haberciliği kuramsal düzeyde nasıl bir tartışma platformuna taşıdığı, tüme varabilmek ve öngörülerin geçerlilik koşullarını tayin edebilmek amacıyla yapılan analizlerde aranmıştır.

Örnek haberler üzerinden hareket edilmesinin sebebi, kavramı açıklayabilecek, tartışacak ve eleştirecek kuramsal materyalin yeteri kadar bulunmaması ile beraber güncelliğini koruyarak her geçen gün yeni örneklerle yeni tanımlama alanları açılmasıdır. Gazetecilik mesleğinin bilgiyi kamusal tartışma alanına yayma becerisinin kavuştuğu beş ayrı görünüm (ve ek olarak *Wikileaks*) haberin geçirdiği yapısal dönüşümün gazetecilik mesleğini nasıl bir geleceğe taşıyabileceğine dair umut ve kaygı içeren unsurların toparlanmasına yardım etmiştir.

Her bir bölümün ayrı ayrı gösterdikleri ışığında sızdırma haberlerin enformasyona kattığı demokratik değer, kamunun bilgilenme ihtiyacını karşılama kapasitesi, üstlendiği ideolojik işlev, kurduğu anlamlar, yaptığı kasıtlı yanıltmalar, kendisini haklılaştıran mitler, “göstererek gizleme” başarısı ve kamusal faydası sonuç bölümünde şarta bağlanmaya çalışılmıştır. Bu şartların, demokratik kurumlarca koruma yetisiyle donanmış kamusal bir mekânda; kurgu, eğlence ve gösteri alanının karşısında kurulan ve bilgiyi herkes için erişilebilir ve eleştirilebilir kılmaya iten bir sızdırma haberciliği; kamu tarafından *güveni hak eden bir kategorinin kültürü* kılacağı vurgusuyla çalışma sonlandırılmaktadır.

1. BÖLÜM:

BASIN TARİHİNDE DEĞİŞEN GAZETECİLİK ALGILARI

Bu tez; ana çalışma alanını oluşturan sızdırma habercilik konusuna, gazetecilik alanındaki değişimler üzerinde durarak ulaşmayı hedeflemektedir. Bunu yapmasındaki amaç; yeni bir iletişim biçimi ya da ürünü ortaya konduğunda daha eski olanların tamamıyla terk edilmeyeceği gerçeğidir. Bunun yerine eski, yeniyi besleyecek ve taşıyacak; yeni eskiyi zaman zaman inkâr edip zaman zaman izleyecek, birlikte var olacak ve yeni varış noktalarına ulaşacaklardır. El yazmalarının matbaa çağında, kitapların ve radyonun televizyon çağında varlığını sürdürebilmesi gibi internetin sağladığı olanaklarla biçimlenen yeni gazetecilik ve habercilik biçimleri de öncüllerini yok etmemektedir. Basını meydana getiren ögeler, üstlendikleri büyük ya da nispeten daha küçük rollerle, sürekli değişen bir sistemi meydana getirmektedir. Bu sistem bugünkü haline, politika, ekonomi ve teknoloji tarihleri ile bu tarihlerle iç içe geçen toplumsal ve kültürel birikimlerle gelmiştir. Bu birikimin ilk aşaması olarak görülen birinci bölüm bu sebeple; demokrasi ve gazetecilik mesleği arasındaki ilk- ve son olmayacak- karşılaşmayla başlamış ve tez, basın tarihinin bir “basın özgürlükleri” tarihi haline gelmesini takip etmiştir. Böylece bu özgürlük alanlarından birinin, yüzyıllar sonra nasıl sızdırma habercilik adını alacağı tartışmaya açılacaktır.

1.1. Demokrasinin Dördüncü Gücü

Basına atfedilen dördüncü güç olma niteliği, onun halkın savunucusu ve sivil özgürlüklerin güvenliğinin sağlayıcısı olduğu yönündeki kabulden temellenmektedir. O halde diğer üç güç nedir? Siyasal gücün tanımlanma biçimi, tanımlanma zamanı ve tanımlamanın ideolojisi bu soruya cevap verecektir. 17. yüzyılda, monarşileri oluşturan diğer üç güç; krallar, lordlar (aristokratlar) ve halk tabakasıdır. Dünyayı dinle açıklayan egemenlikte ise; birinci güç Tanrı'nın temsilcisi kilise, ikinci ve üçüncü güç kralın/başkanın başında olduğu siyasal güçtür (Erdoğan, 1999: 33).

Amerikalı sosyolog Robert E. Park (Park, 1960: 10), Hulteng ve Nelson'a göre (Hulteng ve Nelson, 1983), dördüncü güç kavramını basın için ilk olarak Lord Thomas Babington Macaulay, 1828'de "Hallam's Constitutional History" başlıklı makalesinde kullanmıştır.³ İngiliz parlamentosunda ruhani asiller, dünyevi asiller ve halktan oluşan üç gücün yanında gazetecilerin oturduğu bölüm dördüncü güç alanı olmuştur.

Kapitalist siyasal sistemle birlikte üç güce yönelik yeni tanımlama alanı; yasama, yürütme ve yargı halini almıştır. Bu güçler demokrasinin bir gereği olarak nitelendirilir ve dördüncü güç olarak basın, bu gücün geliştiricisi ve "halk için" gözetleyicisi anlamında kullanılmıştır. Bu kullanıma paralel olarak ABD de, kendi üç

³ Dördüncü güç kavramını ilk kullanan kişi ile ilgili fikir birliği bulunmamaktadır. İngiliz yazar ve gazeteci Henry Fielding'in ilk kez kullandığı yönündeki düşünceye ek olarak, İrlanda asıllı İngiliz devlet adamı ve yazar Edmund Burke'ün parlamentodaki üç gücü sınırlama niteliğiyle onlardan daha güçlü olduğunu betimlemesi ve gazetecileri işaret etmesiyle kalıplaşmış anlamını kazandığı görüşü hâkimdir. Bkz. (Carlyle, 2006); (Bainbridge vd., 2008); (İnceoğlu, 2009).

gücü; başkan, kongre ve adalet sisteminin gözcüsü olarak nitelediği basının statüsünü garantilemek için Anayasasına yaptığı ilk ekleme ile (*First Amendment*) “Kongre basın özgürlüğünü kısıtlayacak yasa yapamayacaktır.” kuralını getirmiştir (Erdoğan, 1999: 34). Doğrunun ve haklının temsil, siyasal gücün teftiş edilmesi üzerine kurulan, son derece bağımsız ve toplumsal mülkiyet ilişkilerinin sınırlılıklarından uzak bu idealize edilmiş yapı, “Bu konumuna nasıl kavuşmuş ve konumunu nasıl kaybetmiştir?” sorusu bu noktada akıllara gelmektedir. Ya da, aslında böylesi bir idealizasyon hiçbir zaman gerçekleşmemiş midir? Bu soruların yanıtı ekonomi, iktidar, modernite tarihlerinin kesişim noktasında bulunan basın tarihinde aranacaktır. Çünkü basın tarihi insanların kamusal ve özel alandaki faaliyetlerinin içinde bulunduğu geniş bir alanı hem kapsar, hem de bu geniş alanın bir parçasıdır. *Bu alan, kendisini üretenlere özgü bir kültürle yapılanan bilgi, halkın bu üretime tepkisi- ilgisi, bu tutumun düşünce biçimlerinin gelişimine etkisi, devletle ilişkiler, siyasal yaşam, özgürlük alanları ve piyasa kuralları arasındaki toplumsal dengeler, teknolojik dönüşümlerden beslenen bir tarihsel geçmişe sahiptir.*

Basın-yayın süreçleri başlangıcından itibaren egemenden alınan bir imtiyazla, (bazen de onun adına) yürütülen özel bir ekonomik faaliyet olmuştur (Kaya, 3.2001). İlk iletişim ürünleri, çok basit ve öngörülebilir bir olayın herkese açık bir şekilde, çoğunlukla işaretlerle anlatılmasıdır. Ancak işaretlerin belirsizliği “daha iyisi”nin aranması zorunluluğunu getirmiştir. Ardından sözün egemenliğinin yazıya geçmesi, 13. yüzyıldan’den itibaren büyük keşifler ve Rönesans’ın da teşvik ettiği gerçek anlamda evrensel bir bilgilenmenin gelişmesi süreci baş gösterir. Bu durumun doğal bir sonucu da çok erken bir tarihte, bu bilgileri sipariş edenlerin ve ücretini ödeyenlerin elinden almaya çalışan güçlerin ortaya çıkmasıdır. Söz konusu

bilgileri kamu güçleri, ayıklama ve sansür yoluyla kendi amaçlarına hizmet edecek şekilde bir süzgeçten geçirmekte, ya da politik çatışmaların veya sağlanan kazancın yol açtığı her türden *sızdırma* devreye girmektedir (Jeanneney, 2009: 23). Kapitalizm gelişirken, tüm diğer sektörlerde olduğu gibi basın-yayın etkinlikleri de kendi alanını kısıtlayan “izne tabi olma” durumundan sıyrılma mücadelesine girmiştir. Fakat bu mücadelenin farkı; zaten basının kendisinin bir özgürleşme aracı olabileceğinin farkedilmesidir.

Ortaçağın sonlarında ortaya çıkan ve modern dünyanın hatlarını şekillendiren kurumsal dönüşümlerin, ekonomik ve siyasal iktidar üzerinde radikal değişimlere yol açtığı söylenebilir. Bu dönüşümlerin içeriği ve analizi bu tezin konusu dışında kalmaktadır.⁴ Ancak modern devletin gelişimi ve bu gelişimin basın tarihiyle nasıl bir ilişkiselliğe sahip olduğu noktasına değinmek için kısaca bu dönüşümlerden bahsedilecektir.

Ekonomik alandaki dönüşüm; 11. yüzyıldan başlayarak yavaş yavaş önem kazanan ticaretin *yeni bir ekonomik ilişkiler seti* ortaya çıkarmasıyla başlar. 1450’lerden sonra Avrupa, imalat ve coğrafi alan bakımından hızla genişler; özel bireyler ücretli işçilerden yararlanarak sermaye biriktirir; ürünler üretim maliyetini aşan fiyatlara satılır; ücretli işçilerden yararlanarak yeniden yatırım kazançları elde edilir. 16. ve 17. yüzyıllarda küresel boyutlu ticari ilişkiler ağı içinde ekonomik iktidarın dev merkezleri Avrupa şehirlerinden ibarettir. 19. yüzyıl başları, Endüstri Devrimi’yle beraber büyük boyutlu imalatların yapıldığı bir sanayi dönemini

⁴ Açıklayıcı kaynaklar için bkz. (Poggi, 2009); (Ağaoğulları, 2010); (Şenel, 2004); (Wallerstein, 2011).

başlatmıştır. Ancak sahiplik ve üretici ilişkileri sabitliğini korurken, devlet iktidarına bağlı kılınan ekonomik kurumların varlığını sürdürdüğü görülür.

Siyasal örgütlenme alanındaki dönüşüm; bugün bildiğimiz ulus-devletin oluşum sürecini doğuran kurumların varlığıyla başlamıştır. Parçalı bir görüntü çizen Avrupa, 15. yüzyıldan sonraki beş yüzyılda egemen birimlerinin sayısını 500'den 25 civarına indirmiştir. Bu azalma, komşu topraklar üzerindeki kontrolü sağlamlaştırabilmek; denizaşırı alanlarda nüfuz genişletmek ve sömürge yoluyla ek gelir elde etme imkânlarını sağladığı gibi, birbirine benzeyen siyasi kurumların temellerinin de atıldığı anlamına gelmektedir. Süreçte ortaya çıkan kimi mutlaki rejimler⁵ tek yönlü ve bu bölümün başlığıyla ilişkilendirerek söylemek gerekirse “tek güç”lü dönemleri getirmiştir. Bahsi geçen rejimlerde monark; insan kaynaklı hukukun tek kaynağı olduğunu, temsili meclislere karşı sorumsuzluğu ve Tanrı kanununa bağlılığını ileri sürmüştür (Poggi, 2008: 40). 18. yüzyıl sonlarındaki siyasi ayaklanmalar ve katılım yönünde artan talepler, 20. yüzyılda bu görüntünün radikal bir biçimde değişmesiyle devletin; liberal, temsili ve çok partili demokrasi çeşitlerini geliştirmesine sebep olacaktır. Güçlü bir devlet inşa etme yolunda bu seferki adres, güçlü bir aidiyet ve ulusal kimlik duygusu kurgulamak olacaktır.

Dinsel alandaki dönüşüm; varolan dinsel kurumların rol kayıplarıyla ilgili olmuştur. Dinsel inancın hemen hemen tek merkezi kurumu olan Roma Katolik Kilisesi, imparatorluğun çöküşüyle nisbeten gevşek bir güç yapısına kavuşurken Avrupa'da devlet oluşum süreçleri piskopos ve baş rahipler ile yöneticilerin ortaklaşa çalışmalarına sahne olmuştur. Yöneticiler otorite, denetim ve meşruluk sağlamada

⁵ Fransa, Avusturya, Prusya ve İspanya işaret edilmektedir.

dinsel doktrinden yardım almıştır. Birkaç yüzyıl sonra ise, alternatif dinsel yönelimler altında giderek kırılmalılaşan kilise, bir başka güç kaybını da seküler eğitim sistemi karşısında yaşamıştır.

Bu dönüşümlerin paralellğinde gelişen ve çalışmanın asıl odak noktasını oluşturan basım-yayın alanındaki dönüşüm 15. yüzyılın ikinci yarısına uzanan bir tarihselliğe sahiptir. 15. yüzyıldan itibaren, bugünkü gazetelerin atası kabul edebileceğimiz “el yazması” haberlerin gelişiminin de tanıklık edebileceği giderek yoğunlaşan bir bilgi ağı kurulmuştur. Özellikle Almanya ve İtalya’daki büyük iş merkezlerinden, ekonomik ve politik durum hakkında özetlenmiş bilgiler yola çıkmakta; ucuca eklenerek yazıcılar tarafından yüz, iki yüz, üç yüz nüsha halinde çoğaltılmaktadır (Jeanneney, 2009: 24).

1438’de Gutenberg’in matbaayı bulmasıyla beraber (Batı’da), basımcılık teknikleri matbaalar yoluyla Avrupa kentsel merkezlerine yayılırken, Geç Ortaçağ ve Erken Modern Avrupa’daki kapitalist ekonomik büyümenin bir parçası olmuştur. Ancak bu matbaalar aynı zamanda; bir taraftan ortaya çıkan ulus devletlerin siyasal kurumlarıyla, diğer taraftan sembolik iktidarın uygulanmasıyla ilgili belirli bir otorite iddiasındaki dinsel kurumlarla gerilimli ilişkileri olan yeni sembolik iktidar⁶ kurumları haline gelmektedir (Thompson, 2008:87). Bu tarihten itibaren kilise ve devletin doğrudan denetimi dışında kalan basın dolaylı baskılara maruz kalma süreci başlayacaktır.

⁶ Yazar, Bourdieu’den esinlenerek eserinde kullandığı “sembolik iktidar” tanımlamasıyla dört grupta incelediği iktidar şekillerinden, iletim ve alımlama eyleminden kaynaklanan iktidara işaret etmektedir. Enformasyon ve sembolik içeriğin değiş tokuşu sırasında beslenen kaynaklar, etkiler ve sonuçların yönlendirilebilirliği olarak tanımlanan sembolik iktidar grubundaki kaynakları iletişim araçları oluşturmaktadır (Thompson, 2008:35-36).

İlk matbaa makineleri kapitalist çizgide örgütlü bulunan ticari işletmelerin mülkiyetindedir. Basımcıların bu mülkiyete kendi başlarına sahip olmak için gereken hammaddeye sahip olması ve muhtemel riski göze alması nadiren gerçekleşebildiğinden finansal destek arayışı başlamıştır. Yayıncılar ve kitapçılar ile dua metni ve resmi yayın üretmek isteyen Kilise ve Devlet bu desteğin muhatapları olmuştur. Kilise ilk yıllarda kapılarını basımcılara açarak teolojik çalışmalar üretilmesi yönünde tavır almış ve bu yeni metin çoğaltım yöntemini desteklemiştir. Ancak denetim fonksiyonunu el yazmanları üzerinde olduğu kadar sınırsız uygulayamadığını anlamasıyla, bu desteğin kesilmesi eş zamanlı olacaktır. Bu süreçte Kilise, seküler otoritelerle basılı malzemeleri baskı altına alma konusunda işbirliğine girişmiştir. Mainz’li Başpiskopos Berthold, 1485’te Frankfurt şehir meclisinden Lenten Fuarı’nda teşhir edilen kitapları incelemesini ve Kilise’nin zararlı çalışmalara baskı yapmasını istemiştir. Papa VI. Alexander 1501’de kilise iktidarının onaylamadığı basılı kitapları yasaklayarak daha sert ve kapsamlı bir sansür sistemi kurmaya çalışmıştır (Thompson, 2008:93). Bu çabaların sınırlı başarısı basımcıları alternatif kaçma yöntemlerine sevk etmiştir. Öyle ki; etkin bir şekilde denetlenemeyeceği ortaya çıkan basım faaliyeti protestanlığın yayılmasına ve Hıristiyanlığın parçalanmasına etki yapacak aşamaya gelmiştir.⁷ Basımlar süreç içinde dinsel içerikten öteye geçerek klasik otoritelerin çalışmalarına, İtalyan edebiyatına, tıp-anatomi-astronomi-matematik gibi bilimsel çalışma metinlerine, almanaklara ulaşmıştır.

⁷ Martin Luther King’in Doksanbeş Tezi ve Protestan literatürün basımına ilişkin açıklayıcı bilgi için yararlanılabilir: (Aston, 1968: 76).

Tüm bu gelişmelerin tez konusu açısından önemi; basımcılığın bu denli gelişmesinin, olayları aktaran, siyasi ve ticari nitelikteki bilgiyi taşıyan süreli yayınların gelişimi üzerindeki etkisidir. 15. yüzyılın ortalarında basımcılığın ortaya çıkışının hemen ardından gazete sayfası boyutunda reklamlar, broşürler ve posterler görülmeye başlanmıştır. Sansasyonel açıklamaları, doğal felaketleri, askeri çatışmalar ve hükümet açıklamalarını içeren bu ürünlerden süreli haber ve enformasyon yayınına 16. yüzyılın ikinci yarısında; haftalık olarak çıkan modern gazetenin kökeni kabul edebileceğimiz içeriklere ise 17. yüzyılın ikinci yarısında geçilmiştir (Thompson, 2008:106).

Avrupa'da önemli ticaret yolları üzerindeki şehirler, ilk gazetelerin üretim merkezleri olurken, içerik de uzak yerleşim yerlerinde meydana gelen -Avrupa'nın belli başlı şehir ve ülkeleri- olaylardan oluşmaktaydı. Zaman içinde içerik yerelleştikçe, kriz ve ülke içi siyasal sorunlarla ilgili haberler kamusal talebi canlandırırken süreli yayınlar, devlet meselelerinde kilit oyuncular haline gelecektir. Karşıt oyuncular olan siyasal otoriteler ise bu süreçte, bir yandan Kraliyet gelirlerini arttırmak, diğer yandan iş konuları dışındaki daha marjinal süreli yayınların üretimini sınırlamak düşüncesiyle özel vergiler koyarak gazetelerin artışı üzerinde denetim kurmaya çalışacaktı. Tüm bu tarihsel gelişmeler yaşanırken; devlet müdahalesi ve denetiminin asgari düzeyde olduğu, demokratik sistemin işlerliğini, etkin bir biçimde sürdürülmesini ve yurttaşların sürece katılımının sorunsuz bir biçimde gerçekleşmesini sağladığı (İrvan,1995:76), bağımsız bir basın için mücadele etmenin modern anayasal devletin gelişiminde kilit bir rol oynadığı argümanı güç kazanacaktır.

Basının tarihsel gelişimi sırasında sergilediği pratikler (kapitalizmin ilk gelişme süreçlerinde feodal-mutlakçı güçlere karşı giriştiği mücadele), liberal-çoğulcu bir toplum idealini simgeleyen düşünüş biçimini oluşturan normatif çerçeveyi çizer. Bu çerçeve; medyanın liberal demokrasilerdeki rolüne ilişkin kabullerin temeline basın özgürlüğünü oturtarak, basın tarihinin aslında bir basın özgürlükleri tarihine dönüşmesine odaklanır. Bu odaklanmanın önemli aktörlerinden biri *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü* eseriyle ikinci bölümde görüşleri detaylandırılan Jürgen Habermas'tır.

Habermas, 16. yüzyılda yaşanan kapitalist süreçlerin siyasal iktidarın kurumsal şekillerinin değişimiyle birleşerek Avrupa'da yeni bir *kamusal alanın* oluşum koşullarını yarattığını savunur. Bu alan; devlet etkinlikleriyle ilgili kamu otoritesi ile özel ekonomik ilişkilerden oluşan sivil toplum alanının arasında, devlet etkinliklerinin sorgulanarak eleştiriye tabi tutulduğu bir alandır (Habermas, 2010). Bu alanın türemesinde süreli basının yükselişiyle ortaya çıkan eleştirel tartışmanın önemli rolü olduğunu savunan Habermas, tartışmanın modern devletin kurumsal biçimi üzerinde yaptığı dönüştürücü etki üzerinde durur. Bu etkilerden birkaçı; parlamentonun giderek gözetime açık hale gelmesi, kamuoyuna karşı kendini daha sorumlu hissetmeye başlaması ve yayıncılığa engel olma hakkını terk etmesidir.⁸

⁸ Habermas'ın kamusal alan tanımlamasına ilişkin görüşleri; 17., 18. ve 19. yüzyıl Avrupasındaki diğer kamusal söylem ve etkinlik biçimlerini ve burjuva kamusal alanı ile popüler sosyal akımlar arasındaki çatışmayı, ilk ve en yaygın erken dönem basılı malzeme biçimlerinin ticari karakterini ve sansasyonel içeriğini görmezden gelmekle; prensipte evrensel erişim üzerine kurulu bu kamusal alanın pratikte sadece eğitimli ve yeterli mali kaynağa sahip erkeklerle sınırlı olması gibi pek çok eleştiriye maruz kalmıştır. Bu çalışma Habermas'ın kamusal alana ilişkin görüşlerinin analizi ve ona yöneltilen eleştirilerin niteliği üzerinde durmayacaktır. Özgür ve bağımsız bir basın idealiyle kamu çıkarının savunulması rolünü basın-yayın kuruluşlarına veren görüşler arasında Habermas, basını "demokrasinin dördüncü gücü" olma noktasında nasıl konumlandığı sorusu kapsamında

Modern anayasal devletin gelişimiyle bağımsız bir basın için mücadele etmenin paralelliği üzerinde duran diğer görüşlerin de ortak paydası; basının demokrasinin dördüncü gücü olduğunu tescil etmek ve basın faaliyetlerinin varoluşunu ortak iyilik (*common good*) için kamusal çıkarı (*public interest*) gerçekleştirmek olduğunu kabul ve ilan etmektir. Bu kabul, basının kendi örgütsel amaçları dışında toplumun uzun vadeli genel çıkarlarına, özellikle de siyasal ve kültürel alanlarda katkılar yapabilecek bir misyonu olduğunu göstermektedir (Kaya, 2001:64). *Liberal-Çoğulcu* yaklaşım olarak adlandırılan bu normatif düzenleme ilkelerini biçimlendiren ve meşru kılan temel; basının bu bölümün başından itibaren anlatılan tarihsel gelişimi sırasında sergilemiş olduğu özgürleşme pratiğidir. Bu pratik, hakikatin ancak basın özgürlüğünün müttelikliğinde ortaya çıkabileceği kabulüne dayandığından ve amaç olarak toplumsal gerçeklere ulaşma ideali belirlendiğinden, hükümetin sansür uygulamadığı bir ortamda çeşitlenen kaynaklar da tek yol olarak benimsenmektedir. Böyle olunca da her türlü düşüncenin gerçeğin bir ifadesi olarak özgür olması, düşüncüyü aktaracak iletişimin özgürce gerçekleşmesi ve bunu sağlayan araçların çoğulculuk anlayışına uygun olarak kullanılabilmesi liberal anlayışın özü olmaktadır (Kaya, 2001:64). Liberal öğretinin genel çerçevesiyle uyum sağlayan bu görüşleri savunan Jeremy Bentham, James Mill ve John Stuart Mill gibi ilk liberal ve demokratik düşünürlerin bir kısmı, basın özgürlüğünün taraftarlarıdır. Bu taraftarlık, bağımsız basın organlarında

değerlendirilmektedir. Söz konusu konumlandırmanın eleştirisi ve nasıl terk edildiği bir sonraki başlığın konusu olarak işlenecektir. Yazarın görüşlerinin kapsama alanı ve eleştiriler için yararlanılabilecek kaynaklar: (Bernstain,1985); (Calhoun, 1992); (Thompson, 1993); (Timur, 2008); (Zabcı, 1997).

kanaatlerin özgürce ifade edilebilmesini, devlet iktidarının despotik kullanımına karşı hayati derecede önemli bir güvence olarak görmüştür (J.Mill, 1967; J.S.Mill, 1972).

Britanya Krallığı'na karşı Bağımsızlık Savaşı'nı kazanan Amerikan kolonilerinin Anayasa'ya basın özgürlüğünü koyması, 1789'un *Des Droits de L'Homme* (İnsan Hakları) üzerine inşa edilen 1791 ve 1793 devrimleri sonrasında çıkarılan Fransız Anayasalarının -gelecekte Napolyon tarafından kaldırılacak olsa da- açıkça basın özgürlüğünü koruması, 19. yüzyılın sonuna kadar çoğu Avrupa devletinin basın özgürlüğünü anayasal bir özellik haline getirmesi (Thompson, 2008:110) bu güvencelerin somutlaşmış birkaç biçimidir. Bu biçimlerle beraber iletişim alanındaki liberal öğretinin genel çerçevesi; basın özgürlüğünün hükümetin sansür uygulamaması anlamına geldiği; “iyi”nin “kötü”den, “yararlı”nın “zararlı”dan, “yanlış”ın “doğru”dan ayrılışının serbest rekabet koşullarınca sağlandığı; çeşitlilik ile çoğulculuk sayesinde her türlü görüş ifade olanağı bulurken, gerçeği yansıtmayan yanlı görüşlerin ve bunları aktaran iletişim araçlarının toplumda benimsenmeyeceği (Kaya, 2001: 65) şeklinde çizilmiştir. Basın özgürlüğü savunucuları; bölünmelerin-çatışmaların özgür basınca oluşturulan rasyonel ve barışçıl konsensusla kapatılacağını söylemiştir. Peuchet'nin 18. yüzyıl kamuoyunun özgür basın aracılığıyla oluşumuna ilişkin düşünceleri, siyasetin varlığını mümkün kılmaya yöneliktir:

Onun sayesinde yararlı ve hayırlı ilkelerin etki alanı genişledi, nice suistimallerin önüne geçildi, her türlü baskı ve hoşgörüsüzlük sistemine karşı amansız bir savaş açıldı ve nihayet, basın özgürlüğü düzenin en büyük desteği, polisin ve terbiyenin koruyucusu haline geldi (Keane, 1999: 58).

Bu temeller üzerinde şekillenen iletişim alanının normatif düzeni kamu çıkarının gerçekleşmesini pazar mekanizmasının belirleyiciliğine bırakmıştır. Ancak bu yapılırken, üç önemli nokta göz ardı edilmektedir:

İlk olarak yaklaşımın kuramsal temelinde “düşünce ve ifade özgürlüğüne” mutlak bir yer ayrılmaktadır. Ancak ifadeyi kısıtlayan aktörün sadece devlet olmayabileceği görülmemektedir. Zaman ve coğrafi sınırlılıkların tüm yurttaşların görüşlerini iletmesi ve enformasyona erişmesini imkânsızlaştırdığı ve bu nedenle bazılarının kaçınılmaz olarak başkaları adına iletişimde bulunacağı çıkarımı üzerinde durulmamaktadır. Basın düşünceleri var kılmanın yoludur; ancak hükümetin halk çıkarlarına ihanet etmesinin bir benzeri olarak “özgür basın”ın da sürekli olarak yanlış bir temsil yapmasının- ya da yapma ihtimalinin- hangi düşüncelerin var kılınacağını şüpheli hale getirdiği bir gerçektir. Dördüncü güç düşüncesi, medya profesyonellerini toplumsal gerçekliği anlama kapasitesi olan ve objektif olarak yansıtıran ayna görevi yapan özerk ve mantıklı bireyler olarak kabul etmektedir (İnal, 1992:16).

İkinci olarak; çoğulculuğu derinden savunan bu görüş tekelliliğe yönelecek her türlü oluşumu kuramsal olarak reddetmekte, ancak reddederken ortaya önemli argümanlar koyamamaktadır. Pazar başarısızlığı ya da iletişim pazarlarının iletişim özgürlüğünü kısıtlayabileceği üzerinde durulmamakta, sansür ve her çeşit kısıtlamanın tek sorumlusunun devlet olabileceği düşünülmektedir.

Son olarak; kamusal çıkarın gerçekleşmesi için kitle iletişim aracının hedef kitlesi, rasyonel kararlar verme yeteneğinde “yurttaşlar” olarak tespit edilmektedir. Ancak toplumun tüm kesimlerinin rasyonel kararlar vermelerini mümkün kılacak

bilgiye eşit mesafede olmadığı ve ulaşmak için de eşit koşulların yaratılmadığı gerçeği ortada durmaktadır.

Ancak bu unsurların eksikliği, iletişimde liberal öğretinin medyayı klasik demokratik teori içine yerleştirme çabasına engel olmaz ve 20. yüzyılın ikinci yarısına kadar liberal çoğulcu yaklaşım destek bulmaya devam eder. Bu devamlılık, kamusal bir hizmet sunduğu düşünülen yasama, yürütme ve yargının güçler dengeliliği bakımından yanında, sorgulayıcılık bakımından karşısında durarak demokrasinin dördüncü gücü olan kitle iletişim araçlarının; dayanışmayı, bütünleşmeyi, dirlik ve düzeni koruma ve geliştirme görevlerini başarıyla yerine getirdiğini, gelişme ve değişimin “istikrar” içerisinde gerçekleşmesine katkıda bulunduğunu ilan eder.

Kitle iletişimi, birey ve birey gruplarına kendi yaşam pratikleri dışında kalan olayları “miktar” ve “şekil” unsurları üzerinde sahip olduğu “belirlenim” gücüyle aktarmaktadır. Böylece bireylerin toplumsal yaşamda varoluş ve ilişki kurma biçimleri kitle iletişim unsurları içerisinde belirlenmektedir. Bu yönüne odaklanıldığında, kitle iletişim kurumunun düşünsel ve sembolik metalar üreten bir kurum olduğu söylenebilir. Ancak bu kurumun diğer sosyal kurumlardan çok önemli bir farklılığı, aynı zamanda bir ekonomik etkinlik alanı olmasıdır. Bu yönü de onu demokrasinin dördüncü gücü olmaktan çıkarıp *pazarın dördüncü gücü*⁹ haline getirecektir. Bu değişiklik, bu zamana kadar yapılan sansür ve basın özgürlüğü

⁹ Birinci bölümün bundan sonraki başlıklarında geçen “Pazarın dördüncü gücü” ve “Kendisinin dördüncü gücü” tanımlamaları birinci başlıkla aralarında bir bütünsellik sağlamak amacıyla, *kimin hâkim olduğunu gösteren bir metafor* olarak kullanılmıştır. Kullanımın literatürdeki tek karşılığı “Demokrasinin dördüncü gücü” şeklindedir.

kavramsallaştırmasının yeniden tanımlanması zorunluluğunu doğururken; yeni aktörler yeni tehditleri, yeni bilgilendirme biçimlerini ve yeni güç dengelerini beraberinde getirecektir. Bu sebeple, bu bölümün bir sonraki başlığı da, pazarın dâhil olmasıyla beraber şekillenen yeni bir gazetecilik biçimine işaret etmektedir.

1.2. Pazarın Dördüncü Gücü

Birinci bölümde anlatılmaya çalışılan kısa basın tarihi hikâyesinin gösterdiği, özgürlük mücadelesinin ilk adımının hükümetlere karşı verildiğidir. Hükümetler bu yeni araçtan endişe duyarken bilinmeyen karşısında yasaklama ve cezalandırma uygulamalarını da artırmaktadır. Bu bakış açısının devamında, basının kendi hedeflerine hizmet etmesini sağlamak için onu ehlileştirme arzusu ortaya çıkacaktır. Bu arzuların rüşvet karşılığı yalan haber yazdırma pratikleri, örtülü reklam ve eleştiri özgürlüğünü yok etme çabalarıyla kendini göstermesi; özgür basın idealiyle beraber küçük işletmeler ve merkezileşmemiş pazar rekabetinin, siyasal despotizmin panzehiri olduğu inancını şekillendirmiştir (Keane, 1999: 61). Bu inançla yeni bir gazetecilik biçimi, yeni belirleyiciler, kısıtlayıcılar ve yeni bir haber pratiği ortaya çıkması sebebiyle birinci bölümün ikinci başlığı, pazarın gazetecilik algısı üzerinde yaptığı değişimleri konu edecektir.

Basın özgürlüğü savunusu, bilinebilir olanın sınırları üzerindeki devlet (hükümet) belirleyiciliğinin aşılması, yalnızca var olan devlet aygıtı içinde iktidarın kullanımını değiştirmek olarak değil, yepyeni siyasal ilişki kalıplarının yaratılması olarak benimsenerek başlamıştır. Siyasal konularda “kamuoyu”nun belirlenmeye çalışılması, sivil toplum adına devletin gizli ve keyfi eylemlerinin tartışmaya açılması fikri, basın özgürlüğü savunucuları tarafından “despotik” hükümetin

baskılarına karşı bir uyarı niteliğinde görülmüştür. Modern devletin potansiyel olarak kötü olan iktidarının, sivil toplum yararına denetim altına alınması yolundaki talepler böylelikle kısıktılmıştır. Politika, yönetenlerle yönetilenler arasında ince bir denge olarak görülmüş, özgür basın da bu dengenin yaşamsal ögesi sayılmıştır (Keane, 1999: 46-47). Ancak pazarın yazdığı kurallar, idealize edilen yaşamsal nitelikten oldukça farklı işlemiştir.

Medya endüstrilerinin 19. yüzyıldan itibaren gelişim çizgisi; medya kurumlarının büyük ölçekli ticari şirketlere dönüşümü, iletişimin küreselleşmesi ve bu iki unsurun sonucu niteliğinde, kültürel yaşamın metalaşması şeklinde olmuştur. Medya ürünlerinin ticarileşmesi daha önce de, ilk matbaalar sırasında sembolik biçimlerin metalaşması şeklinde ortaya çıkmış olsa da, 19. yüzyılda önemli bir boyut farkı kazanmıştır. Pazar genişlemiş, okuyucu sayısı artmış, reklamcılık endüstrisi sektörde söz sahibi olmaya başlamış, artan rekabet güçlü sermaye yapısı gerektiren büyük ölçekli ticari yapıları yaratmış ve zamanla endüstrinin çoğu, kaynakların yoğunlaşması sonucu sayılı medya örgütünün tekeline geçmiştir.¹⁰ Bu büyük şirketlerin ekonomik iktidarıyla karşılaşan çoğu küçük medya örgütünün faaliyette bulunması zorlaştırılmış, koruyucu birleşmelere yöneltmişlerdir. Gazeteler, reklam gelirleri olmaksızın faaliyet sürdüremez hale gelirken; reklamcılar da işlerinin doğası gereği tercihlerin yayıldığı en geniş paydadaki okur/izleyici kitlesini talep etmektedirler. Geliri reklama dayandırmak; nüfusun çoğunluğuna hitap eden bir gazete çıkarma kaygısıyla beraber, içerikle reklamın içiçe geçmesi, haberin reklam haline gelmesi, medyanın diğer sektörlerle nasıl iletişim kurması gerektiğinin

¹⁰ Medya endüstrilerinin 19. ve 20. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik tarihi hakkında detaylı bilgi için yararlanılabilir: (Bagdikian, 1992); (Curran ve Seaton, 1991); (Erdoğan, 1997); (Kaya, 2009).

belirlenmesi sonuçlarını getirmiştir (McChesney, 2003). Bu kitle iletişim pazarında rekabet koşullarının sürdürülebilmesi ise, tekelleşme koşullarının ivme kazanması demektir.

İletişimin küreselleşmesi; basılı malzemelerin uzak mesafelerden devletlerin, krallıkların sınırları boyunca taşınması sürecinin, 19. yüzyılda yerini yaygın ve örgütlü bir enformasyon ve iletişim akışına bırakmasıdır. Uluslararası haber ajanslarının kurulması, sistematik haber toplama ve yayma süreçlerini beraberinde getirirken, dünyanın özel çalışma alanlarına bölünmesiyle beraber, nüfusun giderek artan kısmına ulaşabilen iletişim ağları yaygınlık kazanmıştır. Küreselleşme süreçleri, dünyanın uzak yerlerini “yakın”a getirirken daha sıkı ve daha hâkim karşılıklı bağımlılık ağları sararak derinleşmiştir. Böylece, sembolik malların uluslararası dolaşım karakteri yapılaşırken, bağımlılık kalıpları birer miras olma niteliği kazanmıştır. Devletin aracılığı minimuma inerken, pazardaki değişiklikler yasal engellemelerle karşılaşmadan siyasal yapıda anlık meşruluklar kazanmıştır. Böylece görünüşte, pazar özgürlüğü kazanılmış, değişimin önündeki engeller ortadan kalkmıştır. Gerçekte ise, uluslararası ve ulusiçi tekelleşmelerin egemen olduğu dünya pazarında dev şirketlerin pazar gündemini kurma ve yürütme görevi tanımlanmıştır (Erdoğan, 1999: 37). Böylece 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında basında gerçekleşen dönüşümle, bazı büyük endüstriyel ve finansal şirketler, küresel genişleme ve çeşitliliğin kazançlarından faydalanmıştır.¹¹ Bu kazanç sağlama

¹¹ 1989’da Time Inc. ve Warner Communication’un birleşmesiyle kurulan ve mevcutta dünyanın en büyük medya girişimlerinden olan Time Warner’in, Avustralya, Asya, Avrupa ve Latin Amerika’da şubeleri vardır. Yayıncılık, televizyon, müzik ve yüksek teknoloji enformasyon sistemlerinde güçlü çıkarlara sahip olan Alman kökenli Bertelsmann grubu, Avrupa, Birleşik Devletler ve Latin Amerika’da faaliyette bulunmaktadır. Yayıncılık, televizyon ve film alanında önemli çıkarlara sahip olan Rupert

biçiminin önemli bir bileşeni, Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Avustralya veya Japonya'da yerleşik olan hemen hemen bütün büyük şirketlerin, mal ve hizmetleri için Üçüncü Dünya ülkelerini birer pazar olarak görmesidir. Diğer bir bileşeni ise; sınırlı sayıdaki bu şirketlerin gitgide büyüyen varlığının, muhalif seslerin ortaya çıkmasını yapısal olarak zorlaştırmasıdır.

Kültürel yaşamın metalaşması, reklam gelirleriyle beslenen ve büyük ağların egemenliğine girmiş bir ticari sistem haline gelen iletişim sürecinin, üçüncü dünya ülkeleri üzerinde pompaladığı artan bağımlılığın kültürel yaşam üzerindeki dönüştürücü/baskılayıcı etkisiyle ilintilidir. Yoğunlaşma ve şirketleşme süreçleri aracılığıyla iletişimin küreselleşmesi, farklı grupların değer, inanç ve sembolik biçimleri üzerinde zorlayıcı siyasal ve ekonomik iktidar kullanım alanları açmıştır. Meta üretimi ve değiş tokuşu girdabına kapılmış geç kapitalist toplumların düzenleyicisi olan kurallar, tüm emtiayı, standartlaşma aracı para üzerinden kıyaslamaya ve eşyalaşmaya zorlamaktadır. Bu zorlamadan önemli ölçüde etkilenen kültürel ürünler de, gerçek ve sunum arasında bir ayrım bırakmayan, eğlence ve bireycilik temalı formlar haline gelmektedir (Adorno, 2005).

Ticarileşen ve küreselleşen bu iletişim koşulları, liberal yaklaşımın felsefi öncüllerinin savundukları değerlerin oldukça dışında bir çerçeve çizmektedir. Bu çerçevenin bir köşesinde; çeşitlilik ve çoğulculuk kamusal çıkarın ön şartı olarak görülürken diğer köşesinde; sektörün en önemli gelir girdisini sağlayan reklamcılarının en geniş tüketici kitlesine yönelmesi, üzerinde düşünülmesi gereken, ciddi bir

Murdoch'un News Corporation'ı ise; Avrupa, Birleşik Devletler, Avustralya ve Asya'daki şubeleriyle erişim alanı en geniş olanıdır (Thompson, 2008:244).

ikilemdir. Kitle iletişim araçlarının mülkiyet ve denetim konusu bu ikilemle bir arada düşünüldüğünde çok daha anlamlı bir boyuta taşınmaktadır.

Pazar mekanizmasının belirleyiciliği, basının toplumsal sorumluluğu anlayışının artık önünde ve hatta üstündedir. Kitle iletişiminin dördüncü güç olduğu, halkın gözü, kulağı olduğu, demokrasinin gelişmesini ve yerleşmesini sağladığı yönündeki düşünce yerini, pazarın gözü kulağı olan yeni bir kitle iletişim tanımına bırakmıştır. Bu yeni tanım, *neyin önemli olduğu hakkındaki algıları şekillendirme gücüyle beraber, neyin üzerinde düşünülmesi ve nasıl düşünülmesi gerektiğiyle de ilgili yepyeni bir perspektife hükmetmeye muktedirdir.*

Ancak; normatif liberal çerçevenin idealize ettiği özgür basın savunucuları, basın kendi kendini sansür etmesi gerçeğini hesaba katmamışlardır. Fikirlerin ifade edilmesinin önündeki tek ve başlıca dış tehdidin siyasal iktidardan geleceği yönündeki hâkim kanı bu durumun sebebidir. Matbaanın bulunmasından sonra basımevlerinin yayım öncesi denetimle mücadele etme zorunlulukları, içeriğin buyurma, gözetleme, rahatsız etme metotlarıyla sürekli olarak denetlenmesi gerçeği, bu hâkim kanıyı şekillendiren gerçeklerdir. Böylece basın özgürlüğü savunucuları sansür sorununa *negatif özgürlük*¹² olarak yaklaşmıştır. Oysa sansür, herşeyi uzaktan gözetleyen gizli bir buyurgan güç, bildik ve tanıdık bir despotik baskılama şekli olmak zorunda değildir. Farklı bir kılıkta, yabancı bir deneyim olarak da karşımıza çıkabileceği gibi, biz farkında olmadan içimize de yerleşebilir. Son derece “doğal” ve kendiliğinden işleyen bir süreç gibi sınırlamaları içselleştirmemize de sebep olabilir.

¹² Negatif özgürlük bireylerin ya da bireylerden oluşan grupların önceden bir dış engelleme olmaksızın düşüncelerini dile getirme özgürlüğü olarak görülmüştür.

Bu yolla bir metnin/görüntünün –takip edilebileceği araçların sayıca çok ve çeşitli olmasının yarattığı “özgürlük” yansıması içinde- ne gibi filtrelerden geçtiğini unutturabilir (Chomsky, 2004).

İkinci önyargı, tüm yurttaşların kamusal yaşama eşit koşullar altında girebileceği yönündeki varsayımdır. Düşünceleri açıklama ve yayımlama özgürlüğü, Habermas’ın savunduğu şekilde, insanları kendilerini ilgilendiren konularda barış içinde tartışabilen halk toplulukları haline getirme gücüne tek başına sahip değildir. Bir önceki başlıkta Peuchet’in siyasetin varlığını mümkün kılacak bir basına dair yaptığı tanımlamadan hatırlanabileceği gibi, iletişim araçlarına erişimdeki farklılaşma, zaman ve coğrafi kısıtlılıklar ve yunan *polis* düzenindeki gibi türdeş siyasal toplulukların modern dünyada bulunabilmesinin imkânsızlığı göz ardı edilmiştir. Günümüzdeki geniş ölçekli toplumlarda iletişim alanındaki “temsilci” mekanizmaların bir kenara bırakılması mümkün değildir; birileri, diğerlerinin adına kaçınılmaz olarak iletişimde bulunacaktır. Bu bağlantı, özgür basın ve temsili hükümet arasında bir benzerlik kurularak daha net görülebilir. Toplumun çıkarlarını savunmak ve bu çıkarlar adına konuşma görevi, seçilmiş olmasa da düşünceleri temsil etme yolunun basından geçmesi sebebiyle onunla benzerlik taşır. Ancak hükümetin/devletin bilinçli görev suistimallerinde bulunabileceği gerçeği gibi, özgür basının da sürekli olarak yanlış bir temsil yapabileceği ihtimali görülmek istenmemiştir. Oysaki temsilin anlamına ilişkin en temel tartışma; “Temsilciler, seçmenin istediğini mi söyleyip, yapmalıdır?”, “Temsilciler, yurttaşlar aynı konumda nasıl davranacaksa aynen öyle mi davranmalıdır, yoksa en iyi olacağını düşündükleri biçimde mi davranmalıdır?” (Keane, 1999: 60) soruları üzerinde dönerken, medya temsilcilerinin hizmet ettikleri topluluklara karşı hangi durumlarda sorumlu olacağı

konusu özgür basının tartışma konuları arasında yer almamıştır. Bunun sebebi, pazara dayanan medyanın çoğulculuk modelinin, yüz yüze iletişim olanaklarını dürüstlük ve hakikat temelinde sağlayacağını varsayılmasıdır. Oysa *pazar rekabeti, basın sektöründeki yatırımcı ve mal sahiplerini, birbirlerini geride bırakmalarını gerektiren bir yarışa girmeye teşvik ederken, liberal öğretinin birincil savunusu olan yurttaşların seçme özgürlüğü üzerine basıp geçilmektedir.* İdealize edilenle hiçbir benzerliğe sahip olmayan bu düzen, yayıncılık endüstrisini sert çekişmelerin yaşandığı bir arenaya çevirirken, kamusal tartışmalar ve siyasi konular, ticari nedenlerle bu endüstrinin ürünlerinin dışında kalmaya başlamıştır.

Bu sonuçlar göstermektedir ki; pazar rekabeti, basın yayın özgürlüğünün – tek başına- kilit koşulu olamamıştır. Devlet müdahalesine karşı kazanılan bir özgürlük, bireylerin düşüncelerini dış kısıtlamalar olmaksızın iletebilme imkânını sağlayan bir güç olmamış, sadece müdahale ve kısıtlamanın biçim değiştirmesini sağlamıştır. Pazar liberalleri medya sisteminin metalaşma yolunda teşvik edilmesi konusunda ısrar ederken, “daha fazla seçenek”in mutlaka ve mutlaka daha az maliyetli, daha eşit, daha yeni, daha kuralsız ve “daha iyi” medya demek olduğunu söylemekteydiler. Bu söylemin çelişkili ve ikilem taşıyan yüzünü kültür endüstrisi kuramıyla açıklayan Adorno ve Horkheimer’in (2002) açtığı yolda yürüyen, eleştirel kitle iletişiminin ekonomi politiği üzerinde çalışan yazarlar,¹³ önemli analizleriyle ortaya koymuştur. Bu analizler, medyanın bir taraftan meta üretimi ve değiş tokuşunda artı değer yaratarak doğrudan bir ekonomik rolü olduğunu söylerken, diğer taraftan da reklamcılık yoluyla meta üretiminin diğer kesimlerinde ürettiği artı

¹³ Nicholas Garnham, Peter Golding, Graham Murdock, Robert McChesney, Vincent Mosco ve benzer düşünsel bağlamı paylaşan yazarlar işaret edilmektedir.

değerle oynadığı dolaylı rolün üzerinde durmaktadır. Meta üretimini merkeze alan bu analiz, pazar liberallerinin deregülasyonu (kuralsızlaştırma) savunma sebeplerini ve yerine getiremediği vaadlerle düştüğü ikilemleri açıklamaktadır.

Sınırlanmamış rekabetin üreticilerin pazara girme özgürlüğünü mutlak olarak garanti altına almadığı, deregülasyonun bir talan kapitalizmine yol açabileceği, rekabetin yozlaşabileceği, hatta bazen yüksek risk ve maliyetler nedeniyle rekabetin tamamen kapanabileceği ihtimalleri pazar liberallerinin görmek “istemediği” sonuçlar olmuştur. Ancak bu isteksizlik, söz konusu sonuçların gerçekleşmesini önlememiştir.

Pazarın bireysel seçim özgürlükleri üzerindeki sonuçları, en geniş tabana hitap etmek isteyen yayıncıların çeşitliliği sınırlayarak, rekabet halindeki benzer içerikleri birbiriyle örtüşürmesidir. Sınıfsal eşitsizliği gizleyen, kurumlar tartışma konusu yapılmadan bireysel nitelikleri pompalayan, değişmeyen bazı insan özelliklerinin varlığını vurgulayarak statükoyu koruyan içerikler (Schiller, 1993: 20-23), tüketim ekonomisini canlı tutmak dışında bir amaca hizmet etmemektedir. Bu amaç, “tüketici” kitlenin büyüklüğüne endeksenerek düzenlenmiş bir ödül sistemine göre çalıştığından, herkesin zaman zaman bir azınlığın üyesi olduğu ve temsil edilmeyi hak ettiği gerçeğini unutturmaktadır.

Tarihsel olarak bakıldığında, basın özgürlüğü savunucularının pazara dayanan iletişim medyasının devlet tarafından denetlenmesine getirdiği eleştirilerin yerini iletişim pazarlarının iletişim özgürlüğünü nasıl kısıtladığına yönelik eleştiriler almıştır. Pazara girmek isteyenlere engeller koyan, rekabeti her geçen gün sertleştiren, eğlence kültürünü ve yüzeyselliği teşvik eden pazar oyuncularını,

enformasyonun egemen tanımını kamusal yarar kavramından uzaklaştırıp, üzerinde özel bir tasarruf uygulanabilen metalara yaklaştırmıştır. Böylelikle yurttaşların ne okuması, izlemesi, dinlemesi, düşünmesi gerektiği üzerinde uygulanan yeni bir *sansür* biçimi oluşmuştur.

İletişim özgürlüğünün nasıl kısıtlandığını gösteren bu örneklerin içinde, bu başlık altında şu ana kadar üzerinde durulmayan, tüm bu rekabet itiş kakışı, çarpık temsil, “aslolan seçim serbestliğidir” anlatısı, ticari olmayan görüşlerin ve pazar dışı yaşam biçimlerinin kamusal alandan dışarıya atılma çabasını, sessizce takip eden bir aktör bulunmaktadır: Devlet. Bu noktada düşündürücü olan soru: “Bu iletişim pazarı düzeninden devletin payına ne düşmektedir?” sorusudur. Sansürü koyanın sadece kendisi olmadığını anlaşılmasını beklemeye çalıştığını söylemek oldukça iyimser bir görüş olacaktır. Bunun yerine cevabın, pazar rekabetinin alt yapı, yurttaş seçimlerinin üst yapı olduğunu varsayan şirketlerin, “en geniş” tabana hitap etme kaygısıyla, söz konusu seçimlerin içine hükümet eylemlerinin sorgulanması başlığını almayı “unutması”ndan, devletin duyduğu memnuniyet olduğunu söylemek daha gerçekçi olacaktır. Artık *devletin sansür koymadığı, var olan sansürle işbirliği yaparak ondan yararlandığı yeni bir iletişim düzeni kurulmuştur*. Devlet/ hükümet eylemlerinin pazar aktörlerinin ilgi alanına girdiği süreçler de, ön engelleme, maddi ya da hukuki tehditler, gözdağı ve pazarlık pratikleriyle yönetilebilmektedir. Hükümet yetkililerince medya patronlarına verilen basına kapalı brifingler, tehlikede olanın ülke çıkarları olduğunu bildiren ve nelerin gizli kalması gerektiğini dikte eden toplantılar, siyasal sansürün iletişim pazarlarında geçirdiği biçim değişikliklerinin yansımalarıdır. Sonuç olarak devlet de, kendi alanında “bilenebilir olan”ın sınırlarını çizmeye ve bu alana hükmetmeye ulusal güvenlik temalı sansürler uygulayarak,

devlet reklamcılığı yaparak ya da medyayla yaptığı pazarlıklara resmi statü vererek devam etmektedir.

Böylece, bu *sözde basın özgürlüğü düzeni*, bir tür toplumsal “sorumsuzluk” düzeni haline gelmiştir. Bu düzenin yeni bir anlayışla düzenlenmesi yönünde toplumun değişik katmanlarından gelen talepler üç tür önlem üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar: radyo ve televizyon alanlarında bağımsız kamusal kuruluşların kurulması, iletişim alanlarında çalışanların daha üst mesleki standartlara ulaşabilmelerinin sağlanması için öz denetim kuralları oluşturulması ve toplumsal amaçlardan uzaklaşan pazar baskılarına karşı koyulmasının bir yolu olarak, devletin mali yardımlarda bulunmasıydı. Ancak bu önlemler, pazarın kendi kurduğu ve kurallarını koyduğu düzenin başarısızlıklarını göğüslemekte yeterli olamamıştır. Kitle iletişim araçlarının işlevleri giderek genişlerken, ortaya konan sembolik üretimler de topluma haber verme ve bilgi aktarımı işlevini ikincil plana itmiştir.

Frankfurt Okulu’nun yarım yüzyıl önce üzerinde durduğu süreç, global bir olgu haline gelmiş, tüm çağdaş kültürün endüstriyel ölçekte üretimi ve dağıtımı medya tarafından yapılmaya başlanmıştır. Böylesi kalıplaşmış bir üretimin başarısızlıklarına karşı çıkma imkânının çeşitlenmesini, 1980’li yıllarda ve sonrasında kitle iletişiminin uğradığı köklü değişim sağlayacaktır. Söz konusu değişim; “Biz size varolan meşru ve verimli sistemin içinde yeterli ve çeşitli seçenekler sunuyoruz. Yeter ki, *siz tüketiciler olarak seçeneklerinizi biz girişimcilerin şartlarına uygun biçimde sınırlayın*. Sınırlamazsanız da kendi şirketinizi kurabilirsiniz” diyen pazara, bu cümlenin gerçek-üstü olmadığını ispat etme olanağı verecektir. Bu olanak basın özgürlüğü tarihini; devlet sırları, ekonomik manipülasyonlar, toplumsal eşitsizlik, adaletsizlik, resmi yazışmalar, gayri resmi

anlaşmalar, statükoyu tehdit eden eylemler, yolsuzluk-rüşvet gibi kurumsal tehditler, askeri gereksinimler, uluslararası politik ilişkiler ile, yayımlanan haberler arasında giderek yerleşen bir ayrımın tarihi olmaktan çıkarma ihtimalini taşımaktadır. Bu ihtimal, basını 20. yüzyıl sonlarında teknolojik sıçramanın getirdiği nicel ve nitel değişikliklerle, kendi kendinin dördüncü gücü olma projesiyle başbaşa bırakmakta, “Kendi şirketinizi kurun!” diyen pazara, “Neden olmasın?” cevabını vermektedir. “Yeni İletişim Teknolojileri” adını alan bu yeni cevap, bir toplumsal kurtuluş projesi olmasa da, bugün geldiği noktada ortaya koyduğu ürünlerle, bu tezin ortaya çıkışına sebep olan düşündürücü kazanımlara sebep olmuştur. Bu kazanımların sürekliliği ve gazetecilik mesleği üzerindeki dönüştürücü gücünün şiddeti, tezin bütününe yayılan tartışma sorularından biridir ve ortaya çıkış süreci bir sonraki başlığın içeriğini oluşturmaktadır.

1.3. Bilgi Çağı: Kendisinin Dördüncü Gücü

İnsanlık tarihindeki “bütün zihniyet yapılarını değiştiren” sıçrama olarak nitelenen “Gutenberg Devrimi”nden ya da Endüstri Devrimi’nden sonraki en büyük kopuşun temsilcisi olarak görülen iletişim devrimi, bu iddialı tanımlamayı etki alanının gücünden kazanmaktadır. Çünkü söz konusu gelişmelerle, dünyanın birbiriyle ilişkisi belli kısıtlamalara tabi bölgeler (modern dünyada ulus devletler) halinde düzenlenmesini sağlayan sınırlar, ortadan kalkmıştır (Mutlu, 2001: 16). Bu sınır aşan durumun düşündükleri arasında en kapsamlı soru; iletişim sinyalleri sınır tanımazken dünyada politik, kültürel, ekonomik sınırların anlamının ve işlevinin ne olabileceğidir. Çalışma kapsamında, ekonomik, siyasal ve kültürel globalleşmenin ve dijitalleşmenin (ve bu gelişmelerin ortaya koyduğu ürünlerin) tüm sınırları yok

edecek tek ve en önemli etken olduğu iddia edilmese de, hangi sınırları, hangi şartlar altında yok edebileceğinin peşinden gidilmiştir. Bu sebeple bu noktaya kadar anlatılmaya çalışılan gazetecilik/habercilik tarihindeki dönüşüm aşamalarının, birinci bölümün bu son başlığında ulaştığı “tepe noktası”na çıkılarak, oradan tezin ana konusu olan “sızdırma” imkânlarının görünümüne ve detaylarına bakılmıştır.

Tepe noktası tanımlamasıyla kast edilen kimi sınırların yeni iletişim teknolojileri sayesinde esnemesi, silikleşmesi, yıkılmasıdır. Sınırların tahrip olduğu böylesi bir dünya hem ufukların açıldığı, hem de kafaların karıştığı bir dünyadır. İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler dünyanın haber akışı bakımından globalleştiği, daha büyük insan birimlerinin aynı değerleri paylaşabilirliğinin önünü açtığı, alternatif yayıncılık politikalarına alan tanıdığı, *bilinmesi tercih edilmeyenlerin sızabildiği* bir mecra yarattığı için ufuk açmaktadır. Bu mecra “beğenmiyorsanız kanalı değiştirin ya da kendi şirketinizi kurun” diyerek güç ve güven depolayan pazara ve müdahalelerinin zeminini “ulusal çıkar”, “milli güvenlik”, “devlet sırrı” gibi kavramlara dayandıran devletlere “istenmeyen” bir cevap verdiği için de kafaları karıştırmaktadır.

Çalışmanın buraya kadar değinilen kısmında, iletişimin 1900’lerin sonlarında geçirdiği hızlı globalleşmeyi getiren kurumsal ve teknolojik gelişmeler anlatılmıştır. Bu gelişmeler bizlere; ilk haberleşme etkinliklerinin siyasal yetkililerce gerçekleştirilmiş olduğunu, ilk şebekelerin siyasal, dini ve ticari seçkinlerce kurulduğunu göstermiştir. Buradan çıkarılabilecek sonuç; mesajların uzak mekanlara iletilme pratiğinin yeni olmadığıdır. Ancak, iletişim şebekelerinin dünyayı tek bir mekân haline getirebilecek ölçekte sistemli bir şekilde düzenlenmesi 19. yüzyıl sonlarına ve 20. yüzyıla uzanmıştır. 19. yüzyılın getirdiği sistemli gelişmeler

ekonomik, askeri ve siyasal süreçlerle bağlantılıdır. 20. yüzyıl başlarına uzanan üç temel gelişme iletişimin globalleşmesinin başlangıcını oluşturmaktadır. Thompson'a göre bunların ilki; Avrupalı emperyal güçlerin sualtı kablo sistemlerini geliştirmeleridir, ikincisi uluslararası haber ajanslarının kurularak, faaliyetlerini dünyayı paylaşarak sürdürmeleridir. Üçüncü ve son gelişme ise elektromanyetik radyo dalgalarının tahsisi ile uluslararası kuruluşların teşvik edilmesidir (2008).

İletişimin globalleşmesiyle ilgili belirgin adım; mesajların elektromanyetik dalgalar aracılığıyla iletilebilir hale gelmesiyle, bu dalgaların yer aldığı spektrumun düzenlenmesinde ulusal ve uluslararası kuruluşların ortaya çıkmasıdır. 1960'larda dünya yörüngeli iletişim uydularının devreye sokulmasıyla elektromanyetik iletimle gerçekleşen iletişimin kapsam olarak tamamen global hale geldiği söylenebilir. 1960 sonrasında iletişimin girdiği bu hızlı globalleşme sürecinin analizi, kurumsal ve teknolojik iki ana gelişmeyle birlikte ele alınabilir. Birleşmeler, ele geçirmeler, şirket evlilikleri, ortaklıklar sonucu ortaya çıkan küresel ölçekte üretim, iletim ve dağıtım alanlarında etkinlik gösteren dev iletişim örgütleri, *kurumsal gelişmeleri* temsil etmektedir. İletişimin dağıtım, depolama ve iletim alanlarında gerçekleşen ve farklı iletişim faaliyetlerini yakınsaklaştıran süreçler ise *teknolojik gelişmeleri* temsil eder (Mutlu, 2001: 18).

İnsanlık tarihinin zihniyet yapıları üzerindeki bu büyük kopuş, zihinlerde küçülen bir dünya tahayyülü oluşturarak 1990'lara geldiğinde; gerçekleşmeye devam eden köklü değişimlerin kumandasını gelecekte kimin tutacağına dair belirsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Bu belirsizlikler önemli bir mücadele alanını doğurmaktadır. Çünkü söz konusu değişimler, iletişimin tarzını dolayısıyla da bireysel anlamda düşünme, kavrama, tasarım tarzlarını değiştirecek niteliktedir.

İnsanların zaman anlayışını daraltarak dünyayı daha küçük bir yer haline getirecek, simgelerin yer değişimini küresel çapta ve artan bir hızda gerçekleştirecektir. Metin, ses ve görüntülerin tek bir dile çevrilmesi, enformasyonu sıkıştırarak sınırsız sayıda kullanım ve uygulamaya imkân vermektedir.

Yeni iletişim biçimlerinin zaman, mekân ve insan algısı boyutlarında yarattığı köklü değişimler, kitle iletişim araştırmalarının medya teknolojilerine odaklanan kısmının asli konu başlığıdır. Kitle iletişim araçlarına modernitenin şekillenmesinde merkezi bir konum atfeden Harold A. Innis, Marshall McLuhan ve benzer düşünsel bağlamı paylaşan Kanada sosyal teorisi, araçların çağdaş toplumsal ilişkileri şekillendiren kurucu unsur olduğunu söylemektedirler. Kültürel yayılımın teknolojilerine odaklanmaktadır. Bu teknolojiler aracılığıyla modern koşullar altında, kültürel biçimlerin “anında ve sürekli olarak üzerimize akmakta” (McLuhan ve Fiore, 2001:16) olduğunu söylemektedirler. Zaman ve mekânın ortadan kalkması, kitle iletişim araçlarındaki teknolojik gelişmelere bağlanmaktadır. İletişim çalışmalarına yönelik bu “teknik” bakış açısı, tez konusu açısından önemlidir. Çünkü *enformasyonun zaman ve mekanda yer değiştirme ve farklı bakış açılarıyla temas etme kapasitesinin haber toplama pratikleri ve gazetelerin içeriği üzerinde yaptığı değişimlerden biri, bu teze konusunu veren sızdırma haberciliği ortaya çıkarmıştır.* Bu kapasitenin tez konusu üzerindeki belirleyiciliği iki şekilde vurgulanabilir. Birincisi; mülkiyet ve denetim biçimlerinin belirleyiciliğine bazı açılardan karşı durabilen/meydan okuyabilen yeni iletişim biçimlerini, yeni mecralarda besleyebilecek bir habercilik türü olarak sızdırma haberciliğinin ortaya çıkmasıdır. İkincisi ise; medyanın siyaset, siyasetin de medya olmasına, kamuyla özeline, eğlenceyle eğitimin içiçeliğinin pompalanmasına, melezleşmiş kültürel biçimlerin

“bilinbilir” olan üzerinde artarak yaptığı sınırlamalara delikler açmak isteyen bir iletişim alanı olarak sızdırma haberciliğinin ortaya çıkmasıdır.

Medya biçimlerinin teknik melezleşmesinin ilişkili üretim alanlarını yeniden yapılandırıldığını söyleyen McLuhan haklıdır. Ancak melezleşme sadece teknik alanda olmamaktadır. Bu yüzden medya analizini toplumsallıktan, egemen otorite ilişkilerinin kültürel üretimini görmekten alıkoymayacak bir “araç” analizi bu çalışmanın söyleyeceklerine destek olacaktır. Çünkü bugünün küreselleşme süreçleri, teknik melezleşme biçimlerinden ziyade/biçimleriyle birlikte kültürel melezleşmeyi teşvik etmektedir.

Yeni iletişim araçları gelişirken beraberlerinde yeni teorileştirme biçimlerini de doğurmuşlardır. Bu biçimler, internet teknolojisi, dijital televizyon ya da siberuzamın gelişmesini, sundukları toplumsal ve teknik fırsatlar açısından olumlu yönde analiz eden ya da yeni hiçbir şey sunmadıklarını söyleyen temel iki düzlem üzerinde belirginleşir. İlk düzlem; iyimser bir şekilde dikey değil yatay örgütlü enformasyon yapılarının sunduğu iletişimsel olanaklara dikkat çeker, dünyanın tek bir mekân haline geleceği mutlu bir gelecek tahmini yapar. İkinci düzlem ise; yeni teknolojik biçimlerin sermaye birikimi, metalaşma ve kamusal alanın yok oluşuyla ilgili sahip olduğu sıkı bağları öne çıkarmakta, topluluk ruhunun parçalanacağı, bireysel kimliklerin üzerinde durdukları sağlam zeminlerin aşınacağı karanlık bir gelecek resmi çizmektedirler. Bu karamsar düzlemde, büyük medya holdinglerinin bir araya gelmesi ve yeni enformasyon teknolojisi, ticari düzenlemenin hâkim olduğu bir iletişim alanı ortaya çıkarmaktadır (Mosco, 1996). Söz konusu teknolojik ve ticari düzenleme, ideal bir özgür iletişim ağı yerine, zaman ve mekân boyunca işleyebilen, açma/kapama kolu bulunan pazar ağları sunacaktır.

Bu tez, söz konusu iki düzlemin bizleri zorladığı teknolojik iyimserler mi kötümserler mi olmamız gerektiği yönündeki tartışmaya üçüncü bir düzlemden katılarak ana çalışma konusuna odaklanmayı amaçlamaktadır. Yeni medyaya etki eden en önemli yapısal değişiklik Van Dijk (1999)'in vurguladığı gibi; telekomünikasyon, veri iletişimi ve yeni ile eski medyanın birleşmesidir. Bu birleşmeler iletişimin sayısallaştığı, ekonomideki üretim ve dağıtım süreçlerinin gittikçe artan bir şekilde bilgi-temelli girdiler tarafından yönlendirildiği bir süreci, ağ toplumu fikrini doğurmuştur. Bununla ilişkili ikinci değişim de, ortaya çıkan yeni medya biçimlerinin çift yönlü iletişime izin veren etkileşimli bir yapıya kavuşmasıdır. Söz konusu bu iki değişimi analiz etmek, teknolojiye yönelik iyimser ya da kötümser bir konum arayışında olmak yerine, yeni medya biçimlerinin ortaya koyduğu ağ toplumu fikrinin kapitalist ekonominin farklı bir modelini, iletişim ve siyaset arasındaki bağlantı ile kültürel hayatımızda gerçekleşen değişimleri yeniden düşünmek gerektiğini göstermektedir.

Ağ toplumu, kitle iletişim araçlarına dair hem yeni medyanın yükselişini, hem de bilgi-temelli toplumlara geçişi ciddiye alan bir sosyal teori sunma çabasıdır. Yeni enformasyon ve iletişim teknolojileri, yeni bir toplum getirmemekte, ama bunu mümkün kılan araçları sağlamaktadır (Stevenson, 2008: 298). Bu araçların yeni bir toplum meydana getirme kapasitesine odaklanılırken, küresel iletişimin gelişmesini sürükleyenlerin, yeni medyayı küresel kapitalist bir ekonomiyle bütünleştirme başarıları görmezden gelinmemelidir.. Aksine internetin gelecekteki olanakları sorgulanırken, *enformasyonun kimlerin denetiminde olacağı, kimler için ulaşılabilir olacağı ve muhtemelen kimlerin çıkarları için kullanılacağı soruları sorularak*

“iyimser” ya da “kötümser” başlıkları altına girmeyen üçüncü ve alternatif bir düzlemde bulunma çabasından söz edilebilir.

İnternet erişiminin sınırlılığının, Castells (1997)'in söylediği gibi toplumsal hiyerarşileri yıkmaktansa toplumsal elitlerin kozmopolit yönelimlerini güçlendirmesi, özgürleşme yerine mevcut toplumsal kimlikleri koruma amaçlı daha muhafazakâr çabalar koyması muhtemel olabilir. Ancak bu durum, yeni medya teknolojisinin yeni toplumsal hareketlerle ağlar oluşturmada hiçbir katkı sağlamayacağı anlamına gelmez. Aksine, yeni medya teknolojileri bir yandan kültürel sermaye, hiyerarşi ve fark ilişkilerini güçlendirirken diğer yandan toplumsal hareketlerin mücadelelerini duyurmaları ve uzaktaki toplumlarla bağ kurmalarına olanak sağlar. Böylece yeni medya kültürlerinin gelişimi, egemenlik veya özgürleşim eksenlerinin açtığı bir perspektif aracılığıyla da okunabilir. Önemli olan, hangi muhalif hareketlerin özgürlük temelinden, hangilerininse özgürlük makyajı altında girilen meşrulaştırma hareketlerinden biçimlendiğinin farkını ortaya koyabilmektir. Bu fark bizi aynı zamanda, yeni iletişim teknolojilerinin hangi “yeni” perspektifleri kazandırma gücü taşıdığına da götürecektir. Bu perspektiflerden birkaçı; “bilinebilir olan”ın sınırlarını esnetmek, basılı olarak görülmesi istenmeyen görünürlük kazanması, siyasal erkin hesap vermeye zorlanması ve kamusal tartışmanın sınırlarının genişlemesi olabilir. Çünkü haberleşme faaliyeti 21.yüzyılda “Bilgi Çağı” ve “İletişim Çağı” gibi başlıklar altında kavramsallaştırılırken, kitle iletişim araçlarının görev ve sorumlulukları gün geçtikçe daha geniş kitleler tarafından sorgulanmaya başlanmaktadır. Sorgulama, daha demokratik bir toplum için bilgilendirilmiş vatandaşlar oluşturma görevinin, toplumsal işlevleri gittikçe yetersizleşen medya sistemleri tarafından gerçekleştirilmesi (Akçalı, 1998:1) gibi

büyük bir sorunsal doğurmuştur. Bu sorunsal, gazetecilik mesleğini derinden etkilerken, “haber” de sözlük karşılıklarının dışına çıkmaktadır. Haber, daha hızlı yayılan ve tüketilen bir olgu olarak yeniden yapılanmakla kalmamakta, tüketim hızı, tanımıyla beraber kendisini biçimlendiren organizasyonların kimliğini de değiştirmektedir. Çünkü *kitle iletişim araçlarına dönük talepler, yeni iletişim teknolojilerinin diğer alanlardaki gelişmelere ivme kazandırabilecek nitelikte bir potansiyel taşıması nedeniyle, yeni bir toplumsal düzen paradigması yaratılması yönünde bir umut ya da beklenti de taşımaktadır.*

Görevi, daha önceki yıllarda ve hatta yüzyıllarda, büyük ideolojik, felsefi, politik söylemlere ve tartışmalara, kuşkulara, suçlamalara ve baskılara karşı anlamlar inşa etmek olan gazetecilik mesleği; bilginin küreselleşmesinin doğrudan bir sonucu olarak radikal değişimlerin yaşandığı günümüzde, meşruiyetine ve sorumluluğuna anlam yüklemekte zorlanmaktadır (Akçalı, 1998:2). Çünkü bu zaman dilimine kadar gazetecilik mesleği için geçerli olan aktarma, bilgi verme ve bir olayı takip etme modeli, artık kamuoyunu tatmin etmemektedir. Kişilerin toplumsal, siyasi ve kültürel hayata dair öngörülerinin kitle iletişim araçlarından aldıkları enformasyonla şekillendiğini düşündüğümüzde, derinlemesine bilgi ve açıklamanın yer aldığı, gerçeğe ilişkisi daha somut verilerle kurulmuş haberlerin daha fazla tercih edilmeye başladığı görülecektir. Bu tercih aynı zamanda “izne tabi olan bilme sınırları”nı esnetmeye çalışmakta, kamuyu ilgilendiren her türlü bilgi ve belgenin şeffaflaşmasını istemektedir. Bu bağlamda, değişen ve gelişen günümüz medya koşullarında, hem basının kendi içinden, hem bilgilerin fazlalığından, hem de siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel ortamdan kaynaklanan nedenlerden dolayı,

gazetecilik mesleğinde yeni kimlik arayışlarına gidildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Şeffaflaşma ve demokratikleşmenin bir sonucu olarak ardı arkası kesilmeyen bir enformasyon ve bilgi bombardımanına maruz kalan okuyucular/izleyiciler, ardındaki girift ilişkilerle ilgili soru işaretlerine sahip olduğu bu enformasyon akımından kurtulabilmek adına, gün geçtikçe kendilerine sunulan bilgilerin somut ve belgelenmiş açıklamalarını istemektedir (Keane,1999:163). Bu talebin ve gazetecinin topluma karşı gerçekleri açıklama sorumluluğunun karşısında duran toplumsal süreçlerin/siyasal güçlerin aksiyonları, iletişim ortamının bugün sağladığı çok yönlü değişime kadar basın özgürlüğü aleyhinde giderek genişlemiştir. Bu genişlemenin basın özgürlüğü lehine dönebileceği inancının bugün kuvvetlenme sebebi, söz konusu çok yönlü değişimlerin siyasal süreçler üzerinde gerçekleştirdiği altı büyük etkinin bugünün iletişim teknolojileriyle doğmuş olmasıdır. Bu etkiler: enformasyon hacminin ve akışının büyümesi, iletişimin hızlanması, alıcının denetim yeteneğinin artması, geniş hedeflerden dar hedeflere kayan bir haber akışına geçilmesi, merkezîyetçilikten uzaklaşılması ve karşılıklı etkileşim yeteneğinin çoğalmasıdır (Şahin, 1991:26-27).

İletişimde vericilerin oligapolisi ile alıcılar demokrasisi arasındaki tarihi boşluğun kapanmaya en yakın durduğu bu nokta, bilgi çağının kendi kendinin dördüncü gücü olabileceğini düşündürmektedir. Bu düşüncenin açtığı yolda durulabilecek önemli duraklardan biri de sızdırma haberciliktir. Gazetecilik mesleğinin “toplum adına toplumu bilgilendirme” işlevini bir mesleki örgütlenmenin tekeline çıkararak sızdırma habercilik içerisinde, serbest piyasanın reklam geliri odaklı, siyasal iktidarın “az bilgi çok propaganda” temalı haber içeriği kontrolüne

direnen bir duruş sergileme potansiyeli görülmektedir. Bu habercilik biçiminin mesleki kitaplarda ve iletişim literatüründe yapılmış net bir tanımı bulunmamasına karşın dünyada ve Türkiye’de ortaya çıkan sızdırma pratiklerinden yola çıkarak bazı ortak özelliklere sahip olduğu söylenebilir. Bunlar: kamuoyuna resmi kaynaklarca verilen enformasyonun aksini bildiren kaynakların kimliğinin bilinmemesi/ açıklanmaması, haber metinlerine orijinal belge ve görüntülerin eklenmesi ve devletin halka doğruyu söylemediği düşüncesinden yola çıkarak bazı “devlet sırlarının” açıklanması yönünde kaygılar içeren haberlerin farklı iletişim mecralarında yayımlanmasıdır.

Gazeteciliğin demokrasiyle iç içe bir meslek pratiği olabilmesinin temelinde, doğruyu söylemek gibi etik bir kaygının var olduğu savunulsa da; gazetecilerin, medya sahipleri, reklamcılar, yayıncılar ve hükümet gibi “medyanın dürüstlüğüne tehdit eden içsel ve dışsal kuvvetler” karşısında bir denge ögesi olarak hareket etmesinin zorluğu (Akçalı, 1998), etik kaygıların yerini almışa benzemektedir. Demokrasi, serbest piyasa, iktidar, özgürlük, devlet sırrı, ulusal çıkar, kamusal alan, güvenlik, hakikat, bilgi edinme özgürlüğü gibi kavramlarla çepeçevre kuşatılmış iletişimin temel girdisi ve çıktısı olan, gazeteciliğin merkezinde oturan “haber” bu sırada bu dengelerin işlemlerini beklememekte; kendisini belirlemek, sınırlandırmak, şekillendirmek, sansürlemek isteyen tüm bu kuvvetlerin arasından geçerek varlığını ispat edecek “sızıntılar” yapmaya çalışmaktadır. Bu sızıntılar, neyin halka açık olup neyin olmaması gerektiğiyle ilgili basın tarihinin eski ve köklü bir tartışmasını yeniden gündeme taşıırken, medyanın güvenleştiren değil, şeffaflaştırıcı ve özgürleştirici bir niteliği olması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Basın tarihinde gazetecilik algısının yüzyıllar içerisinde girdiği formların sızdırma habercilik çizgisine nasıl uzandığı sorusu birinci bölümün asli konusu olmuştur. Bu haberciliğin değişen gazetecilik algısındaki yeri, açtığı yeni tartışma başlıkları, mesleğe ve medyanın normatif niteliklerine ilişkin hatırlattıkları, nasıl ve nereye sızdığı başlıkları ise ikinci bölümün inceleme alanındadır. İkinci bölümde; sızdırma haberciliğin niteliği, kapsamı ve konumu “Bir habercilik türü olarak kabul edilmesi gerekir mi?” sorusunu yanıtlamak üzere incelenmiştir. Ve bu sorunun sorulma koşullarını oluşturan örneklerle, “kahraman gazetecilik, ihbarcılık, siyasi hesaplaşma ve şeffaflaşma” etiketlerinin mesleği ve toplumu götürebileceği noktalara nasıl iliştilerilebileceği ile çalışma devam etmektedir.

2. BÖLÜM:

DEĞİŞEN GAZETECİLİK ALGISINDA ‘SIZDIRMA’NIN YERİ

Sızdırma haberlerle isim yapmış bir internet sitesi (*wikileaks.org*,) 2010 yılının Temmuz ayında Amerikan, İngiliz ve Alman üç büyük yayın organıyla anlaşma yaparak “Afganistan Savaş Günlükleri” haberini yayımladığında, bu internet sitesinin ileriki adımlarının bir habercilik türüyle anılacağı bilinmemekteydi. Ancak sızan 92 bin belge, Vietnam Savaşı’ndan sonra ABD tarihinin en büyük belge ifşasıydı ve kısa zaman içinde ABD, Afganistan ve Pakistan’da tepkilere yol açtı. Belgelerin yayımlanmasından sonra, Afganistan’da savaşın ABD’nin yansıttığı pembe tablonun çok dışında ve savaş suçu niteliği taşıyabilecek boyutta olduğu ortaya çıkmış, Amerikan Hükümeti Senato’da günlüklerin açıklamasını yapmak mecburiyetinde kalmıştı (*The Huffington Post*, 2010).

Bu günlüklerin *Wikileaks* için bir başlangıç olduğu, 28 Kasım 2010 günü ABD’nin Dışişleri Bakanlığı ve tüm dünyadaki büyükelçilikleri arasındaki ayrıntılı yazışmaların sızmasıyla anlaşıldı. 251.287 gizli belge parça parça yayımlanırken, beş büyük yayıncı sürece kendi organlarından destek verdi (*El Pais*, *Le Monde*, *Der Spiegel*, *The Guardian*, *The New York Times*).¹⁴ O günlerde *Wikileaks*’in sızdırma haber kavramına getirdiği yenilik, sızıntıların başlı başına bir haber alma biçimi

¹⁴ Yayınların detayı için bkz. (*The Guardian*, 2010a); (*The New York Times*, 2010); (*Der Spiegel*, 2010), (*El Pais*, 2010); (*Le Monde*, 2010).

haline gelip gelemeyeceğini tartışmaya açması oldu (Ludlow, 2010; Fenster, 2012; Son, 2009).

Dünya, 2010 yılında biçim değiştiren bu habercilik türünün etkilerini ve çapını anlamaya çalışırken, Türkiye gündemi 2007 yılı itibariyle özellikle bir gazete ve bir muhabir üzerinde ağırlık kazanan sızdırma haberlerden oluşmaktaydı.¹⁵ 2008 yılında ülke genelinde “dalga” adıyla anılan eş zamanlı operasyonlar, iş, siyaset, spor, sanat, hukuk ve medya alanındaki faaliyetleriyle tanınan isimlerin; asker, polis, işadamı, yazar, akademisyen ve sendikacıların gözaltına alınması ve tutuklanmasını doğurdu. Söz konusu tutuklamaların bir kısmı, 2007 yılında kurulan *Taraf* gazetesinin manşetinden duyurduğu “plan” belgeleri ile aynı isimlerle anılan yargılama süreçleri paralelliğinde ilerledi. Gözaltılarda Emniyet ve savcılığın bulduğu iddia edilen bir kısım belgenin “varlık iddiası” ya da kopyaları *Taraf* gazetesince haberleştirdi. E-posta, mektup, CD ve bavul yoluyla erişilen sızdırma belgeleri (ele geçirerek ya da kendisine servis edilerek) yayımlayan gazetenin (*Radikal*, 2010a), Türkiye’de son beş yıla yayılan kurumlararası hesaplaşmanın belirleyici bir aktörü olduğunu söylemek abartılı bir yorum olmayacaktır.

Bu tarihten sonra, farklı aktörlerin yeni sızıntıları ile çeşitlenen haberleri, önemli istifalar izledi (*Hürriyet*, 2009; 2010). Sadece mesleki edimlere yönelmeyen, özel hayatı afişe eden ses ve görüntü kayıtları, siyasi parti liderlerinin, ordu mensuplarının istifalarına yol açtı. Henüz yargılama süreçleri başlamamışken siyasetçilerin aldığı hâkim-savcı pozisyonu, gazetecilerin gölgelediği masumiyet

¹⁵ Söz konusu haberler üçüncü bölümde detaylandırılmıştır; ancak tez kapsamında haberlerin tamamının içeriğine yer verilmesi mümkün görülmemiştir. Ağırlıklı olarak 2008 ve 2009 yılına ait sızıntı haberlerin detayı için yararlanılabilir: (Baransu: 2008a, 2008b, 2009); (Taraf, 2009; 2010a; 2010b; 2010c); (Arıkanoglu, 2008).

karinesi ve eleştiriyi ihanetle eşitleyen resmi açıklamalar aracılığıyla, Türkiye için sızıntının ne olduğunu göz ardı eden; kim, kime karşı sızdırıyor sorusuna odaklanan bir cepheleşme başladı. Bu nedenle de söz konusu habercilik pratikleri, -benzerlik ve farklılık taşıyan yönleri bir sonraki bölümde inceleneceği üzere- ABD’de şeffaflaşma ve hesap verilebilirlik odağında gazetecilik mesleği sınırlarında incelenmeye daha yatkınken, Türkiye’de hesaplaşma sınırında kaldı.

Bu tezin yazılmasına sebep olan aynı gazetecilik pratiğinin doğurduğu bu iki apayrı sonuç; sızdırma gazeteciliğe, kendisiyle ilişkili pek çok kavramla beraber bakılması gerektiğini ispatlamaktadır. İkinci bölümde, bu kavramların neler olabileceği sorusunun peşinden gidilerek, bu haberciliğin tanımlayıcı bilgilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Farklı akademik disiplinlerle kurduğu ilişki kadar, iletişim bilimi içinde hangi eski ve yeni taleplerle şekillendiği, nasıl bir toplumsal işlev taşıdığı ya da taşıyabileceği, ulusal ve uluslararası devlet politikalarıyla kesişimi ve haber medyasına dair biçimlendirici etkileri üzerinden geçilerek sızdırma haberciliğinin sahip olduğu kimlik bilgilerinin kodları irdelenmeye çalışılmıştır.

Sızdırma haberlere konu olan belgelerin detaylı içerik analizi, doğruluklarına ve ispatlarına yönelik hukuki süreç, haber metnine dönüşürken tercih edilen öne çıkarma ve çerçeveleme biçimleri, mesleki anlamda araştırma kaygısı üreten önemli unsurlardır. Ancak bu unsurlar, bir kavramsallaştırma kaygısı taşımaktan öte, sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden beslenen detaylı bir içerik analizini gerektirmektedir. Bu nedenle “sızıntı haber” kavramını somutlaştıran örnekler olarak tez kapsamında sıklıkla hatırlatılmalarına karşın, kapsam olarak “olanak ve sınırlılık” bağlamında daraltılmışlardır.

2.1. Yeni Medyadaki ‘Eski’ ve ‘Yeni’ Nitelikler

İletişimin yapılaş biçimi ve hangi zaman diliminde hangi araçların/ortamların hâkim konuma geçtiği, o zamanın teknolojik gelişmeleriyle paralellik taşıdığı kadar, kitlelerin o iletişim unsurlarına yönelik beklentilerinin karşılanma derecesiyle de yakından ilgilidir. Yeni bir iletişim unsuruna yönelen yeni taleplerin mi, yoksa aşılan bazı teknolojik eşiklerin mi kelimenin tam anlamıyla “yeni” bir nitelik ortaya çıkardığı sorusu bizi bir kısır döngüye götürmektedir. Çünkü “yeni” üzerinde aşağı yukarı aynı oranda belirleyiciliğe sahip bu iki unsur, birbirini kovalarken aralarında dokunma mesafesi kadar küçük bir boşluk kalmaktadır. Ancak tüm bu kovalamaca göstermiştir ki; tarih boyunca kullanıma giren her bir yeni medya, zaman ve mekânın bireyler üzerindeki sınırlandırıcı niteliklerini aşma iddiasını taşımış, bu iddia da araçların ötesine geçerek üretimi, sermayeyi ve hizmetleri küreselleştiren yeni bir dünya düzenini biçimlendirmiştir. Yeni düzen, veri ve enformasyonun anlık ve yoğun bir hız ve kapasitede bir mekândan diğerine akışını normalleştirmiştir.

Birinci bölümde teknolojik “iyimserler” ve “kötümserlerin” dışında üçüncü bir düzlemde kalma kaygısıyla hareket edileceği vurgulanmıştı. Ancak burada, “akışın kesintisizliği ile düzenin kendi varlığını garantilemesinin yanı sıra, kitlelere taleplerinin karşılanmasının doyumunu yaşattığı” yönünde bir tespit yapmak, kötümser bir yönelim olarak görülmemelidir. Üçüncü düzlemde kalma kaygısı terk edilmemiştir. İlerleyen birkaç sayfada yapılan “kötümser” görünümlü tespitler, sadece kurulan düzenin, kişisel taleplerin belirleyiciliği ile arasını giderek açması ve galibiyetini her geçen gün yeniden ilan etmesini betimlemekte nesnellik kaygısı taşımaktadır. Buradaki sır, kitlelerin asıl galibin düzen olduğunun farkına varmadan,

teknolojinin kendisinin her türlü ihtiyacını karşıladığı yanılgısıyla mutlu hayatını sürdürebilmesidir.

İletişim teknolojileri, bu doyumla/yanılgıyla birer gündelik hayat pratiği haline gelmektedir. Bu pratikleri sorgulayan, gerektiren, zorlayan, irdeleyen ya da inkâr eden sosyo-ekonomik koşulların yokluğu, sadece toplumsal bağımlılık ilişkilerini güçlendirmektedir. Varlığı ise, teknoloji transferini demokrasi, güvenlik, ifade özgürlüğü, iktidar, sansür, pazar koşulları, serbestleşme, bilgi edinme hakkı gibi kavramlarla beraber sorgulayan yeni mecraların oluşumuna olanak tanıyabilir. Bağımlılık ilişkilerini gevşetmeye, “yeni” medyaya yönelik bazı “yeni” talepler cesaret edebilir. Sızdırma gazetecilik bu olanakları taşıyan unsurlardan sadece biri; ancak elbette ki ilki değildir. Aksine, kendisi gibi yeni medyanın gerçekten “yeni” unsurlar taşıyan kimi öncüllerinin niteliklerini birleştirmiş, eskilerle yardımlaşmış, ama *geldiği nokta ve toplumsal kazanımları tartışmalı bir form* olduğu savunulabilir. Çünkü güçler arası dengesizliğin boyutu, çoğunlukla sorgulayıcı sosyo-ekonomik koşulların yokluğundan yanadır. Bu nedenle de hem Türkiye’de, hem de dünyada yeni medyadaki yeni görünümlü “eski” nitelikler, yenilere göre sayıca fazlalık taşımaktadır.

Bilgisayarlara (bilgi-işlem) özgü işlemler ile iletişim araçlarına (haberleşme-telekomünikasyon ve yayıncılık) özgü yapıları barındıran iki yönlü, “melez” bir yapı olarak tanımlanabilen yeni medya (Törenli, 2005: 86), yeni hizmet seçenekleri sunma olanağına sahiptir. Bu seçenekler, kitleler üzerinde enformasyonun sonsuz ve sınırsız olduğu inancıyla beraber, başlangıç zamanlarında eski medyanın gelenekselleşmiş tekel yapısını, kapitalizmin çelişkili doğasını kırarak eşitleyici ve yeni bir nitelik olarak görülmüştür. Ancak eski güç-iktidar ilişkilerini ardında

birakacak yeni sahiplik yapıları kurulmadığından, yeni araçlar eski amaçların elinde çoğunlukla biçimsel sunum değişikliklerine kavuşabilmiştir. Görülmüştür ki, yeni araçların kıracağı umut edilen bilgi monopolü, üretim ilişkilerini biçimlendiren unsurun eski iktidar ilişkileri olarak kalması sonucu kolaylıkla gerçekleşebilecek bir tasarı değildir. *Yeni medya sadece, kazandığı yeni çeşitlilik nitelikleriyle iktidar ilişkilerini eski medyaya göre biraz daha iyi saklayabilmektedir.* Böylece kitle iletişim araçlarına yönelik “yeni” talepleri de cevaplayabildiği düşüncesini yaymakta zorluk çekmemektedir.

Demokratikleşme açısından yeni medyanın taşıdığı umutlar da, etkileşimli bir demokrasinin gerçekleşme olanağının önündeki engellerin değişmediğini gözler önüne sermiştir. Tüm demokratik yönetimlerin çekirdeğinde bulunan despotizm, esneyen zaman ve mekân öğelerindeki değişime adapte olarak yeni siyasal sansür süreçleriyle değişime yanıt vermiştir. Devletin, beşeri varoluşun her yönüne karışan veya müdahale eden, toplumunkinden ayrı çıkarlar peşinde, bürokrasinin ve etkinlik alanının sürekli genişlemesine hizmet eden bir *Demokratik Leviathan*'a¹⁶ dönüşmesi söz konusudur. Bu dönüşümün iletişim araçları üzerindeki sonuçları çeşitli siyasal sansür biçimleriyle kendini göstermektedir.

İnternet haber yayıncılığının öne çıkan isimlerinin ve mecralarının aynı zamanda geleneksel medyada da var olması, hükümetlerin işini çoğunlukla

¹⁶ İngiliz siyaset felsefecisi Thomas Hobbes'un klasik eseri olan *Leviathan*'da (1651) insan doğası ölümle bitecek daimi bir güç arzusuyla şekillenir. Toplumsal düzensizliğin köklerinin birey olarak insanda yattığını öngören eserde, düzenin ancak müsamahasız yasalarla ve sert cezalarla mümkün olduğu öngörülür. Mutlakiyetçi hükümetlere önemli bir savunma temin eden düşünce, devletin plüralistlerin öngördüklerinin aksine tarafsız bir hakem ya da bilirkişi değil, toplumsal hayatın her yönüne aşırı bir biçimde karışan ve müdahale eden, sürekli büyüme amacıyla şekillenen bir anlayış öngörmektedir. Kelime anlamı olarak *Leviathan*, kendi kendisine hizmet eden, genişlemeye ve büyümeye niyetli bir canavar anlamına gelmektedir. Bkz. (Hobbes, 1651); (Mısır, 2012: 58-59).

kolaylaştırmakta, büyük medya şirketleri üzerinde uygulanan ön engelleme, gözdağı, gerilim gibi sansür biçimleri, yeni medyalar için de söz konusu olmaktadır. Bu biçimlere ek olarak, iktidarın kendi tanıtma bütçesini önemli bir silah olarak kullanabilmesi ve büyük medya şirketleriyle yapılan pazarlıklara resmi birer statü verilmesi mümkündür. Ayrıca, sadece internet medyası üzerinden nispeten daha sınırlı hedef kitlelere, daha “cesur” yayın politikaları izleyebilen medya organları üzerinde de yayın durduran mahkeme kararları, devlet sırlarının ifşa edilmesiyle ilgili mahkûmiyetler ve yayın dışı bırakmaya yönelik sanal saldırılar ile cevap verilmektedir. Bu sonuçlar, pazar özgürlüğü üzerindeki muhafazakârlaşma belirtilerinin, yeni medyalar üzerinde yeni metotlar benimseyerek varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

Elektronik iletişim araçlarının, iletişim ağlarının, veri bankalarının ve katılımcı siyasal demokrasinin egemen olduğu bir toplum resmi çizen enformasyon toplumu kuramcılarının (Mc Luhan, Toffler, Lewis, Bell vd.) genel vurgusu; bugünün teknolojik gelişmelerinin getirdiği hız ve verimliliğin, toplumsal yaşamın tüm faaliyet alanlarına uygulanabilirliğini savunmak olmuştur. Bu savunmayı küresel ölçekte yapmanın önündeki engel; az gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arasındaki kademeli sömürü ilişkisinin, yeni teknolojilerin ihracı konusunda da süreceği gerçeğidir. Bu koşullar altında enformasyonun miktar ve akış hızı olarak üstün bir kapasiteye kavuştuğu söylenebilir. Ancak bu kapasite, yeni fırsatlar ve ilerleme alanları açacak bilgi birikimleri değil, bilgi tekelleri inşa etmekte; teknoloji transferi, iletişim endüstrisinin bu güçlü tekellerinin kurduğu iktidar alanını yıkma gücüne kolay kolay kavuşmamaktadır. Kavuşulan ilk nokta, yeni birikim düzenlerinin açtığı yeni işbirliği alanlarının faydalanıcısı olma (bu alanlara endeksli

olma) zorunluluğudur. Yeni dünya düzeninin küreselleşen para piyasalarından sonraki durağı olarak *globalleşen medya*, kuramsal alanda “enformasyon toplumu, bilgi çağı, uzay çağı” gibi kavramsallaştırmalar ile karşılanmış; ancak bu karşılama, “yeni” olanın bir kapitalist birikim modeli olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. McChesney’nin kullanımını uyarlamak gerekirse, medyanın ticari yapısı ve hükümet politikalarının etkisiyle hem “eski” hem “yeni” medyada gelinen nokta, “eksik gazetecilik ve artan ticarileşme”dir (2006 :21).

Yeni medyanın, geleneksel ve internet teknolojilerinden yararlanmadığı eski ürünlerine kıyasla farklılık taşımayan ve buraya kadar değinilen nitelikleri dışında, “yeni” başlığı altında sıralanabilecek (iyimser görünümlü) özellikleri ise, ilk olarak iletişim metotları üzerinde yaptığı somut biçimsel değişikliklerdir. Kullanıma giren her yeni iletişim aracının sahip olduğu temel özellik, yeni medya için birkaç kat daha güçlü bir biçimde geçerlidir; o da iletişim araçlarının toplumsal gerçeklerden bağımsız olamayacağı gerçeğidir. Çünkü insan düşüncesi üzerindeki zamansal ve mekânsal sınırlılığın ötesine geçebilecek maddi olanaklar, bugünün medyaları aracılığı ile tahmin edilmez bir boyuta ulaşmıştır. Tam da bu boyut, yeni medyaların “eski” yapılanma süreçleri ve yönetsel fonksiyonlar üzerinde bir tahakküm kurabileceğine yönelik umutları taze tutmaktadır. Yeni medyaların eski iktidar yapıları ve birikim modelleri üzerinde sahip olabileceği dönüştürücü güç de, bugünün toplumsal gerçeklikleri ve bilinciyle şekillenerek birer gündelik yaşam pratiği haline gelen iletişim teknolojilerinin sağlayıcılarının çizmediği, tahmin ya da kontrol etmediği yeni yollarla mümkün olacaktır. Bu yeni yolları açan ilk adım, yeni medyaların sağladığı “yeni” iletişim kurma metotları ve anlayışıdır.

Mağara duvarları ve ağaç gövdelerindeki figürlerden tabletlere, el yazmalarına, matbaaya, telefon, radyo, televizyon ve uydu iletişimine kadar tarih boyunca toplumların kullanımına giren her yeni iletişim aracı, bir öncekine kıyasla taşıdığı niteliklerle, insanlar üzerindeki sınırlılıkları biraz daha esnetmiştir. Böylece yeni iletişim araçlarıyla beraber yeni iletişim ortamları da doğmuş ve bu ortamlar, toplumun farklı dönemlerinde, farklı gereksinimlerine yanıt vererek yeni biçimlere bürünmüşlerdir. Bu biçimler üzerinde, buraya kadar sıklıkla sözü edilen yeni dünya düzeninin belirleyiciliğinin hâkim olduğu her an, yeni medyaları “yeni” olmaktan çıkararak üretim, sermaye ve hizmetleri küreselleştiren bir aktör haline getirmiştir. Belirleyiciliğin çizdiği yoldan saparak yeni, tâli yollar açan –kalıcı ya da deneysel- her girişim ise, yeni olanın ne olduğunu bir kez daha düşünmeye itmektedir.

Uydu iletişiminden sonra kaydedilen gelişmelerin, internet ve cep telefonları teknolojileriyle geldiği aşama, yeni medyanın araçsal boyutlarında önemli nitelik değişimlerine sebep olmuştur. Bunların başında; iletişim hizmetinde sağlanan hız, kapsama alanının büyüklüğü ile “uzak” mesafe kavramındaki anlam kayması, görüntü ve sesin eş zamanlı olarak iletişim ortamına taşınabilmesi, mesajların kişi ve grup ölçeğinde seçilerek adreslenebilmesi gelmektedir. Bu niteliklerle bağlantılı olarak insan, kendisinin çok ötesinde bir bellek kapasitesine kavuşarak kendi hafızasıyla ilgili sınırlılıkların ötesine geçmiştir. İhtiyaç duyduğu, ancak sahip olmadığı bilgilere zahmetsiz ve çabuk ulaştıracak bir başvuru kaynağına ve bu kaynağın sunduğu zenginleştirilmiş içeriklere kavuşmuştur. İlk iletişimin sözlü biçimleriyle kıyaslanacak derecede olmasa da, öncüllerinin çok ötesinde bir tepki verme, tavır ortaya koyma ve geri beslemede bulunma olanağı elde etmiştir. Törenli,

yeni medyanın tamamen “yeni” ve devrimsel nitelikteki özelliklerini sıralarken yararlanılan açıklamasında, tüm nitelikleri şöyle birleştirmiştir:

Bağlantı ya da aktarım kanalları üzerinde yapılandırılmış olmak, yapay belleklere sahip olmak ve içeriğin yeniden üretilebilir ve çoğaltılabilir olması. Baskı makinesinin icadı nasıl yazının çoğaltılmasında devrim niteliğinde bir gelişme ise, kablo üzerinden ya da havada yayılan ses dalgalarıyla uzun mesafeli iletişim bağlantısının kurulması da ses, konuşma, metin, veri ya da görüntü olsun sonuçta tüm enformasyon biçimlerinin doğrudan aktarımının gerçekleşmesi anlamında yeni bir duruma, yani devrim niteliğinde bir gelişmeye işaret etmektedir (Törenli, 2005:157).

Bölümün başlarında işaret edilen ayrıma geri döndüğünde; birer gündelik yaşam pratiği haline gelen iletişim teknolojilerini sorgulayan, gerektiren, zorlayan, irdeleyen ya da inkâr eden sosyo-ekonomik koşulların yokluğu, sadece toplumsal bağımlılık ilişkilerini güçlendirmekte ve “yeni” bir söz söylememektedir. Ancak araçsal yenileşmenin iletişimin niteliği ve hedef kitlenin konumu üzerinde sağladığı niteliksel farklılıklar, “yeni” bir söz söyleyecek sosyo-ekonomik koşulların varlığını mümkün kılacak bir alanı da açabilecek güçtedir. Bu alanı daimi kılmaya bile, teknoloji transferini demokrasi, güvenlik, ifade özgürlüğü, iktidar, sansür, pazar koşulları, serbestleşme, bilgi edinme hakkı gibi kavramlarla beraber sorgulamayı mümkün kılabilir. Bilgiye özgürlük tanıma imkânı doğurabilir, “bilinebilir olan”ın sınırlarını ve “eski medya”ların kullandığı kaynakları esnetebilir.

Yeni medyanın bu imkânı doğuran bazı talepleri toplumda görünürlük kazandıkça, yeni teknolojiler bireylerin elinde kendilerine sunulana endekslenmeyen, dönüştürücü bir nitelik kazanabilmektedir. Servis sağlayıcıların, bilginin mülkiyet tekeli oluşturmak için elinde tuttuğu bilgi birikimi, kendi tekelinden çıkmakta ve aslında kurumsal olmayan varoluşa olanak tanıyarak mevcut kurulu düzene karşı

kullanılabilmektedir. İnternet medyasının bireysel varoluş alanları açtığını fark edenler, daha önce tükettikleri kitlesel yeni medya ürünlerinin aslında her türlü ihtiyaç ve taleplerini karşılamadığını fark ettikçe soru işaretleri edinmiştir. Böylece ortaya çıkan ilk ürünler bağımsız internet siteleri ve bloglar¹⁷ olmuştur. Bu ilk ürünler, birer gündelik yaşam pratiği haline gelen iletişim teknolojilerine karşı konumlanabilen sosyo-ekonomik koşulların varlığı üzerine düşündüren bir yol açmıştır. Bir sonraki başlık altında, söz konusu koşulların, eski bağımlılık ilişkilerinden süreli de olsa bir kopuşu temsil edebilecek yeni mesleki gelişmelerine odaklanılmaktadır.

2.2. Gazetecilik Mesleğine Yönelik Yeni Talepler

İletişim metotları üzerindeki somut biçimsel değişikliklerin, mevcut bağımlılık ve sınırlılık durumları üzerindeki esneklik kapasitesi; medyanın içinde bir yanıyla bireysel varoluşa olanak tanırken, diğer yanıyla bireylerin kitlesel iletişim ürünlerine yönelik beklentilerini de derinleştirmiştir. Bu derinleşmenin niteliği, haber çarpıtmaları ve eksik bilgilendirmelerin farkına varan, verilen haberi çeşitli kanallardan kontrol eden, haberin içinde süzülerek ortaya çıkarılmaya ihtiyaç duyan bir nüve olduğunu bilen rasyonel yurttaşların varlığıyla tanımını kazanmaktadır. Bu yurttaşların varlığı bir ütopya, şirketlerden ve devletten bağımsız idealize edilmiş bir sistem hayali olarak görülebilir. Bu noktada, “yeni” bir gazetecilik hayali gördüren, mesleğin meşruiyetini sorgulatan, “haber”i yeniden tanımlatan, kamusal alanı daha

¹⁷ Haber üretimini bireyselleştiren, elektronik ortamda paylaşılan günlük yazıların yer aldığı web siteleridir. Adını *web* ve *log* kelimelerinin birleşiminden alan bu yayınlar Türkçede “ağ günlükleri” olarak adlandırmalarına karşın, *blog* olarak kalıplaştığı düşüncesiyle tez kapsamında bu kullanım tercih edilmiştir.

görünür, daha geniş ve daha şeffaf kılan örneklerden yardım almak doğru bir yönelim olacaktır.

İletişim teknolojilerinde 1970’li yılların attığı yeni başlıklar, dünya genelinde kitle iletişim araçları ve bu araçların kullanımına katılım konusunda “özne” statüsüne yeni tanımlar kazandırmaya başlamıştır. İletişimin konusu olan mesajın zaman ve mekânda taşınma biçimiyle beraber, bu araçlara ulaşma biçimi de değişiklik göstermektedir. Bilginin iktidar araçlarından biri olduğunu kabul ettiğimizde, bu biçimsel değişiklik toplumu özgürleşmeye ve demokratikleşmeye götürecektir midir? Bu soruya çeşitli düşünce geleneklerinden farklı cevaplar türetilmiştir. Innis’in, sözün aracılı olma zorunluluğu sürdükçe demokratik bir katılımın ve bilgi iktidarının el değiştirmesinin olanaklı olmadığı, Habermas’ın iletişim araçlarının siyasi ve ticari iktidar alanı içinde kamusal alanı ortadan kaldıran bir işlev yüklendiği görüşü kadar, McLuhan’ın teknolojinin iktidarı toplamak yerine yayacağı, Thompson’ın kitle iletişim araçlarındaki teknolojik gelişmelerin yeni bir görünürlük alanı yaratacağı yönündeki düşünceleri bunlardan sadece birkaçıdır (Stevenson, 2008). Bu düşünceleri birleştirebilecek bir platform bulma arayışı, aralarından “sızarak” tez konusunun başlığında birleşme adına mantıklıdır.

Habermas’ın kamusal alan kavramı –bu bölümün devamında detaylandırılmıştır- sivil toplum içinde devlete karşı bireyin, siyasi, kültürel ve ekonomik haklarının özerkliğini vurgular. Bu kavramsallaştırmada özgür bireylerin, korunaklı bir toplumsal mekânda, siyasi ve ticari otoriteden uzak, sansüre uğramamış bilgi aracılığıyla, ortak iyinin tartışma yoluyla uzlaşma kavuşturulması yönünde bir katılım öngörmektedir (Habermas, 2010). 20. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan *Enformasyon Toplumu* kavramı ise, özgür bireylerin bilgiye ulaşma kanallarını

herkes için erişilebilir yapma iddiası ile sivil toplum kanal ve sınırlarının genişletildiği, yeni katılım yollarının önünü açtığı, iletişimin demokratikleştiği bir çerçeve çizmektedir. *Bilgi miktarındaki artış ve bilgiyi elde etme tekelinde muhtemel bir iktidar bölüşümünün, demokrasinin gerektirdiği katılımcı yurttaşlığı geliştirecek bir potansiyel taşıdığı söylenebilir.* Bu yurttaşlık ideali, kamusal alan içinde burjuvazinin ekonomik bağımsızlığının siyasal alanda oluşturduğu bağımsızlık talebine benzer şekilde, sivil toplum içinde bireyin, devlete karşı bilme ve bilgiyi elde etme taleplerinin getireceği bir özerk alanı işaret eder.

1990'lı yıllardan itibaren kamusal kullanımı yaygınlaşan internet, iletişim teknolojisi alanında önemli bir yenilik olmasının yanı sıra, disiplinlerarası bir araştırma alanı, popüler ilgi merkezi halini almıştır. İnterneti “önemli” bir yenilik haline getiren unsur, geleneksel iletişim araçlarının dikey yapılanmasının yerine, mesaj üretiminin belli bir merkezden geri bildirim olanağı bulunmayan bir toplumsal kitleye yöneldiği doğrusal iletimi radikal biçimde değiştirmesidir. İnternet, metin, ses, grafik, imaj, video gibi öğelerin bir araya gelebildiği; yerel, ulusal, uluslararası erişime, mesajın alıcıya eş zamanlı olarak ulaşmasına olanak sağlayan, düşük maliyetli bir iletişim aracıdır. Ancak bu teknik kapasiteden daha önemli olan niteliği, etkileşime tanıdığı olanağın derecesidir. Çünkü bu derece, iktidar kaynaklarından önemli bir tanesi olan bilgiye müdahale olanakları ve iletişim sürecindeki egemenliğe vurgu yapmaktadır. Özetle, bir medya ürününün sadece okunması ve “doğru” yorumlanması değil, aynı zamanda onun yaratılma sürecinde etkin rol alınması mümkün haldedir.

İletişim tarihi bize eski medyaların kendilerine rakip yeni medyalar ortaya çıktıktan sonra da varlıklarını sürdürebildiklerini; ancak bir işlev uyarlamasına tâbi

tutulduklarını göstermektedir. Buradan hareketle kitlelerin haber alma ve haberdar olma biçimlerinin internet teknolojilerinin sildiği zaman-mekân sınırları ve sağladığı erişim yetkileriyle, *sadece* küçük birey gruplarından oluşan kurumsal olmayan kaynaklarca sağlanacağı düşüncesi, bugün için gerçekçilikten uzak bir gelecek tasarımıdır.

2010 Kasımında 251.287 ABD Dışişleri yazışmasının *Wikileaks* internet sitesinin eline geçmesinden sonra, yayın aşamasında dünyaca ünlü beş basılı yayın organıyla işbirliği yapılması, bu yayınların ulaşabileceği kitleler ve güvenilirliklerinin haberin iletim sürecine getireceği katkılarla ilgili verilmiş bir karardır. Söz konusu gelecek tasarımının aksine rakip medyaların müdahale ve zorlayıcı gücü, “enformasyon üreticisi” ve “enformasyon satıcısı” olma özelliklerini birlikte içeren gazetecilik mesleğine yönelik talepleri çeşitlendirirken, mesleği iletişim sektörünün merkezine oturtmaktadır. Artık gazetelerle sadece diğer rakip gazeteler, internet siteleri, televizyon kanalları değil bireyler rekabet etmektedir. Ham enformasyonun en hızlı ve en doğru şekilde “işlenmiş enformasyon” a dönüşümünün, derli toplu, kapsayıcı bir hale getirilmesi faaliyetinin odak noktasında bulunurken, diğer yanıyla zaman ve enformasyon arasında gittikçe daralan ilişki sistemi, mesleği taleplere uygun yeni formatlar kazanmaya zorlamaktadır. Daha statik ve geleneksel olan eski haber alma biçimi, bir mesajı A noktasından B’ye en hızlı ve sağlıklı gönderebilme kaygısını taşımaktaydı. Bugün aynı amacın birçok biçimde gerçekleştirilmesi mümkün olduğundan, hangi durumda, hangi aracın seçilmesi gerektiği sorunu türemiştir.

“Ne” söylendiği kadar “ne ile” söylendiğinin kazandığı önem, neyle söylendiğinin nasıl söylendiğini belirlemesindedir. Enformasyondaki hacimsel

büyüme ve akış, denetim yeteneği, hız, hedef kitlenin daralması, merkeziyetçilikten uzaklaşılması ve karşılıklı etkileşim yeteneği, iletişimde vericilerin oligopolisi ve alıcıların demokrasisi arasındaki boşluğun kapanması yönlü bir eğilim taşımaktadır. Gazeteleri yanırlayan, televizyonların kadraj dışında bıraktığı, kısalttığı, montajladığı videoları ham haliyle veren, -doğruluğu çapraz kaynaklarca sorgulanmamış olsa da- bazı duyumların, şüphelerin, tahminlerin kendilerine yer bulduğu, köşe yazarlarının satır aralarının sorgulandığı, haberlerin içindeki reklam unsurlarının afişe edildiği internet siteleri, portallar, bloglar iletişim düzeni içinde görünür olmaya başlamıştır. Kişiyeye özel haber teknolojisi, birçok haber portalınca *newsletter, newsalert*¹⁸ gibi özel bilgisayar programları kurup işleterek, isteyen okurların bilgisayarlarına e-posta benzeri özel kutularda haber yollama seçenekleri getirmiştir. Tüm bu örneklerle; temel gazetecilik derslerindeki “haber yazımı”, “haber niteliği”, “haber değeri” gibi konu başlıklarına son derece önemli yeni boyutlar eklenmektedir.

Yeni medya teknolojileri, basılı gazetelere göre sınırsız bir derinlik ve haber sunma ayrıcalığıyla hangi haberin kendine yer bulacağı sorusunu baştan taşımamaktadır. Herhangi bir internet sitesi, portal, yorum köşesi, forum ya da blogda amatör olarak kaydedilmiş bir video, ses kaydı, maruz kalınan bir haksızlık, dışlayıcı bir kamusal uygulama, resmi ya da gayri resmi olarak hazırlanmış bir rapor, bilgi ya da belgenin kendisine yer bulma olasılığı hatırı sayılır ölçüde artmıştır. Tüm bu kanallardan herhangi birine erişimin gerçekleşmemesi durumunda ise; bilgiyi toplama, kaydetme ve yayma süreçlerinde etkin rol oynama kaygısı taşıyan

¹⁸ Türkçeye e-bülten olarak çevrilebilecek, bazı internet sitelerinin üyelerini haberdar etmek için belirli aralıklarla hazırladığı bilgi notu.

vatandaşın eğilimi ilk etapta sadece bireysel çevresine dağıtım yapabileceği popüler sosyal ağlardaki kişisel sayfaların kullanımı olmaktadır. Sadece profesyonellerin söz sahibi olduğu haber mecrası böylelikle profesyonellerin atıfta bulunmak, paylaşmak, yazılarında ya da programlarında değinmek zorunda kaldıkları “amatör” ellerden çıkan datalarla beslenmeye başlamaktadır.

Sosyal medyanın aktif kullanıcıları zaman içinde bu durumu en popüler adlandırmayla vatandaş gazeteciliği (*citizen journalism*) ve çeşitli diğer tanımlamalar altında,¹⁹ kendini var etme ve görünür kılma aracı olarak tanımlamaya başlamaktadır. Böylece gazetecilik geleneksel sınırlarını aşarak toplumsal hayatta ve akademide kapladığı alanı hiç olmadığı kadar genişletmektedir. İletişim içeriklerinin çoklu öğelerle zenginleşmesinin haberin sahicilik denetimi üzerindeki katkısının yanı sıra, geleneksel medyanın her zaman ve her yerde muhabir bulundurma imkânsızlığını, olayın oluş anına tanıklık ederek belgeleyen vatandaş muhabirin doldurması, 2000’li yıllarda meydana gelen bazı çarpıcı doğal, siyasi ve toplumsal olaylarla belirginleşmiştir. 1999’da ABD’nin Washington eyaletinin Seattle şehrinde yapılan Dünya Ticaret Örgütü’nün yıllık toplantısını protesto eden göstericilerin, seslerini duyuramadıklarını görünce, "alternatif" bir medyaya ihtiyaç duyarak kurdukları “*Indymedia*” sitesi, protestocuların haber, resim ve videolarının bulunduğu alan olmuştur. Küreselleşme karşıtı eylemlerin örgütlenme alanı olmaya yönelen

¹⁹ *Yurttaş gazeteciliği, halk gazeteciliği, katılımcı gazetecilik, demokratik gazetecilik, gerilla gazeteciliği, sokak gazeteciliği...* vd. 1990 yılı başlarında ilgili kavramlara değinen Noam Chomsky “Immediast Bildirgesi”nde halkı/yurttaşı, medyaya karşı tepki oluşturmaya ve denetimi eline almaya davet etmiştir (Chomsky, 1995). Shayne Bowman ve Chris Willis’in *We Media How Audience are Shaping the Future of News and Information* kitabında ilgili kavramların karşılığı; “bağımsız, güvenilir, doğru, geniş bakış açısına sahip enformasyonun sağlanması amacıyla, bir kişi veya grubun haber ve enformasyonun toplanması, yazılması, yayınlanması ve yorumlanması sürecinde aktif bir rol alması” olarak tanımlanmaktadır (2003:9).

faaliyetlerinin kapsamı forum aracılığıyla bireylerin kendi haberlerini yayımlama platformuna dönüşmüştür. Bu haber ağına dâhil olan yerel *indymedia* siteleri arasında “*Medyadan nefret etmeyin, kendiniz medya olun*” sloganına sahip Türkiye uzantısı da bulunmaktadır.²⁰

ABD’de 11 Eylül 2001’de yaşanan terör saldırısı, 26 Aralık 2004’te Güneydoğu Asya’daki tsunami yıkımı, Londra’da 7 Temmuz 2005 tarihli terör saldırısı ve 11 Aralık 2005’teki Buncefield petrol deposu patlaması, 2009’da İran’daki cumhurbaşkanlığı seçimlerinin hileli olduğu yönündeki protesto eylemleri, 2011’de Mısır, Tunus, Yemen ve Libya’daki direnişler ve müdahale biçimleri, aynı yıl ABD’deki Wall Street karşıtı eylemler, 2013’te Türkiye’deki Gezi eylemlerinde polis şiddetinin ulaştığı boyut, Suriye’de kimyasal silah kullanım şüphesi uyandıran görüntüler ve bu sıralama dışında tutulmuş çok sayıda küresel ve yerel ölçekli olay ya da varlığı açığa vurulmak istenmeyen duruma dair ilk bilgiler, açıklamalar ve belgeler görgü tanıklarından elde edilmiştir. Bir kısmı tesadüflüğe dayanan bu tanıklıklar, daha önce de geleneksel medyanın kullanımına bazı örnekler sunmuştur: ABD Başkanı John F.Kennedy’ye yapılan suikastın televizyonlarda yayınlanan görüntülerinin bir meslek profesyoneline değil, Abraham Zapruder isimli bir vatandaşa ait olması gibi (Noguchi, 2005). Bu örneklerin sayısı cep telefonlarının, sayısal fotoğraf makineleri ve kameraların yaygınlaşması ile beraber internet ortamının bireylere kişisel web sayfaları açma, sadece amatör kullanıcıların paylaşımlarına açık anonim paylaşım sitelerine katılma, bloglar açarak profesyonel

²⁰ Bağımsız medya merkezi kelime anlamını taşıyan internet sitesidir: <http://www.indymedia.org->, Türkiye uzantısı <http://istanbul.indymedia.org/> adresinden yayın yapmaktadır.

gazetecilerle işbirliği yapma, kurumsal medya markalarının web sitelerine katkı sağlama, yorum yapma imkânlarını doğurmasıyla artmıştır.

Vatandaş gazeteciliğinin dünyadaki üç büyük örneği olarak sayılabilecek Güney Koreli Oh Yeon Ho adlı gazetecinin 1999 yılında kurduğu Korece ve İngilizce olarak yayın yapan *OhmyNews.com*, Kanada kökenli *Nowpublic.com* ve *Theyyee.ca* internet siteleri her vatandaşın birer muhabir olduğu, haber ajansı ve halk hareketi karışımı dijital yapılanmalardır. Tüm dünyadan 50.000 üzerinde vatandaş muhabirin yanı sıra profesyonel muhabirler ve editörlerden oluşan söz konusu sitelerin medya holdinglerindeki seçkin sınıflardan bağımsız, kendilerini dünyayı aydınlatacak birer muhabir ordusu olarak gören idealize edilmiş misyonları, kurumsal övgü dereceleri ve kazanılmış gazetecilik ödülleri bulunmaktadır (Schneppen, 2006; Yoo, 2007; Lasica, 2005).

Tüm bu örnekleri taşıdıkları farklı nitelikleri göz ardı ederek bir arada ve tek bir başlık altında sınıflandırmak kolaycı ve toptancı bir yönelim olacağı gibi, haberin sızma biçimini anlamak açısından da yanıltıcıdır. *BBC* Global Haber Grubu Direktörü ve Cardiff Üniversitesi profesörü Richard Sambrook'un bilginin demokratikleşmesi yorumuyla beraber yaptığı gazetecilerin tekelden çıkan haber paylaşımına yönelik dördü sınıflandırma bu açıdan faydalıdır (Sambrook, t.y: 5). Sambrook'a göre paylaşımın birinci türü; durum tanıklıklarından elde edilmiş fotoğraf ve video görüntülerinin profesyonel haber organizasyonlarına gönderilmesidir. İkinci türü; çoğunlukla bloglar üzerinden örnek gösterilebilecek, ana akım medyanın haber sunumuna referans vererek olguların çerçevesizliğine ya da içeriğine yorum getiren, tavsiye ya da eleştiri niteliği taşıyan analiz

yazıları yazılmasıdır.²¹ Bir grubun, kamu otoritesinin, bürokratik kurumun, sivil toplum örgütünün ya da tek başına bir bireyin aktivizm hareketine, mağduriyetine, yetki dışı eylemine yönelik araştırmacı karakterde paylaşımlar, üçüncü ayırım noktasını oluşturur. Yeni bir bilgiyi ya da bir olayın farklı bir boyutunu gözler önüne sererek ona yeni bir haber niteliği kazandıran verilerin sunumu da bu kapsamda değerlendirilebilir.²² Son olarak, bireylerin kendi deneyimlerinden temellenerek doğruluk, kalite ve yayımlanma amacına yönelik temkinli bir duruş gerektiren paylaşımlar dördüncü ayırma işaret etmektedir.²³

Örnekler, ayrımlar, sınıflandırmalar ve dışlamalar, basın tarihinden bugüne değişen gazetecilik algısının öncelikle kitle iletişim araçlarına, ardından gazetecilik mesleğine ve kamuoyu beklentilerine yönelen yeni kimlik arayışları ile, her geçen saniye “eski” kalmaktadır. Söz konusu arayışlar, mekânsal yerelliğin ve bir arada olmanın yerini elektronik iletişimin getirdiği toplumsal ilişki biçimlerinin alması, yakınlık-uzaklık kavramlarının yeniden tanımlanması gerekliliği, kamusal katılımda bireyler ve gruplar için oluşan yeni olanaklar, sivil toplumun genişleyen yapısıyla beliren yeni bir katılımcı yurttaşlık tarifi gibi çok önemli başlıklar açmıştır. Ancak bu

²¹ Birinci ve ikinci türün birleştiği, büyük haber organizasyonlarının vatandaş gazeteciliğine adapte olmuş melez yapılanmalarından da ayrıca söz etmek doğru olacaktır. *Guardianwitness*, *blog.milliyet*, *blog.radikal*, *bbcnewsupload.streamuk.com*, *blogs.reuters* bu yapılara örnek gösterilebilir.

²² Apple, Dell, Sony, Nokia, Hewlett Packard gibi teknoloji şirketleri ile üretim ortaklığı bulunan Foxconn'un Hong Kong fabrikasında 18 işçinin intiharı sonrası bir grup akademisyen, gazeteci, sivil toplum örgütü çalışanı ve öğrencinin bir milyon işçinin çalıştığı fabrikadan birinci elden bilgi toplayarak ortaya çıkardıkları çalışma bu ayırım altında örneklendirilebilir. “Foxconn Yapısökümü”, çok sayıda akademik yayına, belgesel ve kitaplara konu olmuştur (Beckett, 2010); (Qui, 2010). Sivil fonlarla ağırlıklı olarak gazeteci ve akademisyenlerin oluşturduğu, her gün güncellenen, süreli alternatif gazetecilik örnekleri de bu eğilimin kurumsallaşmış örneklerini oluşturabilir.

²³ Sambrook'un özellikle bu ayırım için kullandığı *Networked Journalism* tanımlaması, yurttaş gazetecilik örneklerinin tamamını kapsayacak şekilde sosyal medyada habere katılım prensipleri olarak da geçmektedir (Parks vd. 2012: 2927); (Beckett ve Mansell, 2008).

başlıklar, iletişim bilimi içerisinde “Yeni İletişim Teknolojileri” olarak başlı başına ayrı bir çalışma alanının konusunu oluşturduğundan, tezin bundan sonraki kısımlarında, sızdırma habercilik kavramıyla kesişen konuların açıklanmasında yardım alınacak düzeyle sınırlı tutulmuştur.²⁴ Tez kapsamında söz konusu düzey; haber iletmede kullanılan tekniğin değişmesiyle, hem bilgi hem de haberin yapısı üzerinde demokrasi ve gazetecilik mesleği arasındaki ilişkinin yeniden tanımlanması zorunluluğunu ortaya çıkaran önemde bir değişimin meydana geldiği düşüncesidir. Bu değişim sızdırma gazeteciliği; neyin, hangi araçlarla bilinebilir ve halka açık olacağının sınırını belirleyen eski bir tartışmanın güncel durağı haline getirmiştir. Bu durağın bilginin erişilebilirliğini artırarak onu çoğullaştırma, mülkiyetini kamusallaştırma ve bir hak niteliği kazandırma potansiyeli; profesyonel medya sistemlerinin mülkiyeti, küresel denetim ve devlet sansürü arasından kendine bilinmek için açacağı mecra ile mümkündür. Bu mecranın, bilgiyi elde etme tekelinde muhtemel bir iktidar bölüşümünü hangi koşullar altında mümkün kıldığı sorusu ise, bir kapsam tartışması açmaktadır.

2.3. ‘Sızdırma’nın Kapsamı

Belge ifşa etme özümüyle nitelenen sızdırma habercilik²⁵, bilginin sağladığı iktidarı tam ve bütün olarak elinde tutmak için sır saklamaya yönelik teşekküllerde olduğu varsayılan çatlakların ürünüdür. *Gazetecilik tarihiyle eşzamanlı türeyen bu*

²⁴ Detay için bkz. (Timisi, 2003); (Geray, 2003); (Törenli, 2005); (Stevenson, 2008); (Binark, 2007).

²⁵ Yabancı kaynaklardaki “Leaking Journalism”, “Leaked Reporting”, “Leak-Journalism”, “News Leaks” ve Türkiye’deki “Sızdırma Gazetecilik”, “Sızıntı Haber”, “Sızdırma Habercilik”, “Sızıntı Gazeteciliği” kullanımlarını örnekleyen kaynaklar için bkz. (Kaliyadan, 2010); (Can, 2010); (Baack, t.y.); (Küçükaya, 2010); (Son, 2009); (Freidman, 2012); (Chiusi, 2012); (Çalışkan,2013).

ürünün, bilginin şeffaflaşması ile güç ve iktidar paylaşımına yol açabilme potansiyeli taşıdığı iddiası tezin temellerindedir. Bu paylaşım potansiyelini artıran, bilginin önlenemeyecek biçimde sızdırılabilir ve erişilebilir hale gelmesine olanak tanıyan teknolojik gelişim ve toplumsal talep, sızıntı haberleri yeni bir gazetecilik türü olarak isimlendirme eğilimindedir. Gelişimin ve talebin düzeyi, haberin hammaddesini resmi kaynakların enformasyon akışından kopararak gazetecinin ideolojik konumlanışını *statüko koruyuculuğu dışında* yeniden tanımlamaktadır. Bu tanımlama; “kaynakların kimliklerinin bilinmemesi/açıklanmaması, haber metinlerine orijinal belge ve görüntülerin eklenmesi, iktidarın halka doğruyu söylemediği düşüncesinden yola çıkarak kimi ‘devlet sırlarının’ ve suistimallerin çoğunlukla geleneksel medya dışında açıklanması” özelliklerini taşıyan sızdırma habercilik pratikleriyle şekillenmiştir.

Gazetecilik mesleğinin önemli siyasi ve sosyal gelişmeler, iletişim biçimlerine yön veren icatlar ve iktidarla kurulan ilişkinin etkisiyle şekillenmesi, haberin sızmasına olanak veren siyasi ve teknolojik altyapıyı gerektirmiş ve kurmuştur. Böylece basın bültenlerinin, siyasi parti grup toplantılarının, kamuoyu açıklamalarının, istatistiksel verilerin dışında resmi olmayan haber kaynaklarından oluşan hatırı sayılır büyüklükte bir kaynak repertuarının varlığı üzerine düşünme olanağı doğmuştur. Haber kaynaklarının çok sesliliği, hız, erişim çeşitliliği ve interaktif katılımı beraber gazetecilik mesleğinin sınırları, ilkeleri ve kalitesini sorgulayan tartışma başlıkları açmıştır.

Giriş bölümünün başında değinildiği gibi, bir başlık altında kategorize edilmesi kolaylıkla mümkün olmayan olayların ortak ve en temel özelliklerini içeren en kapsayıcı tanım olması sebebiyle, bu tez genelinde sızdırma habercilikten bir

kavram olarak bahsedilmektedir. Ancak hâlihazırda bu özelliklerin hangilerinin ortak, hangilerinin temel düzeyde olduğu dahi tartışmalıdır. Bu nedenle buraya kadar çoğunlukla örnek olaylar ve bu olayların açtığı tartışma başlıklarına atıf yaparak ilerlenmiş olsa da, bu aşamada kavramın merkezine inme, kimlik bilgilerine erişme kaygısı bulunmaktadır.

Sızdırma haberciliği kavramak ve idealize ettiği toplumsal yapıya kendisini zaman zaman yaklaştırırken çoğunlukla uzaklaştıran yönlerini incelemek için üç temel unsura odaklanma gereği görülmüştür. Bunlar; *sızıntının meslek ilkeleriyle çatışması, sızıntının içeriğinden ve kaynağından doğan meşruiyet problemi ve sızıntının sınırı ile kesişen güvenlik politikaları ve devlet sırrı kavramıdır.*

2.3.1. Sızıntının Mesleki Karakteri: Gazetecilik İlkeleri

Gazetecilik mesleğinin ana ürünü olan “haber”in niteliği, değeri ve özellikle kaynağına yönelik tanımlamalar mesleki ilkeler ortaya koyarken; tez kapsamında da, hangi sızıntıların, neden gazetecilik mesleğinin dışında kalması ve haber olarak tanımlanma-ma-sı gerektiği noktasında belirleyicidir. Bu nedenle sızdırma gazeteciliğe yöneltilen “bir gazetecilik türü olmadığı” yönündeki eleştirilere, gazetecilik mesleğinde profesyonelleşme süreciyle beraber mesleki kavramlar üzerinden bakmak doğru bir yönelim olacaktır. Diğer yandan kuramsal tanımlar, habere değer ve önem kazandıran nitelikler, gazetecilik etiği, kaynak kavramı, gerçeğe kurulan ilişki ve tüm bunların haber yapım süreçlerine etkisi, bugünün mesleki talep ve pratiklerini açıklama konusunda yeterlilik ve kapsayıcılık sağlamaları yönüyle incelenmek zorundadır. Bu inceleme, sızdırma gazetecilik mi

meslek dışında tutulmalıdır, “habercilik” vasfı yeni bir paradigma üzerinden mi tanımlanmalıdır sorusunu da ayrıca gerektirmektedir.

İletişimde vericilerin oligapolisi, geleneksel kitle iletişim aktörlerini elinde bulunduran ya da elinde bulunduranlara hükmetme gücüne sahip bir kitleyi işaret eder. Tarih boyunca çeşitli aktörlerin farklı dönemlerde ağırlıklarını hissettirdikleri bu kitle, gazete ve haber üzerinde olduğu gibi gazeteciliğin mesleki değerleri üzerinde de tanımlayıcı bir güç uygulamıştır. Devlet müdahaleleri ve despotizm eylemlerinin yerini alan pazar; şirketleşme, reklam, eğlence kültürü ve seçme özgürlüğünün önünü “açarak” haberi bir özgürleşme ve demokratikleşme aracı olmaktan çıkarmış, bir tüketim nesnesi haline getirmiştir. Böylece haber artık gerçeklere ve verilere dayalı bir bilgilenme olmaktan çıkmıştır. Diğer taraftan haberleşme faaliyetinin 21. yüzyılda “Bilgi Çağı”, “İletişim Çağı” gibi başlıklar altında kavramsallaştırılmaya başlaması, kitle iletişim araçlarının görev ve sorumluluklarını gün geçtikçe daha geniş kesimlerin sorgulamaya başlamasına sebep olmuştur. Habere dair olduğu kadar, bilgilenme, haberdar olma, katılım sağlama, görüş bildirme süreçlerine yönelik talepler, yeni bir toplumsal düzen paradigmasına dair beklentiler de taşımaktadır. Enformasyon hacim ve akışındaki artış, iletişimin hızlanması, “alıcı”nın denetim yeteneğinin artması, karşılıklı etkileşim süreçleri gelişmesi, merkeziyetçilikten uzaklaşılması ve daha küçük hedeflere odaklanma politikası gibi çoklu değişiklikler, alıcıların medyaya yönelik demokratik taleplerini de çeşitlendirmiştir. Sızdırma gazetecilik bu çeşitlerden sadece biri, ancak pek çok talebi bir araya getirme niteliği ve taşıdığı potansiyel ile önemli bir tanesi olmuştur.

Sızdırma haberciliğin kimlik bilgileri üzerine süregelen tartışma, meslek içerisinde birkaç eksen üzerinde yürümektedir. Bunlar genel olarak, haberlerin ilke

problemi, gazeteciler eliyle ve gazete mecrasında yapılıp yapılmayacağı ve özel hayat ifşası, karalama, iftira, ihbar, nefret söylemi boyutlarıyla kazandığı etik dışı ve manipülatif niteliğidir. İzleyen sayfalarda bu eksenlere, sızdırma haberciliğın demokratik katılım için gerekli olan bilgilere ulaşma ya da uzaklaşma potansiyeli üzerinden bakılmıştır.

2.3.1.1. Haberin Tanımı

Haber kavramı üzerinde fikir birliğine vararak onu evrensel bir tanıma kavuşturmanın tartışmalı özü; yapıldığı çağ, o çağın kitle iletişim araçlarına yönelik beklentiler, zaman/mekân vurgusu ve editöryal seçimlerle kazandığı biçim bileşenlerine dayanır. Bu bileşenlerin hangisinin ön plana çıkarılmak istendiğı ise, o dönem haberin tanımını oluşturmuştur. Bu tanımların bir kısmı, sızdırma haberciliğı içerir ve gerektirirken bir kısmı dışlama eğilimindedir. Haberin kim tarafından yapıldığı yönüyle mi, ne söylediğı ya da hangi sonuçları doğurduğu yönüyle mi açıklanmak istendiğı de bu eğilimi belirginleştirmektedir.

“Varolan her şey”, “Dün bilmediğimiz her şey”, “İnsanların üzerinde konuştukları”, “Okuyucuların öğrenmek istedikleri”, (Aslan, 2002: 58), “Halkın yaşamı üzerine etki eden önemli olay”(Morson,1992:33) “Zamana uygun her şey”, “Yarının tarihi”, “Herhangi bir zamanda geçen, olay, fikir ya da sorunun özeti”(Tokgöz,2012: 235-236), “Halkın ilgilendiğı şey değil, ilgilenmesi gereken şey”(Cohen ve Elliot, 1997:41) gibi haber tanımları; ilke olarak tanımlayıcı ve dışlayıcı bir nitelik ortaya koymamakta, insanların çevrelerinde olanları bilme ve iletme isteğine vurgu yapmaktadır. Oysa mesleğın toplumsal fayda, sorumluluk, şeffaflık ucuyla; hükümet, sermaye, sansür ve baskı ucu arasında yaptığı salınım,

gazetecilik mesleğinin tarihini bir özgürlük mücadelesi tarihine dönüştürdüğü gibi, mesleğin en önemli ürünü olan haberin tanımını da siyasal ve ekonomik süreçlerden bağımsız düşünmeyi engellemektedir.

Haber şüphesiz belli siyasal, ekonomik ve teknolojik süreçlerin, ihtiyaçların ve arayışların belirleyiciliğinde şekillenmiş ve radikal nitelik değişiklikleri geçirmiştir. İnsanın doğru, eksiksiz ve yeni bilgi arayışı, haberi çabuk tüketilen bir meta olmaya, haber endüstrilerini rekabetçi bir yapı kazanmaya zorlamıştır. Diğer yandan habere sahip olanların saklama isteği, başkalarının bildiği haberleri öğrenme ve yayma isteği, rekabet koşullarını sertleştirirken “haber”i iletişim ortamında ayrıcalıklı bir konuma getirmiştir. Habere bu konumu kazandıran, bilginin siyasi ve ticari bir silaha dönüşüm sürecidir. Bu süreç, kitle iletişim araçlarının, kitlenin iletişim araçlarına dönüşümüne de olanak tanımıştır. Teknolojik ilerleme, vatandaşa yayıncı olma, gazeteciliği gazetecilerin tekelden alma, *sızdırlanamamış* bilgi ve belgelerle dolu basın tarihini de değiştirme olanağı doğurmuştur. Edilgen olma pratiğinden sıyrılmak, kamu, devletler ya da şirketler gibi güç odaklarının içinden bilgi sızdırmak için geleneksel medyaya mecbur olma ve sızdırılan bilginin manipüle edilme riskinden kurtulma sıyrılmaya potansiyeli taşımaktadır. *Haber alma özgürlüğü ve doğacak kamusal fayda, mesleki uzmanlığın ya da profesyonelliğin dışında bir hak ve özgürlük platformuna mı kavuşmuştur sorusunun yanıtı, sızdırma habercilik örneklerine baktığımızda hem evet, hem hayırdır.*

Evet. Çünkü, herhangi bir olayı diğerlerinden ayırarak haber olma niteliği kazandıran profesyonel seçim unsurlarına yönelik genel kullanım “haber değeri”dir. Ana akım medya içerisinde yayımlanma olanağını habere kazandıran etmen, haber kuruluşunun benimsediği yayın politikası çerçevesinde habere değer

kazandırdığı düşünölen unsurların bir kısmının örtüşmesidir. 21. yüzyıl gazetecilik anlayışını temellendiren *ilgi çekme ilkesinin*, haberi tabloidleştirilmesi, bilgilendirme yerine tüketmeyi koyması, duygu sömürüsü, sansasyonel, magazinsel ve kurgulanmış haberi teşvik etmesinin sonuçları, *burjuva haberciliği* başlığı altında literatürde önemli bir araştırma konusu olarak incelenmektedir. Bu çalışma kapsamında haberin anlam kaymasının önemi, gazetecinin yaptığı haberin gerçeklik olgusu taşımamasından doğan boşluğu doldurmaya çalışan “yeni” unsurların türemesidir. Daha doğru bir soru, aslında basın tarihinin başından beri varolan sızıntı haberlerin, bugün sağladığı popülerleşmenin hangi “eski” ve “yeni” özelliklerden kaynaklı olduğudur.

Yayımlanma olanağını esneten, haberin sözlü, yazılı ve elektronik olarak geçirdiği değişim, aynı zamanda onu bir duyum olmaktan çıkararak kamu için önem taşıyan, ispat yükümlülüğü artmış, üzerinde daha titiz çalışılması gereken bir ürün haline getirmiştir. İstihbarat şüphesiz mesleğin tarihinde her zaman merkezi bir konumda olmuştur. Ancak daha demokratik, şeffaf ve hesap verilebilir bir toplum için bilgilendirilmiş vatandaşlar oluşturma görevinin, toplumsal işlevleri gittikçe yetersizleşen medya sistemleri tarafından gerçekleştirilmesi pratiği, istihbaratı da merkezi konumundan uzaklaştırmıştır. İdeolojik, felsefi, politik söylemleri ve tartışmaları, kuşkuları, suçlamaları ve baskıları *anlamlandırmaya yönelik haritalar kurma* görevindeki gazetecilik mesleği, meşruiyetini ve sorumluluğunu niceliksel olarak şaşırtıcı düzeyde artan kaynak kavramı üzerinden sorgulamak zorunda kalmıştır.

Gazetecinin habere tanıklık etme belirleyicisiyle şekillenen birinci ve ikinci el kaynak kavramsallaştırması, insanların dış dünyadaki olay ve olguları algılama ve

değerlendirme süreçleriyle de benzerlik taşımaktadır. İnsanlara kitle iletişim araçları tarafından iletilen bilgiler, kendi gözlemleriyle elde ettikleri bilgilerin yerini kaçınılmaz olarak almıştır. Haberin gerçeklikle ilişkisini irdelemek, bizi haberin toplumsal gerçekliği inşa eden bir bilgi türü olduğu yönündeki görüşe de götürmektedir. İnşa süreci, habercilerin neyin, nasıl bilinmesi gerektiği üzerindeki belirlenim etkisiyle ortaya çıkan, yapılmış bilginin toplum tarafından bilgilendirilme hissiyle nasıl doğal tavırla algıladığı üzerinde durur.²⁶ Bu bağlamda, toplumsal gerçekliğin kurulmasında güçlü kişi ve grupların, medya kuruluşlarının ve gazetecilerin en önemli haber kaynaklarını oluşturdukları ve gerçekliğin birincil tanımlayıcısı olduklarını hatırlatmak gerekir. Böylece resmi görevlilerin toplumsal sorunlara ilişkin tanımlamaları “haber” olarak geniş yer bulurken, bu sorunlara alternatif tanımlar getiren kişilerin görüşleri yer bulamaz ya da toplumsal düzeni bozan, “aşırı uç” gruplar etiketiyle sunulur.

Hall’un haber yapımını resmi kaynakların söylemlerinin yeniden üretim alanı olarak yorumlayan görüşü, gerçekliğin haber kaynakları aracılığıyla nasıl tanımlandığı noktasında önemli görülmektedir. Bu görüşe göre medya kendisi haber üretmez, güvenilir kaynaklar tarafından önerilen konular arasından seçim yapar. Böylece birincil tanımlayıcılar (*primary definers*); hazırladıkları basın bültenlerinde sorunun ne olduğunu belirleyip, konuya ilişkin tartışmaların son haline yönelik önceden bir çerçeve sunmuşlardır. Medya kurumlarında haber üretenler, birincil tanımlayıcılar tarafından sunulan durum tanımlamalarını halkın anlayabileceği bir

²⁶ Bkz. (Dursun, 2004).

dile dönüştürerek yeniden üreten ikincil tanımlayıcılar olarak çalışırlar (Hall vd, 1978: 345).

Herhangi bir günde, gazetecilerin en kısa zamanda sayfalarına veya bültenlerine yerleştirmeleri gereken haber sayısı ya da süresi matematiksel olarak bellidir. İçeriğin de sahiplik yapısının belirleyiciliğinde olduğu düşünüldüğünde, gazeteci sorumluluğu sadece “doğru” haberlerin anlaşılır bir dille sayfalara yerleştirilmesine evrilmektedir. Bu noktada, basın bültenlerinin ya da resmi kaynakların da “doğru” bilgiler içerdiği bir an için kabul edildiğinde, akıllara *haber in olgusal olarak “doğru” olmasının önüne geçen bir gazeteci sorumluluğu* olup olmadığı gelmektedir. Bulunup çıkarılması gereken, saklanan ve inkâr edilen, araştırılmayı ve resmi olmayan haber kaynaklarının ikna edilmesini bekleyen bir başka “doğru” tanımı daha bulunmaktadır. Bu tanım teknik olarak gazeteciliğin gazetecinin faaliyet alanı dışına çıkmasını gerektirebilmekte, sıradan vatandaşa demokratik katılım için gerekli olan bilginin kendi erişiminde olduğunu düşündürmektedir.

2.3.1.2. Profesyonellik Tasarımı

Basının kamusal işlevini yerine getirmesi ideali, kendi dürüstlüğünü tehdit eden içsel ve dışsal kuvvetler, iletişim pazarlarının iletişim özgürlüğünü söylemde içeren pratikte dışlayan iktisadi liberalizm yorumu ve “bilmenin sınırı”nı esneten yeni iletişim metotları, profesyonel bir gazetecilik modeliyle beraber bu modeli tarihsel olarak şekillendiren mesleki ilkeleri meydana getirmiştir. Söz konusu ilkeler ile, toplumsal sorumluluk ve profesyonellik ideolojisi içerisinde ortaya çıkan mesleki normlar ve üretilen metinler bütünü olarak *haber* işaret edilmektedir.

18.yüzyıldan günümüze uzanan, gazetecinin kamusal sorumluluğu ve rolünü tartışan argümanların ortaya koyduğu normatif iddialar, mesleğin meşruiyeti ve sorumluluğuna odaklanarak gazetecinin aslında “kim”, haberin aslında “ne” olduğuna yönelmektedir. Gazetelerin ve dolaylı olarak da gazetecilerin toplumsal statüsüne yönelen bu soruların bir işlevi de, dışlayıcılık yönüyle kimin ya da neyin meslek profesyonelliği dışında kalacağını söyleme niteliğindedir. Hangi sızıntıların, neden mesleğe ait olduğu (olması gerektiği) noktasında da bu niteliğe başvurulma sebebi, gazeteciliğin kendisini kamuya tarafsız enformasyon sunma yetkisine sahip profesyonel bir alan olarak ayrıştırarak bu yetkiyi kendi tekelinde sınırlamasıdır.

Profesyonellik üzerine yapılan sosyolojik çalışmalarda öne çıkan kurumsalcı (işlevselci), revizyonist ve eleştirel üç ana yaklaşım, meslek tanımlamalarına dair farklı yönelimlere sahiptir. Özetle; kurumsalcı görüş, mesleğin özsel niteliklerine, meslek-dışı prensiplerin belirleyiciliğine ve geçerliliği onaylanmış, haklılaştırılmış normatif ilkeler boyutuna dikkat çeker (Allison:1986). Kurumsalcı yaklaşımın eleştirisinden doğan revizyonist görüş, mesleğin temelini oluşturan toplumsal meşruiyetin bir mesleğe güvenilirlik ve itibarla donanmış moral karakter kazandırdığını söyler. Eleştirel yaklaşımda ise profesyonelleşme, mesleki alan üzerinde iktidar, itibar ve özerklik kurmaya dönük siyasal bir süreçtir, ilgili iş alanında erişilen siyasi kontrolün özgül bir biçimidir (Schudson, 1980:218-220).

Gazetecinin kamunun vazgeçilmez bilgilenme ihtiyacını gideren bir uzmanlık hizmeti olarak tanımlanması, toplumsal hakikatin de haber üretimi ile *yalnızca ve en doğru biçimde* gazetecilerce yerine getirebileceğini kanıtlama çabasıyla kurumsalcı yaklaşıma yakın durmaktadır. Söz konusu “vazgeçilmez” ihtiyaç varsayımı, hakikat arayışını gazeteciliğin varoluş nedeni ve kurucu nosyonu

sayan tartışmalı bir temele dayanmaktadır. Bu nokta konuyu çok eski bir tartışmaya, gazetecinin ve gazetecilik mesleğinin toplumsal rolü ve sorumluluk anlayışına götürmektedir. Tokgöz'e göre:

Günümüzde gazeteciler, fikir işçisi olarak önce kendi vicdanlarına, sonra da okuyucularına, dinleyicilerine, seyircilerine sorumludurlar. Gazetecilik sorumluluğu içinde gazeteciler haber toplamakta, topladıklarını değerlendirmekte, önyargısız ve taraf tutmayarak haberlerini yazmaktadırlar. Gerçek anlamda yazılı ve sözlü basın görevlerini tam olarak yapıyorsa cesur ve atak olarak hareket etmek durumundadır. Ancak bu şekilde halka neyi ve neden bilmeleri gerektiğini söylemede başarı kazanabilir (2012:147,148).

“Gerçek anlamda görevini tam olarak yapıyorsa...” şerhini yazılı kurallarla formüleştirmek mümkün olmasa da, gazeteciliğin temelindeki “haber verme” işlevini belli kurallara bağlamak mümkündür. Enformasyonun toplanması, yazılması ve düzenlenmesini; haber ile yorum arasına belirgin bir ayırım çizilmesine, haberin gerçeklere ve verilere dayanmasına, doğruluğu kanıtlanır olmasına, mantıklı bir neden-sonuç bağlantısı içinde verilmesine ve özel yaşamın gizliliği prensibine sadık kalmaya bağlamak bu kurallardan birkaçıdır. Söz konusu kurallar, vatandaşa “neyi, neden bilmesi gerektiğini söyleme” misyonuyla yaklaşan meslek profesyonelliği içinde, sızdırma haberciliği mesleki uzmanlaşma ve işbirliğinin dışında tanımlayacaktır. Oysa, gazetecilik mesleğinin bugün geldiği nokta kurumsal yaklaşıma yakın duran dördüncü güç tasarımıyla açıklanmaya çalışıldığında, hükümetin keyfi yasaları karşısında kamuoyunu örgütleme ve harekete geçirme yeteneğiyle donanmış, meşruiyetini “kamunun adına görev yapma” vasfına dayandıran bir uzmanlığın etik ilkelere sahip olma tasarımı, toplumsal itibarını artırma çabası olarak yorumlanmaya da yatkındır.

Olgusallığı ve bağımsızlığı temel alan gazeteciliğin merkezi normları, kamusal alanda yansız hatta siyaset dışı bir aktör olarak var olmayı ve objektifliği, profesyonelliğin koşullarından biri haline getirmiştir. Bu yönetsel anlayışla haber, süregelen ekonomik ve siyasal sistem içinde olayların doğal akışı olarak görülmekte ve böylece profesyonelleşme, haberin yapısal yanlılığını sorgulama dışı bırakan bir mesleki gereklilik haline gelmektedir (Tuchman, 1978; Gans, 1979; Schudson, 2003). Objektiflik iddiasıyla habere bağlanan dört temel norm “yansızlık” (*neutrality*), “tarafsızlık” (*impartiality*), “denglilik” (*balance*) ve “doğruluk” (*accuracy*) kamuyu uzmanlar tarafından bilgilendirilen statik bir “hizmet alan” konumunda kabul etmektedir. Bu durum bilgi “üretme” tekeli elinde bulunduran profesyoneller ile “tüketici” birey konumları arasında keskin bir ayrım koymaktadır.

Bugünün haberleşme düzeni, teknolojisi ve talebi, kamuyu edilgen değil; etken görmektedir. Böylece haber verme tekeli kamu lehine kırılmaktadır. Haberin sızma pratiği de, gazetecilik mesleğinin gerektirdiği mesleki donanım ve vasıfları, eleştirel yaklaşımın siyasal mücadele yorumunda örneklendirmeye yatkındır. Bu örnekler tezin bütününde, *gazeteciliğin kurucu ideolojik işlevinin tanımlandığı alan içinde denetim kurma iktidarı* olması gerektiğini söylemektedir. Kamu lehine kırılan haber verme tekeli, kendi iktidarını denetim altına alan bir gazetecilik işleviyle ideal bir modele dönüşebilir.

2.3.1.3. İlke ve Norm Sorunu

Gazeteciliğin etik ilkelere sahip olma tasarımından beklenen toplumsal fayda zemininin kaybolarak bir “itibar arttırma” çabası haline gelmesi, sızdırma haberleri mesleki uzmanlığın ya da profesyonelliğin ötesinde bir hak ve özgürlük platformuna

kavuşturabilir; ancak bu durum tasarımın tamamıyla terk edilmesini de gerektirmez. Çünkü; haberin hammaddesinin olgular olması, düşünülmüş değil gerçekleşmiş, niyete değil gözlenebilir olana dayanması beklenir. Gazetecilerin, “görülebilir ve gözlenebilir” olayları izlemesi, gözlemde bulunması, haber toplama bakımından en istenilen yoldur (Mc Quail, 2010:140); ancak teknik açıdan olanaksız olan isteğin yerini “haber verenler” almaktadır. Haber verenleri sadece resmi açıklamalardan ibaret görmek ise, haberi önceden planlanmış ve gerçekleşmesi beklenen bir olay haline getiren önemli ilke problemlerinden sadece biridir.

Anglosakson terminolojide “*packaged news*” (ambalajlı haber)²⁷ olarak tanımlanan bu habercilik anlayışı, belli çıkar grupları tarafından gazete ve televizyonlarda yayımlanmaya hazır haber paketlerinin üretimi ve dağıtımını esasına dayanmaktadır. Böylece gazetecinin bir olaya tanıklık etmiş, çeşitli kaynaklardan elde ettiği bilgilerle haberleştirmiş ve bilgiye dair şüpheli davranmış olması ideali gerçekleşme olanağını temelden kaybetmektedir. Mesleğin bu ideal üzerine kurulması, haberin içindeki gerçek payının derecesindedir. Gerçeklik payını saptamanın zorluğu ise; “gerçeklik insanların onun hakkındaki bilgileri kadar değişkendir ve söz konusu gerçeklik hakkında bize açıklama getirecek bilginiz yoksa ‘gerçeklik’ de yoktur” (McCarthy 2002:15) görüşüyle vurgulanabilir. *Wikileaks*’in yüzbinlere varan diplomatik belge sızıntısını hatırlatan bu görüş, ham verinin anlaşılmaya dair açıklamadan ve nedensellik bağından yoksun kaldığı müddetçe gerçeklik doğurmayacağı sonucuna götürmektedir. Bilginin yayılmasından

²⁷ Siyasal iletişimde paketleme/packaging sözcüğü, 1990’larda ilk kez Bob Franklin tarafından İngiltere’de siyasetin sunumunu nasıl bir medya geleneğine dayandırdığını açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Detay için Bob Franklin’in *Packaging Politics: Political Communication in Britain’s Media Democracy* kitabından yararlanılabilir (2004).

daha önemli olan, o bilgiye vâkıf olabilmek ve anlamlandırmaktır. *Veri yığını anlamlı bir bilgiye dönüşmek zorundadır ve bu dönüşümün demokratik bir sonuç doğurması; ilkeli bir derleme, işleme ve analize tabi tutulmasına bağlıdır.*

Haberin kitlelere yayılma şartını doğruluk niteliğinden alması gerektiği idealiyle beraber işleyen biçimsel özellikler de bulunmaktadır. Eldeki bilgileri doğrulamak, olayın ayrıntılarını ortaya çıkarmak, farklı kaynaklardan kontrol etmek, belgelerle kanıtlamak gibi ilkeler haber üretiminin ilk aşaması olan *haber toplama* süreci için kullanılır. Bu süreç, endüstrileşmiş haber şirketlerinin üretme ihtiyaçlarından doğmuştur ve haber “tüketimini” sadeleştirmeye de yönelir. Okumayı kolaylaştırarak tekrarı önleme, merak uyandırma, birkaç cümleyle özetleme, renkli bir giriş yapma, kısa cümleler kurma, görsellerden daha fazla yararlanma gibi “haber yazım kuralları” bu yönelimlerden ve eleştirilmeye değerdir. Ancak, haberin kamusal faydasını kitlelere duyurulmuş olmasından kazandığı düşünüldüğünde, ham verinin ayıklanması, anlaşılır bir biçim kazanması açısından da bir zorunluluktur. Haber metninin açık ve anlaşılır yazılması, uygun görsel, rakam ve istatistik ile beraber kullanılması, illiyet bağı içinde sunulması ve kamusal fayda doğacak belgelerin içinden hedef gösterici isimlerin ve özel hayat ifşasının çıkarılması, bu süreci özetleyen ilkelerdir. Bu ilkeler, sızdırma haberlerin editöryal bir işleme ihtiyaç duyduğunu ve bu işlemin profesyonel bir uzmanlık gerektirdiğini de kanıtlamaktadır. Aksi halde, gazeteciliğin gazetecilerin tekelinden çıkmasından doğacak toplumsal faydanın aksine; haber kamu yararı içermekten çıkarak ihbar, iftira ve karalama kampanyasına dönüşebilecektir. Özellikle sızdırma haberlerin sadece gönderici kimliğinin kolayca tespit edilemeyeceği internet medyası sınırlarında kalması ile,

marka değeri taşıyan ana akım medya organizasyonlarında kullanılması arasında da haberciliğin dönüştüğü nitelik açısından fark doğabilmektedir.

Dijital medya, “kuşku iletme” kaygısını “kesin gerçek” etkisi yaratarak dezenformasyona çevirmeye daha yatkın bir mecra olduğundan, sızdırma haberler için “Neden şimdi sızdırıldı? Kime ya da neye hizmet ediyor?” sorularını daha sık sordurmaktadır. Bu düşüncenin ardında, basın-yayın kuruluşlarının logolarının güven ifade etmesi için yapılan uzun soluklu yatırımların da etkisi olduğu söylenebilir. Sızdırma haberciliğin mesleki profesyonellik desteği alması, yayımlanan belgelerin anlaşılabilirliğini artırmak ve okunurluğunu yükseltmek dışında, güvenilirliğini garantiye almak yönünde de bir sonuç doğurabilmektedir. Haberin kendi altında ezilmemesi için analiz edilmesi gerekebilir ve her şeyin yayımlanması her zaman iyi olmayabilir.²⁸

Hiçbir ilkenin saf enformasyonu sınırlamamasını savunmanın bir başka sonucu da, gazetecilik mesleğinin sadece haber vermeye indirgenerek tavır almayı ve sorgulamayı gerektiren yönünün perdelenmesidir. Bu nedenle kimi sızıntıların medyanın işlevini özgürleştirici kılma potansiyeli, meslek ilkelerinden uzaklaştıkça yadsınmaya yaklaşmaktadır. Bu şekliyle sızdırma habercilik, alternatif haber kaynaklarına ve konularına yoğunlaşmış görünen, statüko karşıtlığı adı altında konumlanan, suç ortaklıklarını ortaya çıkarırken ve birtakım kurumlarla hesaplaşırken diğerlerini ıskalayan/gölgeleyen görüntüsünden sıyrılamayacaktır.

²⁸ Fransız Bilimsel Araştırmalar Kurulu Üyesi, ENS (École Normale Supérieure) Felsefe Bölümü öğretim üyesi Jean-Claude Monod’un bu görüşü, Fransız *Liberation* gazetesinin Wikileaks’in sonuçlarını uluslararası ilişkiler ve medya açısından ele alan felsefi tartışmasının Türkçe çevirisinden alıntılanmıştır (*Ntvmsnbc*, 2010).

“Basıldıysa, yazıldıysa, yayımlandıysa doğrudur” mitinin inandırıcılığına “belgeli-kesin gerçek” algısı yaratarak yardım etmiş, rakiplerin birbiri aleyhine kişisel çıkar, hırs, intikam arzusu ile rövanş nitelikli belge sızdırmasının önünü açmış olacaktır.

Önemli bir detay olarak eklemek gerekir ki; siyasal süreçlere katılım sağlayabilecek bilgilendirilmiş bir kamunun tesis edilme sürecinin, toplumsal yetkinliği giderek azalan medya sistemleri tarafından yürütülmesi sorunsalına mesleğin geliştirdiği ilk cevap sızdırma habercilik değildir. İletişim teknolojilerinin bireylere bu derece katılımcı ve denetimsel olanak sağlamadığı süreçlerde gelişen ve sır ifşa etme görevinin gazetecilik ilkeleri içinde de yapılabileceğini söyleyen cevaplardan biri “Araştırmacı Gazetecilik”tir. İletişim alanı içinde başlı başına bir inceleme konusu ve ihtisas alanı olan araştırmacı gazetecilik, bir olay ya da olgunun gizli yönünü keşfetmek ve açıklamak amacıyla yapılan soruşturmanın sahiciliği ve dürüstlüğü vurgusuyla, sızdırma haberciliğin yenilik iddiasına önemli bir eleştiri başlığı açar. Gazeteciler elinden çıkan sızdırma haberler ile çok sayıda kesişim noktası bulunan araştırmacı gazetecilik, kamunun bireysel katılımına özel bir olanak sağlamaması ve çıktılarının meslek profesyonellerinin çoğunlukla kendi yayınlarında ya da kitaplarında yer alması yönüyle ayrı kabul edilebilir. Sızdırma haberciliğin meslek içerisindeki versiyonunu araştırmacı gazetecilik olarak gören eleştirel yorumlar haklılık kazanmakla beraber, her gazetecinin maruz kaldığı iç ve dış baskılar, maddi olumsuzluklar, hukuki engeller, gazetecilerle görüşme ya da bizzat tanıklık etmekten kaçınma ve bir araştırma sürdürürken günlük rutin görevleri gerçekleştirme zorunluluğu, gazeteciliğin araştırma karakterini sekteye uğratmaktadır. Bu nedenle, sızdırma habere mesleki ilke ve filtrelerin eksikliğinden gelen eleştiriler, aslında mesleğin bütünündeki “olan” ile “olması gereken”

arasındaki gerilime, normatif eleştiriler getirmeye yönelmelidir. Çünkü haber parametrelerini giderek aşındıran bu gerilim tüm iletişim kanalları için geçerli olduğu gibi, sızdırma haberlerin sağlayabileceği olanaklar da -araştırmacı gazetecilik de dahil olmak üzere- mesleğin bütününe yönelecektir.

Sızdırmanın gazetecilik mesleğinin neresinde durduğuna yönelik arayışı son olarak haber yapımının arkasındaki asıl belirleyici kuvvetin ne olduğunu cevaplayan, haberin doğası ve politik etkilerine geniş bir bakış açısı sağlayan dört haber yapım modeliyle sonlandırmak doğru görünmektedir. Doris Graber'e göre bu modeller; Ayna Modeli, Profesyonel Model, Organizasyon Modeli ve Politik Model'dir (Graber, 1980: 57). Ayna modeli, haberin gerçekliğin bir yansıması olduğunu, habercilerin çevrelerindeki olayları mümkün olabildiğince objektif ele alması gerektiğini belirtir. Profesyonel modelde, ilginç olaylar meslek profesyonellerince seçilerek eşik bekçiliği²⁹ (*gatekeepers*) görevi gereği işlenir. Organizasyon modelinde, haber seçimi organizasyonun devamlılığı, değerleri ve amaçları doğrultusunda yapılır. Politik modelde ise, habercilerin ideolojik kabulleri ve faaliyet gösterilen politik çevrenin bir ürünü olarak haber şekillenir.

Hiçbir model günümüzde haber kurumlarının tercih ettiği haber üretim sürecini açıklamakta tek başına yeterli olamamaktadır. Çünkü söz konusu modeller, haberi kamuoyuna ulaştıracak aktörleri; sahada muhabir, denetimde yazı işleri ve daha üst düzeyde medya patronları, araçta gazete/televizyon gibi hedef kitlenin pasif katılım sağladığı ürünler olarak görmektedir. Bu görüş, teknik olarak ve oldukça

²⁹ Enformasyonun daima eşikliğe sahip belli kanallardan aktığı görüşüdür. Gazetecilerin bu eşiklerde bekleyerek aldıkları kararlar sonucu, enformasyonun girişine izin verilmekte ya da reddedilmektedir. Bkz. (McQuail ve Windahl, 1997: 217-221).

basitleştirerek söylendiğinde, topluma haber ve bilgi aktarma görevindeki aktörlerin A noktasından B'ye en hızlı ve sağlıklı enformasyon aktarımını nasıl yapacağını incelemektedir. Bugün ise bu amacın bir çok yeni biçimde ve farklı aktörlerle gerçekleştirilmesi mümkün hale geldiğinden, haberi bu aktörler üzerinden tanımlayan, “haber değeri”, “haber kaynağı”, “haber toplama süreci” kavramlarını açıklayan bilginin geçerlilik koşulları değişmiştir. Bu nedenle *sızdırma habercilik kavramındaki “habercilik” vasfının, farklı bir haber paradigması üzerinden tanımlanma gerekliliği* tezin bütünü için öngörülmektedir. “Ne” söylendiği her zaman birincil önemdedir ve haberin çekirdeğidir. Ancak “ne ile” söylendiğinin artık “ne” söylendiğine ve “nasıl” söylendiğine etki etmekte oluşu yeni ve dikkate değer önemde bir başlık açmaktadır.

2.3.2. Sızıntının Biçimi ve İçeriği: Meşruiyet

Geleneksel biçim şartlarını karşılamayan, mesleki ilkelerle çelişik unsurlar taşıması sebebiyle sınıflandırma ve tanımlama zorluğu bulunan sızdırma haberciliğe yönelen önemli bir eleştiri, habere konu olan bilginin elde ediliş biçimi ve yayımlanma amacıyla ilintilidir. Aracın amaç üzerindeki belirleyiciliğinden hareket ederek, kaynak ve kontrol yönü tartışmalı bulunan bu haberciliğin manipülatif ve yapay bir gündem yaratma yönelimiyle hareket ettiği ya da yıpratma, itibarsızlaştırma, şantaj ve karalama amaçlı sadece belli konularda nokta atışı, spekülatif haberler ürettiği eleştirileri yoğunluktadır. Meşruluk açısından değerlendirilmesi gereken söz konusu eleştirilerin haklılığını incelemek, iki ana ekseninde yoğunlaşmayı gerektirmektedir. Bunlardan ilki, kamuoyu yararı doğurduğu iddia edilen, bilinmesinde ahlaki nedenler bulunan belgelerin elde ediliş biçiminin

meşruluğu üzerindeki etkisidir. İkincisi ise, “kamu yararı”, “gerçekleri öğrenme hakkı”, “bilginin mülkiyet değiştirmesi” söylemlerini sloganlaştırma eğiliminin; özel hayat gizliliğini ihlal eden, suç ve masumiyet kanaatinde bulunan, şiddeti özendiren, siyasi ve ticari hesaplaşmaya hizmet eden sonuçlarının nasıl önleneceği sorunsalıdır. Bu sonuçlar inkârcılık, komploculuk ve söylentileri rasyonel gösterebilme niteliğiyle sızıntıların meşruluğu ve yasallığı üzerine düşündürmektedir.

1964 yılında FBI’ın Washington’daki bazı gazetecilerin ofislerine sivil hak mücadelesinin aktif ismi Martin Luther King’i zor durumda bırakacak bir teyp kaydını ulaştırması (Moressi, 2003: 157), 1972’de ABD Başkanı Nixon’un istifasıyla sonuçlanan “*Watergate*” ismiyle anılan yolsuzluk bilgisinin *The Washington Post*’a sızması, 1998’de ABD Başkanı Bill Clinton’ın özel yaşamına ait sansasyonel haberlerin *The Washington Post*, *The New York Times* ve *CNN* gibi kurumların duyum ve yoruma dayalı sunumlarıyla verilmesi (Moressi, 2003: 159), 2008 yılında Türkiye’de *Taraf* gazetesinin yayımladığı belgelerin başlattığı yargı süreçleri, 2009’da *Daily Telegraph* gazetesinin şahsi harcamalarını devlete fatura eden politikacılarla ilgili yayımladığı resmi kayıtlardan sonra İngiltere’de dört bakanının istifa süreci (*Ntvmsnbc*, 2009), 2010 yılında ABD ordusunda görevli Bradley Manning’in ABD elçilik yazışmalarından oluşan 251 bin 287 diplomatik belgeyi *Wikileaks* internet sitesine sızdırması, Türkiye’de 2011 genel seçimleri öncesi muhalefet partilerinin liderlerinin ve üst yönetimlerinin özel hayatlarına yönelik bant kayıtlarının internette yayımlanması sonucu istifaları, şubat 2013’te AK Parti hükümeti ve PKK arasındaki görüşme tutanaklarının yayımlanması, aynı yıl haziran ayında eski bir CIA çalışanı Edward Snowden’ın ABD’nin telefon dinlemek ve internet kullanıcılarını takip etmek amacıyla kullandığı programı açıklaması,

2013'ün sonunda Türkiye'de muhafazakar kesimin cemaat ve siyasi parti kanadı olarak aralarında bir iktidar koalisyonu olduğu düşünülen AK Parti hükümeti ve Gülen cemaatinin ayrışmasını belgeleyen MGK belgesinin yayımlanması... Son elli yılın sızdırma haberlerinin bu fazlasıyla kısaltılmış listesindeki olayların bir kısmı, “belgeli-kesin gerçek algısı” yaratarak bir siyasi cepheleşmeye, bir kısmı ise devletler/hükümetler tarafından işlenen suçları “saydamlık diktası³⁰”na tabi kılmaya yöneliktir. Bazıları yayımlanma amacıyla habere konu olan belgenin niteliğini gölgelerken, diğerleri kamuoyu tarafından bilinmesi yönündeki gerekliliği ve ahlaki nedenleri perdelememiştir. O halde aralarındaki fark nedir?

İktidarın kaynağı ve dayanağını temellendirmeye yönelik bir kavram olan meşruluk; karar alma, emir verme, yasalara dayanma ve güç kullanma yetkilerinden farklı bir konumda durur. Siyasal düşünce hayatında ve modern politika biliminde iktidarı bir hakka dayandırma fikrinden hareket eden meşruluk teorileri ile dikkate değer bir literatür üretilmiştir.³¹ Ancak tez kapsamında meşruiyet kavramı, siyasi istikrarı ve rejimin varlığını teminat almaya yardımcı olan, yönetilenlerin itaatini garantileyen rasyonel temel olarak değil; “belli bir zamanda, belli bir toplumda, o toplumu meydana getiren vatandaş kitlesine bir eylemin geçerliliği konusunda hâkim

³⁰ Fransız *Liberation* gazetesinin Wikileaks'in sonuçlarını uluslararası ilişkiler ve medya açısından ele alan felsefi tartışmasında görüşlerinden yararlanan Paris-Diderot Üniversitesi öğretim üyelerinden Elisabeth Roudinesco'nun konuyla ilgili yaptığı kavramsallaştırmadır. Bu diktanın, devletler tarafından işlenen suçların (işkence, savaş suçluları, tecavüz...) ortaya çıkarılması bakımından pozitif bir yöne sahip olduğu savunulurken inkârcılık, komploculuk ve söylentilerin yayılması gibi her türlü ölçsüz söylemin de rasyonel görünüme bürünebileceği bir saydamlık diktatörlüğü tasvir edilmektedir (*Ntvmsnbc*, 2010). Bu araştırmada, açıklık ve şeffaflık söyleminin farklı örtülü hesaplaşmaları saklama mekanizması haline gelerek kelime anlamının tam karşısı bir niteliğe bürünebileceği kastıyla kavramsallaştırmadan yararlanılmıştır.

³¹ Bkz. (Kapani, 2011); (Duverger, 1998); (Weber, 1993); (Barry, 2004).

olan görüş yoğunluğu” anlamında kullanılacaktır. Bu anlamdan yola çıkarak, kamuoyu lehine bilgiler içeren, “devlet sırrı” niteliğiyle bir yozlaşmayı perdeleyen, bilinmesinde ahlaki nedenler bulunan bir belgenin -yasa koyucunun da devlet olduğu düşünüldüğünde- *yasa dışı fakat meşru olabilme potansiyeli* üzerinde durulmaktadır.

Hukuka aykırı fiilleri ortaya çıkaran “hukuka aykırı bilgi ya da belgelerin” suç sayılma niteliği, bizi yasallık ve meşruluk kavramları arasındaki ayrıma götürmektedir. Latince “yasal ilan etmek” anlamındaki *legitimare* kökeninden gelen meşruiyet (Heywood, 2006: 306), dar ve katı bir pozitivist anlayışla yasallık anlamında kabul edilmeye yatkındır; ancak sosyolojik ve politik açıdan meşru olan bir edim zaman zaman kanunlara aykırı olabilir. Bu aykırılık, yasal normların aynı anda sınırlamanın ve özgürlüğün üreticisi olmasıyla ilgilidir (Habermas, 1998: 42). Yasallık, bir edimin haklı bulunduğunu, saygı gördüğünü, kabul edildiğini garanti altına almak zorunda değildir. Bu yönüyle yasallık, kanun koyucunun da devlet olduğu düşünüldüğünde, kendisini “üretebilen” iktidar sahibinin elindedir. Ancak meşruluk, yerleşik kurallar, paylaşılan inançlar ve rıza gösterenlerin kanaatleri elindedir ve bu ellerde haklılaştırılması gerekir.

Tek tek normların bir meşruiyet ve uzmanlığa sahip olduğunu kabul etmek gazetecilerin yasayla çatışmadan işini yapmasını zorlaştırırken, bir haberin kamusal geçerliliğini belirleme yetkisini de siyasal alana ya da mahkemelere devretmektedir. Yasa koyucunun da siyasi alanda bulunduğu hatırlandığında, pozitif hukukun da bir meşruiyet ölçütü bulunmak zorundadır. Bu durumda, enformasyonun bilinebilirliği üzerindeki karar mercii *kamusallık* olabilir. Ancak kamusallığın objektif kriterini bulma güçlüğü, yeni bir ölçü arayışına sebep olmaktadır. Bu ölçü, yurttaşların bilme hakkına getirdiği politik tasarımla vurgu yapan Jürgen Habermas’ın *kamusal alan*

modelinde kaynak bulabilir. Yararlanılan kaynaklık, hangi sızıntıların doğuracağı hangi fayda ile haber olması gerektiğini belirleme kriterini saptamaya yöneliktir.³² Yönelimin enformasyona, “*demokratik egemenliğin kullanabilmesi için gerekli olan dünya bilgisine ulaşma aracı*” (Wolton’dan aktaran Moressi, 1991: 25) olma iddiasını kazandırabileceği varsayılmaktadır.

2.3.2.1. Habermas: Kamusal Sınırlarda Meşruiyet Arayışı

Habermas’ın sivil toplum ile kamu otoritesi arasında nitelediği kamusal alan tasarımı, halkın kendi kendisi ve devletin pratikleri üzerine eleştirel düşünme amacından temellenir. Diyaloğa etkin katılım için gereken vasıflar kısıtlayıcı görünse de, kamu için sözcülük görevi görmesine mâni olmayacak düzeyde kapsayıcıdır. Habermas, 1962 yılında yazdığı *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü (Strukturwandel der Öffentlichkeit)* kitabının bu başlıca konusunu, 17. yüzyıl sonu 18. yüzyıl başı Avrupa’ında yeni entelektüel ve tüccar kesimlerin kralın mutlakiyetçiliği ve aristokratların ayrıcalığı karşısında, salon ve gazeteler aracılığıyla yayılan özgürlük fikirlerinden temellendirir. Bu modelin başarısızlığı ona göre

³² Habermas’ın düşüncelerine bu araştırmanın genelinde sıklıkla atıf yapılmış ve bu bölümde kendisinin bazı görüşleri model alınmıştır. Bu durumun başlıca sebebi; Habermas’ın iletişimin temel rol üstlendiği bir demokrasi tipini tarif etmesi ve düşüncelerinde gazetecinin “demokratik iradenin biçimlendirilme sürecinde bir aktör” olabilme potansiyeli görülmesidir. Şüphesiz, Hannah Arendt (1906-1975) ve John Rawls (1921-2002) başta olmak üzere kamusal alan kavramına siyasal kuram ve demokrasi tartışmaları içinde yapılmış değerli katkılar bulunmaktadır. Bu çalışmalar içinde Habermas’ın kamusal alan tanımı üzerinde özellikle durulması, sızdırma haberciliğin Habermas’ın çizdiği “demokratikleşme ve siyasal özgürleşmenin tesis edilebileceği ‘iyi bir gelecek’ yaratılma potansiyeli” kapsamında yorumlanma idealinden kaynaklanmaktadır. Habermas’ın “liberal kamusal alanı tarihsel bir deneyim olarak çözümlemesi ve bu kamusalıktan bugünün kurulmasında eylemlerimize yön verecek temel bir değerler sistemi (demokratik değerler sistemi) çıkarsaması” (Zabıcı, 2012: 113) ile, söz konusu deneyimin sızdırma haberler eliyle kurulması imkânı ya da sızdırma haberlerin hangi değerler sistemi içinde bulunması gerektiğinin tespitinde yararlanılmıştır.

iktidarın büyük kitleleri manipüle ederek kendini güvence altına aldığı kitle toplumunun gelişimiyle açıklanabilir: “Her şey, tartışmadan azami fayda sağlandığını ve tartışmanın yayılmasının sınırının olmadığını gösterir. Ancak, tartışma el altından özgül bir dönüşüm geçirmiştir; bir tüketim biçimini almıştır” (2010:189).

Rasyonel temelli bir kamusal alanı oluşturmanın zorunlu bir siyasal tasarı olduğu düşüncesiyle Habermas yetmişli yıllarda bu modeli tekrar ortaya atarken, insanların kendi gereksinim ve çıkarlarının tamamen farkında olmaları için gerekli toplumsal koşulları sağlayacak radikal demokrasi bağlamında hareket eder. Bu bağlam, yaşam dünyasının sömürgeleştirilmesi ve depolitize edilmiş kitlelerin kültürel yoksullaşması aracılığıyla kaybolan rasyonel müzakere olanağının demokratik kazanımını mümkün görür. Habermas’ın *iletışimsel eylem planı*, sivil toplum düzeyinde, hem piyasa kurallarından hem de devletin yasalarından ve yönetim kurallarından farklılaşan, doğrulanabilir argümanlar üzerine kurulu bir *konsensüs* düzeyinde işler. *Gazetecilerin hak ve ödevleri, bu konsensüs düzeyinde kamusal etikle kurulmuş bir toplum modelinden türemelidir.*

Yeniden canlandırılan bir kamusal alanın geliştireceği süreklilik ve diyalog zemininde, halkın kendisi ve devlet pratikleri üzerine düşüneceği ve tartışacağı alanı belirginleştiren *iletışimsel etik*.³³ Medyanın görevi, “kamu tarafından ifade edilen sorun ve uyarıları tarafsız biçimde almayı, bu konu ve katkıların ışığında, politik süreci kendini meşrulaştırmaya ve eleştirilere yanıt vermeye zorlamayı” gerektirir. Bu gerekliliği etik bağlamda kuran Habermas’ın modelinde medyanın “özerkliklerini

³³ Ahlaki kesinlik taşıyan normların, kamusal olarak düzenlenen diyalog yöntemi ve öznelerin karşılıklı perspektif kabulüyle olanaklılığını araştıran etik kuram olarak Habermas’ın 1981 tarihli *İletışimsel Eylem Kuramı*’nda geçmektedir.

politik ve toplumsal aktörlerden korumaları gerekir” (2010:449). Aydınlanmış bir kamunun koşulu olan kitlesel medya, yöneldiği topluluğun öğrenme ve eleştirme kapasitesini aynı anda hem gerektirir hem güçlendir (...) Kitle medyası, kamu tarafından dile getirilmiş sorunları ve uyarıları tarafsız olarak ele almalı ve bu konu ve katkıların ışığında kendini meşrulaştırmak ve eleştirilere cevap vermekle yükümlü politik bir süreç başlatmalıdır (1998: 448).

Kişisel sorumluluk ile kolektif sorumluluk arasındaki ayrıma işlevsel bir anlam katma yolu Habermas’a göre; gazetecilerin yurttaşların özgürlüğüne ve iyiliğine hizmet eden, hiyerarşik devlet gücü ve merkezsizleşmiş piyasa gücü arasındaki *bölgeyi* yaratması, koruması ve yenilemesi olacaktır. Bu göreve yön veren seçim, analiz, araştırma, filtreleme gibi normların keşfi ve derinleştirilmesi, gazeteci etiği oluşturma çabasında Habermas’ın fikirlerini referans noktasına taşımaktadır.

Habermas’ın çizdiği kamusal çerçevesinin fayda yönü, enformasyonun ilkelerini, kurallarını ve uygulamalarını destekleyecek bir etik yönelime sahiptir. Enformasyonu ve haberi kamusal bir etiğe bağlayan genel çerçeve; gazetecilerin enformasyonu *bireysel bir hak değil, kamusal bir işlev* olarak görme potansiyeliyle nitelenen öz-disiplin çabasıyla somutlaşabilir. Öz-disiplin anlayışı, gazetecilerin hedeflerini demokratik toplum hedefleriyle eşitlemeye yönelik güçlü ve ikna edici motivasyonlar sunma eğilimindedir. Hangi sızıntıların kamusal olduğu ve kamu yararı doğurduğu ve hangi enformasyonun bilinmesi gerektiğinin tespitinde de bu motivasyon, gazeteciye demokratik iradenin biçimlendirilmesi sürecinin bir aktörü haline getirmektedir.

Gazetecinin bir önceki başlık altında üzerinde durulan habercilik ilkeleri ve profesyonellik kriterlerini belirleme zorluğunun, deontolojik prensipler³⁴ için de geçerli olduğu sabittir. Sızdırma habercilik örnekleri, haber alma özgürlüğü ve doğacak kamusal fayda ile, mesleki uzmanlık ya da profesyonelliğin hem dışında hem de içinde bir hak ve özgürlük platformu kurabilmektedir. Bu platform, haberlerin kamusalını gazetecinin etik ilkelerine bağlayarak hem meşrulaştırma niteliği, hem de yozlaştırma tehlikesini beraber taşır. Çünkü, eylemlerinin meşruiyetini “kamunun adına görev yapma” vasfına dayandıran bir uzmanlığın etik ilkelere sahip olma tasarımı, zaman zaman dışlayıcılık ve kısıtlayıcılık niteliği kazanarak sadece, gazeteciliğe bir toplumsal itibar kazandırma çabası haline gelebilmektedir.

Olgusallığı ve bağımsızlığı temel alan normların, kamusal alanda yansız hatta siyaset dışı bir aktör olarak var olmayı, profesyonelliğin koşullarından biri haline getirmesi sorunsalı sabittir. Diğer yandan toplumun geneline hükmeden kodlar, bazı sektörel rasyonellikleri mevcut kılar. Her sistem kendine özgü bir işlevi yerine getirir ve bu işlevden de özgün kurallar doğar. Hukuk için yasal/yasadsız, ekonomi için kâr/zarar, politika için hükümet/muhalefet vardır (Moressi, 2003:55). Bu kodlar üzerinden etkinlik ve başarı kriterleri belirlenebilir. Ancak kitle medyası için doğru/yanlış, kamusal/özel, ahlaki/ahlak dışı, hakikat/kurgu, olgu/yorum, belirleyici kodlardan sadece birkaçıdır. O halde kamusal kararının ölçütü

³⁴ Etimolojik olarak “ödev bilgisi”, yunanca deon; ödev, yükümlülük ve logos; bilim,bilgi sözcüklerinin birleşimidir. J.Bentham’ın çıkarlar ve ödevlerin azami mutluluk seviyesinde çakışma doktrinine, I.Kant’ın, sonuçlarından bağımsız ahlaki olarak bağlayıcı bilincin ödevleri doktrinine kaynaklık eder. Genel olarak, bir meslek grubunun hak ve ödevlerini ilgilendiren normların toplamı anlamında kullanılmaktadır. Tez kapsamında, gazetecilik faaliyetine özgü ahlaki belirlemeler, davranış standartları işaret edilmektedir.

açısından başvuru etik, bu kodların hepsi –ya da hiç biri- üzerinden temellenebilir. Fakat meslek açısından daha doğru bir temel, şeffaf kriterler ve rasyonel argümanlar ışığında kesintisiz eleştiri faaliyetinin desteklenmesi olabilir.

Haber yapmanın anlamı üzerinde, medya sistemlerinin mülkiyeti, denetim üzerindeki küresel yoğunlaşma ve iletişim yükümlülüklerini silikleştiren; üretici süreçleri ise rasyonelleştiren failerin nasıl bir kafes ördüğü düşünüldüğünde, Luhmann gibi kitle medyasının doğrudan ve ahlaktan tamamen bağımsız olduğu sonucuna ulaşmak da olasıdır (Luhmann, 2000). Ancak bu çalışmanın temel savunularından biri, enformasyonu kamusal bir işlev olarak görmektir. Bu işlevin taşıyıcılara toplumsal sorumluluklar yüklediği, bu sorumlulukların üstlenilmemesi halinde de, enformasyonun bilinme iradesine yönelik yeni taşıyıcılar bulacağı savunulmaktadır. Bu savunu, haber yapma üzerindeki kafesi görmeyerek sadece gazeteci etiği temelli soyut bir toplum modeli aramamaktadır. Enformasyonun sadece gazeteciler ya da muhtelif taşıyıcılar elinde, hangi koşullarda “haber” kabul edileceğine yönelik bir kamusal ölçütü de aramaktadır. Ölçüt, enformasyon yoluyla yaratılma kapasitesi bulunan sorgulama taleplerinin olgunlaştırdığı bir diyalog mekanizması olmalıdır. İyi ve kötünün, haklının, doğrunun, makulun, şiddetin, kurgunun ve kolektif yaşama anlam veren tüm kodların, iletişim aracılığıyla görünür kılınması sırasında yurttaşların, özgür ve akılcı kararlar alınabileceği yönünde ikna ve motive olmasıdır. Bu mekanizmanın tesisi, kamunun gazetecinin yükümlülüklerini belirleme hakkını hatırlatarak kamusal faydanın mitleşmesini, her türlü kuralsızlığı meşrulaştırmasını da engelleyebilir.

2.3.2.2. Hukuka Aykırı ‘Deliller’ ve ‘Haberler’

Dürüst biçimde toplanmış ve doğrulanmış haberlerle, dayanaksız olarak kabul görmüş, kasten manipüle edilmiş, çıkarlar gereği yayılmış, deforme edilmiş ya da filtrelenmiş haberin arasındaki ayrım; gazetecilik ilkeleri, kamusalılık ve meşruiyetle beraber, *kaynak* üzerinde yeniden durmayı gerektirir. Başlangıçtaki meşruiyet-yasalılık ayrımı da, kamusalılık niteliğini habere konu kaynağın iki yönüne dayandırmaktadır: *Kaynağın yasal yollarla elde edilmemiş olması, perdelenmiş yasadışı bir olayı ortaya çıkarmasının önüne geçmeli midir? Diğer yandan, “yasa dışı bir edimi ortaya çıkarma” işlevi her türlü kuralsızlığı meşru kılmalı mıdır?*

Temel hak ve özgürlüklere doğrudan müdahale edilmesini gündeme getiren - özellikle ceza yargılaması hukukunda- hukuka aykırı delillerin değerlendirilmesi konusu önemli bir yer teşkil eder. Bu bağlamda mahkeme kararlarında ve öğretilerde üzerinde durulduğu gibi “hukuka aykırılık”, “yasaya aykırılık”tan daha geniş yorumlanmakta ve yalnızca bir ülkede hâlihazırda uygulanan yasalar ve ilgili mevzuat değil, evrensel ve uluslararası düzeyde geçerli olan hukuk kuralları kast edilmektedir.

Bir habere kaynaklık eden belgenin elde edilmiş biçimi ve yayımlanmasının hangi durumlarda suç olacağını belirlemek kadar, bir delilin hukuka aykırılığının tespit zorluğu da bulunmaktadır. Böyle bir durumda hukuken asıl sorun, hukuka aykırılığı belirlenen bir delilin, maddi gerçeğe ulaşmayı amaçlayan ceza yargılamasında kullanılıp kullanılmayacağıdır. Zira, gazetecilik mesleğindeki tartışmanın başka bir versiyonu hukuk için de geçerlidir: *maddi gerçeğe ulaşma amacıyla hukuka aykırı davranmama amacı arasında bir seçim yapma zorunluluğu.*

Klasik hukukta kabul gören, hukuka aykırı delilin gerçeğe ulaşma açısından aykırı değilmişçesine değerlendirilmeye alınması ve delili suç işleyerek elde eden kişinin cezalandırılması pratiği, modern yargılamada terk edilmiştir. Bunun için iki amaç ileri sürülmüştür. Birincisi daha çok Amerikan hukuku kökenli olan “kolluk güçlerini disiplin altına alma” amacı, diğeri ise Kıta Avrupa’sı kökenli “temel hak ve özgürlükleri koruma” amacıdır (Akyürek, 2012: 65). Böylece delil toplama kurallarına aykırılık halinde, kabul gören *mutlak değerlendirme yasağı görüşü gereği*, sonuca etkili olup olmaması dikkate alınmaksızın “*az ya da çok*” hukuka aykırılıktan söz edilememekte (Koca, 2006:224), deliller değerlendirme dışı tutulmaktadır.³⁵

Gazetecilerin yaptığı belgeli haberlerin kanun dışı bir delile dayanması sorunu ise, kamusal fayda tespiti dışında mesleki olarak “kaynak gizliliği”nin bir hak statüsünde tanınmasıyla da ilintilidir. Kamunun olguları ve fikirleri bilme hakkı üzerine kurulan gazetecilik yükümlülüklerinin uygulanması noktasında, yasaların *bilinebilir olanı belirleme mercii* haline gelmemesinin bir ögesi de, gazetecinin haber kaynağını açıklamama hakkıdır.³⁶ Bu hak, gazeteciye olguları ve fikirleri bilinebilir kılarken yurttaştan farklı olarak yasalara uymama özgürlüğü tanımak değil, kaynağın

³⁵ Alman hukuku kökenli; delilin elde edilmesi sırasında ihlal edilen hak/çıkar ile, delilin hukuka aykırı olmasından dolayı kabul edilmemesi halinde ihlal edilecek hak/çıkar arasında orantılı bir değerlendirme yapılmasını ifade eden, İsviçre kaynaklı; delilin hukuka uygun elde edilebilirlik potansiyelini ölçen görüşler, içtihatlar ve AİHM kararları da bulunmaktadır. Türkiye’de genel kabul, hiçbir istisna veya farklı uygulamaya izin vermeksizin hukuka aykırı delillerin mutlak olarak değerlendirme dışı bırakılması yönündedir. Bkz. (Akyürek, 2012).

³⁶ Uluslararası düzeyde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10.md, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı No. R. (2000)7, Ulusal düzeyde 5187 sayılı Basın Kanunu 12.md, Basın Meslek İlkeleri, Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi’nden yasal ve etik dayanak kazanan, haberin gerçekleri ortaya çıkarma işlevini yerine getirmesiyle temellenen, gazetecinin haber kaynağını açıklamaya mecbur tutulamaması durumu.

kamu yararını ilgilendiren meselelerde basını bilgilendirmeye yardımcı olmaktan kaçınmasını önlemektir.

Yargı makamları hukuk dışı delilleri verecekleri hükümde esas kabul etmese de, enformasyonun basılma/yayımlanma öncesi ya da sonrası kamuoyunda bir hüküm doğurup doğurmayacağına karar verme ya da nasıl bir hüküm doğurması gerektiğini belirleme mekanizması, siyasal alan ya da mahkemelerde değildir. Gazeteci, enformasyonun demokratik değerini belirleyerek onu haberleştirir; tüketiciye değil, yurttaşına sunar. Bu haberin doğruluğu, gizlilik ve suç niteliği, sebep olduğu hukuki ihlaller, yayımlanmasından sonra davalara konu olabilir. Ancak bu sırada kamuoyu nezdinde “belgeli gerçek”, “iftira”, “komplo”, “delil” ya da “hesaplaşma” olarak kabul görüp muhtemelen hüküm doğurmuş olacaktır. Bu hükmün hukuken bağlayıcılığı olmasa da, birbirine zıt ve mesleki açıdan çok önemli iki sonuç doğurmuş olabilir. İlki; etnisite, milliyet, din veya cinsiyetle ilgili ayrımcılığa, örtük önyargıları güçlendirmeye, kişileri nesneye indirgemeye, ticari çıkarları çarpıtmaya, reklam nitelikli mesajlar vermeye, özel hayat gizliliğini gasp etmeye yönelik düzeltilmesi mümkün olmayan sonuçlar doğurması ihtimalidir. İkincisi ise; doğruluğu ve kesinliği kontrol edilmiş enformasyonun, bilgiyi şeffaflaştırarak suistimal, yüz kızartıcı faaliyet, görevi kötüye kullanma, rüşvet, rant gibi kamusal zarar doğuran fiillerin sorgulanma taleplerini gerektiren iletişimsel bir bilinç geliştirme potansiyelidir. Bu iki sonuç tüm haberler için geçerlidir. Ancak çoğunlukla belgeli haber özüyle nitelenmesi ve sansasyonel olarak dağılarak kısa sürede *kabul ya da red yargısı* oluşturması sebebiyle sızdırma haberlerin daha çok birinci sonucu doğurduğu eleştirileri fazladır.

Eleştiriler bütünüyle yanlışlanamamakla beraber, teze hâkim olan; *sızdırma haberlerin profesyonel medya sistemlerinin mülkiyeti, küresel denetim ve devlet sansürü arasında kendine bilinmek için açtığı mecranın enformasyona demokratik bir değer yükleyeceği* yönündeki iddia, bu haberlerin suç olan bir edimin gizli kalmaması yönündeki sonuçlarını önemsemektedir. Bu sonuçlar; sadece bazı sızıntıların, bazı iletişim kanallarında, spesifik bir zaman ve siyasi bir bağlamda, propaganda amacıyla ve hatta kaynak gizliliği hakkının zaman zaman suistimali yoluyla gündem yaratma potansiyelini reddetmemektedir.

Tüm toplumsal aktörler, oyunun kurallarını kendi çıkarına zorlamayı denemiş, kendi meşruiyet zeminini şarta bağlamaya çalışmıştır. Sızdırma haberler için bu şart, *hedefin merkezinde başkaları varken belge ve bilgi şeffaflığını savunma, kendisini hedefte gördüğünde basın özgürlüğünü sınırlama* eğilimidir. Bu nedenle tez kapsamında sızdırma haberlerin suistimal potansiyeli, kamusal fayda, meşruiyet ve etik atıflarla kurala bağlanmaya çalışılmaktadır.

Demokratik kurumlarca koruma yetisiyle donanmış kamusal bir mekânda; kurgu, eğlence ve gösteri alanının karşısında, bilgiyi herkes için erişilebilir ve eleştirilebilir kılmaya iten bir sızdırma habercilik, kamu tarafından *güveni hak eden bir kategorinin kültürü* olarak kabul edilebilir. Bu haberciliğin meşruiyet, kamusal ve etikten temellenen bilinebilir olma niteliği, kendi açtığı kamusal tartışmaya bağlı olacaktır. Tartışma aynı zamanda gazetecinin tarafsızlığı ya da dürüstlüğünü, kamusal bir geçerliliğin ön koşulu değil, sonucu da kılabilecektir.

2.3.3. Sızıntının Sınırı: Gizlilik-Güvenlik Çatışması

“Bilinebilir olan”, “bilinmesi gereken” ve “bilinmesine izin verilen”i belirleyen sarkacın bir ucunda demokrasi, özgürlük ve şeffaflık; diğer ucunda ise ulusal çıkar, güvenlik, kamu çıkarı ve “ortak iyi”³⁷nin korunması temalarının bulunduğu buraya kadar sıklıkla tekrarlanmıştır. Birbiriyle potansiyel olarak çatışan bu temaların ortasında ise iletişim özgürlüğü yer almaktadır.

Demokrasi ucu; kendisinin başarılı bir şekilde yürütülmesinin koşulu olarak yurttaşların ortak siyasal, toplumsal ve ekonomik konuları tartışabildikleri bir “kamusal alan”ın varlığına vurgu yapar. Her zaman “konsensüs”ü ya da “iyi” kararları garantilemez; ancak *belli kararlardan etkilenen yurttaşlara bu hakların niteliği ve istenmeyen sonuçları hakkındaki yargılarını yeniden gözden geçirebilme olanağı* verir (Keane, 1999:164). Bu uçta iletişim özgürlüğü tanımı; bilgi inşa etme sürecine katılımı ve bilginin paylaşımında serbestliği vurgulayan, dokunulmazlık özülüyle nitelenen bir hak görünümündedir.

Güvenlik ucunda ise; uluslararası ilişkiler literatüründe realizm teorisinin odak noktasında yer alan, devletin varlığını sürdürme ve hayatta kalma amacının diğer bütün amaçların önünde geçtiği düşüncesi yer alır. Devlet merkezli bu güvenlik anlayışı, güvenlik alanını kutsal kılan toplumsal yapılar, anlayışlar ve yönetim

³⁷ Yasaları, kurumları ve siyasi sistemleri, “en fazla kişi için en büyük mutluluk” biçiminde değerlendiren, genel ya da sosyal fayda ilkesi üzerinde temellenen görüştür. Toplum, birbirine ortak veya kolektif çıkarlarla bağlı, tek ve bütünleşmiş bir yapı olarak görülmektedir. Böyle bir topluluğun ortak çıkarı (*common good*), tek tek onu oluşturan bireylerin özel çıkarlarının toplamından oluşmamakta, vatandaş olarak sahip olunan, tek tek özel çıkarların toplamından üstün bir değer taşımaktadır (Heywood, 2006).

pratikleriyle şekillendiğinden, devletin güvenliği en yüce yasa olarak görülür. Bu yasa kapsamında konumlanan medyanın üzerine düşen de “dost” ve “düşman” algılarıyla şekillenen soyut bir “ulusal çıkar” kavramının savunucusu olmaktır.

Güvenlik alanı ve medya arasındaki bu çekişmeli ilişkinin özü; birincinin her zaman, her yerde yasal ve meşru davranmaması nedeniyle kendi eylemlerini ya gizlice gerçekleştirmesi ya da eylemleri hakkında bilahare medyaya yanlış bilgi vermesi şeklinde özetlenebilir (Duran, 2009: 51). Devlet çapında yapılmış ve topluma kabul ettirilmeye çalışılan tercih; önce güvenliğin, ardından özgürlüğün gelmesi yönünde olmuştur. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra tüm dünyada, özellikle ABD’de daha da derinleşen tartışma, medyanın güvenlikleştirici mi yoksa özgürleştirici/demokratikleştirici mi bir işlev üstlenmesi gerektiği sorusunda temellenmektedir.

Siyasal sansürün iletişim pazarında geçirdiği değişikliklere tarihsel olarak bakıldığında; devletin önceleri doğrudan, sonraları pazara giriş kurallarını belirleyerek “seçim serbestliği” adı altında dolaylı sansür uyguladığı dönemlerle karşılaşmaktadır. İletişim pazarının koşulları oturduktan sonra rekabeti her geçen gün sertleştiren, eğlence kültürünü ve yüzeyselliği hâkim kılan pazar oyuncuları, enformasyonun egemen tanımını kamusal yarar kavramından uzaklaştırıp, üzerinde özel bir tasarruf uygulanabilen metalara yaklaştırmıştır. Devlet/hükümet eylemlerinin pazar aktörlerinin ilgi alanına girebildiği süreçlerin yönetimi ise; ön engelleme, maddi ya da hukuki tehditler, gözdağı ve pazarlık pratikleri, medya patronlarına verilen basına kapalı brifingler, nelerin gizli kalması gerektiğini dikte eden toplantılarla kendini gösterebilmektedir. Devletin “bilinebilir olan”ın sınırlarını çizme ve bu alana hükmetme pratiklerini şekillendiren unsurun başında, ulusal

güvenlik temalı sansürler gelmektedir. Sızdırma haberciliğe devlet/hükümet düzeyinde yöneltilen eleştiri ve tepkiler de bu tema etrafında kurulmaktadır.

2.3.3.1. Ulusal Güvenlik Esası

Devletlerin hâkimiyet alanları içerisinde ya da ötesinde buldukları faaliyetlerin hangi etmenler üzerine kurulduğu, diplomatik ve stratejik ilişkilerinin nasıl şekillendiği konuları, uluslararası ilişkiler literatürünün temel soruları arasında yer almaktadır. Bu soruların cevaplarını tartışmak, tezin kapsamını aşmaktadır; ancak güç ve güvenlik stratejilerinin basın üzerindeki sansürle nasıl kesiştiğini görmek için literatürden faydalanmak gerekecektir. Devletlerin dünya üzerinde buldukları faaliyetlerin temeli, özetle “*devlet idaresi*”nin doğası nedir? David Baldwin devlet idaresinin teknikleri ile ilgili yaptığı dört yönlü sınıflandırmayla bu soruya; propaganda, diplomasi, iktisadi devlet idaresi ve askeriye yanıtlarını vermektedir (1985:13). Bu dört tekniğin ortak özelliği, devletlerin sahip olduğu farklı güç bileşenlerinin, çevrelere uygulayabilecekleri “etki”yi ve dolaylı olarak kuracağı egemenliği belirlemesidir. Bu egemenliğin gazetecilik mesleği açısından sonucu, “ulusal bir gazetecilik kültürü” kurma çabasıdır.

Realist³⁸ bir perspektiften bakıldığında bu çaba, güç ve kontrol kavramlarıyla birleşir; devletler güvenliklerini düşünmek ve diğer devletleri potansiyel tehdit olarak

³⁸ Uluslararası ilişkiler disiplini, devletlerin birbiriyle kurduğu her türlü siyasal, ekonomik ve sosyal alışverişi, diplomatik ve stratejik ilişkiyi, farklı bakış açılarıyla analiz eden teoriler üretmiştir. Bu disiplinin tarihi daha çok realizm-idealizm ya da pozitivizm-konstrüktivizm gibi üst-teorik konular arasındaki tartışmaları içermektedir. Liberal enternasyonalistlerin insanların gerçek çıkar ve arzularının barış yönünde olduğu ve demokratik rejimlerin hâkim kılınması ile bu yönelimin gerçekleşeceği argümanı, 1930’larda Avrupa’da halk desteği ile iktidara gelen yönetimlerin davranışlarını açıklamakta yetersiz kalmıştır. Bu yetersizlik ve liberal bakış açının kusurlu olduğu

görmek zorundadır. Dünyadaki duruşlarını, sürekli olarak diğer devletlere ait güçleri ve kendi güçlerini nasıl algıladıklarına göre ayarlamak zorundadır. Bu bakış açısı, uluslararası sistemin temel teorisi güçler dengesini ortaya çıkarır (Brown ve Ainley 2008:37). Güçler dengesi özellikle, dengedeki kutupların sayısı, kapasitesi ve istikrarı ile ilgilenecek uluslararası öngörülerde bulunmayı amaç edinse de, unutmamak gerekir ki; güç, kontrol, güvenlik kavramlarının devletlerce algılanış biçimi, ulusal sınırlar içinde özgürlük alanlarının hudutları üzerinde birinci derecede belirleyicidir.

Realizm, dünyanın tarifini devlet merkezli yaptığından, karar alma mekanizmaları, ulusal gücü oluşturan unsurlar ve güç kullanma tekeli de bu merkez etrafında konuşlanmaktadır. Bu noktada bakış açımızı “yapı”dan “eylem”e kaydırdığımızda, devletlerin kendi içine, kendini oluşturan bireylere yönelen kontrol mekanizmalarıyla ilgilenmemiz gerekir. Uluslararası ilişkiler disiplininin bireyi ele alışını daha çok evrensel insan hakları, uluslararası hukuk, insani müdahale gibi hakların hukuk ve savaş yoluyla zorla uygulanması girişimlerine odaklıdır. Sızıntının sınırını tartışan bu başlık altında ise; *ulusal güvenlik temalı stratejilerin, devlet sınırları içerisinde hangi bireysel hakları, hangi açıklamalar altında daraltacak derecede hacmini genişletebileceğinin cevabı* aranmaktadır.

yönündeki düşüncelerin ortaya çıkardığı öğretilerden biri realizmdir. 1940-1970 yılları arasındaki savaş sonrası dönemi anlamlandırmada ağırlık kazanarak uluslararası ilişkilerdeki hâkim teori haline gelmiştir. Teorinin kısa formülasyonunda uluslararası ilişkiler; devletlerin güç ile tanımlanan çıkarlarının peşinden koşmaları ile ilgilidir. Teori içerisinde bu tek cümlelik formül; güç, güvenlik, ulusal çıkar, bağımlılık politikaları, savaş, barış, işbirliği kavramlarına atfedilen önemle farklı şekillerde genişler ve devletlerin saldırgan ve yayılcı politikalarını anlamaya çalışır. Bkz. (Schmidt, 1998); (Murray,1997); (Donnelly, 2000); (Arı, 2002).

Devlete, uluslararası ilişkilerde “en önemli” aktör sıfatını kazandıran anlayış; sivil uluslararası organizasyonlar, ekonomik girişimler, baskı grupları ve bireyler gibi “diğer” aktörlerin hangi şartlar altında hareket edebileceklerinin sınırını da devlete çizdirmektedir. Bu sınırı çizmede başvurulan *çıkâr* kavramı, devletin davranışlarını belirleyen unsurdur. Realistlere göre, devletlerin de kişiler gibi çıkarları vardır ve egoisttirler. Bu bakış açısının sorunlu tarafı, ulusal çıkarları somut kavramlarla açıklamanın zorluğu ve karmaşıklığından gelmektedir. Çıkarlarına uygun bir güvenlik sistemi tanımladığını varsaydığımız devletin, kendi maddi çıkarları bir saldırgan tarafından doğrudan tehdit edilmediği durumlarda da bu sistemi destekler faaliyetlerde bulunmasını egoizm ile açıklamamız mümkün görünmemektedir. Tam da bu noktada devletlerin başvurduğu kilit kavram ulusal çıkardır.

Realizmi sistematik ilkeler ve stratejilerle açıklayan, kitapları 1950’lerde temel bir rehber olarak kabul edilen Hans J. Morgenthau, çıkâr kavramının politikanın özünde bulunduğunu, zaman ve mekândan bağımsız olarak geçerli olduğunu savunarak nesnel bir çıkâr tanımı geliştirmeye çalışmıştır. Ulusal çıkarın güç kavramıyla tanımlanacağını, devletin ulusal çıkarının en önemli ögesinin gücünü artırması olduğunu söylemiştir (Morgenthau, 1952: 972-973). İlk kuşak ABD’li realist yazarlardan Robert Osgood, ulusal çıkâr önceliklerini kendi bütünlüğünü korumak, kendi kendine yeterli olmak, ulusal saygınlık kazanmak ve ulusal gelişme olarak sıralamıştır (Osgood, 1953: 5-7). Marx’a göre ise ulusal çıkâr toplumun bütününe değil burjuvaziye ait çıkâr anlamına gelir, devletin meşrulaştırma araçlarından biri gibi görünür ve “kimin çıkârı” sorusuyla yanıtı aranır. Bu tanımlamalar, realizmin devletlerin başka hedeflerini gerçekleştirmek için her şeyden önce güç arayışında olduğunu “varsayarak” karar alma mekanizmalarını

basitleştirmeye yönelik bir çaba içinde olduğunu düşündürmektedir. Gerçeklikten ziyade algılamaya yönelik bir kavram oluşu sebebiyle *sektörel çıkarları meşrulaştırmanın bir aracı* olarak kullanılabilir.

Sınırları bu derece soyut olan ulusal çıkar kavramı, güvenlik politikalarının her zaman yasal ve meşru faaliyetlerden oluşmaması sebebiyle devlet/hükümet eliyle gizlice gerçekleştirilmesi pratiğini doğurmaktadır. Böylece, güvenlik sektörü ve medya arasındaki ilişkinin doğası da belirlemektedir. Güvenlik ve özgürlük terazisini yönlendiren bu ilişkide, “yetkililer” demokrasiye, mevcut yasalara ve çoğu zaman da meşruiyete karşı aslında suç teşkil eden eylemler gerçekleştirdiklerinde ifşa olmamak amaçlı bir dizi yaptırım uygulayabilmektedir. Bu yaptırımların medya üzerindeki doğrudan etkisi; muhabirlerin olay yerine sokulmaması, delillerin ortadan kaldırılması gibi önleyici eylemlerdir. Eğer muhabirin tanıklık etmesi engellenememişse, bu kez haberin yayımlanmasını engellemek için güvenlik makamları medya mülkiyeti nezdinde girişimlerde bulunarak sansür talebiyle bilginin yayımlanmasını önlemeye çalışmaktadır (Duran, 2009: 52). Bu çaba, devletin elindeki bilgilerin sadece kendisine ait olduğu, bilgileri bir *vatandaş değil, devlet malı* olarak gördüğünü kanıtlar. Bu görüş, kamunun bilme hakkını doğrudan sınırlandıracak kudrettedir.

2.3.3.2. Bilgi Edinme Hakkı'nın Sınırı

Hukuk devletinin sınırlarını genişletme, siyasal erkin keyfiliği ve gizliliğine set çekmeye yönelik çabaların karşısında duran bilinçli tavır, bizi eski devlet egemenliği doktrininin hatırlatan mutlakiyetçi monarşiye götürmektedir. Devletin güvenliği en yüce yasadır (*Salus rei publicae suprema lex*) ilkesini kılavuz edinen

hükümdar, tanrısal hak, doğal yasa ya da fetih olgusuna dayanarak yönetimini kudret üzerinden kurgular. Hükümdarlık, modern çağın başında “devlet sırrı”nı (*arcana imperii*) gerekli kılmıştır. 21. yüzyılda devlet sırrını gerekli kılan nitelikler netleşmese de “gizli” damgasını alan olgular, toplumdan saklı tutulan kamusal enformasyonu oluşturmaya devam etmektedir.

1776’da İsveç’te anayasal nitelikte bir hak olarak tanınan bilgi edinme hakkı, ABD’de bilgi toplama olanağını doğuran Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası (1966), Mahremiyet Yasası (1974), Şeffaf Hükümet Yasası (1977) ile güç kazanmıştır. ABD’deki FOIA (*Freedom of Information Act*) yasası herhangi bir kamusal birimin elindeki belge, dosya ya da diğer kayıtları dokuz istisna hariç elde etme hakkına sahip olmayı vurgular. Bu istisnalar; ulusal güvenlik ve uluslararası çıkarlara yönelik “devlet sırrı” olarak sınıflandırılmış dökümanlar, ticari sırlar, özel hayatın gizliliğine ihlal eden belgeler, enerji kaynakları ile ilgili bilgiler, devlet dairesi içi ya da daireler arası gizli protokoller ve yazışmalar, adli soruşturmalara ilişkin belgeler gibi çok geniş bir faaliyet alanını kapsamaktadır.³⁹

İngiltere örneğine bakıldığında, Yenilenen Resmi Sırlar Yasası (1990) kapsamında, savunma ve uluslararası ilişkilere “zarar verecek” açıklamaların yapılmasının suç olarak kabulüne rastlanacaktır. Bir açıklamanın zarar verici sayılması için ise; silahlı kuvvetlerin herhangi bir bölümünün “savunma yeteneğine” zarar vermesi, “Birleşik Krallık’ın dış çıkarlarını tehlikeye atması”, “bu çıkarların

³⁹ ABD Bilgi Edinme Özgürlüğü hakkının istisnalarının içeren belgeye ulaşılabilir: <http://www.sec.gov/foia/nfoia.htm>

geliştirilip korunmasını ciddi olarak engellemesi” ya da bu gibi etkiler yaratmasının “*olası görülmesi*” yetmektedir (Keane, 2010:112).

Türkiye’de 2004’ten beri yürürlükte olan Bilgi Edinme Hakkı Yasası’nın 4. Bölümü yasanın sınırlarını çizmektedir. Yasanın bu bölümde bulunan, *Devlet sırlarına ilişkin bilgi ve belgeler* başlıklı 16. Maddesi “Açıklanması halinde devletin emniyetine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır” ifadesiyle (Resmi Gazete, 2003) nelerin devlet sırrı sayılacağı somut açıklamasını yapmamaktadır. TCK’da ise “devlet güvenliği” kavramı, devletin varlığının korunması, tehlikeyle karşı karşıya bırakılmaması şeklinde açıklanır. İlgili maddeler ise şöyle sıralanır: Devletin güvenliğine ve siyasal yararına ilişkin bilgileri açıklama (329. Madde), gizli kalması gereken bilgileri açıklama (330. Madde), yasaklanan bilgileri temin (334. Madde), yasaklanan bilgileri açıklama (336. Madde), devlet güvenliği ile ilgili belgeleri elinde bulundurma (339. Madde).

Tüm bu örnekler, güvenlik sektörü ve medya arasındaki ilişkinin doğasını birinciyi perçinleyecek şekilde kurarken, ikincinin ulusal çıkar sapağına geldiğinde durması gerektiğinin altını çizmektedir. Peki medya ulusal çıkarın savunucusu mudur? Gazetecilerin bu soyut kavram karşısında “ülkenin dostları ve düşmanları” kavramlarını benimseyen bir dille haber yapma eğilimi, medyanın işlevini sorgulatan ikinci bir soruyu gerektirmektedir: *Medya özgürleştirmeli midir, güvenliği mi sağlamalıdır?*

Özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası “ulusal çıkar” kavramı pek çok sektöre yönelik sorulan benzeri soruların merkezî bir argümanı haline gelmiştir.

ABD Başkanı G. W. Bush'un "teröre karşı savaş" anlayışının "gerektirdiği" sektörel pratikler, Türkiye'de Osmanlı'dan bu yana var olan "Yüce Devlet" anlayışıyla oldukça yakın bir çizgiye denk düşmekte, muhalefet bu süreçte *terörizmle özdeş* bir unvan kazanmaktadır. Artık güvenlik, toplumun bütün kesimlerince, devletlerin iç ve dış tüm politika yapım süreçlerinin temel belirleyicisi olan, tüm sektörlerin bu çerçevede sınırlanma hakkını doğuran üstün bir mertebeye kavuşmaktadır. Böylece güvenlik, aslında özgürlüklerin serbestçe hayata geçirilmesi için gereken önlemlerin toplamı iken, özgürlüklerin hayata geçirilmesini önleyen bir mahiyet kazanmaktadır. ABD'de bu bakış açısının ortaya çıkardığı görüşlerden biri olarak tanımlanabilecek Yeni Muhafazakârların (*Neocons*) dergisi olarak bilinen *The Weekly Standard* yazarı Heather Mac Donald, 2006 yılında bu tartışma çerçevesinde kaleme aldığı bir yazıda "New York Times ulusal güvenliğe tehdit" ifadesini kullanmıştır (Mac Donald, 2006).

2002 yılında dönemin MGK Genel Sekreteri Org. Tuncer Kılınç, Harp Akademileri Komutanlığı'nda düzenlenen bir sempozyumda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecinden vazgeçerek Rusya ve İran'ı kapsayacak yeni girişimlere yönelmesi gerektiğini ileri sürmüştür (*Radikal*, 2002; *Sabah*, 2002). Hükümetin yürüttüğü AB politikasına hayli zıt bu sözlerin medyada geniş yer bularak eleştiri toplaması üzerine *Cumhuriyet* gazetesinin haberine göre Kılınç; "Medyada süzgeç yok. Olayların önüne arkasına bakmadan haber yapılıyor, yorum yapılıyor.(...) Medyanın da ulusal çıkarlarımızı hassasiyetle ele alması gerekir" (Balbay, 2002) sözlerini sarf etmiştir. Bu sözlerden on yıl sonra medyanın görevleri başbakanlık makamınca çok daha net çizilmiş, üçüncü bölümde detaylandırılan "gayri milli yayıncılık" tanımı yapılmıştır. Bu ve benzeri örnekler neyin ulusal çıkar oluşturduğunun belirlenmesinde, "Ulusal güvenliğin ne zaman tehlikeye düşeceğine

kim karar verecek? Toplumun farklı kesimlerinin hemfikir olmadığı konularda medyanın süzgeçleri nasıl işleyecek?” sorularını gerektirmektedir.

Gazeteciliğin varlık sebebi ve idealize edilmiş mesleki amacı; ülke sınırları içinde ve dünyada olup bitenler konusunda yurttaşların en geniş ve doğru bilgiye ulaşması, öğrenme özgürlüğünün kısıtlanmamasıdır. Gazetecinin bu amaca hizmet etmediği ya da edemediği durumlar ise muhabire karşı tek alternatif, haberin resmi versiyonunun kabul edilmesi haline getirmektedir. Gazetecinin ambalajlanmış olarak kendisine resmi kurumlarca sunulan veriyi olduğu gibi kullanması ile önemli iki sonuç doğmaktadır. İlki, askeri ve idari yöneticilerin memnuniyeti ve ulusal güvenliğin perçinlenmesi; ikincisi ise haberin artık önceden planlanmış ve gerçekleşmesi beklenen bir olay haline gelmesidir (Street, 2001:161). Tüm bu sonuçlar sızdırma gazeteciliği, gazetecinin aslî amacına hizmet edemediği durumlarda muhabire karşı ikinci bir alternatif haline getirmektedir. Bu yönüyle neyin haber olup neyin olmayacağına gazetecilik dışı güçlerin verdiği kararı esneten, bozan, değiştiren bir yapısal özellik taşımaktadır.

Tanımlayamadığımız bir güvenlik sınırını meşrulaştıran ilkeleri de ortaya koymak mümkün olamayacaktır. Vurgulanması gereken, ulusal güvenlik politikaları başlığı altında devlet ya da hükümetlerin kendi eylemlerini karartma veya ifşası halinde ilgili makamları itibarsızlaştırma yönündeki hareketlerinin altında yatan amacın sızdırma haberciliği gerektirdiğidir. Savaş halinde askeri birliklerinin konum ve stratejilerinin haberleştirilmesi ile, bu birliğin taraf olduğu bir katliamın duyurulması arasındaki toplumsal faydayı net bir biçimde ayırt edebilmek gerekmektedir. Etnik/dinsel bir çatışma haberini hâlihazırda eylem sürerken televizyondan yapılan canlı yayınlara, tarafgirlik ve nefret söylemiyle sunmanın

kitleler üzerinde kışkırtıcı bir etki yaratacağı gerçeği ile, olaylardan sonra ölen ya da yaralananların hangi etnik kimliğe mensup olduğunu ve bu mensubiyetin gördüğü şiddet üzerindeki etkisini bildirmek arasındaki fark da benzer bir örnektir. Örnekler arttırılabileceği gibi, hangi haberin hangi boyutu ile ulusal güvenliğe tehdit oluşturabileceğini tespit eden net bir ayırım olmadığı ortadadır.

Tanımlama zorluğu bazen de zamanın gereksinimleriyle şekillenmekte, farklı türdeki teorilerin birlikte işlemesi kolay olmamaktadır: Realizm tanımlanırken ulusal çıkar kavramını nesnelleştirmeye çalışıldığına değinilen Morgenthau, 1960'ların başında ABD üniversitelerinde Vietnam Savaşı'nın ABD ulusal çıkarlarına ters düştüğü iddiasındaki protestolara katılırken, diğer yandan Dışişleri Bakanlığı sözcülerinin, kendisinin 1940'lardaki yazılarından alıntılar yaptığını gördüğünde hayli sinirlenmiştir (Brown ve Ainley, 2008: 26). Oldukça net olan kısım, 1940'larda Avrupa'nın güvenliği için müdahale etmeyi gerektiren ulusal çıkarlar ile 1960'larda Vietnam'a müdahale etmemeyi gerektiren ulusal çıkarlar arasında bir bağlantı olmamasıdır. O halde, ulusal güvenlik temalı kısıtlamaların her birine tek tek bakmanın ve her bir sansürün altında iktidarın hangi eyleminin karartıldığını düşünmenin doğru bir yöntem olacağı ortadadır. Bu karartma, devletin beşeri varoluşa müdahale eden, toplumdaki ayrı çıkarlara yönelen, bürokrasinin etkinlik alanını genişleten doğasını sorgulayabilen bir bilgilenme sistemini gerektirmektedir.

Bu bölümde; sızıntıların hangi mesleki ilkeleri taşıdığı, kendi meşruluğunu nasıl kurduğu ve güvenlik sektörüyle ne kadar çeliştiği başlıkları altında, *haber verme tekelinin kamu lehine kırılması* potansiyelini “evet”leyen ve “değil”leyen unsurlara bir arada bakılmıştır. Bu bakışın çıkardığı sonuç, sızdırma haberciliği kuran ve dışlayan kuramsal arka planın kazandığı dayanakların dengeli dağılımıdır.

Tez kapsamındaki temel iddialardan biri, haberin sızmasına olanak veren altyapının teknolojik gelişmeyle, gazetecilik mesleğine yönelen tepkilerle ve iktidarın denetim alanının daraltılma talebiyle kurulmuş olmasıdır. İlki, kitle iletişimindeki öznenin statüsünü değiştirmiş; ikincisi demokratik egemenliğin kullanılması için gerekli olan dünya bilgisinin eksikliğinden temellenmiş; üçüncüsü bilginin siyasi ve ticari bir silaha dönüşmesine tepki göstermiştir. Bu üç unsur, bilgiyi şeffaflaştırarak güç ve iktidar paylaşımına yol açabilme potansiyeli taşımaktadır. Ancak diğer yandan, sızdırma haberlerin komploculuktan ayrılan ilkelere nasıl dayanacağını, meşruiyetini nasıl kuracağını ve güvenlik siyasetinin neresinde duracağını aydınlatmaya muktedir yanıtlar vermekte de zorlanmaktadır.

İkinci bölüm altında hem potansiyellerin hem eleştirilerin dayandığı temelin sağlamlığı test edilmiştir. Neyin, hangi araçlarla ve halka açık olacağının sınırını belirleyen bu temel; sızdırma haberciliğin kapsamını *yeni bir meslek ve haber paradigması içinde, kamusal sınırlarda kurulan bir meşruiyette ve ulusal güvenlik siyasetinin bilgi edinme hakkı lehine esnemesinde* mümkün görmektedir. Diğer yandan aynı zeminde, *şeffaflığı mitleştiren, ilkesizliği teşvik eden, meşruiyetini iktidarın pozisyonundan kazanan ve gerçek bilgiyi ona dair gürültünün arkasına saklayan* bir sızdırma habercilik tanımı da bulunmaktadır. Her iki tanıma bir arada bakıldığında, bir sızdırma habercilik modeli kurularak bu modelin kitlelerin ortak duyusu haline gelmesinin, mesleğin uzun soluklu bir “ideolojik hegemonya mücadelesi”⁴⁰ne girmesini gerektirdiği görülmektedir. Bu mücadele, sızdırma

⁴⁰ Bkz. (Atılğan, 2012: 264).

haberleri doğuran toplumsal koşulların zorunlu kıldığı anlamların sürekliliğini tayin edecektir.

Bu bölümde yürütülen kapsam tartışması ile tanımlardan birinin doğruluğunun ilanı değil, sızdırma haberciliğın hangi başlıklar altında kavramsallaştırılabileceğı düşüncesinin peşinden gidilmiştir. Bu başlıkların kurduğı özgül tartışma zeminlerinde sızdırma haberciliğın kendi doğruluğunu ilan ederek bir hegemonya kurma potansiyeli, son bölümde seçilen örnekler üzerinden ölçülecektir.

3. BÖLÜM:

SIZDIRMA HABERCİLİĞİN TÜRKİYE VE DÜNYA ÖRNEKLERİ

ÜZERİNDEN OKUNMASI

Sızdırma habercilik kavramının bir tez konusu kapsamında incelenmesi gerekliliği, demokratik bir toplumun temeli olabilecek bir iletişim sisteminin oluşturulabilirliği noktasında; bu habercilik pratiklerinin konumu, şekillenışı ve gazetecilik mesleğinin bugün var olan açmazlarını giderebilecek bir yapıya sahip olup olmadığı sorgusundan doğmuştur. Birinci ve ikinci bölümlerde takip edilen bu sorgu, *sızdırma haberlerin profesyonel medya sistemlerinin mülkiyeti, küresel denetim ve devlet sansürü arasından bilinmek için kendine bir mecra açabileceği ve bu mecranın enformasyona demokratik bir değer yükleyeceği* iddiasına kavuşmuştur. Birinci ve ikinci bölümlerin arka planını, sızdırma haberciliğinin hangi başlıklar altında kavramsallaştırılabileceği düşüncesi şekillendirmiştir. Üçüncü bölüm ise, doğrudan sızıntıların kendisine, çizilen kuramsal düzlem üzerinde aldıkları konumlara odaklanmaktadır.

Bir tez çalışması kapsamında konunun incelenmesi gerektiğini düşündüren başlangıç noktası, özgün sızıntı haber pratikleri olmuştur. Bu haberlerin özelliği; demokrasi, serbest piyasa, iktidar, güvenlik, hakikat, özgürlük gibi kavramların gazetecilik mesleğiyle iç içe geçtiği noktalarda kurulmasıdır. Kesişim noktalarının dünya ölçeğinde ya da Türkiye özelinde incelenmesi, hangi haberlerin, hangi niteliklerle sızdırma habercilik başlığı altında yer alabileceğine dönük analizle,

haberdar etme işlevinin örgütlü bir yapının kontrolünden çıkmasının onu hangi noktalarda mesleğin de dışına çıkarabileceği sorusuyla bütünleştirmiştir.

Sızdırma haberciliğin bu bölümde örnek haberler üzerinden detaylandırılma sebebi; kavramı açıklayabilecek, tartışacak ve eleştirecek kuramsal materyalin yeteri kadar bulunmamasıyla beraber, güncelliğini koruyarak her geçen gün yeni örneklerle yeni tanımlama alanları açılmasıdır. Bu alanlar, dünyada söz konusu haberciliğin ele alınışına bağlı olarak yeni isimler de kazanmaktadır. *Wikileaks* bu isimlerin başındadır.

“*Kompla teorisi*” ya da “*özgürleşme sembolü.*” 2010 yılında yayımladığı Bağdat, Afganistan ve Irak kaynaklı görüntüler ve ABD diplomatik yazışmaları ile kitleselleşen *Wikileaks*, bu iki uç görüşe sahip çok sayıda taraftar biriktirmiştir. Bu sızıntılardan sonra odaklandığı temel konular; Ortadoğu ülkeleri, ekoloji, basın özgürlüğü, nefret suçları, internet sansürü, büyük endüstrilere yönelik rekabet ihlalleri, ticaret ve oligopol anlaşmaları olmuştur. Pek çok ülkede hükümetlere yönelik benzer bilgi/belge sızıntıları bu internet sitesi ile anılırken “*Wikileaks reporting*”, “*The Wikileaks form of journalism*”, “*The phenomenon Wikileaks*”, “*Wikileaks model*”⁴¹ gibi kavramsallaştırmalar türemiştir. Bu süreçte kamuoyu gündemi, devlet ve çokuluslu şirketler dışında bir davetsiz oyuncu tarafından belirlenmiştir. Bu oyuncu, ağ teknolojilerinin küresel iletişim yetenekleri ve gayri merkezi örgütlenmeler üzerine düşündürmüş, bilginin iktidar denetiminden çıkması, ülkelerin dünyaya karşı şeffaflaşabilmesi potansiyelini sorgulatmıştır.

⁴¹ *Wikileaks gazeteciliği, Gazetecilikte Wikileaks biçimi, Wikileaks fenomeni, Wikileaks modeli* olarak Türkçeye çevrilebilecek kullanımları içeren kaynaklar için bakınız (Collins, 2010), (ThomaB, 2011:18), Fenster, 2012).

Türkiye ise, *Wikileaks*'in bu şekilde kitleselleşmesinden birkaç yıl önce, sızdırma habercilikle ilgili taraflarını çok daha keskin bir dille kurmaya başlamıştır: “kahraman” ya da “hain.” 2008 yılından itibaren yoğunlaşan belge ifşalarının, Türkiye'nin siyasi tarihinde bulunduğu karşılık, güç dengelerini değiştiren bir hesaplaşma olduğu düşüncesidir. Belge ifşalarının çoğunluğu 2007 yılında kurulan *Taraf* gazetesinin manşetinden duyurulmuş, *devlet içerisinde örgütlü bir anti-demokratik yapılanmanın varlığı ile darbe planları kesişiminde* yargı süreçleri başlatmıştır. Bu süreç “eleştirel haber” ile “ihnet”, “manipülasyon” ile “kahraman gazetecilik” kavramlarını eşitlemiştir. Mesleki olarak gazetecilik, sessizce özgül bir dönüşüm geçirmiştir.

Hem Türkiye özelinde, hem de dünya genelinde nitelikleri, biçimleri, hedefleri ve sonuçları tamamen farklı olsa da öne çıkan iki örnek olarak bahsedilebilecek *Wikileaks* ve *Taraf* gazetesinin çok sayıda ardılı ortaya çıkmıştır. Öncüllerin ve ardılların ne derece benzediği, ne derece yenilendiği, ulus üstü ve ulusal özellikleriyle hangi genellemelere konu olabilecekleri ya da neden genellenemeyecekleri bu bölümde incelenecektir. Özellikle Türkiye örneklerinin, sızdırma haberciliği kuramsal düzeyde yeniden tartışabilmek için ne gibi imkânlar yaratabileceğini meslek profesyonellerinin görüşlerine de yer vererek tartışmak, bu bölümün ana hedefidir.

“Aynı başlık altında incelemek doğru olacak mıdır?” sorusuna da ayrıca yer vermek kaydıyla, ana akım iletişim kanalları aracılığıyla ya da sadece internet ortamında, kaynağı belirtilmeksizin gerçekleşen veri/bilgi sızıntıları bu bölümde ilk olarak dünya ve Türkiye örnekleri ayrımıyla verilecektir. Bu ayrımında Türkiye

dışındaki örnekler, *Wikileaks* sızıntıları ve onu fenomenleştiren vaad ettiği “yeni dünya düzeni” ile sınırlı tutulacaktır.

Bölümün ikinci başlığı altında, Türkiye’de özellikle son beş yıl içerisinde siyasi, ekonomik ve diplomatik süreçler üzerinde belirleyici etkide bulunmuş beş sızıntı haberin -bir kısmı aynı konuda dizi haberler olarak kabul edilmek üzere- taşıdığı mesleki ve manipülatif kaygılar, kamuoyu ve iktidar tarafından algılanma ve kullanılma biçimleri, süregelen sonuçları tartışılacaktır.

Son olarak bu bölümde, sızdırma haberciliğin gözlemlenen örneklerinden yapılan çıkarımların mesleki ve siyasi hangi tartışma alanlarını açtığı irdelenmiştir. Bu çıkarımlar, tüme varabilmek ve öngörülerin geçerlilik koşullarını tayin edebilmek amacıyla meslek profesyonelleri ile yapılan, örnek olaylara referans veren görüşmelerle şekillenmiştir. Haberin geçirdiği yapısal dönüşümün gazetecilik mesleğini nasıl bir geleceğe taşıyabileceğine dair umut ve kaygı içeren unsurların toparlanmasıyla bu bölüm sonlanmıştır.

3.1. ‘Hükümetlerin Kamuoyuna Açılması’ Üzerinden *Wikileaks*

Wikileaks.org alan adı 4 Ekim 2006’da tescil edilen internet sitesi, kullanıcıların yorum girerek katılabileceği bir platform olarak kurulmuş ve sitenin kurucuları tam olarak hiçbir zaman teşhis edilememiştir (Marks, 2007). Avusturyalı internet eylemcisi ve eski *hacker* Julian Assange bu platformun danışma kurulu üyesi olarak takdim edilse de sözcüsü, finansörü, kurucusu ve kalbi olarak nitelendirilmeye de yakındır (Burns, 2010). Kendine has örgütlenme biçimiyle ortaya çıkan *Wikileaks*,

bir internet sitesi olmanın ötesinde kendisinden uluslararası bir organizasyon, platform, yapı, kavram, model olarak bahsetmenin de önünü açmıştır.

Küresel bir eylem hareketine bürüneceğine dair düşünsel temeller, kurulduğu ilk aylarda, 2006 yılının sonlarında, Julian Assange'in kendi blogunda "*Yönetim Modeli Olarak Komploculuk Üzerine*"⁴² başlığıyla yayımlanan beş sayfalık manifesto ile görünürlük kazanmıştır:

Bir rejimin davranış kalıplarını kökünden değiştirmek için hem açık, hem cüretkâr düşünmeliyiz. Çünkü öğrendiğimiz bir şey varsa, o da rejimlerin değiştirilmek istemediğidir. Bizden öncekilerden daha ileri gitmek için öncülerimizin sahip olmadıkları eylem araçları sağlayacak teknolojileri keşfetmeliyiz. (...) Otoriter rejimlerin iç işleyişleriyle ilgili ayrıntılara erişildiğinde, siyasal seçkinler arasında komplolarla karşılaşırız. Bu komplolar, sadece rejimde ayrıcalıklar elde etmenin yolunu değil, ayrıca otoriter rejimi sürdürmek ya da güçlendirmek için başlıca planlama yöntemini de oluşturuyor. Otoriter rejimler kendileriyle çatışan güçler yaratarak halkın gerçeği öğrenme arzularını kapatıyorlar.(...) Komplo, ulaştığı bilgileri ters-yüz eden, deforme eden, kısıtlayan bir tür bilişsel mekanizma olduğundan biz onların ulaşabildiği bilgileri kısıtlayarak veya bozarak komplocuları aldatabilir ya da körleştirebiliriz (Assange, 2006a).

Assange'in aynı yılın sonunda yazdığı "*Sızıntıların Adaletsiz Yönetim Sistemleri Üzerindeki Doğrusal Olmayan Etkileri*" başlıklı bir başka döküman ise, mücadelenin çözüm yöntemi olarak açıkça bilgi sızdırmayı göstermiştir:

Bir sistem ne kadar adaletsiz ya da gizliyse, sızıntılar, o sistemin yöneticileri arasında o kadar çok korkuya ve paranoyaya yol açar. (...) Adaletsiz sistemler, doğaları gereği muhalifleri tetiklediğinden ve çoğu kez onlara üstün gelmekte zorlandığından, daha açık sistemlerle yer değiştirmeyi arayan kitlesel sızıntılar, onları inanılmayacak derecede korumasız bırakabilir (Assange, 2006b).

⁴² Julian Assange'a ait, *Wikileaks*'in öncülü olarak görünen *iq.org* internet sitesi bugün yayında değildir. <http://web.archive.org> üzerinden geçmiş tarihli yayınlara erişilmiştir.

Bu manifestolar evrensel bir “açık” yönetim anlayışını ve adalet ideolojisini; şeffaflık üzerine temellenen, yeni iletişim teknolojilerini merkeze alan bir değişim anlayışıyla kurmayı ve otoriter rejimlerin iktidarlarına yöneltmeyi işaret eder. Kuşatmış ve denetleyici bir iktidarda delikler açmak, bilgilenmenin ve böylece hak savunmanın başlıca metodu olarak görülmektedir. *Wikileaks*’in böyle bir metot olarak hayata geçmesinden sonra Assange yaptığı bir söyleşide (*Radikal*, 2011a) “haberdar olmaya” temel bir rol atfetmektedir:

Bence gerçek bir uygarlığın ölçüsü, halkın olup bitenden ne kadar haberdar olduğudur. Bizi yöneten kurumların karar mekanizmalarını anlamak için içlerinde neler döndüğünü bilmemiz, dahası karar verme süreçlerinin belgelenecek tarihe geçmesi gerekli. (...) ‘İfade özgürlüğü’ benim için tek başına hiçbir şey ifade etmiyor. Biri uzayda çıkmış konuşuyor ama duyan yok, neye yarar? Önemli olan iletişim özgürlüğü. Bu bence medeniyetin temelini oluşturuyor. Halkın bilgilenmesi, onu etkileyecek kararlar hakkında söz hakkı kazanması demek çünkü. Yapılan her şeyin belgelenebilir olması lazım. Göremediğiniz, okuyamadığınız bir belge aslında olmayan bir belgedir.

“*We open governments*”⁴³ sloganı *Wikileaks*’in varoluş nedeni ve kurucu nosyonunu tek cümleyle özetleme eğilimindedir. Bu nosyon, erişilemez belgeleri açığa çıkararak hükümet etkinliklerinde saydamlığın, azalan yozlaşma, daha iyi hükümet ve daha güçlü demokrasilerin tesisine odaklıdır. Resmi internet adreslerindeki “hakkında” bölümündeki varoluş sebepleri ve çalışma prensiplerine göre; hükümetleri güvenilir kılanlar sadece o ülkenin vatandaşları değil, aynı zamanda diğer ülkelerin o hükümeti gözlemleyen vatandaşlarıdır. Bu nedenle toplumun görmesi gereken dokümanların yayılması için anonim bir küresel yol açılması gerekliliğinden hareket edilmiştir. Sızdırılan belgeler herhangi bir medya

⁴³ “Biz hükümetleri açarız.”

kuruluşu ya da istihbarat servisinin yapabileceğinden daha güçlü bir şekilde incelemeye açılmakta, herhangi bir belgenin güvenilirlik, inandırıcılık, gerçeklik ve geçerliliği *Wikileaks*'in forumunda tartışılabilir. Gazetecilik anlamında kurulan bu yeni model, zaman zaman diğer basın yayın kuruluşları ile işbirliği geliştirirken, geleneksel yöntemlerden farklı olarak yarışçı değil faydacı bir yönelimde olduklarını savunmaktadır (*Wikileaks*, t.y.a).

Belgelerde anonimliği ve takip edilemezliği sağlamak için ileri şifreleme teknikleri kurulmuştur. Bu yolla sızdırılmış bilgi sağlayanların siyasal tepki, yasal yaptırım ya da fiziksel şiddet gibi ciddi risklerle karşılaşmaları önlenmeye çalışılmaktadır. Bu çaba, gazetecinin haber kaynaklarını açıklamama hakkının yasal olarak pek çok ülkede tesis edilmesine karşın, uygulamada hayata geçmemesine verilen teknolojik bir cevap olarak da yorumlanabilir. Bu hakkı hayata geçirmeyen zemin, kamu otoritelerinden görülen baskı ve tehdit olabileceği gibi, gazetecinin kendisine bu hakkın neden tanındığını unutturan toplumsal sorumluluğun kaybı da olabilir. Bilgi edinme ve bilgiyi yayma hakkını gerileten bu kayıp *Wikileaks*'in “hakkında” bölümünde, düşünsel temeller sıralanırken Evrensel İnsan Hakları Beyanname'si'nin 19.maddesine atıf yaparak hatırlatılır: “Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzubahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir.”

İnternet sitesinde, ilkel bilgi sızdırmanın tarihin yönünü değiştirerek tüm dünyayı daha iyi bir geleceğe götürebileceği vurgusu sıklıkla tekrarlanmaktadır. Buradaki “ilke”, haber metinlerinin mutlaka kanıtlayıcı belge, görüntü, ses kaydı gibi materyallerle desteklenmesini temel almaktadır. Sızıntıların organizasyonun

profesyonel ekibince yapılan *doğru olduğu yönündeki analizi*, sınıflandırılma süreci izlemektedir ve tanımlayıcı haber metni mutlaka kanıtlayıcı materyalle sunulmaktadır. Kaynağın gizliliğini ve güvenliğini sağlayacak altyapıların tesisi de, sızıntıları ilkeli kılan diğer gereksinimdir. Açıklık ve saydamlığın dünya genelinde sağlanabilmesinin büyük bir ihtiyaç oluşu kendi beyanlarında, “dünyanın pek çok yerinde iktidarda olan otoriter hükümetler, demokratik hükümetlerde artan otoriter eğilimler ve sorumsuz şirketlere verilen artan miktardaki güce” bağlanmaktadır. *Wikileaks*, bu ihtiyacı gideren araç olarak görülmekte, bir çeşit ilk halk istihbarat servisine benzetilmektedir.

3.1.1. Çalışma Biçimi

Wikileaks, kaynağı deşifre olmayacak biçimde güvence altına almayı, sitenin başlıca çalışma ilkesi olarak göstermektedir. Bu nedenle sızıntı belgeler *Wikileaks*'e şifrelenmiş halde ve anonim ağlar kullanılarak gelmekte ve belgelerin işlenmesinde görev alanların da anonim kalması yoluyla işleyiş devam etmektedir. Söz konusu “işleme” süreci, siteye yönelen en büyük eleştirilerin merkezindedir. Eleştiriler, *Wikileaks*'i özgürleşme aracı olarak görmekle, 21. yüzyılın yeni haberleşme biçimi olarak görmek arasındaki fark üzerinden şekillenmektedir. Assange'ın bu iki görüş de dayanak teşkil edecek beyanları bulunmasına karşın haberleştirme biçimleri açısından farklı beklentiler öne çıkmaktadır.

İlk görüş; sitenin haberlerini “terbiye edici” birer eylem, yapısal dönüşüm, *sınıfsal bir başkaldırı*, dünyanın sil baştan yazıldığı bir milat olarak görme eğilimindedir. Bu nedenle belgeler herhangi bir denetim, sansür, elemeye tabi tutulmamalı, bilinmesi gerekenin sınırı ve miktarı üzerinde belirleme gücü

uygulanmamalıdır. *Wikileaks*'in dayanak noktası olan “açıklık-şeffaflık” anlayışı bunu gerektirmektedir. Assange, bu editöryal düzenlemelerin eksikliğini geleneksel medyanın sınırlarını tanımamak olarak nitelendirmektedir. Yayımlanan bir belgede, bir askerin sosyal güvenlik numarasının sansürsüz geçmesiyle ilgili yaptığı açıklamada bazı sızıntıların masum insanların zarar görmesine neden olabileceğini, fakat *her bir dokümandaki en ince detaydan hangisinin önemli olduğunu ölçme yetkisinin* kendisinde olmadığını söylemiştir. Assange'a göre bu *Wikileaks*'in misyonuna da aykırıdır; gelecekte bir araştırmacı için önemli olabilecek o güvenlik numarasını yayımlamak şeffaf bir değerlendirme yapılmasına izin verecektir (Khatchadourian, 2010). 2010 yılındaki sansasyonel sızıntılarda, konvansiyonel medyanın marka isimleriyle yapılan işbirliklerinden önce sitenin bu görüşe daha yakın bir duruş sergilediği, işbirliği sonrasında küresel medyanın yazılı olmayan kurallarına uyum sağlama eğiliminde olduğu söylenebilir.

İkinci görüş ise; bilginin yayılması ile anlaşılmasının aynı şey olmadığını, ham olarak yayımlanan bilginin içeriğine tam olarak vâkıf olmanın imkânsızlığını vurgular. Veri yığınının anlamlı bilgiye dönüşmesi derleme, analiz, ayıklama süreçlerinden geçmeyi zorunlu kılar. Böylece bilginin anlam kazanması, kulaktan kulağa yayılmasından daha analitik bir düzey vaat eder. İçeriğin sadece bir topluluğun bilgisinde kalmayarak kamusal alanın geneline girişi de bu yolla mümkün olur. İletişim çalışmalarında göndericinin tanımlı bir alıcıya, içeriği bir mesajla aktarması prensibi; arka plan bilgisinin aktarılması, kaynaktan alıntı yapılması gibi yazılı olmayan gazetecilik prensipleriyle işler. *Wikileaks* yayınlarındaki özgül içeriğin adresiyle arasının bulanıklaşması, kimi akademisyenlere göre bu prensiplerin işlememesinden kaynaklıdır (Thomaß, 2011:19).

İlk olarak 2010 Temmuzunda Afganistan savaşına dair kayıtlar ile başlayan ve aynı yıl kasımda diplomasi yazışmalarıyla devam eden kurumsal basın araçlarıyla yapılan işbirliği, bu eleştirilerin ışığında değerlendirilebilir. Büyük ve köklü logolarla yapılan eş zamanlı yayın anlaşmaları için Assange'in ham bilginin kendi başına kamusal bir etki yaratmaya yetmeyeceğini anladığı yönünde çıkarımlar yapılmıştır. Etki yaratmak, özellikle tasarlanan özgül bir etki yaratmak, sızıntıların yaygınlaşmasına ek olarak bir içerik ve arka plan bilgisiyle beraber sunulmasını da gerektirmektedir (Fenster, 2012:780). Bundan sonraki süreçte, organizasyonun ele geçirdiği belgelerin gerçeklik kontrolü, bu kontrolden sonra belgelerin araştırma yapılabilir bir veri bankası halinde işlenmesi, yayın önceliklerine karar verilerek sıralanması, bilginin haritalandırılması, -varsa- diğer yayın kuruluşlarıyla eş zamanlı çalışmaların koordinasyonu gibi işleme süreçlerinin mevcudiyetinden bahsedilebilir. Ancak bu koordinasyon da, işbirliği yapılan kanalların dışında kalan yayın organlarının zaman zaman rekabet karşısında konum alma stratejisiyle açıklanabilecek suçlayıcı yayınlar yapmasına sebep olmuştur.

Wikileaks'in organizasyon modelindeki farklılık, merkezi olmayan yapısı ve katılıma sağladığı olanaktır. Karşılıklı bağımlılık ilişkisi ve bürokrasiye benzer hiyerarşik bir örgütlenme olmaması onu pazar koşullarına tabi, çıkar temelli bir örgütlenme olmaktan alıkoymaktadır. Bilgiye hareket özgürlüğü tanınmakta, içerik medyanın ayrıcalığı olmaktan çıkmaktadır. “Ağ çetesi”, “bilgi gerillası”, “geçici otonom muhalefet bölgesi”, “lidersiz bir organizma” kendisine ait benzetmelerden birkaçıdır (Uçkan ve Ertem, 2012).

İnternet sitesinin mali kaynağı, kâr amacı gütmeyen ifade edilen Berlin merkezli Wau Holland Vakfı'nın *Wikileaks* adına topladığı bağışlardan

sağlanmaktadır. Bağışlar kredi ve banka kartları ile hesap bakiyesini birleştiren ve güvenli bir ödeme sistemi olarak kabul edilen *PayPal* başta olmak üzere, *Visa*, *Mastercard* ve doğrudan banka transferleri aracılığıyla toplanmaktadır. İnternet sitesi “bağış” bölümünde 2010- 2011 yılları ile 2012 ilk 6 aylık periyoda ait aylık toplam bağış meblağı ve harcama kalemlerini gösterir detaylı mali raporlar bulunmaktadır.⁴⁴

3.1.2. Sızıntı Haberler⁴⁵

Organizasyonun kuruluşundan bir yıl sonra, internet sitesi veritabanı 1.2 milyondan fazla dokümana ulaşmıştır. Bu dokümanların ilki, Aralık 2006’da Somali hükümet yetkilileri hakkında öldürülme kararı verildiğini ifşa eden, Assange’in Dünya Sosyal Forumu için gittiği Kenya’dan dönerken getirdiği belgelerin yayımlanması olmuştur. *The Guardian*’ın Ağustos 2007’de eski Kenya lideri Daniel Arap Moi ile ilgili haberine de dayanak olacak bu *Wikileaks* sızıntısı (Rice, 2007) yolsuzluk belgeleri de içermiştir. Yakın tarihli Kenya seçimleri Moi’nin desteklediği adayın seçilmesiyle sonuçlanmasına karşın, belgelerin yolsuzluk söylemi uzun soluklu isyanları tetiklemiş ve sonrasında muhalefetle koalisyon yapılma zorunluluğu doğmuştur.

Bu haberden sonra kamuoyunun dikkati, bir İsviçre bankasının denizaşırı ofisinin kaçakçılık faaliyetini belgelediği iddia edilen sızıntılar üzerinde toplanmıştır.

⁴⁴ Kendi yayımladığı mali raporlara göre 2010 yılında 1.3 milyon euro, 2011 yılında 140 bin euro, 2012 ilk 6 aylık periyotta 32 bin euro bağış toplanmıştır. Harcama kalemleri, bağışların aylık dağılımı ve ülke kırılımlarıyla ilgili detay için ayrıca internet sitesinin “*Learn about how our funds are managed*” bağlantısı altındaki yıllık raporlardan yararlanılabilir (*Wikileaks*, t.y.b,c,d,e).

⁴⁵ Haberlerin teyidi resmi internet sitesinden yapılmış. Ulaşılamayan durumlarda *Wikileaks*’in ortaklaşa çalıştığı ulusal ve yabancı kaynaklı yayınlara başvurulmuştur.

Şubat 2008’de yayımlanan belgeleri, bankanın eski bir çalışanın *Wikileaks*’e ulaştırdığı ortaya çıkmıştır. Çalışan, bankacılıkta gizliliğin ihlalden suçlu bulunmuştur (*BBC*, 2011), ancak İsviçre’de yasayla koruma altına alınan banka hesaplarının gizli tutulma niteliği, vergi kaçakçılığı yönüyle yeniden tartışmaya açılmıştır.

ABD’deki 2008 seçimleri öncesinde, başkan adayı John McCain’in yardımcısı Sarah Palin’e ait kişisel e-posta hesabındaki yazışmaların seçim kampanyalarının etik yönüne dair sonuçları, Ocak 2009’da Peru’da petrol ihalelerindeki suistimale yönelik telefon konuşma kayıtları, bir İzlanda bankasının ortaklarına para aktarıldığını iddia eden iç yazışmaları ve Kasım 2009’da iklim tartışmalarındaki nesnellik iddialarını sorgulatan küresel ısınma verilerinin manipüle edildiğini gösterir e-posta yazışmaları (Taylor, 2011), 2010 yılına kadar yayımlanan sızıntılardan bazılarıdır

2010 Nisanında yayımlanan *Collateral Murder* (Tâli Cinayet) videosu, *Wikileaks*’i kitleleşiren ilk sızıntı olmuştur. Irak’ta ABD ordusuna ait olduğu ifade edilen bir saldırı helikopterinin kamerasından yansıyan Temmuz 2007 tarihli kayıta, aralarında iki *Reuters* muhabirinin de bulunduğu silahsız bir gruba ateş açıldığı görülmektedir. Sosyal medyanın paylaşımıyla sınırlı kalmayan tepkiler, ulusal ve uluslararası medyada zincirleme haberleri tetiklemiş, böylece *Wikileaks* ana akım medyanın önemli bir referans kaynağı olmuştur. Aynı yıl temmuz ayında Afganistan Savaşı’nın 2004-2009 periyoduna ait 92.000 belge *Afghan War Diary* (Afganistan Savaş Günlükleri) adıyla yayımlanmaya başlamıştır. Bu yayını farklı kılan, *Wikileaks*’in konvansiyonel medya ile kurduğu ilk ortaklık olmasıdır. ABD’den *The New York Times*, İngiltere’den *The Guardian* ve Almanya’dan *Der*

Spiegel, kendilerine öncelikli olarak sağlanan belgeler içerisinde yaptıkları haberleri 25 Temmuz 2010 günü *Wikileaks*'le aynı tarihte haberleştirmiştir. Bu işbirliği, ilgili yıllarda yürütülen savaşa dair, sivillerin katlini de içeren detaylı kayıtların eş zamanlı yayını anlamına gelmektedir.

Ekim ayında *Iraq War Logs* (Irak Savaş Kayıtları) adını taşıyan belgeler, işbirliği kanallarını genişleterek, ancak topyekün ve tek seferde yayımlanmıştır. Sızıntıları mümkün olan azami yaygınlığa ulaştırmak amacıyla, *Wikileaks* bu kez yayıncı partnerlerinin sayısını ve modelini artırmıştır. Yayın tarihinden üç ay kadar önce Afganistan Savaş Günlükleri'nde ortaklık yaptığı *The Guardian*, *The New York Times* ve *Der Spiegel*'e ek olarak *Bureau of Investigate Journalism*⁴⁶ (Araştırmacı Gazetecilik Ofisi) ile belgeleri paylaşma yoluna gitmiştir. Böylece bu ofisin resmi partnerleri Fransız *Le Monde*, İngiliz *Channel 4 Dispatches*, *Al Jazeera English* ve İsveç'ten *SVT*'ye ek olarak yerel ölçekli bağımsız nitelikli bazı paydaşlar da belgelerin dağıtım sürecine eklenmiştir (McAthy, 2010).

391.832 adet belge, savaş sırasında ABD'nin Iraklı yetkililerin savaş suçu niteliğinde, işkence boyutundaki eylemlerine ne derece müdahil ve seyirci olduğu sorusunu beraberinde getirmiştir (BBC, 2010). Diğer yandan bu belgelerin yayınındaki “editöryal düzenleme” *Wikileaks* sızıntılarına yönelik sansür eleştirilerine yol açarken, topyekün servis edilmesinin maksimum faydayı ve anlaşılabilirliği sağlamaktan uzaklaştırdığı konuşulmuştur.

⁴⁶ Tüm *Wikileaks* haberleri için bkz. <http://www.thebureauinvestigates.com/?s=wikileaks>.

2010 yılının bu çalışmada yer verilen son sızıntısı, 28 Kasım gecesi 251.287 adet ABD Dışişleri Bakanlığı belgesinin yayımlanmaya başlamasıdır. Aynı yıl yapılan kamusal içerikli sızıntılara kıyasla belgelerin takip edilebilirlik düzeyinin çok üzerindeki boyutu, *Wikileaks*'e kitlesel ve eylemci olduğu kadar “*takibi ve anlaşılması güç*” bir nitelik kazandırmıştır. ABD'nin 1972-74 yılları arasındaki *Watergate* skandalına referansla *Cablegate* adını alan sızıntılar, dünya genelindeki 274 konsolosluk ile Dışişleri Bakanlığı arasındaki iç yazışmaların deşifre edilmesidir. Yayın stratejisi bu kez, ilk gün 220 belgenin İspanya'dan *El Pais*, Fransa'dan *Le Monde*, Almanya'dan *Der Spiegel*, İngiltere'den *The Guardian* ve ABD'den *The New York Times* işbirliğine, daha yerel ölçekte yayın yapan bağımsız platformları eklemiştir (Uçkan ve Ertem, 2012: 93-97). Belgelerin içeriği; konsoloslukların “bulunduğu ülkelerdeki görüş ve görüşmelerini raporlamaları”, “bakanlıktan kendilerine yönelen talimatlar”, “uluslararası güvenlik projeleri”, “terörizme karşı savunma stratejileri”, “askeri operasyonlar”, “tehdit algıları”, “küresel pazarlıklar” ve “lobi faaliyetleri” olarak başlıklandırılabilir. Bu sızıntıyla beraber *Wikileaks*, siber saldırılara ek olarak kurumsal düzeyde tepkiler de almıştır; *Bank of America*, *Master Card*, *PayPal* ve *Visa*, sistemleri üzerinden siteye bağış yapılmasını “kullanım şartlarına aykırılık” gerekçesiyle durdurmuştur. Alan adı sunuculuğu ve yer sağlayıcılık hizmetlerinin sonlandırılmasına, alternatif hizmet sağlayıcıların engellenmesine yönelik girişimlerde bulunulmuştur. Assange'a yönelik taciz suçlamasının da bu eylemlerin sonuncusu olup olmadığı halen tartışmalıdır.

Sızıntıların küresel sonuçlarını irdeleyen kimi görüşler, Ortadoğu'daki isyanlar üzerinde *Wikileaks*'in tetikleyici etkisini de analiz etmiştir⁴⁷: Devlet başkanı Zeynel Abidin Bin Ali'nin Suudi Arabistan'a kaçmasıyla sonuçlanan Tunus isyanını harekete geçiren yolsuzluk sızıntıları *Wikileaks* ile başlamış, *Tunileaks*, *tunileaks.appspot.com*, *nawaat.org* kanallarıyla yayılmıştır. Mısır'da 30 yılı aşkın süredir olağanüstü hâl yasalarıyla cumhurbaşkanlığı görevi yürüten Hüsnü Mübarek'in iktidarı oğluna devretme yönelimine dair destek ve eleştirileri bildiren *Wikileaks* belgelerinin (Shane ve Lehren, 2011), başta halk olmak üzere sivil ve askeri bürokrasi üzerinde tepkisel bir değişim hareketine kapı araladığını söylemek yanlış olmayacaktır. "Diplomasinin 11 Eylül'ü" nitelendirmesiyle (*Reuters*, 2010), uluslararası ilişkiler sistemini bir bütün olarak kontrol etmeye yarayan algıları aşındırma yönüne dikkat çekilen belgelerin, bu yönünü özellikle Ortadoğu'daki pek çok ülke üzerinde gösterdiği söylenebilir. Suudi Arabistan'ın komşu ülkelerindeki terör faaliyetlerine finansman yarattığı (*Wikileaks*, 2010a), Yemen'de ABD'nin El Kaide hedeflerine saldırı düzenlenmesine yardım sağlandığı iddiası (*Wikileaks*, 2010b), İsrail'in Hamas ve Hizbullah'a karşı yürüttüğü savaş hazırlıkları (Harkov, 2011), Kuzey Kore ve İran arasındaki askeri ve nükleer işbirliği (Gardham, 2010), bunlardan birkaçıdır. Sayıları artırılabilir bu örneklerin dış politika yapım süreçlerinde adres olarak gösterilmesi, o tarihe kadar değinilmemiş ve *Wikileaks*'in bağımsızlık iddiasını sarsmaya yönelik önemli bir eleştiriye de kaynaklık etmiştir: Kimi coğrafyalarda ağırlık kazanırken diğer ülkeleri göz ardı eden belge ifşaları, taşıdığı özgürleşme potansiyeli kadar küresel aktörlerin özellikle *Ortadoğuyu halk hareketleri üzerinden şekillendirme enstrümanı* mı olmaktadır? Bu önemli soru

⁴⁷ *The Telegraph* ve *Aljazeera*'dan yararlanılan makaleler için bkz. (Spencer, 2011), (Ryan,2011).

aslında, sızdırma haberlerin tamamını kapsayacak biçimde genişletilmesi gereken bir başka sorgulamayı işaret eder. *Sızdırma haberlerin hesap sorma niteliği, bir odağa yönelmişken bir başkasını pas geçmenin bilinçli ya da mecburi handikabı olmak zorunda mıdır? Wikileaks* üzerinden bu iki sorunun cevabı, bir sonraki başlık altında aranmıştır.

3.1.3. İmkânlar ve Eleştiriler

Devletin elindeki bilgilerin aslen kime ait olduğu sorusuna “vatandaş” yanıtını veren *Wikileaks*’in daha güçlü demokrasilere giden anonim yolu, içeriğinde hem eski hem de yeni nüveler bulunduran bir gazetecilik türüne ismini vermiştir (daha doğru bir ifadeyle bu türü yeniden tanımlamıştır). Bu tür, birinci bölümde değinilen, basının halkın savunucusu ve sivil özgürlüklerin güvenliğinin sağlayıcısı olduğu yönündeki kabulden hareket eden *dördüncü güç* kavramını bir daha hatırlamamızı sağlamaktadır. Doğrunun ve haklının temsil, siyasal gücün teftiş edilmesi düşüncesiyle temellenen kavramın basın tarihinde bir başlangıç noktası olduğu düşünüldüğünde, sızdırma haberciliğin yeni bir kavramsallaştırma altında eski bir ideali taşıdığı ortadadır.

Wikileaks, devletlerin vatandaşlarından gizli ve özel bir hayat yaşayamayacağını yüksek sesle dile getirirken, doğru ve orijinal kaynaklara yaslanmaktadır. Bu kaynaklar, politika ve uluslararası ilişkiler disiplinlerinin ülkeler için yarattığı küresel konumları ve algıları, gazetecilik mesleğinin yapıma biçiminden başlamak üzere yadsınamaz biçimde sorgulatırken şu tanımlı kazanmıştır: *Devlet aygıtının topyekün ve görünmez kabul edilen birimlerinin, ahlaki olarak teftişini mümkün kılan bir platform olma tasarısı*. Bu tasarı, söz konusu teftiş rolünü

modern toplumlarda üstlenmesi beklenen medyanın, terk ettiği görev tanımına sızacak gedikler açmıştır. Bilginin bir mülkiyet altına girmeden, sadece bilinme talebiyle yayılması, bir süreliğine de olsa doğal bir edim gibi algılanmıştır. Böylece yapay olanın bilmemeye, az ya da yanlış bilmeye sebep veren bariyerler olduğunu düşündürmüştür. Gazeteciliğin kurucu ideolojik işlevinin tanımlandığı alan içindeki bu bariyerler üzerinde denetim kurma iktidarı olduğu savunulurken, *Wikileaks*'in kendi marka değeriyle yeni bir gazetecilik modeli ürettiği çıkarımında bulunmak yanlış olmayacaktır. Bu model, “tüketiciler değil yurttaşlar” tarafından bilinmeye değer yeni bir enformasyon olduğunu hatırlatarak, başka türde bir gazeteciliğin mümkün olup olmadığını sormuştur.

İktidarın bireyler üzerindeki gücünü her gün yeniden perçinlemesi, onların yaptıkları hakkında eksiksiz bir bilgiye ve böylece kontrole sahip olmasındandır. İktidar ve özgürlüğü uzlaştırmayan bu kuralın mesleki yansımada, iktidara gazeteci karşısında kendisini güçlü hissettiren, yaptıklarının gazeteci tarafından bilinmemesi, bilmezden gelinmesi ve bildirilememesidir. Gazetecinin bu eylemine sebep olma niteliğiyle daha önce tartışılan koşullar sabittir. Diğer yandan bilgilendirme ve böylece iktidar karşısında özgürleşmenin de bir hak olduğu düşünüldüğünde, *Wikileaks*'in yaptığı, bu kısır döngüye bilgiyi şeffaflaştırarak cevap vermek olmuştur. Bilginin önlenemez biçimde sızmasına olanak tanıyacak bir platform kurmak, onu herkes için erişilebilir hale getirmek, dolaylı olarak da iktidarı gücünü paylaşmaya zorlamaktır. Bilgi sızıntılarını çeşitlendirmenin önünü açmaktır. Bu çeşitlenme ülkeler düzeyinde *TuniLeaks* (Tunus), *RuLeaks* (Rusya), *IndoLeaks* (Endonezya), *BrusselsLeaks* (Avrupa Birliği); odak konular düzeyinde *GreenLeaks*, *TradeLeaks*, *Wikispooks*'lar yaratmıştır. Bilinen, ortada olan ya da hissedilenlerin belgelere

aktarılması sayesinde kitlelere hareket kabiliyeti tanımıştır. İfade özgürlüğünün gücünü yazının gücüyle desteklemiş, sonu geldi denilen konvansiyonel basın markalarının güvenilirliklerini, anlaşılır olma ilkelerini ve yaygınlık kazandırma becerilerini kullanmıştır. Diğer yandan, tam da bu beceriler varoluş nosyonuyla çelişik bulunarak eleştirilmiştir.

“Yeni bir iktidar biçiminin aracı olma”, *Wikileaks*’e yönelen en sık tekrar edilmiş eleştiriler arasındadır. Bilgi savaşına sızıntı enstrümanlar sağladığı ve bilgiyi ticari bir silaha dönüştürdüğü yönündeki düşünceler, onu kahramanlık hareketi olarak gösterenlerin karşısında durmaktadır. Bu duruş, *Wikileaks*’in insanların bilgiyi kullanma davranışını değiştiremediğini hatırlatır. Asıl sorunun, bilginin yayılması değil anlaşılması olduğuna yönelik kavrayışı görmeme eleştirisi, haber tanımının tamamen dışında bir veri yığınına işaret etmekte haklılık taşır. Ancak haber niteliği taşımaktan çok uzak bir belge kümesinden bahsedilse de, bu kümenin anlamlı bir bilgiye dönüşme kapasitesi göz ardı edilmemelidir. Aksi durumdaki bir peşin kabul, tartışmayı meslek etiğinden, *bilinmesi gereken her şeyin zaten yazıldığını* söyleyen gazeteci körlüğünün kabulüne götürecektir. Özellikle Türkiye’de ana akım medyanın *Wikileaks*’i kendi kalıpları, magazinsel/dramatik yaklaşımları ve haberleştirme mantıkları ile ele almasının ardında, bu eğilimin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Diğer yandan, dönüşüm kapasitesini önemseyerek anlaşılabilirliğe ve yaygınlığa odaklanan kurumsal medya işbirlikleri de editöryal sansür ve pazarlık iddialarının derecesi üzerinde farklı bir tartışma başlatmaktadır. *The New York Times*’ın *Cablegate* belgelerini yayımlamadan önce Washington yönetimiyle paylaştığını ve bazı düzeltmeler konusunda mutabık kalındığını itiraf etmesi (*The*

New York Times, 2010), *The Guardian*'ın deneyimli gazetecisi, *WikiLeaks: Inside Julian Assange's War on Secrecy* (Julian Assange'ın Gizliliğe Karşı Savaşının İçyüzü) kitabının yazarı David Leigh'in Assange'ın gazetecilik ilkelerine amatörlükten öte tehlikeli ve umursamaz bir yaklaşım gösterdiğini açıklaması (Carr, 2011), tartışmanın merkezini yeniden etiğe taşımaktadır.

“Kamusal fayda” prensibinin gazeteciliğin iki temel ilkesine kadar esnediği ve burada durduğu kabulü, “bazı” özgürlüklerin tesisi sırasında “diğerleri”nin teminat altında kalmasından temellenir. Bu iki ilke: bireylerin ve kaynakların hayatının riske atılamaması ile süregelen askeri operasyonların yerlerinin açık edilememesidir. Özellikle birinci ilkenin *Wikileaks* belgelerindeki görünürlüğü eleştirilmeye değerdir. Kurumsal medya ortaklarının editöryal süreçlerinin neyi, ne kadar sansürlediği, resmi *Wikileaks* sitesindeki belgelerin bütününden kontrol edilebilir. Ancak bu durum, “bütün”ün, her türlü ilke ve kuraldan bağımsız bir kontrol merci olduğu algısını doğurursa, bazı özgürlükler diğerlerinin önüne geçmiş olacaktır.

Son olarak *Wikileaks*'in bazı istihbarat servislerinin projesi olduğu, sızıntılarda özellikle belli coğrafyalara ve zamanlamaya önem verildiği, belgelerin altında kimler için fayda doğurabilecek ne gibi amaçlar bulunduğundan bağımsız bir değerlendirme yapılamayacağını savunan eleştirileri hatırlatmak gerekir. Bu eleştirilere en doğru yanıt, *hesap sorma hakkının sadece dünyanın bütün sırlarını ifşa etme kaydıyla kazanılmayacağıdır*. Kasıtlı olarak göz ardı edilen hukuksuzlukların varlığını tespit etmek, *Wikileaks*'in yönlendirilmiş bir enstrüman olduğunu düşündüren haklı bir kaynaktır. Ancak bir konu ya da coğrafyanın içerikte ağırlık kazanması, buradaki kastı tek başına ispat etmemektedir. Bir bilginin kime fayda

sağladığından yola çıkarak tespitler yapmak analitik; ancak her zaman en doğru sonucu vermeyi garantilemeyen bir metottur. Bir sonraki başlıktan itibaren değinilecek Türkiye örnekleri, bu metodun hem doğruluğunu hem yanlışlığını kanıtlayacak boyutta detaylandırılacaktır.

3.2. ‘Vesayet Kırma Misyonu’ Üzerinden Türkiye Örnekleri

Türkiye’de 2007-2013 yılları arasında gündeme gelen sızdırma haberler, enformasyona demokratik bir değer yüklemekteki tartışmalı kapasiteleriyle olduğu kadar, demokratik siyasetin işleyişi üzerindeki yaşamsal etkileriyle de özel bir incelemeyi hak etmektedir. Bu inceleme, toplumsal alandaki yansımalarıyla ilişki kurma yoluyla gazetecilik mesleğinin görevlerini bir “mesleki sorun”dan daha derin olarak ele alma gerekliliğini ortaya koyar. İletişim hak ve yükümlülüklerini sermaye ve iktidar egemenliğinin dışında sivil bir alana yerleştirme idealinden, enformasyonun kamusal işlevinden, gazeteciliğin kendi alanında denetim kurma iktidarını elde etmesine yönelik tasarıdan uzaklaşan seçilmiş örnekler, bu yıllar arasında Türkiye’de gerçekleşmiştir.

Tez kapsamında, “söylenebilir olan”ın kendine bulduğu yeni ve olumlu mecra olarak görülen sızdırma haberler, atfedilen yapıcı nitelikleri belli koşullar altında çürütecek örnek çeşitliliğini de sağlamaktadır. Dördüncü güç tasarısının kendisini hem kuran, hem de yozlaştıran unsur olabileceğini yine bu örnekler göstermektedir. Yozlaştırmaktadır; çünkü gerçekleri perdeleyen kuvvetleri açığa çıkarma görevini radikalleştirme yoluyla ilkesizliği, moral ihlali ve şeffaflık diktasını

haklılaştırma gücüne sahiptir. Eleştirel haber artık ihanettir; sızıntı görüntüler, soruşturma belgeleri, takip tutanakları, ses kayıtları “kahramanlık” ve şeffaflıktır. Bu örneklerin bir kısmında gazeteci toplumsal karşılaşmalara mekân sağlayan, hesaplaşmaların sürekliliğini zorunlu kılacak malzemeler ve anlamlar üreten, iktidar kavgasının saflarına bilfiil katılan yeni bir mesleki tanım kazanmaktadır. Bu tanım içinde tek başına “sızıntı” ile “sızdırma habercilik” arasına keskin bir ayırım koyma zorunluluğu doğmaktadır.

Temsilci ve temsil edilen arasında -seçilmese de- düşünceleri var kıılma kapasitesi taşıyan gazetecilik mesleğinin; temsilin anlamına, toplumsal sorumluluk anlayışına ve kamu yararına ilişkin kendi üzerinden yürüyen tartışmalara verebileceği cevaplar, Türkiye özelinde 2007-2013 yılları arasından seçilen beş örnek olayda aranmıştır. Örnekler; başlangıç tarihi 2007 olarak kabul edilebilecek Ergenekon, Balyoz ve bağlı operasyonlar, 2011 genel seçimleri öncesi CHP genel başkanı Deniz Baykal ve MHP yöneticilerinin özel hayatlarını konu alan skandal siyaseti, Eylül 2011’de sızan “Oslo Görüşmeleri” ses kaydı, Şubat 2013’te yayımlanan İmralı tutanakları ve son olarak Kasım 2013’te cemaat-hükümet cepheleşmesini başka bir boyuta taşıyan 2004 yılına ait MGK belgesidir. Söz konusu örnekleri ortaya çıkaran toplumsal koşullar göz ardı edilmeksizin, gazetecilik adına doğurduğu sonuçlar üzerinde durulacak, olayların tarihsel olarak geriye ve ileriye dönük detaylı siyasi analizi kapsam dışında tutulacaktır.

Örneklerin özel olarak seçilme sebebi, Türkiye’de aktüel olarak yürütülen temel tartışmaları; askeri vesayet, skandal siyaseti, derin devlet, Kürt açılımı ve cemaat mensubiyetini açıklama yönleriyle önem atfedilmesidir. Birbirinden bağlam

olarak kopuk olmayan bu örneklerin kurduğu ilişkisel yapı, siyasi hayatta birinin diğeri üzerinde daima bir “vesayet kırıcı” olarak kullanıldığı iddiasıdır.

Vesayet kavramının kişiyi koruma fikrinden temellenen modern medeni hukuktaki ilk karşılığı, kendisi için iyiyi tercih etme yeteneğine haiz olmayan kişinin, bu yeteneğe sahip bir başka kişinin himayesi altına girerek, onun yerine geçerek işlem yapmasıdır. İdare hukukunda devlet idaresinin bütünlüğünü koruma fikrinden temellenen karşılığı, merkezi idarenin yerinden yönetim birimleri üzerindeki denetim yetkisidir ve medeni hukuktan daha dar bir himaye anlayışını, daha geniş bir özerklik alanını çizer. Sızıntı haberlerin kırıcı etkisiyle donatılmak istenen anlamıyla ise vesayet, bu karşılıklara referans vermekle beraber hukuki bağlam dışında, *siyaset üzerindeki aktif müdahale olanaklarını işaret eder*.

Siyaset bilimi içerisinde genel olarak vesayet kavramının iki yerleşik anlam kazandığı kabul edilebilir. İngilizce’deki *tutelage* kavramına karşılık gelen vesayet, medeni hukuktaki iyiyi tercih etme yoksunluğunu referans teşkil edecek nitelikte süreli bir kontrol mekanizması kurulmasını öngörür. Türk siyasi tarihi içinde çoğunlukla CHP’nin tek-parti dönemini anlatırken bu anlamdan yararlanılmıştır. Kalıcı demokratik bir düzenin tesisinde ekonomik ve kültürel şartları hazırlayan bir geçiş dönemi pratiği olarak nispeten olumlu ve yapıcı bir düzeyi karşılar.⁴⁸

⁴⁸ Duverger’in geçiş dönemi yorumu; “Türkiye örneği, basiretle uygulanan bir tek parti yönetiminin, bir gün gerçek bir demokrasinin kurulmasını mümkün kılacak tek unsur olan yeni bir yönetici sınıfın ve bağımsız bir siyasal elitin, yavaş yavaş ortaya çıkmasına imkân verebileceğini göstermektedir. Acaba bunu genelleştirerek, tek partinin, nazik demokrasi bitkisinin çorak bir toprakta büyümesini sağlayacak geçici bir destek ödevi görebileceğini kabul edebilir miyiz?” şeklindedir (Duverger, 1993:335-364). Diğer örnekler için ayrıca bkz. (Tunçay,1989:10-26), (Tunaya, 1995), (Weiker, 1973).

ABD’li siyaset bilimci Robert A. Dahl’ın kullandığı İngilizce’deki *guardianship* kavramına karşılık gelen anlamıyla vesayet ise, insanların kendi kendini yönetme yeterliğine sahip buldukları varsayımına ve demokrasiye karşı kalıcı bir itirazdır (1993: 63-99). Türkiye’de her iki anlamın iç içe geçerek vesayeti kalıcı bir rejim tipine dönüştürdüğü, kurumsallaşmış mekanizmalar eliyle bu rejimin haklılaştığı yönündeki görüşlere (Köker,2010) yer vermek bu noktada değerlidir. Çünkü 2007-2013 yılları arasında örneklendirilen Türkiye’deki beş sızdırma haber, vesayetin siyasal kültür temelli bir zihniyet kalıbı olarak varlığını, siyaset üzerindeki kontrolünü, aktif müdahalesini ve kurumsallığını kırıncı bir kapasiteyle birbirlerine karşı sunulduğunu düşündürmektedir. Bu sunumun sızdırma haberler eliyle bir demokrasi engelini ortadan mı kaldırdığı, yeni birini inşa mı ettiği sorusu stratejik önemdedir.

Sayılan beş eksen üzerinde cumhuriyet tarihi boyunca süregelen gerilimin; yasama, yürütme ve yargı erkleri üzerinde olduğu kadar basın üzerindeki sonuçları da özgün bir kavramsallaştırma altında irdelenmeyi hak etmektedir. Söz konusu kavramı sızdırma habercilik olarak kabul eden tezin bu son bölümü, örnek beş olayın açtığı tartışmalardan tümevarımsal ilkeler ortaya koymayı, bu ilkelerin durumsallığı üzerine ayrıca tartışmayı amaçlamaktadır. Meslek profesyonelleri ile yapılan görüşmeler de bu ilkeler üzerine odaklanmış, Türkiye özelinde sızdırma haberlerin geçmişinden yola çıkarak nasıl bir gelecek tahayyülünde bulunulabileceğini sorgulamıştır. Görüşmelerde zaman zaman söz konusu örneklerin dışına çıkan gazetecilik pratiklerinin, özgürleştirme ve otoriterlik potansiyeli taşıyan içerikleri de yer bulmuştur. Yüz yüze ve elektronik posta yoluyla görüşme yapılan isimlerin seçiminde; *sızdırma haberleriyle gündeme gelmiş, bu haberlerin hedefinde kalmış,*

yorum ve analizlerinde sızıntıların habercilik yönünü işlemiş ya da bu haberleri editöryal olarak değerlendiren bir mesleki pozisyonda bulunmuş olmaları etkili olmuştur. Buna ek olarak, Türkiye örneklerinin birer “siyasi mühendislik” olarak kullanıldığı görüşüyle tutarlı kalmak adına, ilgili isimlerin seçiminde, bilinen siyasi görüşlerinin tek bir boyutta yoğunlaşmaması kaygısıyla beraber ulaşılabilir olma ölçütü öne çıkmıştır. Söz konusu isimler: Alper Görmüş, Ayşe Çavdar, Barış Pehlivan, Esra Arsan, İsmail Saymaz, Namık Durukan, Ragıp Duran ve görüşlerine ismini kullanmadan yer verilen ulusal düzeyde yayın yapan bir gazetenin Ankara temsilcisidir.

3.2.1. Vesayet Kırıcılığın Askeri Boyutu ve Siyasi Parti Liderliği Üzerindeki İşleyişi

3.2.1.1. ‘Askeri Vesayet’in Kırılması’ Misyonu

Haziran 2007’de, Ümraniye’de bir evde bulunan 27 el bombasıyla başlayan Ergenekon soruşturması; 66’sı tutuklu 275 sanıklı ve 23 iddianameli, beş yıl süren bir davaya dönüşmüştür. “Dalga” adı verilen operasyonlarla ve birleştirilen iddianamelerle genişleyen davanın sanıkları arasında; emekli ve muvazzaf askerler, siyasi parti mensupları, gazeteciler, eski rektörler, yazarlar, yerel yöneticiler, emniyet mensupları, eski milletvekilleri, işadamları, akademisyenler, dernek yöneticileri, sendikacılar ve bir eski genelkurmay başkanı yer almıştır (Ntvmsnbc, 2013). Davayı yürüten mahkemenin Ağustos 2013’te açıkladığı ilk karar ile Ergenekon Terör Örgütü’nün varlığı sabit bulunmuş ve sanıkların tamamına yakını “*cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs*” hükmüyle suçlu

bulunmuştur. Davanın toplumun geniş kesimleri ve yabancı yayın organları tarafından eleştirilen yönü, torba dava süreçleri içine topyekün dâhil edildiği düşünülen isimlerle, “derin devletle hesaplaşma” tasarısı altında, yaygın bir güvensizlik uyandırması ve muhalif eğilimleri cezalandırma yönelimi tesis etmesidir (Bilefsky, 2009; Mert, 2011; Çakırözer, 2012; Miller, 2013; Vela, 2013; Ergin, 2013; Yetkin, 2013; Gürsel, 2013). Bu yönelimi güçlendiren karineler, sürecin siyasi niteliğini belirginleştiren hukuk ihlalleri olarak somutlaşmıştır. Laiklik kaygılarını AK Parti hükümetinin⁴⁹ kurulmasından sonra dillendiren sembol isimlerin evlerine yapılan sabah baskınları, dava sürecinde sanık yapılmayan şüphelilerin telefon konuşmalarının soruşturma sırasında paylaşımı ile özel hayatların kamuoyu önünde teşhiri, somut suçlama getirilmeksizin yapılan gözaltılar, baskınlar sırasında el konulan özel belgelerin, nesnelere, gazetelerde ve internet sayfalarında yer bulması,

⁴⁹ 2001 yılında kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi, parti tüzüğüne kendi resmi kısaltmasını “AK Parti” olarak tanımlaması sebebiyle, tez kapsamında bu kullanım tercih edilmiştir. Partinin baş harflerinin alıntılanarak “AKP” olarak kısaltılması da yaygın olarak kabul görmektedir. “AK Parti” yerine “AKP” kısaltmasının kullanılmasının partiye yönelik bir muhalefet göstergesi olduğu yönünde bir kanaat bulunmaktadır. Tez kapsamındaki “AK Parti” kullanımı bu yönüyle muhaliflik ya da taraftarlık değerlendirilmesinin dışında bir tercihtir.

Partinin iktidara gelmesinden sonra laiklik hassasiyetinin dillendirilmesini gerekli kılan zemin, parti tüzüğü ya da programında yer alan açık bir ifadeden ziyade, parti mensuplarının geçmiş siyasi pozisyonlarına ve söylemlerine dayanmaktadır. Bu dayanak, partinin 2002 yılında tek başına hükümet kurmasından sonra, *devletin akla ve bilim kurallarına göre kurumsallaşması düşüncesinin karşısında duran, dinî kuralların devlet yönetim ve prensiplerinden ayrılmayacağını işaret eden* beyanatlarıyla somutlaşmıştır. 2008 yılında partinin kapanmasına yönelik açılan davanın gerekçesi de *“laikliğe aykırı fiillerin odağı haline gelmek”* olarak gösterilmiştir. Bu gerekçeleri örneklemek, partinin söyleminden uzak *gizli bir ajandayı* takip edip etmediğinin tespit etmek ya da bu konuda bir yargı bildirmek çalışmanın kapsamı dışındadır. Ancak bu bölümde yer verilen örnek olayların tamamının AK Parti hükümeti dönemine ait olması ve “vesayet” başlığı altında ilişkilendirilme gerekçesini daha net vurgulamak amacıyla, muhaliflerinin hangi düşünceden temellendiğini açıklama gerekliliği duyulmuştur.

başka hesaplaşmaların da soruşturulduğu/başka soruşturmalarla hesaplaşıldığı duygusunu kuvvetlendirmiştir.

Ergin'in 6 Ağustos 2013 tarihli yazısında vurguladığı gibi Ergenekon için yargı sürecinin ilk basamağı sonuçlandırıldığında, verilmiş mahkûmiyet kararları, uygulamaları sorunlu görüldüğü için hükümet tarafından kapatma kararı alınmış, görmeye başladığı davalar bitirene kadar iş başında kalacak bir özel yetkili mahkemenin tasarrufları haline gelmiştir. Meşruiyeti, usul hataları, temyiz aşamaları ve bugünlerde (Aralık 2013-Ocak 2014) davanın siyasi bir komplo olduğu gerekçesiyle yeniden yargılama yoluna gidilmesi yönündeki tartışmaların hukuki ve siyasi sonuçları bir süreliğine kenarda tutulursa, yürütülen davanın medyanın kampaşması ve belge sızıntılarının gazetecilere servisi üzerindeki somut sonuçları daha net görülecektir.

Adalet arayışının derin devlet ve askeri vesayeti bitirme üzerine konumlandırılan zeminini kurmakta, hukuk hatalarına aracılık yapma ve müttefik olmakla suçlanan kimi gazetecilik edimlerinin rolü tartışılmaz önemdedir. Bu önemi hatırlatan içeriklerin en belirginini, Ergenekon soruşturması devam ederken *Taraf* gazetesinde Yasemin Çongar, Mehmet Baransu ve Yıldray Oğur imzasıyla 20 Ocak 2010'da yayımlanmaya başlayan bir dizi haberle başlamıştır. "Balyoz Darbe Planı" başlığıyla duyurulan dosyanın içeriği, TSK içerisinde 2002 ve 2003 yıllarında kuvvet komutanları düzeyinde planlı bir darbe girişiminin hazırlık faaliyetini kanıtlamaya yönelik yazışma, sunum, tutanak, toplantı kaydı, günlükler, ses bantları ve özel notlar ile detaylandırılmıştır. Sonraki süreçte sızdırma haberlerle ilgili tartışmalı bir

marka haline gelecek Mehmet Baransu⁵⁰ isminin, dizi haberlerdeki imzalar arasında geçmesi önemlidir. Ergenekon davası öncesi haberlerine aşına olunmayan bir muhabir olan Baransu, Ergenekon davası henüz açılmadan önce soruşturma aşamasında etik, meşru ve hukuki yönü uzun süre sorgulanan haberler yapmıştır. Bu sorgunun temel argümanı, haberlerinin kamuyu aydınlatmayı değil “özel bir görevi” yerine getirmeyi amaçladığı üzerine kurulmuştur.

Baransu'nun dizi haberlerin başlangıç tarihinden on gün sonra, bir valiz içinde, elindeki dokümanları savcılığa teslim etmesiyle, Ergenekon ile zamanlaması ve darbe girişimlerinin yargılanması yönüyle ilintili olarak yorumlanabilecek; ancak içerik yönünden “somut bir girişimin planlı hazırlığını” iddia etmesiyle farklılaşan Balyoz soruşturması başlamıştır. Yargılama sürecinde mahkemece delil olarak kabul edilen verilerin ağırlıklı olarak imzasız elektronik dosyalar olması, tarih ve içerik çelişkilerinin saptanması, sahte dijital veri tartışmasını gerektirmiştir. Sanıkların talep ettiği tanıklıklara başvurulmaması, emir-komuta zincirinde geçen tüm askerlerin cezalandırılma talebi, dava seyri içinde ortaya çıkan lehte delillerin kabul edilmemesi gibi tasarruflar da, davanın tarafsızlık yönünü sorgulamaya açan diğer unsurlar olmuştur (Ergin, 2012; Göktaş, 2013; Tahincioğlu, 2013; Bila, 2013; Çandar, 2012; Tanış, 2013; Başaran, 2012).

363'ü emekli ve muvazzaf asker, 250'si tutuklu 365 sanıklı dava ile cumhuriyet tarihinde bir darbe girişimi ilk kez sivil bir mahkemede yargılanmış, mahkeme verdiği kararlar iddia makamının suçlamalarına büyük ölçüde katılmıştır.

⁵⁰ Mehmet Baransu, kendisiyle görüşme talebimi “Artık bu tip çalışmalarda görüş bildirmedim” beyanı ve zamansızlık gerekçesiyle olumsuz yanıtlamıştır. Kendisi ile ilgili iddialara cevap verdiği röportajları için bakılabilir: (Okur, 2013); (Koçak,2012).

Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya kalkışma iddiası her iki dava için geçerli olsa da, Balyoz davası hukuki olarak darbe suçuna hazırlıktan bir adım ötede bir icra hareketi olarak kabul görmüştür. Ergenekon'dan farklı olarak Yargıtay'daki temyiz aşaması da tamamlanan davada 88 karar bozulmuş, diğer mahkûmiyetler onanmıştır.⁵¹

2007 yılından bugüne uzanan süreçte, her iki dava da, askeri vesayetin sivil otorite üzerindeki gayrimeşru yollardan müdahale eğilimlerini yargılama yönüyle olduğu kadar, bu yargılamanın medyanın kendisi üzerinden yürütülmesi yönüyle de önem taşımıştır. “Askeri vesayet ile hesaplaşma” ideali, sızdırma haberlerin güvenilirlik, doğruluk, kamusal yarar, insan haklarına saygı gibi temel habercilik ilkelerini geride bırakırken, hepsinin önüne tek bir ilke sürmüştür: belgelere dayalı olma. Bu ilke, söz konusu davalar özelinde, gazeteciliği merkeze alan özgün üç tartışma başlığı açmıştır. Bunlar bir kâğıdı belge yapan niteliğin ne olduğu, bir haberin yayımlanmasında “gazetecinin ele geçirmesi” ve “gazeteciye servis

⁵¹ Türkiye tarihinde siyasi, hukuki, askeri ve bürokratik zemindeki radikal sonuçları halen tartışmalı bu dava süreçleri tez kapsamında evetleyici ya da değilleyici olmayan bir dille, olabildiğince özet aktarılmaya çalışılmıştır. Bu çaba bir yanıyla, davaların siyasi niteliği ve çelişkileri kuvvetli görülerek güncel olarak yürütülen yeni bir adil yargılama zemini kazandırılması tartışmalarına dayanmaktadır. Diğer yandan tez sorunsalı bağlamında kapsam, davaların oturduğu zemini kurmakta sızdırma haberlerin ne boyutta kullanıldığını araştırmakla sınırlanmıştır. Bu sınırın neden askeri vesayetin bitirilme tasarısıyla sunulduğunu gerekçelendirmek ve toplumsal algısı açısından dava süreçlerinin anlatımı zorunlu bulunmuştur. Altı yıldır sürmekte olan, çok sayıda iddianameyi birleştiren, sayısız gazete haberi ve köşe yazısına konu olan dava süreçlerinin aktarımında yetersiz kalınacağı kaygısıyla davaların çalışma kapsamının tamamen dışında bırakılmaları düşüncesi kişisel bir tercih olarak ağırlık kazanmasına karşın, sızdırma haberlerle ilgili yazılan bir tezde bu haberlere yer vermemenin daha büyük bir yetersizlik olacağı düşüncesiyle bu karardan dönülmüştür. Gazetecilik mesleği açısından başlattıkları kuramsal tartışmalara yer verebilme amacının kuvveti, bu kararı şekillendirmiştir. Çalışma boyunca geçen “Ergenekon ve Balyoz davaları” ifadesi simgesel bir nitelik taşımakta olup, sadece bu iki davayı değil, bu davalara *bağlı ya da bağlantılı* olarak farklı isimler altında yürüten yargılama süreçlerinin tamamını kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.

edilmesi” farkının doğurduğu sonuçlar ve “basıldıysa doğrudur” efsanesine sızdırma haberlerin ne derece olumsuz bir katkı yarattığıdır.

Altı yıllık süreçte, bu üç tartışma sorusunun sorulmasını gerektiren temel gazetecilik pratikleri, toplumdaki belirgin cepheler arasındaki hesaplaşmanın hukuk davaları zemininde görülmesinde gazetecilik mesleğini bir “müttefik” pozisyonuna taşımıştır. Mesleğin bu pozisyonunu tarif eden *postacılık, fotokopi gazeteciliği, belgeli iftira, bavluculuk, suç yamama, kurye muhabirliği* gibi yeni tanımlamalar, gazetecilere “servis edilen” belgelerin haber değerinde somutlaşmıştır. Özellikle ve sıklıkla haberlerini gazetecilik dışında tanımlamak amacıyla Mehmet Baransu’nun şahsı üzerinde ağırlık kazanan bu tanımlar, zaman zaman farklı gazetecileri de işaret etmiştir. Bu benzetmelerin aslı sebebi, sonradan delil statüsü kazanacak belgelerin bavulla savcılığa iletilmesi olmuştur. Ancak, soruşturma süreçlerinde ele geçirildiği iddia edilen bilgi, belge ve yazışmaların, özel notların, baskın ve arama görüntülerinin, gözaltında alınan ifadelerin ve savunmaların, özel hayat gizliliğini ihlal eden ortam dinlemelerinin ve telefon kayıtlarının sanık avukatlarıyla paylaşılmazken çeşitli yayın organlarına servis edilmesinin de, bu adlandırmalarda payı olmuştur. Söz konusu servisin ardışık ve tekrarlanarak artan içeriğine hâkim olma zorluğu, haberlerin dayanması gereken en temel gerçeklik kriterinin önüne geçmiştir. Basının, Türk siyasi tarihinde meydana gelen tüm askeri müdahalelerle yüzleşme ve hesaplaşma tasarısını meşru kılarken dayandığı belgelerin üretilmiş olduğu yönündeki şüpheler yanlışlanamamıştır. Bu durum gazetecilik mesleğini - sızdırma haberler eliyle- *sadece vesayetle hesaplaşmanın değil sıradaki vesayetleri kurmanın da tarafı* haline getirmiştir.

Sızıntı belgelerin gazeteciler tarafından “ele geçirilmesi” ve onlara “servis edilmesi” arasındaki fark, ikinci bölümde tartışılan belgelerin hukukiliği ve yayımlanma meşruiyetiyle yakından ilgilidir. Kamuoyu vicdanında, gazetecinin kendisi üzerindeki sınırlayıcı mekanizmalar üzerinde denetim iktidarı kurması gerektiğini varsayan kabul, sadece “ele geçirilmiş” belgeleri olurlar. Diğer yandan, sızdırılan belgelerin, zor duruma düştüğü, kişisel ya da dolaylı fayda elde ettiği sanılan kişiler, kurumlar ya da hükümetler tarafından daima servis edildiği de yaygın bir başka kanaattir. Ulusal düzeyde yayın yapan bir gazetenin Ankara temsilcisi⁵² yapılan görüşmede bu kanaati şu sözlerle özetlemiştir:

Hiçbir gazeteci aslında kendisi haber sızdırmaz. Haber her zaman bir şekilde sızar. Bu *Taraf* gazetesinde de böyledir, *Wikileaks*'te de böyledir. Sızdıran kesim hep vardır, gazeteci gidip bir yerden bir dosyayı çalmaz. Onun *networkü*, güven duygusu da çok önemlidir; ama her zaman sızdırmak isteyen bir kesimin kafasında daha büyük bir oyunun parçasıdır (İnalkoç, 2013a).

Aynı gazeteci, gerekli kontrol mekanizması işletilmek kaydıyla sızıntı haberlerin, bu *oyuna alet olmak anlamına gelmeyeceğini* savunmuştur:

Neyin haber olup olmayacağına karar verecek olan, bizim gazetede işlettiğimiz mekanizmadır. Örneğin bu gazete için bahsettiğim mekanizma, muhabirin getirdiği haberin doğruluğu üzerindeki editöryal kontroldür. Haberın şüpheli kısımlarının kontrol edilmesi, teyit alınması, özel hayat sınırının çizilmesidir. İşte bu çok önemli ve yurttaş gazeteciliğinde olmayan bir şey: teyit etme, doğrulama. Haberle söylenti, dedikoduyu, sızıntıyı ayıran şey; bu teyittir. Buradan sonra, yazılmasının bir hesaplaşmaya hizmet edip etmediği gazeteci olarak önemli değil.

⁵² Kendisi ile yapılan yüz yüze görüşmede düşüncelerini daha açık ifade edebilmek amacıyla isminin kullanılmamasını tercih etmiştir. Gazetesinin de kurumsal olarak bu tercihte bulunduğunu eklemiştir. Tezin bundan sonraki kısımlarında okuma kolaylığı sağlanması açısından A.T. kısaltması kullanılmıştır.

Bir muhtıra verilmiş mi sorusu arkasındaki hesaplaşmanın din, laiklik ya da Kürt meselesi olmasından bağımsızdır. Asker hükümete bir mektup yazmış mı? “Darbe yaparım” demiş mi? Bu haberdir. Balyoz Eylem Planı özelinde, orada hükümetin durumu isim bazında konuşulmuşsa, haberdir. Bunun arkasındaki planın, *valizi getirenin düşüncesi* üzerinde durmam. “Burada bir haber var; ama ucu şuna mı dokunuyor?” dersiniz gazetecilikten uzaklaşmaya başlarsınız (İnalcoç, 2013a).

“Peki gazeteciliğin siyasi bir hesaplaşmaya, komploya taraf olması da onu meslekten uzaklaştırmıyor mu?” sorusunun gazetecideki cevabı:

Gazeteci bir taraf ya da alet oluyor mu olmuyor mu sorusu için Balyoz’a bakarsak: Söz konusu seminerler, konuşmalar olmuş mudur? Olduğuna dair kayıtları görüyoruz. Peki bu haberler yapılmaya ortaya çıkacak mıdır? Çıkabilir; ama böyle çıkması işlerine gelmiştir. Hükümetin elindeydi muhtemelen bu bilgiler, bunları doğrudan bir savcıya da verebilirdi; ama *önce bir gazete kullanıldı*. Doğruluğu şaibeli, üretilmiş belgeler meselesi, mağdur edici ve yargılamaya dair önemli bir hukuksuzluktur. Yıllarını tutuklu geçirenlerin içinde bazı isimler var ki, onlar mı darbe yapacaktı sorusunun cevabı “Hayır, başkası.” O halde neden o kişi yıllardır tutuklu, bu ayrı bir tartışma. Ama burada bir girişim var. Bu girişimi çok net ortaya koyan günlükler, deliller var. Detaylarını nereden öğrendik, evet *Taraf* gazetesinden. *Diğerlerini kullanamadıkları için Taraf’ı kullandılar*. Yıllarca bu ülkede *Hürriyet*, bazen *Cumhuriyet* kullanıldı. Şimdilerde ise tetikçi gibi yayınlar yapan gazeteler var (İnalcoç, 2013a).

Bu yayımların örneklediği gazeteciliğin oturduğu bağlamı, gazeteci İsmail Saymaz⁵³, Türkiye’deki son dönem sızdırma haberciliğin uygulanışı ve sonuçları üzerinde tümevarma çabasından ayırık gören isimlerden biridir. Saymaz, her iki dava

⁵³ *Radikal* gazetesi muhabiri ve yazar. *Taraf* gazetesinin yayınladığı ve Ergenekon davasına eklemlenen *AKP ve Gülen’i Bitirme Planı* haberiyle ilişkili olarak dönemin Erzincan başsavcısına yönelen suçlamaların hukuksuzluğunu ve meşruiyetini sorgulayan dizi haberler yapmıştır. Bu haberlerini kitaplaştırdığı günlerde “adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs” ve “gizliliği ihlal” suçlarından hakkında bir dizi dava açılmıştır (*Radikal*, 2010b; Greenslade, 2010). Söz konusu haberleri ile Türkiye Gazeteciler Cemiyeti 2010 Basın Özgürlüğü Ödülü kazanmıştır. Kendi habercilik alanını “hak ihlalleri” olarak tanımlayan Saymaz’ın mağduriyet odaklı haberleri arasında cezaevi koşulları, işçi ölümleri, öğrenci soruşturmaları, polis şiddeti, azınlık hakları önemli yer tutmaktadır. Haber arşivi için yararlanılabilir: (*Radikal*, 2014).

eliyle başlayan süreçte medyanın kendisinin iktidar kavgası saflarına katılırken, sızdırma haberleri birer *enstrümana* dönüştürdüğü görüşündedir. Bu süreçteki sızıntılar ona göre, gazeteciliğin kamu yararı ve halkın haber alma hakkı ölçütlerinin dışındadır:

Türkiye’de 2006-2007 yılından beri bir iktidar mücadelesi var. Bu iktidar mücadelesinin geçmişte saldırgan ve bugün hâkim tarafındaki, emniyet ve yargı ayaklarının üçüncüsü de basındı. Medya TMSF’nin yayınlara el koyması, bazı kanal ve gazetelerin mali yapısına müdahale edilmesi, gazetelerin satılmasını gerektiren şartların oluşması ve devlet televizyonunun iktidar propagandasına aracı kılınması yoluyla dönüştürüldü. Hükümetin medya araçları çeşitlendi, sonuç olarak medyanın kendisi bu iktidar kavgasının saflarına katıldı. Sızdırma gazetecilik tam da burada şu anlamı kazandı: *İktidar kavgasında, yeni iktidar sahiplerinin eski iktidar sahiplerini alt etmek üzere kullandıkları enstrümanlardan biri*. Bu bildiğimiz anlamda klasik sızdırma gazetecilik eyleminin kendisi değildir. Bizdeki son dönem uygulaması ayrıdır. Örneğin *Taraf* gazetesi, ondan önce *Nokta* dergisi şimdi Mehmet Baransu vakasında gördüğümüz şudur: 2007-2008-2009-2010’da devrilmesi gereken bir eski iktidar vardır. O iktidarın devrilmesi adına her türlü bilgi ve belge enforme edilir. *İktidar kavgasında bir taraf kazanır* (İnalkoç, 2013g).

Kendi yaptığı haberlerin araştırmacı çizgisini, mağdura pozitif bir pozisyon biçmek ve mağduriyete odaklanmak olarak tarif eden İsmail Saymaz, bu odaklanmaya hizmet eden sızdırma haberleri olumlayarak çerçevelemektedir. Bu haberlerin yapılışı ile iktidar kavgasının servis haberleri tamamen zıt bir zemindedir:

Gazeteci kendi kendine belge imal edemeyeceğine göre bunu birinden alacaktır. Taraflardan birinden elde etmek zorundadır. Vele ki birinin siyasal bir amacı olsun, sızıntıyı habercilik statüsüne yükseltecek formül teyit edilmesi ve o belge yayımlandığı takdirde aleyhine bir süreç gelişecek kişinin bilgisine başvurulmasıdır. Gazetecinin o belgede yazılanı test etme imkânı yok, bu yüzden temkinli olmalı, sorgulamalı. Bize *tape* diye telefon konuşmasının bir kısmını içeren bir metin sunuluyor. O metin hangi bağlamda konuşulmuş, o telefon kaydı kimle yapılmış, niye yapılmış onun önünü ve arkasını biz bilmiyoruz ve defalarca gazeteciler olarak haber

hevesiyle bu golü yedik biz. Bugün gene yiyor olabiliriz. Bu şekliyle gazetecinin aktif bir eylemliliği yok. Sızdırılacak nesnelerin kendisi önceden zaten tayin edilmiş ve hangi gündeme göre sızdırılacağı belli. *Kamunun olanakları kullanılarak insan haklarının ihlal edildiği bir sürecin kendisi, sızdırma habercilik haline geliyor.* Oysa iktidar kavgası ve sızdırma habercilik aynı şey değildir (İnalıkoç, 2013g).

Bu noktada, İsmail Saymaz'ın iktidar kavgası için özel bir görevle kurulduğunu ima ettiği ve *Taraf'ın öncülü* olarak tanımladığı *Nokta* dergisinin eski genel yayın yönetmeni Alper Görmüş'ün⁵⁴ görüşlerine başvurmak doğru bir kaynak olarak görünmektedir. Görmüş, sızdırılmış belgelerin “kamusal önem” taşıdığı takdirde, servis edilerek *şaibe kazanmadığı* görüşündedir. Ona göre, belgenin yayımlanarak kamusal önem kazanması, “ele geçirme” yoluyla sağlanacak bir gazetecilik başarısından önce gelmektedir. Sızdırma haberleri “ele geçirme/servis edilme” farkı üzerinden nasıl gördüğü sorusuna Görmüş şöyle yanıt vermiştir:

“Ele geçirme”, sızdırma haberciliği “itibarsız” bir şey sanan ya da, işin içinde kendi emekleri olmadığı vehmiyle haberlerine emek ve çaba enjekte etmek isteyen gazetecilerin uydurduğu bir klişeden başka bir şey değildir. Gazeteciliğin oturduğu diyarlarda sızdırma haberler “kamusal önem” ölçütüne vurulup değerlendirilirken, Türkiye’de sızdırma bir haber karşısında sorulan ilk soruların “kime yarıyor?” ya da

⁵⁴ *Türkiye* gazetesi köşe yazarıdır. 2007 yılında genel yayın yönetmenliğini yaptığı *Nokta* dergisi kapağında verilen “2004’te iki darbe atlatmışız” haberi ile Oramiral Özden Örnek’e ait olduğu öne sürülen, bazı generallerin 2004’te askeri darbe yapmayı düşünüp, hazırlık yaptığını belirten günlükleri yayımlamıştır (*Radikal*, 2007). Bu haber öncesindeki “iki tür gazeteci vardır: TSK karşıtları, TSK yandaşları ve sonrasındaki “Genelkurmay’ın 2004’teki STK’larla işbirliği planı” derginin ses getiren üç önemli haberi olmuştur. 13 Nisan 2007’de polis baskını yapılan dergi aynı ay içinde kapanmıştır. Haber üzerine Özden Örnek, Görmüş hakkında iftira ve hakaret davası açmıştır. Görmüş davadan beraat etmiş, o dönem günlükler bir darbe soruşturmasına konu olmamıştır. 2009 yılında Ergenekon soruşturması kapsamında iddianameye giren günlükler, 2010 yılında Ergenekon davasından ayrılmış, 2011 yılında tekrar Ergenekon ve Balyoz ile irtibatlı görülmüş, 2012 yılında günlüklerle ilgili mahkemede Görmüş’ün ifadesine başvurulmuştur. Görmüş, 2012 yılında yazdığı *İmaj ve Hakikat* kitabında günlükler üzerinden TSK’nın imajıyla hakikati arasında uçurum olduğunu savunmuş, aynı yıl TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonu’nda görüşlerine başvurulmuştur. 2008-2013 yılları arasında *Taraf* gazetesinde köşe yazarlığı yapmıştır.

“neden şimdi” olması tesadüf değildir. Ben, *Nokta*’nın Darbe Günlükleri kapağıyla çıktığı sayısına yazdığım “editorial”de bu klişeyle de hesaplaşmak istemiş, Günlükler’i okurun dikkatine sunarken şöyle yazmışım: “*Türk basınının tatsız klişelerinden biri de ‘Ele geçirdik’tir... Ama biz, eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Özden Örnek’in (2003-2005) günlüklerini ‘ele geçirdiğimizi’ iddia etmeyeceğiz...*” “Ele geçirdik, ulaştık” haberciliğinde olan nedir? Bazı haberler aslında “ele geçirilemeyecek” kadar zordur. Ama birileri şu veya bu nedenle, şu veya bu amaçla sözü edilen dosyayı, haberi sözü edilen yayın organına iletir. *Darbe Günlükleri*’nin yayımlanmasını bir gazetecilik başarısı olarak görmeme⁵⁵ nedenim budur (İnalkoç, 2013d).

Bilgi Üniversitesi öğretim üyesi, eski gazeteci Esra Arsan⁵⁶,’ın düşünceleri bu görüşün karşısındadır:

Haberin nasıl ele geçirildiği ve nasıl servis edildiği haberin kendisi kadar önemlidir. Haber, aslında kaynak demektir. Burada, gazetecinin başvurduğu haber kaynağının niteliği, güvenilirliği, doğru bilgi verip vermediği, neden o bilgiyi verdiği (kendi çıkar ilişkileri), neden şimdi verdiği, o haber yayımlandığında kimlerin zarar göreceği, kimlerin bu haberden fayda sağlayacağı gibi konular çok çok önemlidir. Ayrıca, haber hangi medya kanalında yayımlanıyor? Neden o medya seçildi? O medyanın siyasal, ekonomik paralellikleri vs. de haberin aslında neye hizmet ettiğini anlayabilmemiz için önemlidir (İnalkoç, 2013e).

⁵⁵ TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonuna bağlı 28 Şubat alt komisyonunda 4 Ekim 2012 günü görüşlerine başvuru Görmüş, *Nokta* dergisinde günlüklerin yayımlanmasını kast ederek : “Büyük bir gazetecilik olayı değildir günlükler; çünkü sonuçta takdim edilmiştir.” cümlesini kullanmıştır.

Görüşme metninin tamamı için bkz.

http://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/28_subat_alt_komisyonu/28_subat_alt_komisyonu/04.10.2012/Alper%20G%C3%B6rmüş%20BC%20C5%9F-04.10.2012.pdf.

⁵⁶ İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü öğretim üyesi, yazar, eski gazetecidir. Medya ve gazetecilik üzerine *Evrensel* gazetesinde haftalık yazılar yazmaktadır. Türkiye’de son dönem gazeteciliği sızıntı haberler ve dosyalarla yürüyen bir “dezenformasyon savaşı”na benzeten çok sayıda yazı kaleme almıştır. *Evrensel*’deki tüm yazıları için <http://www.evrensel.net/yazar/24.html>, adresinden yararlanılabilir.

Ele geçirme ve servis edilme arasındaki farkın, Ergenekon ve Balyoz davaları özelinde sunulan belgelerin gerçekliği, dolaylı olarak da yapılan gazeteciliğin değeri üzerinde etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İsmail Saymaz bu durumu örneklemekte *Odatv* soruşturmasında altı imzalı olmayan, haber dilinde yazılmış bilgi notlarının dolaşıma girmesini göstermiştir: “Üzerlerinde başlıkları, spotları olan, gazeteci olur da anlamaz diye koyu vurgulanmış, ara başlıklar atılmış metinleri polislerin hazırlayarak dolaşıma soktuğunu gördük. Ve bunlar, elden çıktığı gibi gazetelerde basıldı ve televizyonlarda dolaşıma sokuldu.” Saymaz, bu dolaşımı bir iktidar savaşı olarak gördüğünü, bu savaşın dezenformasyon ile yürüdüğünü söylemektedir:

Sunulan evrakların hangisinin doğru, yanlış ya da sahte olduğunu bilemiyoruz. Doğrularla sahte belgeler birbirine karıştırılmış halde bir mesaj veriliyor. Aynı belgelerle o mesajın dışında bir mesaj vermeye kalkışan mecraya bir daha haber gitmiyor zaten. O belgeler ancak o mesajın verildiği takdirde gidiyor, verilmediği takdirde kapılar kapanıyor (İnalkoç, 2013g).

Odatv.com genel yayın yönetmeni Barış Pehlivan⁵⁷, bu davalar sürecinde medyayı kamplaştıran haberlerin neden gazetecilik olmadığını benzer şekilde açıklamaktadır:

Odatv ve benzeri davalar mahkeme salonlarından önce kamuoyunda, medya aracılığıyla görülüyor. Bunun nedeni, hukuki değil, siyasi dava olmalarıdır. Bize ait

⁵⁷ Ergenekon davası kapsamında görülen, çoğunluğu gazetecilerden oluşan 14 sanıklı *Odatv* davasında tutuksuz yargılanan gazeteci yazardır. Mahkeme tarafından kabul edilen iddianame ile dava kapsamında atılı suçlar arasında “Silahlı terör örgütü kurmak, yönetmek, üye olmak, yardım etmek, halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmek, devletin güvenliğine ilişkin belgeleri temin etmek, açıklanması yasaklanan belgeleri temin etmek, özel hayatın gizliliğini ihlal etmek, kişisel verileri kaydetmek ve adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs etmek” bulunmaktadır (*Radikal*, 2011b). Dava kapsamında 19 ay tutuklu kalmıştır. Bu süreçte kendisi gibi tutuklu *Odatv* haber müdürü Barış Terkoğlu ile *Sızıntı: Wikileaks'te ünlü Türkler* kitabını yazmıştır.

olmayan sahte dokümanlar üzerinden yapılan hukuksuz yargılamanın meşruiyetini ve kamuoyu desteğini sağlamak için medya kullanılmaktadır. Gazetecilik sadece iddiayı yayımlamak değil, iddianın muhatabının ne dediğini de yansıtmaktır. Ama eğer amacınız gerçeğe ulaşmak değil de, siyasi bir operasyona arka çıkmak ve dezenformasyon yapmaksa; *Odatv* davasında olduğu gibi komplocuların hazırladığı sahte dokümanları aynı komplocuların size sızdırmasıyla yayımlarsınız. Bunun adı da gazetecilik olmaz (İnalcoç, 2013b).

Bir belgenin gazeteciye servis edilmesi, temelde onu tek başına sahte ya da kusurlu kılacak yeterli karine değildir. Ancak tüm dikkatin bir vesayetle hesaplaşma hedefinde toplanmasının, o belgeleri *gazetecilik şüphesizliğinin dışında bırakması*, servis edilen belgelerin aslında neye hizmet ettiği sorusunu gerektirmektedir. *Taraf* gazetesini özel bir misyonla kurulmuş siyasi bir projeye benzeten gazeteci yazar Ragıp Duran⁵⁸, sızdırma haberlerin aslında hem ele geçirme hem servis edilmeden farklı bir yerde durduğunu düşünmektedir:

“Sızıntı haber” kavramı ve uygulaması, belge ele geçirme ya da belge servis etmekten farklı bir kavram ve uygulama. “Sızıntı haber”, bir kurumun aslında açıklamaması gereken bir bilgiyi, içeriden birinin dışarıya sızdırması anlamında kullanılıyor. *Haber ele geçirme* ise, muhabirin önemli bir bilgiyi çoğu zaman yasal ve meşru yollarla elde etmesi. *Haber servisi* ise, sızdırmanın bir türü olsa da, propaganda amaçlı ya da rakibi yıpratma amaçlı olarak bir kurumun bazen tüm medya organlarına, bazen de belirli sayıda organa bir bilgi/belge iletmesi. Her üç yöntem de, haberin yazı işlerine gelme/ulaşma yöntemi. Her üçünde de, tayin edici olan bu gelme/ulaşma yöntemi değildir. Esas olan gelen/ulaşan bilginin haber değeri taşıyıp taşımadığıdır (İnalcoç, 2013h).

⁵⁸ Gazeteci, yazar, çevirmen. Uzun yıllar Türkiye’deki çeşitli gazetelerde, *BBC* ve *AFP*’de çalışmış, Fransa’da yayımlanmakta olan *Libération* gazetesinin Türkiye muhabirliğini yapmış ve Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi’nde ders vermiştir. Ağırlıklı olarak medya etiği ve bağımsızlığı üzerine çalışmaktadır. *Taraf* gazetesinin mülkiyetindeki perdeyi, tutum ve politika değişikliklerini, siyasal ve ideolojik düzlemini eleştirdiği yazısı için bakılabilir: (Duran, 2012).

Özellikle Ergenekon ve Balyoz davalarının, sızdırma haberciliği bir belgeler çarpışması haline getirdiğini söylemek mümkündür. Bu çarpışmanın, Türkiye özelinde, sızdırma haberciliğın geleceğini saygın olmayan bir zemine oturtan temel bir sonucu olmuştur. Bu da, herhangi bir dokümanı belge yapan niteliğın ne olduğunu görmeyen “belgeli olan her şeyi doğru kılan” algıdır. Ragıp Duran’a göre:

“Bilgi yayımlandıysa doğrudur” yaklaşımı, bugün son derece yanlış bir yaklaşım. Bu tutum sadece sızdırma haberciliğe değil, genel olarak haberciliğe zarar verir. Bu tutumun kökeninde, gazeteciliğın altın çağında, tüm bilgi ve belgelerin, derin ve ciddi bir şekilde incelenip elendikten sonra, doğruluğu, kamu yararı kesin hale geldikten sonra yayımlanmasını görürüz. Bir haberin “belgeli” olması ilk bakışta evet “kesin gerçek” yargısına varmayı kolaylaştırabilir. Ne var ki, söz konusu belgenin sahte mi gerçek mi olduğu tayin edici.

Bir yayın organı, kendi muhabirlerinin çabaları ile elde etmediği herhangi bir bilgi ya da belge için, yani yayın organına dışarıdan gönderilen bir bilgi/belge için, öncelikle şu temel soruları sorup doğru cevapları vermeli: Bu kaynak, bana bu bilgiyi/belgeyi neden gönderdi? Bu kaynak, söz konusu bilgi/belgenin benim yayın organımda yayımlanmasını neden istiyor? Bu bilgi/belgenin yayımlanması, kamu çıkarı yani yurttaşın aydınlanması dışında başka kesimlere herhangi bir yarar sağlayabilir mi? Zarar verebilir mi? (İnalçoç, 2013h).

Bu yarar-zarar dengesine önemli atfeden Ayşe Çavdar⁵⁹,ın sızdırma haberlerin perdeleme potansiyeline dair görüşleri şöyledir:

Medya, tam da “Bir bilgi basıldıysa doğrudur” efsanesi nedeniyle, *gerçek bilgiyi, ona dair gürültünün arkasına saklama mekanizması* olarak çalışabilir. O gürültünün haber

⁵⁹ Yazar, akademisyen, editördür. Türkiye’nin özellikle 1990 sonrası değişim ve dönüşümünü kentlin kullanımı, burjuvazi ve İslami değerlerin kazandığı yeni zemin üzerinden yorumlayan çalışmaları bulunmaktadır. Editörlüğünü ve yazarlığını yaptığı öne çıkan yayınları arasında *Medya’nın Güvenlik Sektörü Gözetimi: Sınırlar ve İmkânlar*, *Cemil Meriç ve Bu Ülkenin Çocukları*, *Mahremın Göçü*, *Nilüfer Göle’yle Söyleşi* bulunmaktadır. Halen çeşitli üniversitelerde ders vermekte, *Express* dergisinde yazmaktadır.

zannedilmesinin çaresi son tahlilde şeffaflıktır. Bir bilgi basıldıysa doğrudur efsanesine ancak, bilginin kaynağında öğrenilme ve *check edilme* imkânlarının herkese açık tutulmasıyla son verilebilir. Sızdırma haberler ancak, haberi sızdırmaya gerek kalmadığında herkes için faydeli olmaya başlayacaktır. Ama tabii bu kadar idealizmi hiçbir devletten ve kurumundan, ayrıca hiçbir gazeteciden ve gazeteden beklemiyoruz (İnalcoç, 2013f).

Barış Pehlivan ve İsmail Saymaz, “belgeli-kesin gerçek” algısını kuvvetlendirenin, *belgenin tanımsızlığını doğruluğunun önüne geçiren handicap* olduğu noktasında birleşmektedir. Pehlivan’a göre:

Belge fetişizmi öyle bir hâl alabilir ki; gerçeği görmeyi, yorumlamayı, analiz etmeyi engeller. Bu da aslında sızdırmalarda, sızdıranların istediği bir etki olabilir. Manipülasyon, dezenformasyon yapmak isteyen kişi belge bombardımanı ile “kesin gerçek” algısı yaratabilir. Sadece son 10 yıl; “belgeli” denen/görünen birçok haberin aslında yalan olduğunu göstermiştir. Buna örnek olarak; *Taraf* gazetesi arşivleri mükemmel; ama gazetecilik tarihi açısından kirliliği bir hazine sunar (İnalcoç, 2013b).

“Belge”nin tanımsız statüsü için Saymaz şöyle demektedir:

Belge nedir? *Bir nesneyi kâğıttan belgeye yükselten başka konjonktürel ifade biçimleri vardır.* Mesela onun bağlamı olmalı, zamansal bir anlamı olmalı. Bir belgenin okunması, adı geçenlerin görüşlerinin sorulması, tarihsel bir bağlama oturtulması, onu belge yapar. Oysa bizde belge denilen bilgisayar ortamında yazılmış, altında imza olmayan, ne ifade ettiği belli olmayan, taraflarına danışılmamış topar bütünüdür. Dolayısıyla o zaten bir belge değildir. Şu dönemde uygulanan belgeli gazeteciliğe, halkı bir iktidar savaşının tarafı olmaya ikna etmeye çalışan cismin kendisine demeye başladık. Burada belge olduğu iddia edilen, elektronik ortamda yazılmış, tamamen kavganın doğasına uygun şekilde, kavganın tarafları tarafından hazırlanmış, gerçekliği çok kuşkulu “belge” adı verilen nesnelere dolaşıma sokulması söz konusudur. Bu, belgenin manipülasyon haline gelmesi, bağlamından koparılarak, amacına aykırı biçimde kullanılmasıdır. *Tek başına bir belgeyi ortaya atmak, bir gazetecilik faaliyeti değildir* (İnalcoç, 2013g).

“Askeri vesayetin kırılması” söyleminde somutlaşan sızıntı haberlerin açtığı tartışmaları bitirmeden önce, son bir noktanın üzerinde durulacaktır. Ergenekon ve Balyoz davalarının hukuki ve siyasi dayanaklarının analizi, “geniş bir toplumsal güvensizlik tesis ettiği” notu düşülmek kaydıyla kapsam dışında bırakılmıştır. Ancak, bu güvensizliği güçlendiren “*moment seçimi*”nin, sızdırma haberlerin inandırıcılığı üzerinde bir etkisi olup olmadığı sorgulamaya açıktır. Bu sorgu, sızdırma haberlerin statüko üzerindeki kırılcılık potansiyelini belli “momentlerde” özel olarak kullanılmasına bağlamaktadır. Özetle, davaların bir iktidar kavgasından temellendiği kabul edildiği takdirde, *siyasi olarak bir taraf güç anlamında irtifa kaybederken sızdırma haberciliğinin inandırıcılığının arttığı –tam tersi durumda azaldığı-, hukukun da bu “momente” göre harekete geçtiği* söylenebilir mi?

Alper Görmüş, Barış Pehlivan, Esra Arsan ve Ragıp Duran’a yöneltilen bu soruya verilen cevaplar, inandırıcılık değişkeni üzerinde fikren ayrılrsa da bir “moment etkisi”ni kabul etmektedir:

A.Görmüş- Sızdırma haberlerin hukuki sonuç üretip üretmemesini belirleyen parametrelerden birinin “siyasi konjonktür” olduğu muhakkak... Ben de bu nedenle, 2007’de Darbe Günlükleri’ni yayımladıktan sonra bu günlüklerin yargılama konusu olabileceğini düşünmedim. Nitekim tam tersine, dava bana karşı açıldı. Bende, “olabilir, yargılanabilirler” düşüncesi ilk olarak Türkiye’nin geleneksel statükosunun değişmeye başlamasından sonra uyandı. Fakat zaten *gazeteci bu tür belgelerin hukuki sonuç üretmesinden ziyade bir kamuoyu duyarlılığı yaratmasını umar. Hukuki sürecin nasıl bir seyir izleyeceği de önemli ölçüde bu duyarlılık tarafından belirlenir.* (İnalkoç, 2013d).

B. Pehlivan- Bana kalırsa; taraflardan biri güç kaybederken ya da kazanırken sızdırma haberciliğe olan inandırıcılık artmaz ya da azalmaz. Olan; sızdırmanın *trend* olmasıdır. Yenilmek istenen tarafın düşüşüne yarar sağlayacak -yalan da olsa- sızdırmalar servis edilir ve "inandırıcılık" sağlanmaya çalışılır. Ve *bu süreçlerin etkisi hukuki alanda da*

kendini gösteriyorsa ve sızdıranlar hukuk aygıtlarıyla da ilişki içindeyse; evet, hukuk da bu güç değişimine göre kendini hizalar (İnalkoç, 2013b).

E. Arsan- Türkiye'de hem askeri vesayet dönemlerinde, hem de AKP'nin sözde muhafazakâr-demokrat döneminde güç odaklarının denetim ve gözetiminde, *spin doktorlarının* hegemonyasında şekillenen bir habercilik alanı olduğunu düşünüyorum. Hangi haberin kamusal alana yayılacağı hususunda kamu yararından önce, askerin, polisin, yargının, iktidarın, bazı cemaatlerin -döneme göre değişiklik göstermekle beraber- veya büyük şirketlerin çıkarlarının, politik hamlelerinin gözetildiği bir gazetecilik anlayışı yaygın ülkemizde. AKP döneminde, daha çok ordu ve hükümet karşıtı güçlere dönük sızdırma haberlerin kamusal alanda görüldüğünü biliyoruz. Bu anlamda, *siyaset etme biçimi açısından bu bir moment değişkenidir. Ama gazetecilik açısından bakıldığında, etik ve doğru gazetecilik anlamında değerler değişmez (İnalkoç, 2013e).*

R. Duran- *Sızdırma habercilik kimi zaman çok güçlü odakların gücünü artırmak, kimi zaman da güç kaybeden odakların bu düşmeyi önlemek için kullandığı bir yöntem.* İktidar içinde bir ikilik, bir yarılma ya da iktidara rakip yeni bir iktidar adayı ortaya çıktığında, kurala bağlı olmayan Türk hukuk mekanizması, evet söz konusu “moment”e ve güç dengesine göre karar verebiliyor, verdiği de olmuştur (İnalkoç, 2013h).

3.2.1.2. ‘Siyasi Skandal Kurma’ Misyonu

Türkiye’de bir vesayeti kırarken bir başka vesayete hizmet etme görüntüsü çizen sızdırma haberlerin, belgeyi gazetecilikle eşitlerken ürettiği etik dışı zeminlerden biri de *skandal gazeteciliği* olmuştur. “Doğruluk” kriterinin kamusal görünürlük için yeterli bulunması, kişisel yaşantıların gayrimeşru sayılan yönlerinin siyasetin dönüşümünde kullanılmasını kolaylaştırmıştır. 2011 genel seçimleri öncesi bu dönüşüm, Deniz Baykal ve üst düzey MHP üyesi siyasetçiler üzerinde somutlaşmıştır. Söz konusu iki örnek, Türkiye’de siyasal kültürü bir şantaj alanı

olarak kuran kişisel yaşantıların kamusal görünürlüğe kavuştuğu yeni bir olgu değildir. Ancak, Ergenekon ve Balyoz davaları sürecinde internet dolaşımına giren ses kayıtlarının davaların yönünü etkilemekte kullanımına benzer olarak, yakın tarihlerde servis edilen bu görüntülerin de, seçim öncesi siyasi alanın aktörlerinin üretiminde avantaj elde etmekte potansiyel bir araç olarak kullanıldığını söylemek abartılı olmayacaktır. Özel yaşamı konu alan her iki kaydın ayırt edici bir diğer özelliği de, internette dolaşıma girdikten sonra geleneksel yayıncılığın etik sınırlamalarına tabi olmadan, skandal algısını kuvvetlendirecek bir kopyalanma hızına kavuşmasıdır. Bu durumun sızdırma habercilik açısından yorumlanmaya değer yönü, dördüncü güç kavramıyla haklılaşan kamu yararı ekseninin, özel hayatın neden ve nasıl kullanılması gerektiğini belirleyen unsur da sınırsız kılmasıdır. Kamunun bilme hakkı, bilginin özgürce yayılımı, enformasyonun demokratik bir değer kazanma ideali, skandal siyasetini haklılaştırmanın aracı kılınmaktadır. Özellikle yeni teknolojilerin sağladığı teknolojik ortam, gazeteciliğin gizli gerçekleri açığa çıkarma kavrayışının kuvvetini ve siyasetçilerin medyada görünür olma biçimlerini bozarak esnetmektedir. Bu esneklik, iddia ve suçlamalara yer verme kapasitesiyle, ana akım medyanın geleneksel eşik bekçiliği rolünü *by-pass* etmektedir (Castells, 2009:247).

Deniz Baykal'ın 1992 yılında seçildiği CHP Genel Başkanlığı görevinin 2010 yılında bir istifâ ile noktalanması, gizli çekilerek yayımlanan görüntüleri eliyle olmuştur. Baykal ve bir CHP milletvekiline ait olduğu öne sürülen görüntüler, ABD kaynaklı bir video paylaşım sitesinden dolaşıma girdikten kısa süre sonra haber siteleri, bloglar, paylaşım platformları arasında dağılmış, kaynaklara erişimin engellenmesini sağlayan hukuki girişimlerin etkinliği sınırlı kalmıştır. Görüntülerin

kaynağı, nasıl ve kimler tarafından elde edildiği ve dolaşıma sokulduğu üzerine üretilen haberleri, iddiaları ve komplo teorilerini ardında bırakan sonuç; skandalların tehdit ettiği bir siyaset alanını çizme başarısıdır. Bu çizimde görüntülerin içeriğini esas, yayımlanmasını kamusal bir zorunluluk ve “gereğinin yapılması”nı siyasi bir sorumluluk kabul eden yazılı ve görsel basının payını hatırlatmak gerekir. Söz konusu kabul, Baykal’ın uzun başkanlık döneminin sonlanması tasarısını, bir vesayetin kırılma imkânı olarak görme eğilimiyle siyasete yön veren bir skandalın zeminini kurmaktadır. Olağan parti kurultayının iki hafta öncesi kurulan parti içi bir grubun komplosu, parti kurma hazırlığındaki Mustafa Sarıgül’ün tertibi, iktidara yakın cemaat ve tarikatların oyunu, “Ergenekoncu”ların girişimi olarak dillendirilen ihtimaller (Taş, 2012:262), böyle bir eğilimin varlığını kuvvetlendirmiştir.

Köşe yazarları arasında beliren bundan sonra yapılması gerekenlere ilişkin üstü kapalı imâlar, onurlu davranma çağrıları, mağlubiyet çıkarımları⁶⁰, istifadan sonra saygı ve takdir duygularıyla birleşmiştir.⁶¹ Gazeteciliği saygın bir meslek olarak kuran kamunun bilgilendirilme nosyonunu, siyasetçilerin ahlaki davranış ve eylemlerini gözetim altında tutma konumuna taşıması kadar önemli bir başka sonuç; bu nosyonun sızdırma haberler eliyle kurulan komplolara alet olmasıdır. Baykal örneği, bu komploya alet olmamak için olayın “görülmemesi” yönünde bir yayın

⁶⁰ *Hürriyet* yazarları arasında ağırlık kazanan 8 ve 9 Mayıs 2010 tarihli ilgili yazılar için bkz. (Çekirge, 2010); (Bayer, 2010); (Türeñç, 2010); (Hakan, 2010a); (Mengi, 2010); (Altaylı, 2010).

⁶¹ “CHP’ye yapılabilecek en büyük katkı” (Özkök, 2010). “CHP’ye yönelik güven tazelenmesi” (Doğan, 2010). “Kendisini yakışanı yaparak onurunu korudu.” (Can, 2010). “Şimdi Baykal kaset öncesinden daha güçlüdür.” (Tamer, 2010). “Kendine yakışanı yaptı. Eğer bu adımı atmamış olsaydı, kendini küçük düşürecek, partisini daha da perişan edebilecekti.” (Birand, 2010). “Bu kaçınılmaz bir sondu. (...) Sonuç itibarıyla, siyaset kadar çocukları ve torunlarının itibarını da düşünmesi gerekiyordu.” (Babahan, Star,2010). “CHP’nin Onursal Genel Başkanlığı da Baykal’ın çocuklarına, torunlarına gururla bırakabileceği bir övünç madalyasıdır” (Şafak, 2010).

politikası izlemenin dahi, ilerleyen günlerde videonun muhtemel sorumlularını gündemde tutan bir *kaset vesayeti yayıncılığına* dönüşebileceğini göstermiştir.⁶²

2011 genel seçimlerine bir buçuk ay kala MHP'nin iki genel başkan yardımcısıyla ilgili Almanya kaynaklı olarak yayımlandığı iddia edilen gizli çekimlerle başlayan kasetler dizisi, bir muhalefet partisinin tepe yönetiminin seçim öncesi yeniden tasarlanmasına olanak tanımıştır. 27 Nisan 2011'de başlayarak 2 Mayıs, 8 Mayıs, 21 Mayıs tarihlerinde yeni görüntülerle aşamalandırılan yayınlar, sosyal paylaşım ağlarından sırada bekleyen görüntülerle ilgili yapılan şantajlar, tehditler ve istifa talepleriyle çeşitlenmiştir. Oğuzhan Taş'ın *Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları* adlı kitabında⁶³ detaylandırıldığı gibi, bu çeşitliliğin ilk sunum mecrası, *farkliulkuculuk.wordpress.com* adresli blog olmuştur. Görüntülerin MHP'nin mevcut yönetimine muhalif bloglar eliyle kısa sürede yayılmasına ek olarak, erişimin engellenmesi yönlü hukuki yaptırımlar, kurulan yeni bloglar eliyle dizi halinde yayımlanma adımları atılmasını engelleyememiştir. On beş günlük süre içinde “kaset söylemi” içinde adı geçen, yedisi genel başkan yardımcısı, biri genel sekreter olmak

⁶² Ahmet Altan, hem CHP hem MHP'de yaşanan olaylar için bir yıl sonra *kaset vesayeti* tanımını yaparak “politikanın şantajın korkunç baskısı” altına girdiğini söylemiştir (2011). Ancak, o günlerde genel yayın yönetmenliğini yaptığı *Taraf* gazetesinde Baykal olayını “görmeme” yönünde bir yayın politikası izleyeceklerini ilan etmesine karşın (2010), sorumluluk suçlamalarının uzandığı kimi isimleri aklama (AKP ve Gülen cemaati), diğerlerini hedefe taşıma (Doğan ve Koç Grubu) yönlü yorumlar yer bulmuştur. Bu yorumlar arasında Mehmet Baransu'nun 9 Mayıs 2010, 24-25 Mayıs 2011 ve Rasim Ozan Kütahyalı'nın 26-27-28 Mayıs 2011 tarihli yazıları öne çıkmaktadır.

⁶³ Deniz Baykal ve MHP üst yönetimine yönelik kaset süreci, kitabın 7. Bölümünde “Gazeteciliğin Ahlak Siyaseti: İki Skandal, İki Parti” başlığı altında detaylandırılmıştır. Her iki sürecin dolaşım kazandığı zemini anlamak ve bu süreçleri basının aldığı pozisyonlar üzerinden okumakta faydalı bir kaynak olarak görülmüştür.

üzere on üst düzey MHP yöneticisinin görevlerinden ve milletvekili adaylığından istifa etmeleri sonucu doğmuştur.⁶⁴

Kasetlerin yayımlanmasını gerekçelendiren konu başlıkları arasından; 2007 genel seçimlerinde yüzde 8,35 oy alarak meclis dışında kalan MHP'nin 2011 genel seçimlerinde yüzde on barajını geçme şüphesi, olası bir CHP+MHP koalisyonunun görünürlük kazanması ve ülkücüleri sokağa çıkarma niyetinin Devlet Bahçeli'yi saf dışı bırakma yönelimi öne çıkmıştır (Ergin, 2011; Hakan, 2011a; Soner, 2011; Altan, 2011; Ülsever, 2011; Aydıntaşbaş, 2011a). Kasetlerin siyasi figürlerin özel hayat görüntülerine ek olarak parti politikalarıyla çelişen (seçmenler, dini gruplar ve parti siyasetine ait) diyaloglar içermesi, parti içi bir meydan okumadan çıkarak, rekabet zemininde kurulan bir komplo düşüncesini kuvvetlendirmiştir.

Özel yaşamın taşıdığı siyasi değeri, gazeteciliğin sorumluluk anlayışı içinde tanımlayan her iki örneği kapsayan yayın politikalarının gösterdiği, “toplumsal ahlak normlarından sapanları sergileme ve bu kişilerin siyasi sistemden temizlenmesi” (Tumber ve Waisbord, 2004:1091) görevinin gerçekleştiğidir. Bu görevi, sızdırma haberlerin “iktidar egemenliğinin dışında, sivil bir alana ait hak ve yükümlülüklerin taşıyıcısı olma” ideali içinde tanımlamak, her türlü iddia, suçlama ve gayri memnuniyet durumuna skandallar üzerinden bir değer biçerek haklılaşır. *Siyasetçilere ait her türlü sır, kamu yararı ekseninde bilinebilir olma niteliği kazanır.* Böylece “iktidarın üst tabakalarını gizleyen perdelerin açılması gerekliliği bir kez onaylandıktan sonra, iktidar kullanımına ilişkin sırlarla, özel yaşamın konusu olanlar arasında bir ayırım tesis etmek mümkün olamamaktadır” (Thompson, 2000:109-111).

⁶⁴ Söz konusu isimler Osman Çakır, Ümit Şafak, Mehmet Ekici, Cihan Paçacı, Deniz Bölükbaşı, Mehmet Taytak, Recai Yıldırım, Metin Çobanoğlu, İhsan Barutçu, Bülent Didinmez'dir (*Radikal*, 2011c).

Türkiye özelinde bu ayırımın bulanıklaşmasının önüne geçen ve sızdırma haberciliği komplo zeminine taşıyan unsur, kasetin elde edileceği ortamı kurmanın, bu haberlerin birer parçası haline gelmesidir. *Milliyet* gazetesi muhabiri Namık Durukan⁶⁵,ın bu konudaki görüşü şöyledir:

Özel hayat sınırındaki bu haberler bilinçli bir yönelimle medyanın kullanılmasıdır. Birinin birlikteliğinin kamuyu ilgilendirmesinin ardında *siyasette her şey mübah* anlayışı var. Önemli siyasi pozisyondaki bir kişiyi vurmak için en etkili yol olarak önce ortam oluşturuluyor, sonra o ortamdan bir haber çıkarılmaya çalışılıyor (İnalcoç, 2013c).

İsmail Saymaz bu örneklerin iktidar kavgasında özel hayat gizliliğini malzeme yapan sızdırmalar olduğunu, kesin olarak sızdırma habercilikle arasına çizgi çekmek gerektiğini söylemektedir (İnalcoç, 2013g). A.T de benzer bir eğilimdedir:

Özel hayata ait o sızanlar, haber mi, sızıntı mı? Habercilikle ilgisi olan şeyler değil; ama görüyoruz ki Türkiye’de siyasi süreçlere hizmet ediyor, siyasetin dizaynında kullanılıyor. Hiç birinin sorumlularının ortaya çıkarılamaması da, siyasi birer komplo olduklarını düşündürüyor (İnalcoç, 2013a).

İletişim ve gözetim teknolojilerindeki gelişimin özel hayata içkin verilerin kaydedilmesi, işlenmesi ve iletiminde kullanılması, geleneksel gazetecilik ilkelerinin sınırları dışında internet ortamında konumlanması, hızlı haber sunma rekabeti içinde siyasi ve ticari bir değer kazanmasının temel sonuçlar doğurduğu söylenebilir. Bu sonuçlar, sızdırma haberlerin skandalları da dördüncü güç tasarısıyla haklılaştırma

⁶⁵ *Milliyet* gazetesi muhabiri, yazardır. Özel haberlerinin ağırlık merkezi Kürt sorunu ve PKK’dır. “Terör örgütü propagandası yapmak” gerekçesiyle hakkında çok sayıda dava açılmıştır. Körfez Savaşı ve son Irak Savaşı’nı yakından izlemiş, İran, Irak ve Suriye’de Kürtler üzerine çalışmıştır. Şubat 2013’te açılım siyasetini görünür kılan “İmralı Zabıtları” haberini yayımlamıştır. Haber detayı bir sonraki başlık altında incelenmiştir.

yönelimiyle olduğu kadar, onları iktidar mücadelesinin kazanılma ve kaybedilme alanı olarak kullanıma açması açısından önemlidir. Askeri vesayetin kırılmasında kullanılan gerçekliği ve belge niteliği tartışmalı verilerin zihinlerde yarattığı “ilk etki”sini değiştirme zorluğuna benzer biçimde, Türkiye’deki iki örnek, siyasetçilerin vesayet olarak görülen iktidarlarının skandallarla nasıl kurulduğunu gösterir. Prestij ve şöhret gibi sembolik iktidar unsurlarının yeni siyaset sahnesinde kazandıkları öncü konum ve bunların bir kez kaybedilmesi halinde yerine konması “sınırlı kaynaklar” oluşu (Thompson, 2000: 95-103) Türkiye’de *sızdırma haberlerin “bir kez” yazılmaya kolaylıkla hizmet eden doğasıyla* birleşmektedir. Bu birleşimin kamuya özgürlük tanıyan bilgiler üretmenin tamamen dışında, siyasal alana içkin saiklerden beslendiği düşüncesiyle, Ergenekon ve Balyoz davasındaki sızdırma haber pratikleri ve kaset siyaseti aynı başlıkta işlenmiştir. Bu örnekler göstermektedir ki; kasıtlı bir yanıltma, haklı çıkarma, gizemli kılma ve vesayet kırma çerçevesi içinde sunulan haberlerin, toplum için görünür hale gelmesinde malzeme olarak kullanılabilir bir sızdırma habercilik de mümkündür. Bu yönüyle sızdırma haberler, *enformasyona kamusal bir işlev kazandırmaktan çok uzakta bir nosyonu, iktidar mücadelesini perdelerken bu mücadeleye hayat verme görevini başarıyla yerine getirmektedir.*

3.2.2. Vesayet Kırıcılığın Terör Siyaseti Boyutu ve Demokratikleşme Rolü

Demokratikleşme yolu ile terörü çözüm zeminine taşıma iddiası, Türkiye’de 2009 yılından itibaren hükümet eliyle yürütülen bir dizi çalışmanın sırasıyla “Kürt Açılımı”, “Demokratik Açılım”, “Milli Birlik ve Kardeşlik Projesi” adlarıyla

somutlaşmasını ifade etmektedir. Hükümet hazırladığı bildiri ile projenin “başta terör meselesi olmak üzere, tüm etnik grupların, mezhep gruplarının, azınlık gruplarının meselelerini ve ekonomik sorunlarını ele almayı, bu sorun alanlarında iyileştirmeler yapmayı ve sorunları en aza indirmeyi” amaçladığını açıklamıştır. Ancak bildirinin geneline hâkim olan “üniter devletin bölünmezliği” ve “terör sorunu ile Kürt meselesini birbirinden ayırma” vurgusu, “terörü sadece bir güvenlik sorunu olarak görme” eleştirisi, “terör harcamalarının toplam bütçe içindeki payı” ve “dolaylı maddi zararlar”a ilişkin başlıklar, “terör örgütüne taviz verilmediği”, “illegal örgütlerin süreçte muhatap alınmayacağı” benzeri ifadeler, açılımın temelde terör ve Kürt hareketi üzerine kurulduğu düşüncesini haklılaştırmaktadır.⁶⁶ Dört yıllık süreçte açılımı görünür kılan aksiyonlar zaman zaman askıya alınmış ve geri planda tutulmuş, kimi zaman hararetle savunulmuştur. Ancak PKK’nın müzakere yoluyla silahsızlanmasına yönelik sürecin bu dört yılına dair yapılabilecek temel çıkarım; çözümün içeriği ve metodu konusunda toplumun geniş kesimlerinin bilgilendirilmesindeki ve katılımındaki eksikliklerin, *sadece siyasal aktörler üzerinden kurulan* bir açılımı haklılaştırmasıdır. Açılıma kaynaklık eden görüşler, beklentiler, somut adımların takvimi ve muhatapların kimliği üzerindeki belirsizlik, toplumsal mutabakat eksikliğiyle beraber, sürecin kamuoyu tarafında bir “pazarlık” olarak algılanmasına yol açmıştır.

Açılım söylemi, terörle mücadele politikalarının Türk siyasi tarihinde askeri bürokrasi ve siyaset kurumu aktörleri arasındaki belirleyici ağırlığının, genel olarak birinciden yana kurulma geleneğinde bir değişimi ifade etmektedir. Yürütülen

⁶⁶ “Soru ve cevaplarıyla demokratik açılım süreci-Milli birlik ve kardeşlik projesi” başlıklı dökümanın tamamı için bkz. <http://www.akparti.org.tr/acilim220110.pdf>.

hükümet politikası, aslında terör eylemlerinin cumhuriyet tarihinin son çeyreğindeki *temel siyaset yapıcı statüsünü* de sonlandırma rolünü benimsemiştir. Durumun bir “asayiş sorunu” olarak algılanması, dolayısıyla “çözüm”ün de, asayişi bozan “suçlu”ların “güvenlik güçleri” tarafından etkisizleştirilip “adalet”e teslim edilmesi yoluyla gerçekleşeceğine dayanan tespitlerin değişmesi, yeni “barış ve demokrasi kuralları”nı gerektirmektedir (Belge, 2010). Rolünü bu kuralları koymak üzerine tanımlayan hükümetin askeri, istihbari, adli düzenlemeler zemininde yürüttüğü müzakerelerin şeffaflaşmaması, “biten ve başlayan” yeni vesayetlerin bir “ver-al” siyaseti üzerinden kurulmasını tartışmaya açmıştır. Bu algıyı kuvvetlendiren, Kürt hareketinin siyasi ve silahlı kanatlarıyla yapılan müzakerelerin izlediği perdeli süreci aydınlatma niteliğiyle iki sızıntı haber gündeme gelmiştir. Bunlardan ilki, Oslo görüşmeleri, diğeri de İmralı tutanaklarıdır.

Eylül 2011’de Dicle Haber Ajansı’nın internet sitesinde “Görüşmelerin İçyüzü Erdoğan’ı Yakacak” başlığıyla, MİT ve PKK yöneticileri arasında yapıldığı tahmin edilen bir görüşmenin ses kaydı duyurulmuştur.⁶⁷ Görüşmede ana dilde

⁶⁷ Ajans daha sonra, kaydın “sitelerine yapılan bir sanal saldırı sonucu şifrelerin kırılması suretiyle eklendiğini” duyurarak haberini geri almıştır. Kayıta, geçen yıl emekli olan MİT Müsteşar Yardımcısı Afet Güneş, MİT Müsteşar Yardımcısı sıfatıyla bugünün MİT Müsteşarı Hakan Fidan, “Koordinatör Ülke Temsilcisi” olarak bahsedilen İngilizce konuşan arabulucular moderatörlüğünde, iki PKK yöneticisi ile görüşülmektedir. Görüşmenin tarihi ve yeri ile ilgili kayıta bilgi bulunmamakta, sözü edilen olayların tarihleri üzerinden 2010 yılı içerisinde görüşüldüğü çıkarımında bulunmaktadır. Görüşmenin, daha önce Filistin-İsrail barışı için çalışmış İsviçreli bir vakfın koordinasyonunda, ilk toplantısı Oslo’da yapılan temasların bir parçası olduğu öne sürülmüştür (*Taraf*, 14 Eylül 2011).

Ana akım medya, görüşmeleri ağırlıklı olarak ses kaydının sızıntısı üzerinden görmüş, metnin içeriği incelenmemiştir. Köşe yazarları arasında da, görüşmelerin içeriğine değinmeyen: “Bu bir maskaralık, ikiyüzlülüktür; kan gölünden beslenenlere güç vermek içindir” (Çetinkaya, 2011); “Başbakan Erdoğan’ın ‘Arap Baharı’ turuna çıktığı bir sırada kaydın internete düşmesi de dikkat çekici.” (Sazak, 2011); “Beni ilgilendiren, bu kaydın internete düşürülmesindeki zamanlama.” (Altaylı, 2011) yorumlarına ek olarak, katılımcı MİT yetkililerine ve sürecin yürütücüsü olarak hükümete saygınlık kazandıracak: “‘Kirliliği bir pazarlık’ bağlamına girecek (...) tek bir kelime bile etmemişsiniz” (Hakan, 2011b); “(...) Konuşulmayacak olan, üstelik konuşulmayan, konuşulmamış hiçbir şey olmadığı ortaya çıkmıştır.” (Çandar, 2011); “Bu ses kaydında Türkiye Cumhuriyeti ya da MİT’i utandıracak bir unsur

eğitim, özerklik, yerel yönetimlerde yetki artırımı, anayasal düzenleme, seçim barajının düşürülmesi, Abdullah Öcalan'ın muhataplığının meşrulaşması benzeri taleplerin konuşulduğu anlaşılmaktadır. Kayıтта, bu konuda daha önce yapılmış bir dizi görüşmenin varlığını ve sonrasında da sistematik bir iletişim zemini kurulmak istendiğini ifade eden beyanlar geçmektedir.

Açılım sürecinde -muhatapları netliğe kavuşmasa da- silahsızlanma müzakereleri yürütüldüğü bu kayıttan önce de bilinmektedir. Diğer yandan, sızıntının sürecin yönetimi ve *zamanlaması* ile ilgili etik sorunlar doğurması da, siyasi açıdan problemlidir. Ancak bu her iki durumun varlığına karşın, ses kaydının yine de bir şeffaflık sağladığı savunulabilir. Bu savunuya dayanak sağlayan zemin, kamu adına yürütölen bir çözüm sürecine, kamunun katılabilmesi için gereken bilgilenme ihtiyacını karşılayan hizmetin sızıntıyla sağlanmasıdır. Bu nokta, ikinci bölümde üzerinde durulan haber kaynağının hukuk dışı ama meşru olma sorunsalı üzerinde yeniden düşündürmektedir: Sürece katılma gerekliliğinin ve iletişimsel ihtiyacın -manipöle edilmeyecek şekilde- tespiti nasıl yapılacaktır?

Kamuoyu lehine bilgiler içeren, çoğunlukla “devlet sırrı” niteliğiyle bir yozlaşmayı perdeleyen, bilinmesinde ahlaki nedenler bulunan bir belgenin, hem bu nitelikler yönünden tespit edilme ölçütü, hem de elde edilış biçimini yasallıktan uzaklaştıran koşulları belirlemek oldukça problemlidir. Bu problemi, güvenlik sektörü aktörlerini, medyayı denetim altına alma çabası yönünden sıklıkla işleyen Ragıp Duran şöyle yorumlamaktadır:

yok. Fidan ve Güneş, son derece profesyonel.”(Aydıntaşbaş, 2011b) görüşleri yer almıştır. *Taraf* Gazetesi, haberi sürmanşetten görmüş, bir analiz-haberle görüşme metninin tamamına yer vermiştir (2011). *Sözcü*, *Aydınlık* ve *Ortadoğu* gazeteleri, haberleri manşetlerinden görerek “ihamet” ve “pazarlık” söylemleri çerçevesinde sunmuşlardır.

Yayımlanması söz konusu olan bilgi ya da belgenin, bir yayın organı tarafından nasıl ele geçirildiği, bilgi/belgenin doğruluğundan ve kamu çıkarı içerip içermediğinden daha önemli değildir. Devlet, bizatihi yasa koyucu olduğu için, yasaları da kaçınılmaz olarak kendi lehinde oluşturur. Eğer gazetecilik, doğru, kamu çıkarı güden haberleri yayımlamak değil de, “yasanın izin verdiği bilgileri yayımlamak” olarak algılanır ve uygulanırsa, bu durum resmi gazetecilik olur.

Bir yayın kuruluşu, tabi ki ülkede yürürlükte olan yasalara uymak zorundadır. Ancak bu yasalar, yönetim karşıtı olduğu gerekçesiyle, bazı bilgi ve belgelerin yayımlanmasını yasaklıyorsa, gazetecilik bu yasalara (ki böyle bir yasa aslında hukuka, temel insan haklarına ve mevcut çok sayıda uluslararası anlaşmaya aykırıdır) uymak zorunda değildir. Uyarsa, görevini yapamaz hale gelir (İnalkoç, 2013h).

Söz konusu görüşmelerin geleneksel bir yayıncılık ürünü olarak değil, bir haber ajansının internet sitesinin “sanal bir saldırıya uğraması sonucu” ortaya çıkması ve kısa sürede geri çekilmesi, kamu çıkarı güden bir gazetecilik edimi olduğunu düşünmeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca yayından sonra resmi bir yalanlama yapılmamasına karşın, metnin kasıtlı olarak kesildiği, bazı cümlelere müdahale edildiği yönündeki iddialar (Kemal, 2011), şeffaflık çıkarımı yapmadan önce Balyoz davasındaki sahte delil tartışmasını düşünerek üzerinde durulması gereken noktalardandır. Diğer yandan Duran’ın -bu olay özelinde için olmayan-, gazetecinin kamuyu aydınlatacak bilgiye ulaşma sınırını çizen sözleri, söz konusu kaydın ana akım medyanın ilgi alanı dışında kalmasıyla beraber düşündürücü bir nitelik kazanabilir:

Gerçek hukuk devletinde, yurttaşların her tür haber ve bilgiye özgürce ulaşma hakkı, yasal güvence altına alınmıştır. Keza, böyle bir devlet, gazetecilerin kaynaklarını koruma hakkını da tanır. Ve gazetecilerin, yönetim karşıtı olsa bile, hatta bir AİHM içtihadı uyarınca “toplumun çoğunluğunun infialine neden olacaksa bile”, doğru, kamu çıkarı güden bilgi, haber ve belgelerin yayımlanmasına cevaz vermektedir (İnalkoç, 2013h).

Bu kasetten bir buçuk yıl sonra yürütülen açılım sürecinde gelinen bir başka durak, bu kez ana akım medya içerisindeki bir muhabirin çok daha kapsamlı sızıntısıyla belirginleşmiş ve sert bir tepki zemini kazanmıştır. *Milliyet* gazetesinin 28 Şubat 2013 tarihli sürmanşetinde Namık Durukan imzalı “İmralı Zabıtları”⁶⁸ özel haberi yayımlanmıştır. Zabıtlar, silahsızlanmaya yönelik yürütülen çözüm sürecinin kesiştiği pek çok gündem maddesi üzerinde Abdullah Öcalan’ın yaptığı tespit ve öneriden oluşmaktadır. Kimi yorumlarda “İkinci Oslo” nitelemesi kazanan yayının içeriği, Oslo’yla benzer olarak, sürecin yürütülmesi sırasında kamuoyunu bilgilendirmek için herhangi bir strateji geliştirilmemesinden doğan boşluğu doldursa da, Oslo görüşmelerinden farklı bir “gazetecilik faaliyeti” özelliğindedir.

Tutanakların içeriğinde; “rejim değişikliğini, anayasada yeni bir vatandaşlık tanımını ve başkanlık sisteminde AK Parti’nin desteklenmesini” öngören; “Ergenekon yapılanmasının geçmişte kendilerinden beklentileri olduğunu” ve “örgütün AK Parti’nin iktidarı kazanmasında pay sahibi olduğunu” ima eden; “sürecin başarısızlığı halinde bir savaşı” muhtemel gören, “çekilmenin sadece parlamento onayıyla gerçekleşeceğini” bildiren açık ifadeler bulunmaktadır. Bu ifadelerin ağırlığı, politika yapıcı rolü ve merkez gazetelerden birinde, tanınan bir muhabirin imzasıyla çıkmasının sağladığı görünürlük, bu kez medyanın bütününde tutanakların yer bulmasını sağlamıştır. Ancak bu görünürlük, içeriğin

⁶⁸ Abdullah Öcalan’ın, İmralı’da BDP Grup Başkan Vekili Pervin Buldan, İstanbul Milletvekili (o tarihte BDP’nin) Sırrı Süreyya Önder ve Diyarbakır Milletvekili Altan Tan’la yaptığı, bir MİT yetkilisinin de hazır bulunduğu 23 Şubat 2013 tarihli görüşmenin tutanaklarıdır.

yalanlanmamasına rağmen, tutanakların ağırlıklı olarak nasıl sızdırıldığı üzerinde üretilen spekülasyonlarla somutlaşmıştır.⁶⁹

Tutanakların yayımlanması sonrasındaki süreci biçimlendiren siyasal alan, gazetecilik mesleği için kamusal görünürlüğe sahip birkaç önemli başlık açmıştır: Bunlardan ilki; Türkiye’de bir sızıntının gazetecilik faaliyeti içinde tanımlanmasında tutanakların şimdiye kadar verilen tüm örneklerin ötesinde bir konsensüs sağlaması sebebiyle, kendisini haklılaştıran niteliklerin saptanması zorunluluğudur. İkincisi; bu konsensüse karşın, haberin hükümet cephesinden gördüğü eleştirilerin dozu ve ölçüsüyle, Milliyet gazetesi üst yönetimi ve kıdemli köşe yazarlarına uzanan müdahale mekanizmasıdır. Üçüncüsü ise; çözüm yoluyla Türkiye’de demokrasiyi ileri götürme idealindeki bir iradenin, basın özgürlüğünü geri götürecek bir tutum sergilemesi sonucu, gazetecinin barış ya da demokrasi arasında seçim yapmasını talep eden söylemdir. Başlıkların tamamının yanıtı Namık Durukan ile yapılan görüşmede aranmıştır:

⁶⁹ 1 Mart 2013 tarihinde, ulusal gazetelerin tamamına yakını, tutanakların geniş bir siyasi alandaki içeriğinden kendi çizgileriyle örtüşecek kısımları “özetleyen” bir yayın politikası izlemiştir. Ancak köşe yazarları düzeyinde tutanakların ele alınışının “sızdırana” ve “sızıntıya” odaklı olma yönüyle ikiye ayrıldığı söylenebilir. Konunun yaygın bir biçimde işlenmesi sebebiyle, diğer örneklerden farklı olarak bu başlık altında köşe yazarlarının ifadelerini alıntılama yöntemi izlenmemiştir. Ancak sonraki süreçte yürütülen “kim sızdırdı?” tartışmasını bir komplo teorisine dönüştürerek resmin bütününe gözden kaçtığını düşündüren bir yazıdan özellikle bahsetmek doğru olacaktır.

Radikal gazetesi genel yayın yönetmeni Eyüp Can Sağlık, 5 Mart 2013 tarihli yazısına, haberin “barış gazeteciliği” yönünü ve sunum biçimini editöryal anlamda neden tartışmalı bulunduğunu açıklayarak başlamıştır. Kaynağın AK Parti ve MİT olmadığını, BDP’den sızdığını ilk günden beri yazdığını hatırlattıktan sonra, “Şu an itibarıyla BDP yönetiminin vardığı sonuç şu: BDP Genel Merkezi’nde görüşme notları fotokopi makinesinde çoğaltılması için iki kişiye teslim edilmiş. Namık BDP’yi yakından takip eden bir gazeteci olduğu için notların genel merkeze ulaştığını duymuş ve hemen genel merkez binasına gitmiş. Çaycıdan fotokopiciye partide herkesi çok iyi tanıdığı için fotokopi makinesinden bir kopya da kendisi için almak hiç zor olmamış. Sonrası malum” ifadesini kullanmıştır. Sızıntının beşinci günündeki bu yazının önemi, gazetecilik faaliyetini magazinleştiren bir “çaycı/fotokopici” tartışması başlatmasıdır.

Ben herkesin, olayın ve konunun muhatapları dâhil, tartıştığı, konuştuğu bir süreci haberleştirdim. Heyetler gidip geliyor; ama nasıl bir süreçtir, nasıl bir şeye evrilecek, ana teması nedir, süreçte neler oluyor kimse bilmiyordu. Toplumun her kesimi bir hak olarak bunu merak ediyordu ve ciddi soru işaretleri vardı. Bu yüzden belki de birçok gazeteci bu tutanakların peşindeydi. Ama bir şekilde tutanaklar benim elime geçti ve ben bunu değerlendirdim. Bu bir gazetecilik olayıdır. Çünkü insanların kafası netleşti. En azından sürecin nasıl başladığını, önümüzdeki dönemde neler olacağını bize anlattı ve nitekim o gün söylenenlerin pratiğinin bugün ortaya çıktığını görüyoruz. Önümüzdeki süreçte de tutanaklarda geçen sözlerin ne kadar uygulandığı tartışılacak. Bizim yaptığımız habercilikte bir süreç vardı ve süreci anlatan belgeli gazetecilik ile kamu yararı tartışılmaz bir olguydu. O anlamda kimin belgeyi getirdiği, kimin verdiği, taşıdığı hiç önemli değil; sadece benim o belgeye ulaşmak için gösterdiğim çabayı örtüyor (İnalkoç, 2013c).

Bu çabanın hatırlattığı “ele geçirme/servis edilme” ayrımı, İmralı tutanakları özelinde içeriğin önüne geçen bir biçim tartışması başlatmıştır:

Net olarak söylemek gerekir ki, o belge bana servis edilmedi. Ben o belgenin peşindeydim, bir kanal üzerinden bana geleceğini düşünüyordum ve düşündüğüm şekilde bana geldi. Ama servis de edilebilir. Biz gazetecilik yapıyorsak ve o günün şartlarında bir haber değeri varsa, buna gazeteci ulaşmaya çalışır; ama bir şekilde kendisine de gelebilir. Dikkat ederseniz ben bu alanda yıllardır faaliyet gösteriyorum. Benim uzmanlık alanım bu alan, böyle bir haber yapmamdan daha doğal bir şey olamaz. İçeriği boşa çıkarmak için bilinçli olarak çaycıya, fotokopiciye çekmeye çalışıldı. Hâlbuki isterdim ki, içeriği tartışılsın. Düşünün ki, son otuz yılı çatışmalarla geçmiş, yüz yıllık bir sorun var karşımızda. Binlerce insan yaşamını yitirmiş ve içeriğinde bunun çözümüne yönelik tespitler, belirlemeler var. Önümüzdeki süreçte yapılması gerekenler var. Ama bunlar tartışılmıyorsa, çaycıdan, odacıdan, fotokopiciyen aldığım tartışılıyorsa, bu bilinçli olarak saptırmadır (İnalkoç, 2013c).

Bu söylem, sızdırma haberlere sadece ele geçirme/ servis edilme üzerinden bir değer biçilmesinin doğru olmayacağını gösteren bir örnek olarak haklılaşmaktadır. Hatta bu tutanaklar, belgelerin ele geçirilme metotları üzerine muhtemel hikayelerin

dillendirilmesinin bir sansür şekli haline gelmesinin de mümkün olduğunu göstermiştir. A.T.’nin bu konudaki ifadeleri şöyledir:

Milliyet’in yaptığıının çok büyük bir gazetecilik olduğunu düşünüyorum Halk için pırlanta değerindeki bilgiler, çünkü karar verme süreci buna bağlı. Gazeteci olarak benim görevim, kamuoyu olarak siz karar verirken önünüze her türlü bilgiyi koyabilmektir. Öcalan’ın yazdığı mektuplar geçiyor tutanakta. Umarım onlar da sızar, çünkü haberciliktir. Ama hiçbir gazeteci bunu kendisi almayacak, birileri ona verecek ve bir amaçla verecek. Diğer taraftan başka amaçlar da bu tutanakların duyulmasını, tartışılmasını engelleyecek. Hükümetin tutanaklar için yaptığı buydu. Başbakanın böyle bir çıkış yapmasının sebebi, içeriği bastırmak, daha fazla tartışılmasını engellemektir. “Bu gazetecilik midir? Vatan hainliğidir” diyerek diğerlerini korkutmuş oldu (İnalcoç, 2013a).

Benzer şekilde İsmail Saymaz, haber sahibi muhabirin geçmiş gazetecilik faaliyetlerini de hatırlatarak şöyle demiştir:

Tutanaklar kesinlikle gazeteciliktir. Orada bir tartışmalı evrak yok, hemen öncesinde yapılmış bir görüşme var. O görüşmenin kendisi bir tutanağa dönüştürülmüş ve gazeteci bunu kendi çabasıyla temin etmiş, kesinlikle gazeteciliktir. Yayımlayan mecra ve muhabiri de atlamamak gerekir. Yayımlayan gazeteci Türkiye’de otuz yıldır Kürt sorunu üzerine haber yapıyor. Tartışmalı haberleri yok, hep aynı alanda yürümüş ve Milliyet’te yazıyor. Servis edildiyse bile kimse muhabirin kişiliğini bu nedenle tartışmadı. Çoğunluğu oluşturan örneklerden tutanaklar bu yönüyle çok farklıdır. Diğer yayınların içeriği yazamama sebebi de korkudur; çünkü hükümet çok ağır tepki gösterdi (İnalcoç, 2013g).

Söz konusu tepkiyi görünür kılan suçlayıcı dil, tutanakların yayımlanmasından kısa süre sonra başbakan Erdoğan’ın gösterdiği eleştirilerin dozu ve ölçüsüyle muhabire, köşe yazarlarına ve *Milliyet* gazetesinin bütüne yönelmiştir. Siyasetin gazeteciliğin işlevi ve çıktıları üzerinde bir müdahale ve belirlenim hakkı gördüğünü somutlaştıran, başbakan kaynaklı irade beyanlarından birkaçı: “Böyle haber yapamazsınız”, “batsın bu gazetecilik”, “gayri milli yayıncılık”, “sabotaj”,

“medya operasyonu” olmuştur. Haberin gazetecilik başarısını vurgulayan ve bu beyanları eleştiren kıdemli iki *Milliyet* yazarı Hasan Cemal ve Can Dündar’ın⁷⁰ sıradaki yazılarının sansürlendiği ve zorunlu izne çıkarıldıkları yönündeki iddialardan sonra, aynı ay içinde Hasan Cemal gazeteden ayrılmıştır. Birkaç ay sonra da hem Can Dündar’ın görevine son verilmiş, hem de gazetenin bu yazarlar için “savaşığı” söylenen genel yayın yönetmeni Derya Sazak görevinden alınmıştır.

Demokratikleşme iddiasından temellenen bir sürecin, kamusal zeminde tartışılma olanağına kavuşmasına bu şekilde sistemli müdahale edilmesi, bu zeminin haberin sızmaması durumunda sağlanamayacağını düşündürmektedir. Bu müdahalenin biçimi aynı zamanda, bundan sonraki haberlerin ve sızıntıların engellenmesine de yöneliktir. Durukan bu yönelimi; “Süreci sabote ettin dendi, farklı suçlamalar geldi. Başbakan “batsın senin gazeteciliğin” dedi. Bundan sonra bir gazeteci böyle belgeler açıklayabilir; ama yayımlanır mı yayımlanmaz mı ondan emin değilim” diyerek ifade etmiştir (İnalıkoç, 2013c).

Tutanakların açtığı ve “gayri milli yayıncılık” söylemiyle pekişen üçüncü önemli tartışma, gazetecinin barış ve demokrasi arasında seçim yapması şartı üzerine kurulmuştur. Barış ve demokrasiden birinin önceliğini kabul etmek, diğersinin önüne

⁷⁰ Hasan Cemal, tutanakların yayımlanmasından sonra “Barış Olgunlaşmış Durumda, Resmin Bütünü Sakın Ola Gözden Kaçmasın” (2013a) ve “Sayın Başbakan, Tarihin Eli Yine Omzunuzda, Tarih Bazen Yaşarken de Yakalanır!” (2013b) başlıklı iki yazı yazmıştır. Yazılarında tutanakların gazetecilik başarısını kutlamakta ve Başbakan’ı barışı olgunlaştıracak bir süreci yönetmeye davet etmektedir. 2 Mart 2013 tarihli *Milliyet* gazetesindeki son yazısında Başbakan’ın sabotaj benzetmesini eleştirerek kullandığı “Gazete yapmak ayrıdır, devlet yönetmek ayrıdır” cümlesini başbakan birebir alıntıyla kendisini kalemşörlükle suçlamıştır (*Radikal*,2013a).

Can Dündar konuyla ilgili ilk yazısında, tutanakların içeriğinde barış sürecinin başkanlık hazırlığıyla ilişkilendirilmesinin ne kadar problemlili olduğu üzerinde durmuş (2013), bir gün sonraki yazısında Başbakan’ın eleştirilerine “(...) Gazetecilik böyle olmaz. Bu toplum da, o kalıba sığmaz.” Sözleriyle cevap vermiştir. Dört ay sonra işine son verildiğinde *Radikal*’de yaptığı röportajda “Hasan Cemal olayında da, benim atılmamda da, bir telefon geldiğinden eminim” demiştir (Başaran, 2013a).

geçebilecek bir dizi siyasi stratejiyi meşrulaştıracaktır. Açılım süreci, *çözüm aracılığıyla demokrasiyi daha ileri götürme iradesi* olarak sunulsa da bu irade, demokratikleşme tanımı içinde, basın özgürlüğünün sağlayacağı tartışmacı bir zemin üzerinde kurulmayı reddetmiştir. Bu reddi bir hak olarak gören iktidar, tutanakların yayımlanması sonrasındaki tepkilerinde, gazeteciliği izne tabi bir faaliyet olarak kabul ettiklerinin işaretini vermişlerdir. Bu izni haklılaştıran argüman, “barış karşılığında demokrasiden vazgeçmeyen bir basın, milli çıkarları çiğner ve barışı sabote eder” düşüncesini kaynak almaktadır. Söz konusu argümanın “barış karşıtlığı” tanımının, şiddeti haklı gösterici, kışkırtıcı ve cepheleştirici yayın yapmaktan farklı bir anlamda kullanıldığını ve otoriter bir dille kurulduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Açılım özelinde bu dil, sürecin kamuoyu tarafından bilinmez ve duyulmaz olmasını, zor ve saygın bir görevin ifası olarak sunmaktadır.

Demokrasi hedefinden sapıldığı, devlet sıfatıyla taviz niteliğinde bazı sözler verildiği, galip rolü oynandığı üzerindeki kamusal şüpheyeye verilen cevap, şeffaf bir enformasyon akışının tesisi yerine, *demokrasiyi barışın bedeli olarak kabul ettirme* çabası olmuştur. Bu çabanın en görünür olduğu an, tutanakların yayımlanmasından sonradır.

A.T. bu görünürlüğü şöyle anlatmaktadır:

Gerçekten özgür gazeteciler ve basın organları dışında, ana akım medyanın tamamen hükümet etkisi altında olması sebebiyle, tutanaklar yeterince tartışılmadı. Ama haberin hiç ortaya çıkmadığını, yazılmadığını düşünün. En azından şu anda karar vericiler, parti liderleri, genelkurmay başkanı, kuvvet komutanları, başbakan ve cumhurbaşkanı ekipleri, yabancı istihbarat örgütleri, sivil toplum, şehit aileleri, herkes o tutanakları biliyor. Bu ne kadar demokratikleşmeye fayda sağlar belli olmaz.

Sızdırma haberler de iktidarın güç ilişkisine tabi kalabilir. Bu tabiyetin demokratikleşmeye *bir faydası olmaz, iki olmaz, on olmaz, on birde olur*. Bu haberler ne kadar artarsa, demokratik tartışmaya o kadar katkısı olacak. Burada bir tek sorun

var kamuoyu açısından, belki bunlar ortaya çıktığında Kürt sorunu çözülmez hale gelecek. Peki demokrasiye hizmet etmiş mi olacağız, etmemiş mi olacağız? “Aman yeter ki bu iş çözülsün” diyenlerin aksine ben demokrasiye hizmet etmiş olacağımızı düşünüyorum. “Önce demokrasi mi, barış mı?” meselesi de buraya gidiyor. Bence önce demokrasi, her şeyden önce demokrasi. O gelirse barış da gelebilir. Demokrasisiz gelecek barış, belki hem gerçek barış olmayacak, hem de demokrasiye hiçbir katkısı olmayacak diye düşünenlerdenim (İnalıkoç, 2013a).

Oslo görüşmeleri ve İmralı tutanaklarının basına sızması, demokratikleşme yolu ile terörü çözmeye iddiasının içerdiği ve dışladığı unsurların toplumun bilgisi dışında tutulmasıyla, *siyasal aktörlerin kırmayı ve kurmayı planladıkları yeni vesayet biçimleri* olduğunu düşündürmüştür. Terörün yıllara yayılan siyaset yapıcı statüsünü kırma hedefi, barış ve demokrasiye konulan kuralları kamunun katılımı dışında tanımladığı için, her iki sızıntının da kamusal faydasını tartışılmaz düzeyde yükseltmiştir. Bu düzey, sürecin yürütülmesindeki metodun ve gündem maddelerinin, devletin tekeli dışında bir mülkiyeti ve demokratik bir değeri olduğunu düşündürmüştür. Başlattıkları tartışmalar; sızıntıların gazetecilik faaliyeti içinde sayılabilmesi, iktidarın basın üzerindeki müdahale ve denetimini sızıntı haberler için de hak olarak nitelemesi ve gazetecinin “barış mı, demokrasi mi?” tartışmasına taraf olmadan görevini yapabilmesi açısından önem taşımıştır. Gazetecinin görevini “kamunun siyasal süreçlere katılabilmek için bilgilendirilmesi ihtiyacını karşılayan hizmetler üretmesi” olarak niteleyen görüşün de tipik birer örneği olarak, sızıntıların bu hizmetin kapsamını genişletebileceğini düşündürmüşlerdir.

3.2.3. Vesayet Kırıcılığın Cemaat Boyutu ve Hesaplaşma Niteliği

Türkiye’deki haber sızıntılarının sağlayacağı kuramsal tartışmalardan bu bölümde yararlanılan örneklerin seçiminde, iki kriter öne çıkmıştır: Bunlar, *enformasyona demokratik bir değer yüklemekte tartışmalı bir kapasiteye ve demokratik siyasetin işleyişi üzerinde belirgin bir etkiye sahip olmalarıdır*. Her iki kriteri sağladığı düşünülen örnekler arasındaki ilişkisellik ise, hemen her birinin, Türkiye’nin siyasi hayatında “vesayeti bitirme anlatısı” olarak biçimlenmesidir. 28 Kasım 2013 tarihli bir haber, -bu bölümün yazılması aşamasında yayımlanması sebebiyle kullanımı planlanmamasına karşın- her iki kriteri vesayet bağlamında örneklemeyle beraber, *durumsallık* üzerine önemli bir kuramsal başlık açması bakımından tez kapsamına eklenmiştir. Bu başlık, siyasi iktidar mutabakatındaki bir ayrışmanın, hükümet ve cemaat paydaşları arasında bir restleşmeye dönüşürken, bazı bilgilerin paylaşım sınırlarını belirlemesi açısından ele alınmıştır.

Taraf gazetesi sürmanşetinde, 28 Kasım 2013 tarihinde, “Gülen’i bitirme kararı MGK’da alındı” başlıklı bir haber, 25 Ağustos 2004 tarihli MGK kararıyla beraber yayımlanmıştır. Habere göre, “Fethullah Gülen grubunun faaliyetlerine karşı alınması gereken tedbirler” başlığıyla, *cemaate karşı bir eylem planı hazırlanması*, tavsiye kararı olarak hükümete bildirilmiştir (Baransu, 2013a). Bu karar, ilgili faaliyetlerin engellenmesi için ağır yaptırımlar getiren yasal düzenlemeleri gerekli görmektedir. İzleyen günlerde, kararın hükümet eliyle uygulamaya geçtiğini göstermeyi amaçlayan bir dizi haber daha yapılmıştır. Haberin değeri, birkaç eksen üzerinde değerlendirilmeyi zorunlu kılan *durumsallığı* ile yakından ilgilidir.

Haberin yayımlanma tarihi, yakın bir geçmişe kadar muhafazakâr siyasi iktidar üzerinde fiili bir ortaklık ilişkisi kurdukları düşünülen AK Parti hükümeti ve

Fethullah Gülen hareketi arasında, bir cepheleşmenin görünürlüğe kavuştuğu dönemin başlangıcıdır.⁷¹ Bu nedenle, 2004 yılına ait bu kararın bugün ele geçirilme ve yayımlanma tarihlerinin “bilinçli bir tercih” olarak birbiriyle örtüşmediği düşüncesi, -muhabirin kendi açıklamalarından da yola çıkarak- öne çıkmaktadır.

Durumsallığa yönelik ikinci durak, kararda yer alan imzaların sahipleri arasında başbakan ile bir kısmı Ergenekon ve Balyoz davaları kapsamında tutuklu bulunan dönemin kuvvet komutanlarının bulunmasıdır.⁷² Haberin yayımlanması bu

⁷¹ AK Parti hükümeti ile Fethullah Gülen cemaati arasında özellikle bürokrasinin dizaynı üzerinde yetki paylaşımına dayalı bir muhafazakâr koalisyon ortaklığı olduğunu ortaya koyan siyasi bir gelenek mevcuttur. Bu geleneğin *hükümet* ve *cemaat* olarak kırılarak cepheleşmesi, AK Parti hükümetinin dershaneleri özel okullara dönüştürerek kapatmayı öngören bir yasa taslağı hazırlamasıyla başlamıştır. Ayrışmanın dershane zemininde kurulmasının önemi, cemaatin “Hizmet Hareketi” olarak adlandırılmasına kaynaklık eden, yaygın bir okul ve dershane örgütlenmesi ile kökleşerek, finansman ve insan kaynağı sağlamasındadır. Söz konusu örgütlenmenin çözülmesine hizmet edeceği düşünülen yasa tasarısı bu nedenle, gayri resmi bir siyasi koalisyonun da çözülmesi yönünde anlamlar taşımaktadır. Bu çözülme ile, devlet içindeki bürokratik kadroların, öncelikli olarak emniyet ve yargı içerisindeki örgütlenme biçimi tartışma konusu haline gelmiştir. Cemaat ve hükümetin etki alanları, kendilerine bağlı kadroların resmi görev tanımlarında mensubiyetlerini öne çıkarmaları kriteri üzerinden ölçülmeye başlanmıştır. Özellikle istihbari görevdeki bürokratik kadroların görevlerinin sağladığı yetkiler ile, birbirleri üzerinde bu mensubiyetlerin mücadelesini yürüttüğü düşüncesi görünürlük kazanmıştır. (Bu düşüncenin temelini kimi yazarlar 7 Şubat 2012 tarihinde MİT Müsteşarı’nın terörizm ve örgütlü suçlarla ilgilenen bir özel yetkili savcı tarafından ifade vermeye çağırılmasına dayandırmaktadır.) Bu görünümü siyasi bir fikir ayrılığından hukuki bir zemine taşıma çabası, hâkimiyetinin emniyet, yargı ve bakanlıklara uzandığı iddiasıyla şekillenen “paralel bir devlet”in varlığı ve imhasına dayalı söylemlerle kurulmaktadır. Söz konusu söylemlerin kurulmasında, basına kapalı parti buluşmalarından, bakanlar kurulu toplantılarından ve hükümet arşivlerinden sızan kritik bilgi ve belgeler kullanılmıştır.

28 Kasım 2013 tarihli MGK belgesi, hükümet ve cemaat arasındaki üstünlük siyasetinin, tartışmalı belgeler üzerinden kurulacağını gösteren ilk aksiyon olmuştur. Tüm bu ilişkiler ağının uzun bir dipnotla detaylandırılma gerekliliği, *bir cemaatin hükümetle karşı karşıya gelmesinin nasıl ve neden vesayet kırıcı bir nitelik kazandığını* açıklamaya yöneliktir. Haberin durumsallığını vurgulamak amacıyla düşünülen bu notta referans verilmeden, olgular üzerinden bir aktarım yapılması amaçlanmış, haberin yayın tarihinden önceki ve sonraki cemaat-iktidar ilişkilerinin niteliği kapsam dışında tutulmuştur.

⁷² 25 Ağustos 2004 tarihli MGK kararının altında, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök ve dönemin Dışişleri Bakanı Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün yanı sıra, beş bakanın imzası bulunmaktadır. Ek olarak, MGK üyesi kuvvet komutanları Aytaç Yalman, Özden Örnek, İbrahim Fırtına, M. Şener Eruygur da belgeyi imzalamıştır. İlgili kuvvet komutanları arasından Özden Örnek ve İbrahim Fırtına Balyoz davası kapsamında “darbeye eksik teşebbüs” gerekçesiyle mahkum olmuştur. Şener Eruygur, temyiz süreci devam eden Ergenekon davası kapsamında “darbeye teşebbüs etmek” suçlamasıyla yargılanmaktadır.

yönüyle, AK Parti hükümetinin ilgili davaların görülmesi sırasında kullandığı “siyasi vesayetle hesaplaşma” söyleminin kurduğu hukuki süreçlerin meşruiyetini sarsmaktadır. Hükümet hesaplaşma söylemini, askeri vesayetın mağdur ettiğini öne sürdüğü kesimlere yapılan haksızlıkların giderilmesi üzerinden kurmuştur. Bu kesimlerin başında da Fethullah Gülen cemaatinin geldiği bilinmektedir. Ancak aldığı bu resmi karar, hem yürütölen askeri davalara sağladığı dayanak, hem de milli güvenlik siyasetinin cemaati tehdit olarak gören algısının devamlılığı vasıtasıyla, *kurulan söylemle yürütölen siyasetin çeliştiğini* göstermektedir.

Üçüncü olarak, “gizlilik niteliği” bulunan bu MGK belgesinin yayımlanması, başbakanlık, MGK ve MİT tarafından yapılan suç duyuruları üzerine bir savcılık soruşturması başlatmıştır. Bu soruşturmaya kaynaklık eden ulusal güvenlik siyasetinin bilginin paylaşımı üzerindeki iradesi, gazetecilik mesleğinin varoluş nosyonu ile kesişerek bazı *bilgilerin mülkiyet hakkını* tanımlamaktadır.

Durumsallığa dair bu üç temel eksen; siyaset üzerindeki cemaat vesayetini bitirme anlatısının, bu haber özelinde gazetecilik mesleğine gözle görülür bir rol biçtiğini düşündürmektedir. Bu nedenle detaylandırılmıştır.

AK Parti hükümetine ait imzaların bu belgede bulunmasının önemi, hükümetin 2004 yılında cemaatle mücadeleyi bir güvenlik politikası olarak -kendi isteğiyle ya da baskı altında- kabul ettiğini göstermesidir. İlgili kuvvet komutanlarına ait imzaların önemi ise; aynı gazetede 12 Haziran 2009’da yapılan, “AKP ve Gülen’i bitirme planı” haberiyle TSK içerisinde, *hükümet ve cemaatin* faaliyetlerine son verilmesine yönelik bir icra planı hazırlandığının öne sürölmesi, bu plan sebebiyle AK Parti’nin de yürütölen davaya müdahil olmasıdır. Bu haberden dört yıl sonra sızan bu MGK belgesi, hükümetin de cemaat faaliyetlerine yönelik bir eylem planına sahip olduğunu öne sürmektedir. İlk haberin delil olarak kabul edildiği Ergenekon davası sırasında yargılanan TSK mensuplarının bir kısmı, soruşturmaya konu bazı faaliyetlerinin yasal dayanağı olarak 2004 tarihli bu MGK belgesini göstermiştir. Mahkeme, söz konusu kararı Genelkurmay ve başbakanlıktan talep etmiş; ancak ilkinden “gizlilik”, ikincisinden “ilgili” sebebiyle temin edememiş, dolayısıyla kararına esas alamamıştır. İçeriği yalanlanmayan belgenin bugün temin ya da teslim edilmesi, cemaat-hükümet hesaplaşmasında görev alma yönüyle olduğu kadar, süregelen davaların seyrini etkileyebilecek kapasitede görülmesi sebebiyle de önemlidir. Konuyla ilgili Ağustos 2012’de ana muhalefet partisi tarafından verilen ve yanıtlanmamış bir soru önergesi de bulunmaktadır. Detay için *Radikal*’de Ezgi Başaran’ın Ali Özgündüz’le yaptığı 2 Aralık 2013 tarihli söyleşiye bakılabilir.

İlk eksene geri dönüldüğünde, 2004 yılına ait MGK belgesinin yayımlanma zamanını, gazetecilik mesleği açısından problemleri kılın unsurlarla karşılaşılabacaktır. Bu unsurlar, “askeri vesayetın kırılması” söyleminde üzerinde durulan “moment değışkeni”ni bir kez daha hatırlatmaktadır. Birbirlerinin siyasi ortağı olduğu düşünölen yıllarda, aslında bu ortaklığın söylemi ve pratiğinin uyuşmadığını öne süren belge, hükümet ve cemaat arasındaki siyasi ayrışmanın “bir gün gerçekleşmesi ihtimaline karşı” arşivlendiğı ve doğru zamanda ifşa edildiğı kanaatini doğurmaktadır. Belgenin *Taraf* gazetesinde, Mehmet Baransu imzasıyla yayımlanmasının da, muhabirin özellikle Ergenekon ve Balyoz soruşturmaları öncesinde ve sırasında yayımladığı belgelerin temin ya da teslimi sürecinin tartışmalı statüsünü hatırlatmaktadır. Baransu’nun sosyal medyada düştüğü “Daha bavulu açmadım, bu klasördeki belge” notu (*Cumhuriyet*, 2013; *Hürriyet*, 2013), her iki düşünceyi haklılaştırmaktadır. Hükümetin *belgenin yok hükmünde olduğu, hiç uygulanmadığı, askeri vesayetın baskısı altında imzalandığı* yönündeki açıklamalarını yanlışlamaya yönelik haberler aynı muhabir eliyle çeşitlenirken⁷³, sosyal medyaya ikinci bir not düşölmüştür: “Onlar günlük açıklama yaptıkça, klasörü karıştırıp açıklamaları yalanlayan belgeleri yayımlayacağım.”⁷⁴ Bu cümlelerin çerçevesinde, “uygun zamanda yayımlanmak üzere” belge arşivlemenin gazeteciliğın hangi mesleki ilkeleriyle örtüştüğü sorusu haklılık kazanmaktadır.

Esra Arsan bu sorunun cevabına önem atfetmektedir:

⁷³ 30 Kasım 2013 tarihli, “Uygulaması Var” başlıklı haberde: “Yok hükmündedir, uygulanmadı” denen MGK’nın “İrticai Faaliyetlere Karşı Mücadele” kararlarının, imzalandıktan hemen iki ay sonra uygulanmaya başladığı, 2005 ve 2006 yıllarında da devam ettiğine yönelik bir eylem planı haberleştirilmiştir (Baransu, 2013b). 1 ve 2 Aralık 2013 tarihlerinde de eylem planı haberleri devam etmiştir (Baransu 2013c,d).

⁷⁴ Mehmet Baransu, 1 Aralık 2013 tarihinde şahsi twitter hesabına bu notu düştüştür.

Gazeteci, eğer ele geçirdiği bilgiyi belli çıkar çatışmaları doğrultusunda, yayımlanmasında kamu yararı olan zamanda yayımlamaz, çekmecesinde saklar, sonra o çıkar gruplarının, kişilerin yararı doğrultusunda bazen de sadece kendisinin istediği zaman yayımlarsa, o zaman amacı sorgulama hakkımız doğar. Gazeteci, bu haberi neden şimdi yaptı? Neden aslında kamuya öncelikli ve hızlı olarak duyurması gereken zamanda duyurmadı? Bunları etik ve teknik olarak sorma hakkımız olur (İnalcoç, 2013e).

Siyasi süreçlerin aktüel doğasına uyum sağlayacak belgelerin bir klasörde tutulduğunun ve yeri geldikçe yayımlandığının beyan edilmesi, gazetecilik mesleğinin bir hesaplaşmanın fiili tarafı olarak, kavganın doğasına uygun malzemeleri sadece cepheleşmek için ürettiğini düşündürmektedir. İsmail Saymaz, bu şekliyle gazeteciliğe görev tanımı yapanların, aynı zamanda neyin, ne zaman bilinmesi gerektiğine karar verdiğini söylemektedir. Buradaki gerçek gazetecilik görevi kendisine göre, “belgenin bilinmesinin neden bugün ve bu şekilde istenildiğini bulmaktır”:

Ben şu an, sızdırma gazeteciliğin iktidar savaşında kullanılan bir kavga-saldırı yöntemi olduğunu düşünüyorum. Şu anda bu ülkede sızdırma gazetecilik denen eylem, iktidar kavgasının bir yöntemidir ve bu eylemde gazeteci aktif bir unsur değildir, edilgendir. Kavgayı uygun bir araç olarak önceden yaratılmıştır. Kime neyin verileceği, o belgenin nerede yayımlanacağı bellidir. Yayımlanmaması halinde oraya verilmeyecektir zaten, bu planlanmıştır. İktidar savaşında kullanılan sızdırma haberciliğin başarısı, onu aktaran gazeteciye, o yayın organına ait değildir. O kavganın tarafına aittir. Gerçek gazetecilik, bu belge dolaşımına dâhil olmaz. Bu belge dolaşım sürecinin nasıl gerçekleştirildiğini araştırır. *Bu mecrada gazetecilik işleyecekse bunun aktarılması değil, aktaranların bunu nasıl gerçekleştirdiğinin aranmasında işlemelidir* (İnalcoç, 2013g).

Yapılan haberler bu yönüyle, kamusal bir işlevi yerine getirme, bilgilendirme, siyasal süreçlere katılım sağlama, bilgiye özgürlük tanıma gibi gazetecilik ideallerinin tamamen dışına çıkarak, siyasi ve ticari birer malzeme niteliği

kazanmaktadır. Böylece sızdırma haberler en büyük kazanımını; *yalanlanamayan belgelerle, bilgi monopolünü kırıyor, iktidarı sınırlıyor ve demokrasiyi güçlendiriyor gibi görünürken, ne zaman ve neden kullanıldığına dair verilen kararları saklayabilmesinden* elde etmektedir.

MGK belgesinin durumsallığı üzerindeki ikinci eksen, hükümetin 2004 yılında imza attığı belge ile, 2013 yılına kadar yürüttüğü siyasetin özü ve söylemi arasında fark olduğunu düşündürmesidir. İktidarı süresince askeri vesayetin sonlanması ve siyaset makamının sivilleşmesini yüksek sesle savunan hükümetin, bu amaçla atılan adımları kendi “sağlam duruşunda” haklılaştıran bir siyasi söylemi olmuştur:

(...)Türkiye’de sivil siyasetin güç kazanması, siyasetin ve asker-sivil ilişkilerinin normalleşmesi, iktidarımızın öncelikli meselesidir. (...) 2003 sonrasında gündeme getirilen darbe planları ve hazırlıklarıyla ilgili somut bilgiler, belgeler, iddialar yargıya ulaştığında, savcılarımız ve hâkimlerimiz üzerlerine düşeni cesaretle yapmışlar, iddianameleri hazırlayıp davaları görmeye başlamışlardır. Bizim hükümet olarak bu süreçte yaptığımız, yargının işleyişini kolaylaştıracak imkânları sağlamaktan ibarettir.

Bilindiği gibi müdahale dönemlerinde sadece siyasi iktidarlar değil, toplumun farklı kesimleri de hedefe konulmakta, etkisizleştirilmeye çalışılmakta, bir tehdit ve tehlike olarak konumlandırılmaktadır. (...) *İmkânlarını ve zamanlarını ülkemizin sosyal sorunlarının giderilmesine hasreden, manevi çalışmalar yürüten grup, camia ve kanaat önderlerinin geniş halk kesimlerini koruma duygusuyla ve sorumluluk hissiyatıyla ortaya koydukları söylemler, kesinlikle postmodern darbe sürecinin bir parçası olarak yaftalanamaz.* Nitekim bu kesimler gerek yaşadıkları haksızlıklarla, gerek uğradıkları takibat ve yargılamalarla, bu sürecin mağduru durumuna düşmüşlerdir. AK Parti iktidarının yürüttüğü demokratikleşme çabaları, bir yönüyle de geçmişte mağdur edilen tüm toplum kesimlerinin yaşadığı haksızlıkları gidermeye yönelik olmuştur.⁷⁵

⁷⁵ Başbakan Erdoğan’ın TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonu’nun sorularına 27 Kasım 2012’de verdiği yazılı cevaptan alınmıştır (*Hürriyet*, 2012).

Demokrasiden hiçbir koşul altında taviz verilmediğini parti tabanına ve kamuoyuna ilan eden bu cevap, MGK kararının *Taraf*'ta yayımlanmasından bir yıl önce verilmiştir. Askeri vesayetın karşısındaki siyasi duruşu, saygın ve cesur bir zeminde kuran bu söylemlerin işaret ettiği mağduriyetler, belgenin yayımlanması ile belirsiz bir statü kazanmıştır. Belirsizliği sonlandırmak amacıyla hükümetin getirdiği açıklamalar, iki başlık altında ayrılabilir. İlki, belgenin neden imzalandığı ya da ne anlama geldiğini savunma maksadıyla çeşitli makamlardan yapılan: “Yok hükmünde kabul edilmiş, hiçbir işlem yapılmamıştır”, “Konjonktür kararı”, “Tavsiyeydi, uygulanmadı” açıklamalarıdır (*Radikal*, 2013c). İkincisi ise, gazeteciliğin bu belgeyi yayımlama hakkı ve özgürlüğü üzerinden yapılan: “Devletin mahremini ifşa etmek özgürlük değil, vatana ihanettir”, “Gazetecilik değil, edepsizliktir” yönündeki sözlerdir (*Radikal*, 2013d).

2004 yılında imzalanan belgenin, 2013 yılına kadar yürütülen siyasetin özü ve söylemi arasında bir fark doğurduğuna tezin bu bölümünde yer verilmesindeki amaç; siyasi bir çelişkiyi ortaya koymanın dışındadır. Siyasi iktidarın vaat ya da bildirimleriyle uyuşmayan bir ajandayı takip etmesi, bu ajandayı söylemleri ya da yürüttüğü siyasal iletişim stratejileriyle perdelemesi ve bu sırada üçüncü kişiler için doğan mağdur edici edimlerinin hukuki ve siyasi sonuçlarından sorumlu olması, disiplinlerarası ve özellikle siyasal etik içinde kalan araştırma konularıdır. Dolayısıyla belgenin yayımlanmasından sonra, hükümetin neden imzalandığı ya da imzaların ne anlama geldiğini savunma maksadıyla yaptığı açıklamaların doğruluğu, inandırıcılığı ve siyasi sonuçları da, bu araştırma konularının inceleme alanında kalmaktadır. Siyasetin özü ve söylemi arasındaki ayrışmaya tez kapsamında buraya kadar yer verilmesinin aslı sebebi ise, hükümetin daha çok ikinci başlık altında

sayılan açıklamalarıyla ilgilidir. “*Haberin yayımlanması, gazetecilik faaliyetinin dışında, siyasi süreçlerin aktüel kavgasına malzeme sağlayan bir zeminde kurulsadahi, bazı koşullar altında kamusal sonuçlar doğurabilir mi?*” sorusunun yanıtını aramak, bu yanıtta özgürlük ve ihanet kavramları üzerinden bakma amacı güdülmektedir. Daha net bir soruyla, bir haberin yayımlanmasındaki perdeli amaç, belgenin niteliği ve bilinmesi yönündeki gerekliliği gölgelemekte midir? Yapılan görüşmelerin hemen hepsinde -doğrudan bu belge özelinde olmasada- bu soru öne çıkmıştır.⁷⁶

Barış Pehlivan, yayımlanma amacının bilgi gerçek olsa da gazeteciyi siyasi bir hesaplaşmaya alet edebileceği noktada, meslek ilkelerini işletmeyi önermektedir:

Biz gazeteciler, sadece hakikatin peşinde olmak için mücadele ederiz. Bu mücadele sırasında eğer edindiğimiz bir belge gerçekse haberdir, hukuk ve basın ilkeleri gözetilerek yayımlanması gerekir. Ancak bu belgeyi yayımlarken bir erkler savaşının, çıkar çatışmasının maşası haline gelmememiz gerekir. Belgenin muhatabına da söz vermeniz, onun yanıtını da sayfaya taşımanız lazım. Özetle *haberi yayımlama saikiniz sadece ve sadece gerçeğe olan tutkunuz olmalıdır* (İnalıkoç, 2013b).

Alper Görmüş, belgenin kamusal önemi olduğu müddetçe gerilerde hangi amacı taşıdığıın esas olmadığı görüşündedir:

Bazı bilgiler ya da belgeler, gazetecilerin kendi çabalarıyla ulaşamayacakları bir yerlerde dururlar. Sonra günün birinde o bilgi ya da belgeye erişimi olan biri ya da birileri şu ya da bu nedenle; şu ya da bu amaçla, hatta belki de şahsi çıkarları

⁷⁶ Görüşmelerde, metinde açık olarak belirtilmediği sürece, sorular doğrudan belli bir olay ya da belge üzerinden sorulmamıştır. Türkiye’de son yıllarda öne çıkan örneklerden tümevarımsal olarak çıkarılabilecek sorular tercih edilmiştir. Görüşmelerin çoğunluğu MGK belgesinin yayımlanmasından önce yapıldığından, “belgenin yayımındaki gizli amacın bilinmesini ne kadar gölgeleyeceği” sorusuna verilen cevaplar, bu yayın özelinde verilmemiştir. Tezin bu kısmında kullanımı kişisel olarak tercih edilmiştir.

nedeniyle, onları bir gazeteciye ya da gazetecilere ulaştırır. Yani “amaç” keyfiyeti, sızdırma haberciliğin kaçınılmaz bir parçasıdır. Burada gazeteci için ölçü, haberin sızdırılmasının ardındaki “amaç”ın ulvî ya da süflî olması değil, onun gerçekliği ve kamusal önemidir. Bence sızdırma habercilikte ölçü, sızdırılan bilgi ve belgelerin gerçek olup olmadıklarıdır. Yayımlandığı mecranın “bilinir” olması kaydıyla, nerede ve nasıl yayımlandığının bir önemi yoktur (İnalıkoç, 2013d).

Ragıp Duran da benzer olarak, belgenin doğruluğunun ve kamusal yararının ona haber değeri kazandırdığını ifade ederken “güvenilir, dengeli ve çok boyutlu” olma şerhini düşmektedir:

Gazetecilikte, bilgi-belge yayımlamanın temel kıstası haber değeridir. Tabi ki, söz konusu bilgi ya da belgenin doğru olması da şarttır. Ayrıca yayın konusu olan bilgi-belgenin kamu yararına olması da haber değerini artıran bir ölçüdür. Amerikan *The New York Times* gazetesinin logosu “**All the News That's Fit to Print,**” (Basılmaya değer tüm haberler) der. Tabi hangi haberin basılmaya değer olup olmadığı büyük ölçüde öznel bir tercihtir. Genel yayın politikası ve haber değeri anlayışına bağlıdır. Bir haberin yayımlanma amacı da, kaçınılmaz olarak haber değeri ölçütlerinden biri olabilir. Amaç, eğer haber doğru ve kamu çıkarına hizmet ediyorsa, haberin niteliğini ve kamu yararını bence gölgelemez. Çünkü *yazı işleri, bir haberi yayımlayıp yayımlamama kararı verirken, esas olarak “Yayımlanırsa ne amaca hizmet etmiş oluruz?” gibi bir soru sormaz, sormamalı.* Tek amaç, doğru, inanılır, güvenilir, dengeli, çok boyutlu ve kamu yararı içeren bilgileri okura ulaştırmak olmalıdır (İnalıkoç, 2013h).

Ayşe Çavdar, belgenin “bilinmesi yönündeki gereklilik”i bilginin doğası gereği bir durum olarak görmekte; “Demokrasilerde devlete ilişkin her şey kamuyu ilgilendirir. Kamuyu ilgilendiren her şeyin de, kamu tarafından bilinmesi gerekir. *Kimse bilmiyorsa bile bilinirliğe açık olmalıdır*” demektedir (İnalıkoç, 2013f). Bilinirliğe açık olma, 2004 tarihli MGK belgesinin “gizlilik” niteliğiyle sahip olduğu üçüncü durumsallık eksenini işaret etmektedir. Devlet çıkarı, ulusal güvenlik ve kamudan saklanan sırların gazetecilik mesleği ile kesişen sınırı nedir?

MGK belgesinin *Taraf*'ta yayımlanmasından hemen sonra, Başbakanlık, Milli İstihbarat Teşkilatı ve Milli Güvenlik Kurulu, gazete hakkında ayrı ayrı suç duyurusunda bulunmuş, savcılık soruşturması başlatılmıştır. Gazete haberlerinden soruşturmanın TCK'nın "Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk" başlığı altında düzenlenen "Devletin güvenliğine ve siyasi yararlarına ilişkin bilgileri açıklama" maddesi üzerinden yürütülmekte olduğu anlaşılmaktadır.⁷⁷ Bu başlık altında düzenlenen suçların tamamına yakını, "*Devletin güvenliği veya iç veya dış siyasi yararları itibariyle gizli kalması gereken bilgiler*" cümlesinin kullanımıyla kurulmuştur. Tanımın muğlaklığı, ikinci bölümde üzerinde durulduğu gibi, ulusal güvenlik siyasetini *gerçeklikten ziyade algılamaya yönelik* "sınırsız" bir zemin üzerinde kurmaktadır. Bu zeminde, güvenlik politikalarının her zaman yasal ve meşru faaliyetlerden oluşmaması sebebiyle devlet/hükümet eliyle gizlice gerçekleştirilmesi meşrulaşırken, paylaşılacak bilginin miktarı da medyaya hareket olanağı "tanıyan" ölçü olmaktadır. MGK belgesi örneği, bu ölçünün gazeteciler için casusluk tanımıyla eşdeğer bir cezalandırma eşiğinde olduğunu göstermektedir.

Siyasi tarih, "Devletin iç ve dış siyasi yararları" kavramı kadar, MGK kararlarının gizlilik niteliğinin de durumsal olduğunu göstermektedir. "Çok gizli" olarak sınıflandırılan belgelerin yayımlanması, çoğunlukla siyasi "yarar" ve "zarar" ölçütünü, belgelerin hangi bağlamda sunulduğuyla kazanmaktadır. *Taraf* gazetesinin sızdırdığı MGK haberine cevaben, kararların aslında hiçbir somut uygulamaya dönüşmediğini ispat etmeye yönelik, hükümete yakın olarak bilinen yayın

⁷⁷ 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 329.maddesidir. Bazı gazetelerde soruşturmanın bu maddeye ek olarak, 327 sayılı "Devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etme", 328 sayılı "Siyasal veya askeri casusluk" ve 336 sayılı "Yasaklanan bilgileri açıklama" maddeleri üzerinden de yürütüldüğü yazılmıştır (*Cumhuriyet*, 2013b), (*Sabah*,2014), (*Radikal*, 2013b).

organlarında cevap niteliğinde haberler yapılmıştır.⁷⁸ Bu haberlere dayanak olan “gizli” damgalı bakanlar kurulu kararları ve genelgelerin hukuki süreçlere konu olmaması için yayımlarından bir gün önce gizliliklerinin kaldırıldığı iddia edilmektedir.⁷⁹ Bu tablo, “devletin iç ve dış siyasal yararlarının”, hangi belgelerin, hangi bağlamda “gizlilik” niteliği taşıması gerektiği üzerindeki *bilgi tekeli* anlamına geldiğini göstermektedir. Gazeteciden, bu tekeli “kamu yararı için” koruyan, “gerektiğinde” yine kamu yararı için kıran bir mekanizmanın üyesi olması beklenmektedir. Bu tekeli kırıyormuş gibi görünen sızdırma haberler, soyut “siyasal yararlar”ın sergilenmesi için açtığı alana, demokratikleşme ve şeffaflık anlatısına sahip yeni vesayetleri koymaktadır.

The Guardian editörü Simon Jenkins’in *Wikileaks* diplomatik yazışmaları sırasında yaptığı bir hatırlatma, devletin gizlilik çıkarı ile gazetecinin şeffaflık görevi arasına net bir çizgi çekmektedir: “Sırları korumak hükümetlerin işidir, gazetecilerin değil” (Jenkins, 2010). Ancak “bazı sırları” afişe etmenin başlı başına bir başka sırta ortak olmak anlamına gelmesi de, aynı şekilde gazetecinin görev tanımının dışında kalmalıdır. Hem sızdırma haberlerin doğasını, hem de gazeteciliğin kurucu ideolojik işlevini “sır ifşası” üzerine kurmaya çalışan bu örneklerin uzaklaştırdığı kamusal yararın yeniden tesisi, sırların nasıl dolaşım sürecine girdiğini araştırmakla başlayabilir. Bu araştırma, tanımlandığı alan üzerinde denetim kurma iktidarını sağlayan bir gazetecilik tanımı bularak gerçek bir “vesayet kırıcı” nitelik kazanabilir.

⁷⁸ “O MGK Kararlarının Altını Boşaltan Plan” (*Takvim*, 2013). “Bütün Takipleri Erdoğan Kaldırdı” (*Star*, 2013). “Bir Devri Tasfiye Eden İmza” (Selvi, 2013).

⁷⁹ “İşte Paralel Devlet Uygulaması.” (Baransu, 2013e).

Türkiye ve dünya örnekleri arasından öne çıkan sızdırma haberlerin bu bölümde detaylandırılmasındaki amaç, sızıntıları kuramsal tartışma zeminlerine oturtmak olmuştur. Sızıntıların “habercilik” sayılmasını sağlayacak koşullara, tüme varabilmek ve öngörülerin geçerlilik koşullarını tayin edebilmek amacıyla, yakından bakılmıştır. Gazetecilik mesleğinin, bilgiyi kamusal tartışma alanına yayma becerisinin kavuştuğu beş ayrı görünüm, sızdırma haberciliğin “geçerlilik” koşullarını saptamanın kolay olmadığını göstermiştir. Bu zorluğun başlıca sebebi; sızdırma haberlerin iktidarı sınırlamaya, demokrasiyi güçlendirmeye ve bilgi monopolünü kırmaya “*en yakın gibi*” durduğu anda, bir siyasi hesaplaşmanın belge dolaşım yöntemi olarak kullanıldığının anlaşılması ile “*en uzağa*” taşınmasındadır. *Yakınlık-uzaklık* ölçütünü belirleyebilmek amacıyla, tartışma belli eksenler üzerinde yürütülmeye çalışılmıştır. Bu eksenler; sızıntı belgelerin elde edilmesindeki “meşruiyet ve hukukilik problemi”, “özgürleştirme ve otoriterleştirme potansiyeli”, “gazetecilerin belge ele geçirmesi ve kendilerine servis edilmesi arasındaki fark”, yayımlanmasındaki “moment sorunu”, “arkasındaki gizli amacın bilinme gerekliliğini ne kadar gölgeleyeceği”, devlet sırlarıyla kesişen sınırı ve yarattığı “belgeli kesin gerçek” algısı olmuştur. Her bir eksen, her bir örnek özelinde, “yakınlık” potansiyeli ve “uzaklık” riski taşıdığını ispatlamıştır. Ancak, tüm örneklerin doğurduğu bir sonucun varlığı üzerinde hem fikir olmak mümkün görünmektedir:

Demokratik kurumlarca koruma yetisiyle donanmış kamusal bir mekânda; kurgu, eğlence ve gösteri alanının karşısında, bilgiyi herkes için erişilebilir ve eleştirilebilir kılmaya iten bir sızdırma habercilik, kamu tarafından *güveni hak eden bir kategorinin kültürü* olarak kabul edilebilir. Bu güveni hak etmeyen manipülatif

olma niteliğinin bağlanabileceği en doğru şart, üzerinde geleneksel gazetecilik ilkeleri işletilmediği takdirde, siyasi ve ticari bir enstrüman olarak kullanılma olasılığının “diğer haberlere” oranla birkaç kat artmasıdır. Kuracağı güvenin geçerlilik koşulları, vereceği yeni örneklerle, kendi açtığı kamusal tartışmanın geleceğine bağlı olacaktır. Bu tartışmanın sızdırma haberlere sağlayacağı dönüşüm rolü ise, gazetecinin tarafsızlığı ya da dürüstlüğünü, enformasyona demokratik bir değer yüklemenin ön koşulu değil, sonucu kılabilmesindedir.

SONUÇ

Şüphe hissinin beraberinde getirdiği bilme isteğinin ve gerilerde kolayca görünmeyen bir “hakikat” olduğu düşüncesinin mevcudiyetini ortadan kaldıran süreçler, bilginin yayılarak paylaşılan bir güç niteliği kazanmasını engellemiştir. Bu engellenmenin, bilgiyi kamusal tartışma alanına yayma becerisine sahip gazetecilik mesleği üzerindeki tarihsel sonuçları, bugün neden daha demokratik bir iletişim sistemine gereksinim duyulduğu sorusunu yanıtlamaktadır. 21. yüzyılda veri, görüntü ve metin değişiminde bütünleşen bilgisayar ve telekomünikasyon sistemlerinin; iletişimin içeriği, niteliği, amaç ve işlevleri üzerinde sağladığı değişimlerin analizi de, gereksinim duyulan bu yeni sistemin nasıl şekillenebileceğini örneklemektedir. “Sızdırma haberciliği”, “sızdırma gazeteciliği” ya da “sızıntı haberleri”, bu yeni iletişim sisteminin bir ürünü olarak görmek; onda gündelik hayatın akışı içinde “doğal” görünen süreçlerden şüphe duymayı tetikleyecek bir potansiyelin mevcut olduğunu varsaymaktır. Bu tez, tam da bu varsayımdan hareket etmiş, sonuçlandığı noktada bu potansiyelin gerçekleşmesinin mümkün; ancak bazı şartlara bağlı olduğu görülmüştür.

Bu çalışmanın başlangıç manifestosu, bilgi monopolünün serbest piyasa ve devlet aleyhine, kamu lehine kırılma olanağını bir nebze mitleştirmiştir: “Kamuyu, kendisini temsil eden siyasal süreçlerden haberdar kılarak daha güçlü demokrasileri tesis edecek bilgi ve dokümanlar yayılmalıdır. Eğer gazetecilik mesleği, tanımlandığı

alanı denetleyerek bu yayılmayı tesis edecek iktidarı kaybetmiş ise, bilgi sızarak bilinme iradesine kavuşacaktır.” Bu kuvvetli iddialar, sızdırma haberleri, kelime anlamıyla özdeşleştirmiş, *haberlin bilinmek için gazetecilik mesleğine ihtiyaç duymadan kendi açacağı çatlaklardan sızarak bilginin mülkiyet tekeline kırabileceği* öngörüsünde bulunulmuştur. Basının halkın savunucusu ve sivil özgürlüklerin güvenliğinin sağlayıcısı olduğu yönündeki kabulden hareket eden dördüncü güç kavramı bu niyetle hatırlatılmış, doğrunun ve haklının temsil, siyasal gücün teftiş edilmesi düşüncesiyle temellenen gazetecilik mesleği içinde, sızdırma haberciliğinin yeni bir kavramsallaştırma altında eski bir ideali taşıdığı vurgulanmıştır. Bu idealin son derece bağımsız ve toplumsal mülkiyet ilişkilerinin sınırlılıklarından uzak konumunun, gerçekleşmesinin önüne çıkardığı engeller; ekonomik alanda sermaye birikimi, siyasal alanda güçlü devlet inşası odaklı politikaların bileşenleri olarak tanımlanmıştır. Tüm bu engeller, devlet merkezli bir güvenlik anlayışı ile insan-yurttaş merkezli yapıların uzlaşamama şartlarını oluşturduğundan, bu eski niteliğe - ya da ideale-, yeni bir isim altında ve gerekirse gazetecilik profesyonelliği dışında bir incelenme değeri atfedilmiştir. Bu değer kapsamında; gündelik hayatın akışı içinde asıl “doğal” olarak algılanması gerekenin, bilginin bir mülkiyet altına girmeden sadece bilinme talebiyle yayılması olduğu, yapay olanın bilmemeye, az ya da yanlış bilmeye sebep veren bariyerler olması gerektiği iddia edilmiştir.

Basın tarihinin aslında bir basın özgürlüğü tarihine evrildiğini gösterecek şekilde sayfalar ilerledikçe, bu bariyerlerin medyayı hiçbir zaman ortadan kaldırmak istemediği, her zaman “kazanılacak bir mecra” olarak gördüğü sonucu çıkmıştır. Bu sonucun tezin kapsamı açısından önemi; iktidar ve sermaye bloğunun sızdırma haberleri “kazanması” durumunda, özgürleştirme ile tam zıt karakterde bir başka

potansiyelin açığa çıktığı gerçeğidir. Bu gerçek, sızdırma haberlerin kurucu nosyonunu mitleştirme eğiliminden kademe kademe uzaklaşılmasına sebep olmuştur.

Tüm toplumsal aktörler, oyunun kurallarını kendi çıkarı lehine zorlamayı denemiş, kendi meşruiyet zeminini şarta bağlamaya çalışmıştır. Sızdırma haberler için bu şart, *haberlerin hedefinde “başkaları” varken belge ve bilgi şeffaflığını savunmak, hedefin merkezi “kendi” faaliyetlerine yaklaştığında basın özgürlüğünü sınırlamak* yönündedir. Yönelim göstermektedir ki; kamusal fayda, meşruiyet ve etik atıflarla kurala bağlanmadığı müddetçe sızdırma haberler, “başkaları” ve “kendi” kullanımları üzerinden yürüyen bir hesaplaşmaya alet olmaktadır. Çünkü bu haliyle sızıntıların dayandığı belgeler gerçek olsa bile, aslında bir “kazanan”ın siyaset üzerindeki kontrol, aktif müdahale ve kurumsallaşma niyetini gizlemektedir. Bu gizliliği de, kendisini kuran felsefenin merkezindeki şeffaflık ilanı ile yapması, deşifre olmasını zorlaştırmaktadır. Böylece bilgi monopolünü kırıyor, iktidarı sınırlıyor ve demokrasiyi güçlendiriyor görünen sızdırma haberler, en büyük kazanımını, ne zaman ve neden kullanıldığına dair verilen kararları saklama becerisinden elde etmektedir. Özetle; sızdırma haberler bu koşullar altında, inkârcılık, komploculuk ve söylentileri rasyonel kılabilmek niteliğiyle, *göstererek gizlemenin mükemmel bir aracı* olabilmektedir.

Her iki potansiyele bir arada bakıldığında, birinciye atfedilen daha demokratik ve özgür kılma işlevini mitleştirme eğiliminin, bu mitem faydalanan ikinci potansiyeli bir suistimal zemininde kurduğu çıkarımı yapılabilir. Bilginin dağılması ve çoğalmasına müdahalenin iletişim iktidarını yıkma gücünü, sızdırma haberlerin sağlayabileceği bir olanağın ötesinde mutlak bir sonuç olarak görmek, aynı isim altında sınıflandırılan her türlü haberin kutsanmasını mümkün kılacaktır.

Böylece “bir kez” yazılma olanağı bulan her sızıntı, haber niteliği taşıyıp taşımadığı sorgulanmaksızın, bilgilendirme işlevini yerine getirdiği yanılığını üretecektir. Bu üretim, sızdırma haberlerin bazı şartlarda iktidar ilişkilerini en iyi saklayan, bazı şartlarda da en fazla şeffaflaştırıcı habercilik formu olduğunu göstermektedir. Tezi kuran argümanın şeffaflaştırıcı formu aradığı hatırlandığında, “bazı şartlar”ın ne olduğu sorusu önem kazanmaktadır.

Bu çalışmaya başlarken, sızdırma habercilik kavramındaki “haber” vasfının, farklı bir paradigma üzerinden tanımlanma gerekliliği savunulmuştur. Ancak kamusal fayda, meşruiyet ve etik yönlü atıflar göstermiştir ki; gazeteciliğe profesyonellik kazandıran geleneksel prensiplerin tamamen terk edilmesi, her zaman bilginin yayılmasını ve anlaşılmasını kolaylaştıran bir unsur olmak zorunda değildir. Kamuyu ilgilendiren her türlü bilginin, hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın sadece bilinme talebiyle yayılması önemlidir; ancak bu önemi kalıcı kılacak olan bilginin yayılması değil, anlaşılmasıdır. Anlaşılabilirlik sayesinde, bilgiyi kullanma davranışı da değişebilir. Diğer yandan, sızdırma haberleri mesleğin dışında, her vatandaşın oluşumunda etkin rol alabildiği bir haberleşme ürünü olarak görmenin teşvik ettiği kuralsızlık, rasyonel bir kamusal alanı tesis etmektense skandalların ve komploların tehdit ettiği bir siyasi alanı çizebilir. O halde sızdırma haberleri tanımlamakta ihtiyaç duyulan yeni habercilik paradigması, geleneksel gazetecilik ilkelerinin topyekün reddini talep etmemelidir. Fakat, gazetecinin kamunun vazgeçilmez bilgilendirme ihtiyacını gideren bir uzmanlık hizmeti olarak tanımlanarak, bu ihtiyacın haber üretimi ile *yalnızca ve en doğru biçimde* gazetecilerce yerine getirebileceğini kanıtlama çabası da terk edilmelidir.

İkinci olarak, sızdırma haberlerin meşruiyetini belirleyen kamusal fayda kriterinin esnetilebilir yapısı, bu kriterin örtülü bir siyasi ajandaya hizmet etmesini önleyecek şekilde sınırlarının çizilmesi gerektiğini göstermiştir. Kamusal fayda kriteri ile; kendisi adına yürütülen bir sürece müdahil olabilmesi için, kamunun bilgilenme ihtiyacını karşılayan hizmetin sızıntıyla sağlanması işaret edilmektedir. Bu ihtiyacın karşılandığı yönünde geliştirilen söylemin kuvveti, belge sızdırıcıların amaç keyfiyetini süreli de olsa perdelediğinden, sızdırma haberciliğinin toplumsal karşılaşmalara mekân sağladığından şüphe etmek zorlaşmaktadır. Bu noktada sızıntı bilginin yayılmasının aslında kime fayda sağladığından yola çıkarak tespitler yapmak, en doğru sonucu vermeyi garantilemeyecektir. Ancak bu tespit, sızdırma haberciliğinin “bir belge dolaşım sistemi”ne dönüşmesini engelleyebilir. Unutmamak gerekir ki; sızdırma habercilik de iktidarın güç ilişkisine tabidir. Bu güç ilişkisini deşifre edebildiği sürece, “bilgi değil şüphe içeren bir sızıntı” yerine, kendi iktidarını denetim altına alabilen bir gazetecilik pratiğinden söz edilebilir.

Her türlü sızıntının nihayetinde bilgilenme sonucu doğuracağına güvenmek yerine, belgenin neden bugün, bu kanallarla, bu şekilde dolaşıma sokulduğunu araştırmak; sızdırma haberlerin toplumsal kazanımları tartışmalı statüsüne geliştirilmiş temkinli ve analitik bir duruştur. Görevi ideolojik, ekonomik veya politik söylemleri, tartışmaları, kuşkuları ve suçlamaları anlamlandırmaya yönelik haritalar kurmak “olması gereken” haber yapım süreçlerinin türeyen her yeni modeli için bu duruş sergilendiği takdirde; gazetecilik mesleğini kuran nosyonun “kim tarafından icra edileceğini” değil, “daima neyin peşinden gitmesi gerektiğini” vurguladığı hatırlanacaktır.

Enformasyonu kamusal bir işleve kavuşturacak olanaklar, bu çalışmanın bütününde, gazetecilik mesleğinin demokrasi ve güvenlik ile yaptığı karşılaşmalarda aranmıştır. Çünkü bu karşılaşmalar, medyanın diğer sektörlerle nasıl iletişim kurması gerektiğini belirlemektedir. “Kazanan”ın kimliği, bilgiyi despotizmin panzehiri ya da sipariş edilmiş ve bedeli ödenmiş bir hizmet kılmaktadır. Gazetecilik, sivil özgürlüklerin taşıyıcısı ve gözetleyicisine ya da egemenden alınan imtiyazın işleticisine dönüşmektedir. Bilginin şeffaflaşarak önlenemez biçimde sızdırılması yoluyla herkes için erişilebilir hale gelmesi, bu karşılaşmaları uzlaştıracak bir zemin olarak görülmüştür. Bu zeminin kuracağı “bilgiyi elde etme ve dilediği kadarını paylaşma” tekelindeki muhtemel bir iktidar bölüşümünün, eski bağımlılık ilişkilerinde süreli bir kopuş gerçekleştirme imkânı üzerinde durulmuştur. Böylece enformasyon, kamusal bir işlev kazanabilecektir. Bu işlev kökleştikçe taşıyıcılarına toplumsal sorumluluklar yükleyecek, bu sorumlulukların üstlenilmemesi halinde, enformasyon bilinme iradesine yönelik yeni taşıyıcılar bulacaktır. Söz konusu iddia, sızdırma haberlere münferit değil, kalıcı bir vizyon kazandırmayı hedeflemektedir.

Vizyonun bu araştırma kapsamındaki sağlamlık testi göstermiştir ki; neyin, hangi araçlarla ve ne kadar halka açık olacağını belirleyen sızdırma haberciliğinin kapsamı; yeni bir meslek ve haber paradigması içinde, kamusallık sınırında kurulan bir meşruiyette ve ulusal güvenlik siyasetinin bilgi edinme hakkı lehine esnemesinde kurulabilir. Diğer yandan aynı kapsam, şeffaflığı mitleştirilen, ilkesizliği teşvik eden, meşruiyetini iktidarın pozisyonundan kazanan ve gerçek bilgiyi ona dair gürültünün arkasına saklayan bir sızdırma haberciliği de tanımlamaktadır. Araştırma boyunca yürütülen tartışma; ikinci kapsamın birincinin önüne geçmesinin bir deontoloji problemi olmaktan çok, iktidarın pozisyonuyla ilgili olduğunu göstermektedir.

Sızdırma haberlere, içeriğinin meşruiyetinin önüne geçecek kadar mitleştirilmiş bir vesayet kırıcılık rolü verildiği takdirde, bu haberler, ne zaman ve neden kullanıldığına dair verilen kararları kolayca sansürleyebilmektedir. Sorun, bu haberlere “sorgulanmayacak kadar kutsal” bir misyon yükleyerek, kendi varoluş nedenini belirlemesini engellemektir. Sızdırma haberleri talep eden toplumsal koşullar, bu haberlerin sürekliliğini sağlarken onun hangi misyonları taşıması gerektiğini zorunlu kılacaktır. Bu sürekliliğin sızdırma haberciliğe yükleyeceği dönüştürücü rol; gazetecilik mesleğinin kurucu ideolojik işlevi ile enformasyonun kamusal işlevini eşitlemek olacaktır. İktidarın aldığı pozisyonlar, bu rolün gazetecilerin attığı adımlar ile kurulmasını engelleyebilir; ancak bu adımların uzun vadede gazetecilik mesleğini yeni bir habercilik paradigması üzerinden tanımlamaya zorlaması engellenemeyecektir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Adorno, Theodor W. (2005). “Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünmek.” Çev. Erol Mutlu (der.). *Kitle İletişim Kuramları* içinde. Ankara: Ütopya. 240-249

Adorno, Theodor W. ve Max Horkheimer (2002). *Dialectic of Enlightenment*. Stanford CA: Stanford University Press.

Ağaoğulları, M. Ali (2010). *Ulus Devlet ya da Halkın Egemenliği*. Ankara: İmge.

Allison, Marianne (1986). “A Literature Review of Approaches to the Professionalism of Journalists.” *Journal of Mass Media Ethics* 1(2): 5-19.

Akçalı, Sevda (1998). *Türkiye’de Araştırmacı Gazetecilik ve Sorunları*. İzmir: Ege Üniversitesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Akyürek, Güçlü (2012). “Ceza Yargılamasında Hukuka Aykırı Delillerin Değerlendirilmesi Sorunu.” *TBB Dergisi* (101). 61-82.

Arı, Tayyar (2002). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: Alfa.

Aslan, Kemal (2002). *Haberin Yol Haritası*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Assange, Julian (2006a). “Conspiracy as Governance.”

<http://web.archive.org/web/20070829163014/http://iq.org/conspiracies.pdf>. Erişim

Tarihi: 10.12.2013.

(2006b). “The Non Linear Effects of Leaks on Unjust Systems of Governance.”

[http://web.archive.org/web/20071020051936/http://iq.org/#Thenonlineareffectsoflea
ksonunjustsystemsofgovernance](http://web.archive.org/web/20071020051936/http://iq.org/#Thenonlineareffectsoflea
ksonunjustsystemsofgovernance). Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Aston, Margaret (1968). *The Fifteenth Century: The Prospect of Europe*. London: Thames and Hudson.

Atılğan, Gökhan (2012). “İdeoloji.” *Siyaset Bilimi Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*. Gökhan Atılğan, E. Atilla Tekin (haz.) içinde. İstanbul: Yordam. 253-265.

Baack, Stefan (t.y.). “A New Style of News Reporting: *Wikileaks* and Data-driven Journalism.” <http://journal.cyborgsubjects.org/2011/07/style-news-reporting-wikileaks-data-driven-journalism/>. Erişim Tarihi: 10.09.2013.

Bagdikian, Ben H. (1992). *The Media Monopoly*. Boston: Beacon Press.

Bainbridge, Jason vd. (2008). *Media and Journalism*. New York: Oxford University Press.

Baldwin, David Allen (1985). *Economic Statecraft*. Princeton. NJ: Princeton University Press.

Barry, Norman (2004). *Modern Siyaset Teorisi*. Ankara: Liberte.

Beckett, Charlie ve Mansell Robin (2008). “Crossing Boundaries: New Media and Networked Journalism.” *Communication, Culture & Critique*. 1 (1). 92-104. http://eprints.lse.ac.uk/4221/1/Crossing_boundaries-. Erişim Tarihi: 03.12.2013.

Beckett, Charlie (2010). *The Value of Networked Journalism*. The London School of Economics and Political Sciences. Polis, Journalism and Society. <http://www.lse.ac.uk/media@lse/POLIS/Files/networkedjournalism.pdf>. Erişim

Tarihi: 03.12.2013.

Bernstain, Richard J. (ed.) (1995). *Habermas and Modernity*. Cambridge: MIT Press.

Binark, Mutlu (der.) (2007). *Yeni Medya Çalışmaları*. Ankara: Dipnot.

Bowman, Shayne ve Chris Willis (2003). *We Media: How Audiences are Shaping The Future of News and Information*. J.D.Lasica (ed.) içinde. California: The Media Center at The American Press Institute.

http://www.hypergene.net/wemedia/download/we_media.pdf. Erişim: 10.11.2013.

Brown, Chris ve Kirsten Ainley (2008). *Uluslararası İlişkileri Anlamak*. Çev. Arzu Boyacıoğlu. İstanbul: Yayın Odası.

Calhoun, Craig (ed.) (1992). *Habermas and The Public Sphere*. Cambridge: MIT Press.

Carlyle, Thomas (2006). *On Heroes, Hero-Worship and the Heroic in History*. Montana: Kessinger Publishing, LLC.

Castells, Manuel (1997). *The Power of Identity; The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. 2*. Blackwell: Oxford.

(2009). *Communication Power*. New York: Oxford University Press. 240-252.

Chomsky, Noam (1995). *Medya Denetimi Immediast Bildirgesi*. Çev. Şen Süer Kaya. İstanbul: Tüm Zamanlar.

(2004). *Medyanın Kamuoyu İmalatı: Medyanın Tekelleşmesi Kitlelerin Yönlendirilişi ve Zorunlu İtaat*. Çev. Adnan Köymen vd. İstanbul: Çiviyazıları. 23-156

Cohen, Elliot D. ve Deni Elliot (1997). *Journalism Ethics: A Reference Handbook*. Santa Barbara (CA): Abc Clio.

Collins, Stephen (2010). "Open Government in a WikiLeaks World." <http://www.acidlabs.org/2010/11/30/open-government-in-a-wikileaks-world/>. Erişim Tarihi: 30.11.2013.

Curran, James ve Jean Seaton (1991). *Power Without Responsibility: The Press and Broadcasting in Britain*. Londra: Routledge.

Çalışkan, Behlül (2013). "Sızıntı Gazeteciliği ve Redhack Örneği." *14. Uluslararası Kültürel Çalışmalar Sempozyumu*. Ege Üniversitesi, İzmir.

https://www.academia.edu/3536880/Sizinti_Gazeteciligi_ve_RedHack_Ornegi.

Erişim Tarihi: 10.01.2014.

Çavdar, Ayşe (2009). *Medya'nın Güvenlik Sektörü Gözetimi: Sınırlar ve İmkânlar*, İstanbul: Tesev.

(2001). *Cemil Meriç ve Bu Ülkenin Çocukları*. İstanbul:İz.

(2011). *Mahrem'in Göçü, Nilüfer Göle'yle Söyleşi*. İstanbul: Hayy.

Dahl, Robert A. (1993). *Demokrasi ve Eleştirileri*. Çev. Levent Köker. Ankara: Yetkin.

Donnelly, Jack (2000). *Realism and International Relations*. Edinburgh: Cambridge University Press.

Duran, Ragıp (2009). “Güvenlik/Özgürlük ya da Polis/Medya.” *Medya ve Güvenlik Sektörü Gözetimi*. Volkan Aytar, Ayşe Çavdar (der.). İstanbul: Tesev. 50-54.

Dursun, Çiler (der.) (2004). *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Ankara: Elips.

Duverger, Maurice (1993). *Siyasi Partiler*. Çev. Ergun Özbudun. Ankara: Bilgi. 335-364.

(1998). *Siyaset Sosyolojisi*. Çev. Şirin Tekeli. Ankara: Varlık.

Erdoğan, İrfan (1997). *İletişim, Egemenlik, Mücadeleye Giriş*. Ankara: İmge.

(1999). “Dördüncü Gücün İlettiği: Amerikan Örneği.” *Medya Gücü ve Demokrasi Kurumları*. Korkmaz Alemdar (haz.) içinde. İstanbul: Afa

Fenster, Mark (2012). “Disclosure’s Effects: Wikileaks and Transparency.” *Iowa Law Review*. Vol. 97:753,753-805.

Franklin, Bob (2004). *Packaging Politics: Political Communication in Britain’s Media Democracy*. London: Arnold.

Freidson, Eliot (1988). *Profession of Medicine: A Study of Sociology of the Applied Knowledge*. Chicago: The University of Chicago Press.

Gans, Herbert J. (1979). *Deciding What's News :A study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time*. New York: Pantheon.

Garnham, Nicholas (2000). *Emancipation, The Media and Modernity: Arguments About The Social Theory*. Oxford: Oxford University Press. (40-60).

Geray, Haluk (2003). *İletişim ve Teknoloji Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*. Ankara: Ütopya.

Gitlin, Todd (1980). *The Whole World is Whatching: Mass Media in the Making and Unmaking of the New Left*. Berkeley, Los Angeles and London: University of California Press. 1-31.

Golding, Peter ve Graham Murdock (2002). "Kültür, İletişim ve Ekonomik Politik." *Medya, Kültür Siyaset*. Süleyman İrvan (der.). Çev. Dilek Beybin Kejanlıoğlu, Ankara: Alp.

Graber, Doris A. (1980). *Mass Media and American Politics*. Politics and Public Policy Series. Chicago: University of Illinois.

Habermas, Jurgen (1998). *Between Facts and Norms*. Çev. William Rehg, Cambridge: Policy Press.

(2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. Çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Kabalcı.

(2010). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar. İstanbul: İletişim.

Hall, Stuart vd. (1978). "The Social Production of News." *The Manufacture of News: Social Problems, Deviance and the Mass Media*. Stenley Cohen (ed.) içinde.
London: Constable. 335-367.

Heywood, Andrew (der.) (2006). *Siyaset*. Ankara: Liberte.

Hobbes, Thomas (2011). *Leviathan*. Çev. Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi.

Hulteng, J.L. ve R.P. Nelson (1983). *The Fourth Estate*. NY: Harper and Row.

İnal, Ayşe (1992). *An Analysis of Turkish Daily Press: Event Selection, Text Construction and News Production*. Ankara: ODTU Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Yayımlanmamış Doktora Tezi.

İnceoğlu, Yasemin (2009). "Medya, Kamuoyu ve Güvenlik üzerine." *Medya ve Güvenlik Sektörü Gözetimi*. Volkan Aytar, Ayşe Çavdar (der.). İstanbul: Tesev. 14-20

İrvan, Süleyman (1995). "Demokratik Sistemde Medyanın Rolü." *Birikim* (68-69) 76-83.

Jeanneney, Jean Noel (2009). *Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi*. Çev. Esra Atuk. İstanbul: Yapı Kredi.

Kaya, A. Raşit (2001). "Basından Medyaya Geçiş ve Kavram Olarak 'Kamusal Çıkar'." *Karizma* (5)1- 3.2001. 63-70

(2009). *İktidar Yumağı: Medya-Sermaye-Devlet*. Ankara: İmge.

Kapani, Münici (2011). *Politika Bilimine Giriş*. Ankara: Bilgi.

- Keane, John (1999). *Medya ve Demokrasi*. Çev. Haluk Şahin. İstanbul: Ayrıntı.
- Koca, Mahmut (2006). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller.” *Ceza Hukuku Dergisi*. Yıl:1, Sayı:2. İstanbul.
- Köker, Levent (2010). “Sivil Vesayet Teriminin Anlamsızlığı.” 14 Ocak. <http://www.hurfikirler.com/konular/yazdir.php?id=840>. Erişim Tarihi: 17.12.2013.
- Lasica, Joseph Daniel. (2005). “Citizens’ Media Gets Richer.” *University of Southern California, Online Journalism Review*. <http://www.ojr.org/author/jdlasica/>. Erişim Tarihi: 20.11.2013.
- Ludlow, Peter (2010). “Wikileaks and Hacktivist Culture.” *The Nation*: 4 Ekim.
- Luhmann, Niklas (2000). *The Reality of Mass Media*. California: Stanford University Press.
- Marks, Paul (2007). “How to Leak a Secret and Not Get Caught.” *New Scientist*. <http://www.newscientist.com/article/mg19325865.500-how-to-leak-a-secret-and-not-get-caught.html>. Erişim Tarihi: 10.12.2013.
- McAthy, Rachel (2010). “Wikileaks Wanted to ‘Maximise Exposure’ for Iraq War Logs Sources.” 27 Ekim. <http://owni.eu/2010/10/27/wikileaks-expanded-collaboration-with-media-to-maximise-exposure-for-iraq-war-logs-sources/>. Erişim Tarihi: 10.12.2013.
- McCarthy, E. Doyle (2002). *Bilgi Kültürü-Yeni Bilgi Sosyolojisi*. Çev. A. Figen Yılmaz. İstanbul: Çiviyazıları.

McChesney, Robert W. (2003). “Küresel İletişimin Politik Ekonomisi.” *Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi*. (der.) Robert W. McChesney vd. Çev. Nil Senem Çınga vd. Ankara: Epos.

(2006). *Medyanın Sorunu: 21.yüzyılda İletişim Politikaları*.

Çev. Çiğdem Çıdamlı, Emel Coşkun, Erdoğan Usta. İstanbul: Kalkedon Yayıncılık, 65-172

McLuhan, Marshall ve Quentin Fiore (2001). *The Medium is the Message, An Inventory of Effects*. Corte Madera: Ginko Press.

McQuail, Denis (2010). *Mass Communication Theory*. London: Sage.

McQuail, Denis ve Sven Windahl (2005). *İletişim Modelleri*. Çev. Konca Yumlu. Ankara: İmge. 217-221.

Mısır, Mustafa Bayram (2012). “Egemenlik.” *Siyaset Bilimi Kavramlar,İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*. Gökhan Atılğan, E. Atilla Tekin (haz.) içinde. İstanbul: Yordam. 55-68.

Mill, James (1967). “Liberty at the Press.” *Essays on Government, Jurisprudence, Liberty of the Press and Law of Nation*. New York: Kelly

Mill, John Stuart (1972). “On Liberty.” *Utilitarianism, on Liberty and Consideration on Representative Government*. H.B. Acton (ed.). Londra: Dent

Morgenthau, Hans J. (1978). *Politics Among Nations: The Struggle For Power and Peace*. New York: Alfred P. Knopf.

Morresi, Enrico (2006). *Haber Etiği*. Çev. Fırat Genç. Ankara: Dost.

Morson, Benny (1992). "The Significant Fact." *Philosophical Issues in Journalism*. Elliot D. Cohen (ed.) içinde. New York: Oxford University Press.

Mosco, Vincent (1996). *The Political Economy of Communication: Rethinking and Renewal*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publication. 70-134.

Murray, Alastair J.H. (1997). *Reconstructing Realism: Between Power Politics and Cosmopolitan Ethics*. Edinburg: Keele University Press.

Mutlu, Erol (2001). "Globalleşen Medya." *Karizma*(5)1-3. 15-20.

Osgood, Robert E. (1953). *Ideals and Self-Interest in American's Foreign Relations*. Chicago: University of Chicago Press.

Park, Robert E. (1960). "The Natural History of Newspaper." *Mass Communication* Wilbur Schramm (ed.) içinde. Urbana: University of Illynois Press.

Poggi, Gianfranco (2008). *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*. Çev. Aysun Babacan. İstanbul: Bilgi Üniversitesi

(2009). *Modern Devletin Gelişimi: Sosyal Bir Yaklaşım*. Çev. Şule Kut, Binnaz Toprak. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Sambrook Richard (t.y.). "Citizen Journalism."

http://scholar.google.com.tr/scholar_url?hl=tr&q=http://sambrook.typepad.com/CitJo.doc&sa=X&scisig=AAGBfm2R5CdhIE0nPe9OfpxXdcxOvvRtYg&oi=scholarr&ei=1HyiUoSrAoWh4gSX5YHYBQ&ved=0CCwQgAMoATAA. Erişim Tarihi:

26.11.2013.

Schmidt, Brian (1998). *The Political Discourse of Anarchy: A Disciplinary History of International Relations*. Suny Press.

Schiller, Herbert I. (1992). *Mass Communication and American Empire*. Updated 2nd edition. Oxford: Westview Press. 191-208.

(1993). *Zihin Yönlendirenler*. Çev. Cevdet Cerit. İstanbul: Pınar. 19-52.

Street, John (2001). *Mass Media, Politics and Democracy*. London: Palgrave Macmillan.

Şahin, Haluk (1991). *Yeni İletişim Ortamı, Demokrasi ve Basın özgürlüğü*. İstanbul: Basın Konseyi.

Taş, Oğuzhan (2012). *Gazetecilik Etiğinin Mesleki Sınırları*. İstanbul: İletişim. 249-284

Thompson, John B. (1993). "The Theory of the Public Sphere." *Theory, Culture and Society*, 10. 173-89

(2008). *Medya ve Modernite*. İstanbul: Kırmızı.

(2010). *Political Scandal: Power and Visibility in the Media Age*. Cambridge: Polity Press.

Timisi, Nilüfer (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*. Ankara: Dost.

Timur, Taner (2008). *Habermas'ı Okumak*. İstanbul:Yordam.

Tokgöz Oya (1994/2012). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge.

- Törenli, Nurcan (2005). *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Tumber, Howard ve Silvio R. Waisbord (2004). "Introduction: Political Scandals and Media Across Democracies. Vol. 1 and 2." *American Behavioral Scientist* 47(8, 9). 1031-1152.
- Schudson Michael (1980). "Review Article: A discussion of The Rise of Professionalism." *Theory and Society* 9(1). 215-219.
- (2003). *The Sociology of News*. New York: W.W. Norton& Company.
- Stevenson, Nick (2008). *Medya Kültürleri*. Çev. Göze Orhon, Barış Engin Aksoy. Ankara: Ütopya.
- Son, Taegy (2009). "Leaks: How Do Codes of Ethics Adress Them?" *Journal of Mass Media Ethics*. 17(2), 155-173.
- Şenel, Alâeddin (2004). *Siyasal Düşünceler Tarihi, Tarih Öncesi İlkçağda, Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Thomaß, Barbara (2011). "Wikileaks and the Question of Responsibility Within a Global Democracy." *Centre for European Studies, European View*. 10:17–23.
- Tuchman, Gaye (1978). *Making News: A study in the Construction of Reality*. New York: The Free Press.
- Tunaya, Tarık Zafer (1995). *Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)*. İstanbul: Arba.

Tunçay, Mete (1989). *TC'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923 – 1931)*. İstanbul: Cem. 10-26.

Uçkan Özgür ve Cemil Ertem (2011). *Wikileaks Yeni Dünya Düzenine Hoşgeldiniz*. İstanbul: Etkileşim.

Van der Haak, Bregtje vd. (2012). “The Future of Journalism: Networked Journalism.” *International Journal of Communication* 6 (2012). Feature 2923–2938. <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/1750/832>. Erişim Tarihi: 26.11.2013.

Van Dijk, Jan (1999). *The Network Society*. Londra:Sage.

Qiu, Jack (2010). *Deconstructing Foxconn*. [Kısa film]. <http://vimeo.com/17558439>. Erişim Tarihi: 20.12.2013.

Wallerstein, Immanuel Maurice (2011). *Modern Dünya Sistemi*. Çev. Latif Boyacı. İstanbul: Bakış.

Weiker, Walter F. (1973). *Political Tutelage and Democracy in Turkey*. Leiden: E.J. Brill.

Weber, Max (1993). *Sosyoloji Yazıları*. Çev. Taha Parla. İstanbul: Hürriyet Vakfı.

Zabcı, Filiz (1997). *Siyasal Kuramda Kamusal Alan Sorunu: Habermas ve Arendt*. Ankara: Ankara Üniversitesi. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

(2012). “Kamusal Alan.” *Siyaset Bilimi Kavramlar,İdeolojiler, Disiplinler Arası İlişkiler*. Gökhan Atılğan, E. Atilla Tekin (haz.) içinde. İstanbul: Yordam. 109-121.

Haber, Duyuru ve Anonim Elektronik Kaynaklar

“ABD Bilgi Edinme Kanunu İstisnaları.” <http://www.sec.gov/foia/nfoia.htm>. Erişim Tarihi: 18.05.2013.

BBC (2010). “Huge *Wikileaks* Release Shows Us ‘Ignored Iraq Torture.’” 23 Ekim. <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-11611319>. Erişim Tarihi: 15.11.2013.

BBC Türkçe (2011). “*Wikileaks*’e Belge Sızdıran Bankacı Suçlu Bulundu.” 19 Ocak. http://www.bbc.co.uk/turkce/haberler/2011/01/110119_swiss_banker_guilty.shtml. Erişim Tarihi: 15.11.2013.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu (2003). *TC Resmi Gazete*. 4982. 9 Ekim. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/10/20031024.htm> 18.05.2013.

Cumhuriyet (2013a). “Bavulu Açtılar.” 28 Kasım. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/14043/Bavulu_actilar.html?rgwqgmpld_ezynrgd. Erişim tarihi: 15.01.2014.

(2013b). “*Taraf*’a Casusluk Şoku.” 6 Aralık.

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/16305/Taraf_a_casusluk_soku.html, Erişim Tarihi: 20.01.2014.

Der Spiegel (2010). “State Department Secret Revealed: How America Views The World.” 29 Kasım. <http://www.spiegel.de/international/world/state-department-secrets-revealed-how-america-views-the-world-a-732819.html>. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

Evrensel (2013- 2014). “Esra Arsan Tüm Yazıları.”

<http://www.evrensel.net/yazar/24.html>. Erişim: 20.01.2014.

El Pais (2010). “Cable Sobre El Seguimiento Del Gobierno Espanol Del ‘Casa Couso’.” 30 Kasım.

http://elpais.com/elpais/2010/11/30/actualidad/1291108630_850215.html. Erişim

Tarihi: 10.11.2013.

Hürriyet (2010). “Deniz Baykal İstifa Etti.” 10 Mayıs.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/14678573.asp>. Erişim Tarihi: 11.09.2013.

(2011). “MHP’de Deprem.” 21 Mayıs.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/17840625.asp>. Erişim Tarihi: 11.09.2013.

(2012). “Erdoğan’dan 28 Sayfalık Darbe Cevabı.” 27 Kasım.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22019776.asp>. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

(2013). “Daha Bavulu Açmadım, Bu Klasördeki Belge.” 29 Kasım.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/25235228.asp>. Erişim tarihi: 15.01.2014.

Indymedia (2013). Independent Media Center.

<http://www.indymedia.org/or/index.shtml>. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

İstanbul Indymedia (2013). Bağımsız Basın Merkezi. <http://istanbul.indymedia.org/>.

Erişim Tarihi: 10.11.2013.

Le Monde (2010). Documents Wikileaks. [http://www.lemonde.fr/documents-](http://www.lemonde.fr/documents-wikileaks/11.html)

[wikileaks/11.html](http://www.lemonde.fr/documents-wikileaks/11.html) . Erişim Tarihi: 10.11.2013.

Ntvmsnbc (2009). “Brown’a ‘İstifa Et’ Baskısı.” 4 Haziran.

<http://www.ntvmsnbc.com/id/24972848/>. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

(2010). “*Wikileaks*’e Felsefi Yorumlar.” 2 Aralık.

<http://www.ntvmsnbc.com/id/25156435/>. Erişim Tarihi: 30.11.2013.

(2013). “Ergenekon Davasında Sona Gelindi.” 5 Ağustos.

<http://interaktif.ntvmsnbc.com/ergenekon/>. Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Radikal (2002). “Orgeneral Kılınç: Avrupa Bize Uymaz.” 8 Mart.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=31291>. Erişim Tarihi: 10.09.2013.

(2007). “İçinden İki Darbe Girişimi Geçen Günlük.” 29 Mart.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=216922>. Erişim Tarihi: 20.12.2013.

(2010a). “‘Balyoz’un Bavulu’ Savcılığa Geldi.” 30 Ocak.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/balyozun_bavulu_savciliga_geldi-977493. Erişim Tarihi: 05.09.2013.

(2010b). “*Radikal* Muhabiri İsmail Saymaz’a Dava Yağmuru.” 13 Mayıs.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/radikal_muhabiri_ismail_saymaza_dava_yagmuru-996598. Erişim Tarihi: 20.12.2013.

(2011a). “Sıra CIA ve *New York Times*’a da Gelecek.” 6 Temmuz 2011.

http://www.radikal.com.tr/yasam/sira_cia_ve_new_york_timesa_da_gelecek-1055226. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

(2011b). “Savcı 15 Yıl İstedi.” 10 Eylül.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/savci_15_yil_istedi-1062886. Erişim Tarihi:
20.12.2013.

(2011c). “MHP’de Deprem: Kaset İstifaları.” 21 Mayıs.

(2013a). “Hasan Cemal Krizinde Son Nokta.” 18 Mart.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/hasan_cemal_krizinde_son_nokta-1125693.
Erişim tarihi: 15.01.2014.

(2013b). “*Taraf*’a ‘Siyasal ve Askeri Casusluk’ Suçlamasıyla Soruşturma
Açıldı.” 6 Aralık.

http://www.radikal.com.tr/turkiye/tarafa_siyasal_ve_askeri_casusluk_suclamasiyla_sorusturma_acildi-1164824. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

(2013c). “‘İmzalar Konjontürel.’” 29 Kasım.

http://www.radikal.com.tr/politika/imzalar_konjonkturel-1163520. Erişim:
20.01.2014.

(2013d). “Arınç: Bu gazetecilik Değil, Edepsizlik.” 12 Aralık.

http://www.radikal.com.tr/politika/arinc_gazetecilik_degil_edepsizlik-1165961,
Erişim Tarihi: 20.01.2014.

(2014). “İsmail Saymaz Haberleri.”

<http://www.radikal.com.tr/radikal.aspx?atype=detayliaramasonucv2&keyword=ismail%20saymaz>. Erişim Tarihi: 25.01.2014.

Reuters (2010). "Italy Calls Wikileaks Release 9/11 Of Diplomacy." 28 Kasım.

<http://www.reuters.com/article/2010/11/28/us-italy-wikileaks->

[idUSTRE6AR1TI20101128](http://www.reuters.com/article/2010/11/28/us-italy-wikileaks-idUSTRE6AR1TI20101128). Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Sabah (2002). "Türkiye, Rusya ve İran'la İttifak Arayışında Olmalı." 8 Mart.

<http://arsiv.sabah.com.tr/2002/03/08/p01.html>. Erişim Tarihi: 10.09.2013.

(2014). "Baransu Dosyasına Terör Soruşturması." 7 Aralık.

<http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/12/07/baransu-dosyasina-teror-sorusturmasi>.

Erişim Tarihi: 22.01.2014.

Star (2013). "Bütün Takipleri Erdoğan Kaldırdı." 6 Aralık.

"Soru ve cevaplarıyla demokratik açılım süreci-Milli birlik ve kardeşlik projesi."

Ocak-2010. <http://www.akparti.org.tr/acilim220110.pdf>. Erişim Tarihi: 10.01.2014.

Takvim (2013). "O MGK Kararlarının Altını Boşaltan Plan." 3 Aralık.

<http://www.takvim.com.tr/Guncel/2013/12/03/o-mgk-kararlarinin-altini-bosaltan->

[plan-1386054546](http://www.takvim.com.tr/Guncel/2013/12/03/o-mgk-kararlarinin-altini-bosaltan-plan-1386054546). Erişim Tarihi: 20.01.2014.

Taraf (2009). "Kod Adı: Kafes." 19 Kasım. <http://taraf.com.tr/haber/kod-adi->

[kafes.htm](http://taraf.com.tr/haber/kod-adi-kafes.htm). Erişim Tarihi: 10.11.2013.

(2010a). "Darbenin Adı: Balyoz." 20 Ocak.

<http://www.taraf.com.tr/haber/darbenin-adi-balyoz.htm>. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

(2010b). "İki Yüz Bin Kişiyeye Tutuklama." 21 Ocak.

<http://www.taraf.com.tr/haber/iki-yuz-bin-kisiye-tutuklama.htm>. Erişim Tarihi:

10.11.2013.

(2010c). “Camileri Bu Timler Bombalayacaktı.” 22 Ocak.

<http://www.taraf.com.tr/haber/camileri-bu-timler-bombalayacakti.htm>. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

(2011). “PKK-MİT Gizli Görüşmeleri Tam Metin.” 14 Eylül.

<http://www.taraf.com.tr/haber/pkk-mit-gizli-gorusmeleri-tam-metin.htm>. Erişim Tarihi: 11.01.2014.

TBMM Darbeleri Araştırma Komisyonu- 28 Şubat Alt Komisyonu (2012). “Alper Görmüş ile Görüşme.” 4. Oturum. 4 Ekim.

http://www.tbmm.gov.tr/arastirma_komisyonlari/darbe_muhtira/docs/tutanak_son/28_subat_alt_komisyonu/28_subat_alt_komisyonu/04.10.2012/Alper%20G%C3%B6rm%C3%BC%C5%9F-04.10.2012.pdf. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

The Guardian (2010a). “The US Embassy Cables.”

<http://www.theguardian.com/world/the-us-embassy-cables>. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

(2010b). “Wikileaks: Open Secrets.” 28 Kasım.

<http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/nov/28/us-embassy-cables-wikileaks>. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

The Huffington Post (2010). “Afghanistan War Logs: Wikileaks Releasing Over 90.000 Documents In ‘Afghan War Diary’.” 25 Mayıs.

http://www.huffingtonpost.com/2010/07/25/afghanistan-war-logs-wikileaks_n_658660.html. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

The New York Times (2010). “A Note To Readers: The Decision To Publish Diplomatic Documents.” 28 Kasım.

http://www.nytimes.com/2010/11/29/world/29editornote.html?_r=0. Erişim Tarihi: 17.11.2013.

The Bureau of Investigate Journalism (2014). “Wikileaks Results.”

<http://www.thebureauinvestigates.com/?s=wikileaks>. Erişim Tarihi: 15.11.2013.

Wikileaks (t.y.a). “What is Wikileaks.” <http://wikileaks.org/About.html>. Erişim Tarihi: 10.09.2013

(t.y.b.). “Learn About How Our Funds are Managed.”

<https://shop.wikileaks.org/donate#managed0>. Erişim Tarihi: 10.10.2013.

(t.y.c.). “ ‘Project 04: Enduring Freedom of Information’ Preliminary Transparency Report 2010.” https://shop.wikileaks.org/2010_Transparenzbericht-Projekt04_en.pdf. Erişim Tarihi: 10.10.2013.

(t.y.d.). “ ‘Project 04: Enduring Freedom of Information’ Transparency Report 2011.” http://www.wauland.de/files/2011_Transparenzbericht-Projekt04_en.pdf. Erişim Tarihi: 10.10.2013.

(t.y.e.). “ ‘Project 04: Enduring Freedom of Information’ Intermediate Transparency Report 2012.” http://www.wauland.de/files/2012-1_Transparenzbericht-Projekt04_en.pdf . Erişim Tarihi: 10.10.2013.

(2010a). “Secret State 131801.” 5 Aralık.

<http://cablegatesearch.wikileaks.org/search.php?q=09STATE131801&qo=0&qc=0&qto=2010-02-28> Erişim Tarihi: 15.11.2013.

(2010b). "Secret Sanaa 001669." 4 Aralık.

<http://cablegatesearch.wikileaks.org/search.php?q=09Sanaa1669&qo=0&qc=0&qto=2010-02-28>. Erişim Tarihi: 15.11.2013.

Haber Analizleri, Köşe Yazıları ve Görüşmeler

Altan, Ahmet (2010). "Baykal, Din, Medya." *Taraf*: 9 Mayıs.

(2011). "Kaset Vesayeti." *Taraf*: 22 Mayıs.

Altaylı, Fatih (2010). "Baykal'a Komplo Ama." *Habertürk*: 8 Mayıs.

(2011). "Sanki Gizli Servis İşi." *Habertürk*: 15 Eylül.

Arıkanoglu, Soner (2008). "İP'de Kuşkulu Yargıtay Krokisi." *Taraf*: 24 Mart.

Aydıntaşbaş, Aslı (2011a). "Kaset Dehşeti Altında Seçimler." *Milliyet*: 9 Mayıs.

(2011b). "Arabulucu Sürprizi." *Milliyet*: 14 Eylül.

Babahan, Ergun (2010). "Müvekkil Avukatını Tasfiye Etti." *Star*: 11 Mayıs.

Balbay, Mustafa (2002). "Avrupa'dan Kopamayız." *Cumhuriyet*: 13 Mart.

Baransu, Mehmet (2008a). "Büyükanıt da Hedefi." *Taraf*: 27 Mart.

(2008b). "Dağlıca Baskını Biliniyordu." *Taraf*: 24 Haziran.

(2009). "AKP ve Gülen'i Bitirme Planı." *Taraf*: 12 Haziran.

(2010). "Sekiz Saat Önceden Haberi Vardı." *Taraf*: 9 Mayıs.

(2011a). "İnan Kıraç Denedi Kaset Halletti." *Taraf*: 24 Mayıs.

(2011b). “İnan Kıraç Bunu Hep Yapıyormuş.” *Taraf*: 25 Mayıs.

(2013a). “Gülen’i Bitirme Kararı 2004’te MGK’da Alındı.” *Taraf*:

28 Kasım. <http://www.taraf.com.tr/haber/gulen-i-bitirme-karari-2004-te-mgk-da-alindi.htm>. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

(2013b). “Uygulaması Var.” *Taraf*: 30 Kasım.

<http://taraf.com.tr/haber/uygulamasi-var.htm>. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

(2013c). “Cemaat Dershanelerine İrticacı Fişlemesi.” *Taraf*: 1

Aralık. <http://www.taraf.com.tr/haber/cemaat-dershanelerine-irticaci-fislemesi.htm>. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

(2013d). “Hükümete Ters Düşen Cemaatler Fişleniyor.” *Taraf*: 2

Aralık. <http://www.taraf.com.tr/haber/hukumete-ters-dusen-cemaatler-fisleniyor.htm>. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

(2013e). “İşte Paralel Devlet Uygulaması.” *Taraf*: 23 Aralık.

<http://www.taraf.com.tr/haber/iste-paralel-devlet-uygulamasi.htm>. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

Başaran, Ezgi (2012). “Bana Balyoz’u Anlatanlar Bir Soruya Cevap Versin.” *Radikal*: 25 Eylül.

(2013a). *Can Dündar ile Görüşme*. *Radikal*: 15 Ağustos.

http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/bugunku_sopa_28_subattan_daha_sert_havuc_ise_daha_buyuk-1146189. Erişim Tarihi: 15.01.2014.

(2013b). *Ali Özgündüz ile Görüşme. Radikal*: 2 Aralık.

http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ezgi_basaran/o_mgk_karari_2010a_kadar_uygulandi-1163957. Erişim Tarihi: 15.01.2014.

Bayer, Yalçın (2010). “Bu Testi Su Tutmaz.” *Hürriyet*: 9 Mayıs.

Belge, Murat (2010). “Kürt Sorunu ve Askerler.” *Taraf*: 26 Ekim.

Bila, Fikret (2013). “Balyoz Davası ve Yaş Kararları.” *Milliyet*: 16 Temmuz.

Bilefsky, Dan (2009). “In Turkey, Trial Casts Wide Net Of Mistrust.” *The New York Times*: 21 Kasım.

http://www.nytimes.com/2009/11/22/world/europe/22turkey.html?pagewanted=all&_r=0. Erişim Tarihi: 17.12.2013.

Birand, Mehmet Ali (2010). “Baykal Kazandı, CHP Kaybetti...” *Posta*: 11 Mayıs.

Can, Eyüp (2010). “Avrupalı Gazetecilerin Gözünden Baykal’ın İstifası.” *Hürriyet*: 11 Mayıs.

(2010). “Sızdırma Haber Üzerinden Hesaplaşma.” *Hürriyet*: 28 Temmuz.

(2013). “Namık Durukan O Haberi Nasıl Aldı?” *Radikal*: 5 Mart.

Burns, John F. (2010). “Wikileaks Founder on the Run, Trailed by Notoriety.” *The New York Times*: 23 Ekim.

Carr, Paul (2011). “The Guardian’s David Leigh Talks About Julian Assange and Wikileaks.” 12 Şubat. <http://techcrunch.com/2011/02/12/the-guardians-david-leigh-talks-about-julian-assange-and-wikileaks/>. Erişim Tarihi: 17.11.2013.

Chiusi, Fabio (2012). “ ‘Wikileaks: Partisan Approach Has Plagued Debate’.” 7 Mart. <http://www.journalismfestival.com/news/charlie-beckett-partisan-approach-to-wikileaks-has-plagued-debate/>. Erişim Tarihi: 10.01.2014.

Christie-Miller, Alexander (2013). “Dozens Failed for ‘Plot’ Against Turkish Prime Minister.” *The Times*: 5 Ağustos.

<http://www.thetimes.co.uk/tto/news/world/europe/article3834980.ece>. Erişim: 17.12.2013.

Çakırözer, Utku (2012). “Ergenekon’da 5 Yılın Bilançosu.” *Cumhuriyet*: 13 Aralık.

Çandar, Cengiz (2011). “Başbakan’a ve PKK’ya ‘Barış Desteği’.” *Radikal*: 15 Eylül.

(2012). “Balyoz Davası: Türkiye’nin Nürnberg’i.” *Radikal*: 23 Eylül.

Cemal, Hasan (2013a). “Barış Olgunlaşmış Durumda, Resmin Bütünü Sakın Ola Gözden Kaçmasın.” *Milliyet*: 1 Mart.

(2013b). “Sayın Başbakan, Tarihin Eli Yine Omzunuzda, Tarih Bazen Yaşarken de Yakalanır!” *Milliyet*: 2 Mart.

Çekirge, Fatih. (2010). “Baykal’ın Yol Ayrımı.” *Hürriyet*: 8 Mayıs.

Çetinkaya, Hikmet (2011). “Oslo, PKK, Kaset.” *Cumhuriyet*: 17 Eylül.

Duran, Ragıp (2012). “*Taraf*: Çarpık Doğdu, Yamuk Öldü.” 19 Aralık.

<http://birdirbir.org/taaraf-carpik-dogdu-yamuk-oldu/>. Erişim Tarihi: 20.01.2014.

Dündar, Can (2013). “Saflar Yeniden Belirlenirken.” *Milliyet*: 2 Mart.

Doğan, Yalçın (2010). “Baykal Komplonun Rvanşını Fena Aldı.” *Hürriyet*: 11 Mayıs.

Durukan, Namık (2013). “İmralı Zabıtları.” *Milliyet*: 28 Şubat.

Ergin, Sedat (2011). “Kasetler Konusunda Muhtelif Teoriler.” *Hürriyet*: 8 Mayıs.

(2012). “Balyoz Davası Asıl Şimdi Başıyor.” *Hürriyet*: 22 Eylül.

(2013). “Ergenekon Mahkmiyetlerine Nasıl Bakmalıyız?” *Hürriyet*: 6 Ağustos.

Freidman, Uri (2012). “Good Leak, Bad Leak.” *Foreign Policy*: 8 Haziran.

http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/06/07/good_leak_bad_leak. Erişim

Tarihi: 10.01.2014.

Gardham, Duncan (2010). “Wikileaks: Iran ‘Obtains North Korea Missiles Which Can Strike Europe.’” *The Telegraph*: 29 Kasım.

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/8166848/WikiLeaks-Iran-obtains-North-Korea-missiles-which-can-strike-Europe.html>. Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Greenslade, Roy (2010). “Turkish Reporter Faces 79 Years In Jail.” *The Guardian*: 5

Ekim. <http://www.theguardian.com/media/greenslade/2010/oct/05/press-freedom-turkey>. Erişim Tarihi: 20.12.2012.

Göktaş, Kemal (2013). “Sorularla Balyoz Kararı.” *Vatan*: 10 Ekim.

<http://haber.gazetevatan.com/sorularla-balyoz-karari/575595/1/gundem>. Erişim

Tarihi: 18.12.2013.

Gürsel, Kadri (2013). “Ergenekon Davası Yanlışa Yanlış Cevap.” *Milliyet*: 8 Ağustos.

Hakan, Ahmet (2010). “Alçağın Zaferi.” *Hürriyet*: 9 Mayıs.

(2011a). “Devlet Bey’e Açık Mektup.” *Hürriyet*: 9 Mayıs

(2011b). “Savaşma Görüş!” *Hürriyet*: 15 Eylül.

Harkov, Lahav (2011). “Wikileaks: Iran Can Attack Israel Within 10-12 Minutes.” *The Jerusalem Post*: 1 Şubat. <http://www.jpost.com/Defense/WikiLeaks-Iran-can-attack-Israel-within-10-12-minutes>. Erişim Tarihi: 10.12.2013.

İnalıkoç, Elif Can (2013a). *A.T ile Görüşme*. Ankara: 27 Mayıs.

(2013b). *Barış Pehlivan ile Görüşme*. İstanbul-Ankara: 1 Aralık.

(2013c). *Namık Durukan ile Görüşme*. Ankara: 8 Aralık.

(2013d). *Alper Görmüş ile Görüşme*. İstanbul-Ankara: 11 Aralık.

(2013e). *Esra Arsan ile Görüşme*. İstanbul-Ankara: 12 Aralık.

(2013f). *Ayşe Çavdar ile Görüşme*. İstanbul-Ankara: 16 Aralık.

(2013g). *İsmail Saymaz ile Görüşme*. Ankara: 21 Aralık.

(2013h). *Ragıp Duran ile Görüşme*. İstanbul-Ankara: 22 Aralık.

Jenkins, Simon (2010). “US Embassy Cables: The Job of the Media not to Protect The Powerful From Embarrassment.” *The Guardian*: 28 Kasım. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2010/nov/28/us-embassy-cables-wikileaks>. Erişim Tarihi: 20.01.2013.

Kaliyadan, Ratheesh (2010). "Now Leak Journalism."

<http://mediamarx.blogspot.com.tr/2010/08/now-leak-journalism.html>. Erişim Tarihi: 10.09.2013.

Kemal, Lale (2011). "PKK-MİT Kasetinin Üstünde Oynanmış." *Taraf*: 19 Eylül.

<http://www.taraf.com.tr/haber/pkk-mit-kasetinin-ustunde-oyanmis.htm>. Erişim Tarihi: 11.01.2014.

Khatchadourian, Raffi (2010). "No Secrets." *Newyorker*: 7 Haziran.

http://www.newyorker.com/reporting/2010/06/07/100607fa_fact_khatchadourian?currentPage=all. Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Kütahyalı, Rasim Ozan (2010a). "Kılıçdaroğlu Aydın Doğan'a, Araziye İmar Sözü mü Verdi?" *Taraf*: 26 Mayıs.

(2010b). "Baykal'dan Doğan'a: 'Bu Kalleşlikse Neden Gazetelerin Yapıyor'." *Taraf*: 27 Mayıs.

(2010c). "Deniz Baykal-Aydın Doğan Meselesi Devam Ediyor..." *Taraf*: 28 Mayıs.

Koçak, Serra (2012). *Mehmet Baransu ile Görüşme*. 22 Aralık.

<http://www.gazeteciler.com/roportaj/mehmet-baransu-pimi-cekilmis-bomba-gibi-60376h.html>. Erişim Tarihi: 10.01.2013.

Küçükkaya, İsmail (2009). "Bir Haber ve Doğrular." *Akşam*: 10 Ağustos.

Macdonald, Heather (2006). "National Security Be Damned." *The Weekly Standard*. 3 Haziran. Vol.11. No:40.

<http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/012/386syqsr.asp>.

Erişim Tarihi: 18.09.2013.

Mengi, Güngör (2010). “Son Görev Çağrısı.” *Vatan*: 8 Mayıs.

Mert, Nuray (2011). “Ergenekon Bilmecesi.” *Milliyet*: 12 Mart.

Moreno, Javier (2010). “Why *El Pais* Chose to Publish the Leaks.” *El Pais*: 23

Aralık. http://elpais.com/elpais/2010/12/23/inenglish/1293085243_850210.html.

Erişim Tarihi: 10.11.2013.

Noguchi, Yuki (2005). “Camera Phones Lend Immediacy to Images of Disaster.”

The Washington Post: 8 Temmuz. <http://www.washingtonpost.com/wp->

[dyn/content/article/2005/07/07/AR2005070701522.html](http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/07/07/AR2005070701522.html). Erişim Tarihi: 26.11.2013.

Okur, Hülya (2013). *Mehmet Baransu ile Görüşme*. 15 Temmuz.

[http://www.haberx.com/cemaatiktidar_savasini_cemaat_kazanir\(17,n,11366477,734\)](http://www.haberx.com/cemaatiktidar_savasini_cemaat_kazanir(17,n,11366477,734))

[.aspx](http://www.haberx.com/cemaatiktidar_savasini_cemaat_kazanir(17,n,11366477,734).aspx). Erişim Tarihi: 10.01.2014.

Özkök, Ertuğrul (2010). “Sadece O Mu ‘Gereğini Yapacak?’” *Hürriyet*: 11 Mayıs.

Rice, Xan (2007). “The Looting of Kenya.” *The Guardian*: 31 Ağustos.

<http://www.theguardian.com/world/2007/aug/31/kenya.topstories3>. Erişim Tarihi:

15.12.2013.

Ryan, Yasmine (2011). “Breaking Through Information Monopoly.” *Aljazeera*: 6

Ekim.

<http://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/10/2011104115312389414.html>.

Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Sazak, Derya (2011). "Oslo Kaseti." *Milliyet*: 15 Eylül.

Schneppen, Anne (2006). "Bir İnternet Gazetesi Güney Kore'yi Nasıl Değiştirdi?" 12 Haziran 2006 tarihli *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'dan aktaran. 5 Temmuz. http://www.zaman.com.tr/yorum_yorum-anne-schneppen-bir-internet-gazetesi-guney-kore-yi-nasil-degistirdi_300776.html. Erişim Tarihi: 26.11.2013.

Selvi, Abdülkadir (2013). "Bir Devri Tasfiye Eden İmza." *Yeni Şafak*: 5 Aralık. <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/AbdulkadirSelvi/bir-devri-tasfiye-eden-imza/43162>, Erişim Tarihi: 20.01.2014.

Shane, Scott ve Andrew W. Lehren (2010). "Leaked Cables Offer Raw Look at US Diplomacy." *The New York Times*: 28 Kasım. http://www.nytimes.com/2010/11/29/world/29cables.html?_r=0. Erişim Tarihi: 10.11.2013.

(2011). "Wikileaks Cables On Egypt." *The New York Times*: 8 Şubat. http://www.nytimes.com/interactive/2011/02/08/world/middleeast/201101208-wikileaks-cables-on-egypt.html?_r=1&. Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Soner, Şükran (2011). "Tehdit, Şantaj İç-Dış Odak?" *Cumhuriyet*: 19 Mayıs.

Spencer, Richard (2011). "Tunisia Riots: Reform Or Be Overthrown, US Tells Arab States Amid Fresh Riots." *The Telegraph*: 13 Ocak. <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/tunisia/8258077/Tunisia-riots-Reform-or-be-overthrown-US-tells-Arab-states-amid-fresh-riots.html>. Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Şafak, Erdal (2010). “Dönmemeli.” *Sabah*: 11 Mayıs.

Tahincioğlu, Gökçer (2013). “Tarihimizde İlk ‘Darbe’ Kararı Balyoz Olacak.”

Milliyet: 17 Ağustos. <http://gundem.milliyet.com.tr/tarihimizde-ilk-darbe-karari/gundem/detay/1751056/default.htm>. Erişim Tarihi: 17.12.2013.

Tamer, Rauf (2010). “Baykal’a Selam (2).” *Hürriyet*: 11 Mayıs.

Tanış, Tolga (2013). “BM’den Balyoz Gibi Karar.” *Hürriyet*: 23 Temmuz.

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/24070452.asp>. Erişim Tarihi: 17.12.2013.

Taylor, James (2011). “Climategate 2.0: New E-Mails Rock The Global Warming Debate.” *Forbes*: 23 Kasım.

<http://www.forbes.com/sites/jamestaylor/2011/11/23/climategate-2-0-new-e-mails-rock-the-global-warming-debate/>. Erişim Tarihi: 10.12.2013.

Türenç, Tufan (2010). “Baykal Gereğini Yapmalıdır.” *Hürriyet*: 8 Mayıs.

Ülsever, Cüneyt (2011). “Seçime İndirilen Büyük Darbe: CHP Kasetleri.” 19 Mayıs.

<http://www.odatv.com/n.php?n=secime-indirilen-buyuk-darbemhp-kasetleri-1905111200>. Erişim Tarihi: 27.12.2013.

Vela, Justin (2013). “Former Head Of Turkish Army Is One Of 17 Jailed For Life Over ‘Deep State’ Coup Plot.” *The Independent*: 5 Ağustos.

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/former-head-of-turkish-army-is-one-of-17-jailed-for-life-over-deep-state-coup-plot-8746264.html>. Erişim Tarihi: 17.12.2013.

Yetkin, Murat (2013). “Ergenekon Davası Amacına Ulaştı.” *Radikal*: 6 Ağustos.

Yoo, Cynthia (2007). "OhmyNews, Wikipedia: Two of a Kind?" *OhmyNews*: 19 Ekim.

http://english.ohmynews.com/articleview/article_view.asp?menu=c10400&no=3807

[30&rel_no=1](#). Erişim Tarihi: 26.11.2013.

ÖZET

‘Sızdırma Habercilik’ Üzerine Eleştirel Bir Çözümleme

Sızdırma habercilik, iletişim çalışmalarında; bilginin, haberin, özgürlüklerin, “ulusal çıkarlar”ın, gazeteciliğin, kamusal alanın, güvenliğin ve demokrasinin tanımı üzerine yeniden düşünmek için bir fırsattır. “Bilinebilir olan”ı, “bilinmesi gereken”i ve “bilinmesine izin verilen”i tartışmaya açan bu fırsat kapsamında sızdırma habercilik; basının uzunca bir süredir içinde bulunduğu açmazları çözecek, devletin elindeki tüm bilgileri gerçek sahibi olan vatandaşa verecek, medyayı endüstri olmaktan çıkaracak bir “kutsal kurtarıcı” olarak değil, bir kapasite olarak görülmektedir. Bu kapasitenin, gazetecilik mesleğinde bir değişim/dönüşüm rolü üstlenip üstlenemeyeceği anlamak için mesleğin neden bir dönüşüme gereksinim duyduğundan başlanarak, sızıntıların devletlerin güvenlik ve demokrasi kaygıları arasındaki salınımı takip edilmiştir.

Araştırma kapsamında demokratik bir devletin temeli olabilecek bir iletişim sisteminin oluşturulabilirliği noktasında sızdırma haberciliğin mevcudiyeti, konumu, şekillenışı ve üstlenebileceği görevler sorgulanmıştır. Enformasyonu kamusal bir işleve kavuşturacak olanaklar, gazetecilik mesleğinin demokrasi ve güvenlik ile yaptığı karşılaşmalarda aranmıştır. Söz konusu karşılaşmalar, sızdırma haberlerin hem kurucu nosyonu, hem de yozlaşma olanağının kendisidir.

Anahtar Sözcükler: Sızdırma habercilik, gazetecilikte etik, yeni medya, haber kaynağı, kamusal alan.

ABSTRACT

A Critical Analysis on 'Leaked Reporting'

“Leaked Reporting” is an opportunity for re-thinking of the definition of knowledge, news, freedoms, “national interests”, journalism, public place, security and democracy in the communication studies. Within the context of this opportunity which brings into a discussion of which “is knowable”, “should be known” and “let it be known”; leaked reporting is considered as a capacity not a “*sanctus salvator*” which would solve all the dilemmas which the press has faced for a long time; give all the information to the citizens who are its real owners, or transform the media into a non-industrial basis. In order to understand whether this capacity will assume a transformative role in the profession of journalism, starting with the reason why the profession of journalism requires a transformation; the cycle of leaks between security and democracy was pursued throughout this thesis.

Leaked reporting's existence, position, structuring and probable tasks were examined with regard to the capacity of creating a communication system which can constitute the basis of a democratic state. The possibilities which would give the information a public function were searched in the confrontations of the profession of journalism between democracy and security. These confrontations themselves are both the constituent notion and the possibility of corruption capacity of leaked reportings at the same time.

Keywords: Leaked reporting, journalism ethics, new media, news source, public place.